CORINT

Dragă Zari

ZARGHUNA KARGAR

Dragă Zari

Poveşti nespuse ale unor femei din Afganistan

Ediţie îngrijită de Naomi Goldsmith
Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran
Prefaţă de Fatma Yilmaz

EDITURA CORINT
ISTORIE
2021

ZARGHUNA KARGAR s-a născut la Kabul, în 1982. Când în Afganistan a izbucnit războiul civil, a fugit împreună cu familia ei în Pakistan, unde a urmat un curs de jurnalism organizat de BBC. Apoi, în 2001, familia ei a cerut azil în Marea Britanie, iar Zarghuna a început să lucreze la BBC World Service, redacţia în limba paştună. În 2004, s-a alăturat echipei care realiza emisiunea *Ora femeii afgane* ca producătoare şi prezentatoare, până în 2010, când difuzarea emisiunii a încetat. Şi-a dedicat cea mai mare parte a carierei jurnalistice situaţiei femeilor afgane, vorbind şi scriind despre viaţa lor.

NAOMI GOLDSMITH a lucrat cu Zarghuna la volumul *Dragă Zari.* Este o jurnalistă recunoscută, colaborând în calitate de corespondentă şi de prezentatoare cu BBC. A cunoscut-o pe Zarghuna în Afganistan, unde le-au învăţat pe localnice să realizeze emisiuni de radio.

Prefaţă

Zarghuna Kargar, alias Zări, îşi propune să facă, în această carte-mărturie, un exerciţiu dezarmant de onest, lucid şi pertinent cu privire la experienţele personale, intime ale femeilor din Afganistan. Aveţi în fata dumneavoastră efortul uriaş al unei femei care a simţit pe propria piele sau a auzit de la alţii despre orori şi practici dezumanizante, imposibil de evaluat sau de înţeles pentru cineva care nu a fost supus el însuşi unor asemenea practici sau nu a trăit să le vadă. *Dragă Zări* aduce cititorul într-o poziţie incomodă. Citind cartea, la nivel emoţional, putem oscila între revoltă, neputinţă, perplexitate şi o sfâşietoare durere solidară. Din punct de vedere raţional însă, putem înţelege că avem în faţă un puternic manifest politic mărturisit cu smerenie – o trăsătură ancestrală a culturii afgane, o voce a unei femei care nu revendică nimic altceva decât dreptul la demnitate, la umanitate. Prin vocea sa cultivată, educată, emancipată, Zări, de fapt, realizatoarea emisiunii *Ora femeii afgane (Afghan Womaris Hour,* concepută de BBC World Service Trust cu sprijin financiar din partea British Foreign and

Commonwealth Office), a ajutat alte femei afgane ca, sub protecţia anonimatului, să denunţe cultura tribală, obiceiurile patriarhale extrem de rigide, să vorbească despre o societate confiscată de bărbaţi pentru bărbaţi, dominată de interesele acestora.

Aşa cum spune autoarea, *Ora femeii afgane* a fost lansată în ianuarie 2005 cu scopul de a le oferi femeilor din Afganistan o emisiune radio care să treacă de toate barierele tribale, sociale şi economice. Programul ajungea atât la femeile din mediul rural, cât şi la cele din mediul urban, fiind transmisă în limbile dări şi paştu, pe care le înţelegeau majoritatea femeilor din cele treizeci şi patru de regiuni ale Afganistanului. Zări se lansează într-un calibrat exerciţiu de memorie, pornind de la propria existenţă: „în Londra, viaţa nu e întotdeauna uşoară pentru o femeie afgană şi, uneori, poate fi încă surprinzător de dureroasă. Sunt clipe când stau în cămăruţa mea din sudul Londrei şi mă gândesc la ce întorsături a luat viaţa mea. Atât de multe sentimente contradictorii: amintiri din copilărie mă fac să zâmbesc, unele din timpul adolescenţei mă fac să-mi plâng de milă, iar cele din vremea războiului îmi provoacă frică şi anxietate. Dacă s-ar întâmpla toate din nou? Am supravieţui eu şi familia mea? Ies la suprafaţă şi mai multe amintiri din viaţa mea de adult, pe măsură ce încerc să-mi înăbuş temerile,

reamintindu-mi cât de multe lucruri s-au întâmplat în ultimii ani şi epuizându- mă. Totuşi, cumva, în ciuda suferinţei îndurate, am avut şi multe perioade bune. De la viaţa privilegiată de fiică a unui ministru în Afganistan la cea de refugiat de război şi solicitant de azil, viaţa mi-a arătat, fără îndoială, numeroasele sale faţete."

Mai departe, Zări prezintă, cu amănunte care te duc cu gândul la o uriaşă erudiţie, informaţii despre istoria, economia şi orânduirea socială a Afganistanului. De asemenea, autoarea realizează o frescă impresionantă a conflictelor din timpul ocupaţiei sovietice, a invaziei americane şi a clivajelor din interiorul grupărilor jihadiste, clivaje suprapuse diferitelor probleme din interiorul grupărilor etnice ale Afganistanului – paştunii, cei care controlau cele mai mari facţiuni, tadjicii (al doilea grup etnic ca mărime din Afganistan), hazarii şi, nu în ultimul rând, facţiunea uzbecă.

în mijlocul acestor interminabile convulsii sociale, economice, politice, religioase, femeile Afganistanului sunt marile perdante. Ele sunt cele care nu participă la decizii, nu sunt întrebate, nu sunt consultate (după cum vom vedea, nici măcar de propriile familii, mame etc.); ele doar suportă consecinţele.

A scrie prefaţa unei cărţi care cuprinde mărturii personale nu este deloc o treabă

uşoară. Lecturând- o, un fir invizibil ne leagă de aceste femei, de teama care le cuprinde la gândul de a-şi întâlni pentru prima dată viitorii soţi, de umilinţa la care sunt supuse în faţa soacrelor (care vor dovada virginităţii) şi de imensa responsabilitate – aşa-zisa „onoare a familiei” – aşezată pe umerii lor încă de la pubertate, de stigmatul primit în urma divorţului şi de permanentele loialităţi conflictuale: dacă povestesc despre opresiunea din propria ţară sau comunitate, sunt considerate trădătoare sau aliate ale culturii occidentale, iar dacă îşi apără religia şi fac distincţie între practicile tribale şi religie, sunt acuzate că nu sunt suficient de ferme, că nu îşi doresc suficient să scape de opresiuni. Dincolo de diversele poziţionări ideologice, teoretice sau militantiste, avem în faţă o carte care eviscerează conştiinţa. în faţa acestor mărturii, nu ne putem permite luxul unor analize intelectuale despre diferenţa existentă între practicile culturale şi cele religioase, despre hermeneutica textelor sacre, despre feminism sau drepturile omului, despre cât e concepţie universalistă sau (auto)colonizare discursivă a „femeilor din Lumea a Treia”. Nici nu putem nega emfatic diferenţele sociale, culturale, etnice, interesele şi dorinţele multiple ale acestor femei, facându-le irelevante pentru teorie. Nu putem să nu vorbim

despre cât de victime sau de victimizate sunt femeile musulmane afgane, în măsura în care avem de-a face cu opresiunea unui sistem patriarhal agresiv. Dar ce le-am putea spune lui Sharifa, Nasreen, Shereenjan, Samira, Ilaha, Anesa, Wazma, Janpa, Layla, Mahgul, Bakhtawara, Ghutama despre închisoarea în care au trăit minţile şi sufletele lor? Cine şi ce fel de instanţă ar putea răspunde acestor femei care, abia cu două luni în urmă, în decembrie 2020, şi-au câştigat dreptul de a fi trecut în certificatele de naştere ale propriilor copii şi numele lor? Folosite ca sursă de venit şi mână de lucru încă din copilărie, considerate monedă de schimb între clanuri, recunoscute doar pentru funcţia lor reproductivă şi, eventual, pentru plăcerea sexuală a soţilor lor, trecute din proprietatea tatălui în cea a soţului, femeile care îşi încep povestirile cu expresia „dragă Zări” ne amintesc de valorile comune ale umanităţii. Ne vorbesc despre dorinţa de apartenenţă, despre dragoste, despre demnitate, despre libertatea de gândire şi conştiinţă, despre uriaşul potenţial pe care îl au femeile în societate şi despre cât de devastatoare poate fi pentru o societate excluderea lor.

Autoarea dă glas acestor femei cu o uluitoare abnegaţie şi cu o deosebită forţă – de pe o poziţie privilegiată, aşa cum singură mărturiseşte – dar, în acelaşi

timp, ne oferă o splendidă lecţie de empatie şi solidaritate. Apariţia în limba română a acestor uluitoare mărturii duce mai departe efortul autoarei şi contribuie la construcţia unei memorii colective despre femeile lumii. Mai mult, cartea de faţă poate fi un excelent ajutor pentru cei care activează în zona drepturilor omului, interacţionează cu refugiaţii afgani, participă la elaborarea politicilor publice sau la adoptarea unor măsuri care vizează integrarea femeilor afgane. în nicio societate a acestei lumi femeile nu au primit drepturi doar pentru simplul fapt că sunt oameni. Istoria ne arată că ele au trebuit să dovedească în primul rând că sunt oameni pentru a le dobândi.

Despre o mică parte a acestei lupte pentru drepturi, pentru recunoaşterea demnităţii umane (subiecte uşor demodate în societăţile occidentale) ne vorbesc aici femeile afgane. îi las pe cititori să le descopere poveştile, să reflecteze şi, cine ştie?, să înceapă un dialog imaginar: oare ce le-ar spune acestor femei?

„Dragă Zări,

Ti-am citit cartea. Mi-aş dori să le transmiţi

femeilor din Afganistan că...”[5]

FATMA YILMAZ

Mamei şi tatălui meu,
care sunt întotdeauna buni şi mi i-au dăruit
pe minunăţii mei fraţi şi pe minunatele mele surori

Introducere

„într-o ţară ca Afganistanul, e important ca femeile să-şi cunoască drepturile”, ne-a scris o ascultătoare a emisiunii *Ora femeii afgane (Afghan Womaris Hour).*

Alta i-a spus unui reporter al nostru din Mazar-e- Sharif:„Am ascultat la *Ora femeii afgane* interviul cu femeile care au început să lucreze şi să câştige bani din tesutul covoarelor. Mi-am dat seama că alte femei afgane făceau foarte multe lucruri, în timp ce eu mă ocupam doar de treburi gospodăreşti. Acum ţes covoare acasă, să am banii mei, şi am câştigat respectul soţului meu, pentru că pot contribui la cheltuielile de zi cu zi.”

O ascultătoare din oraşul Jalalabad, aflat în estul ţării, a spus: „întotdeauna ascult *Ora femeii afgane.* îmi place foarte mult pentru că sunt aduse în prim- plan femei de peste tot din ţară şi mă face să mă simt mai apropiată de oamenii din Afganistan.” Iar un tânăr ne-a transmis: „Vă scriu în numele bunicii mele. în fiecare luni seară ne spune să facem linişte când e timpul pentru emisiunea ei preferată. M-a rugat să vă spun că, ori de câte ori începe, trebuie să se aşeze şi să o asculte în linişte şi că partea ei preferată din emisiune e dată de poveştile de viaţă, întrucât femeile prezentate par aşa de minunate. O fac să se simtă de parcă ele ar spune povestea ei de viată.”

Şi pentru mine a fost la fel, la fel ca

pentru femeia aceea mai în vârstă şi ca pentru multi alţii – şi bărbaţi, şi femei – care ascultau regulat *Ora femeii afgane* de la BBC. îmi plăceau poveştile de viaţă prezentate în emisiune, atât de mult, încât, uneori, mă surprindeam ascultându-le de nenumărate ori.

Când am ajuns să lucrez pentru emisiune, eram plecată din ţară de atâta vreme, încât uitasem cât de grea şi de nemiloasă poate fi viaţa în Afganistan, mai ales pentru femei şi fete. Şi aceste femei – mame, soţii, bunici, surori şi fiice – îşi au poveştile lor.

Când am plecat din Afganistan, în 1994, femeile încă mergeau la muncă, iar fetele la şcoală, astfel că, deşi ceea ce puteau face era limitat în anumite privinţe, încă aveau multă libertate personală. La putere erau atunci mujahedinii. Erau membrii unor grupări de opoziţie care se considerau angajate într- un „jihad” – război sfânt – împotriva invadatorilor nemusulmani şi care erau sprijinite financiar de SUA, Arabia Saudită şi câteva ţări musulmane, începuseră să se organizeze în grupuri de rebeli în anii 1970, când trupele sovietice au invadat Afganistanul şi au transformat ţara – nu pentru prima oară – într-un pion în lupta dintre Uniunea Sovietică şi SUA, cele două superputeri.

în 1992, când au pus stăpânire pe Kabul pentru prima dată, mujahedinii au preluat

puterea de la guvernul preşedintelui Najibullah. Dr. Najibullah avea să fie ultimul preşedinte al epocii comuniste în Afganistan, ales într-o vreme în care partidul comunist afgan încă mai era responsabil de alegerea preşedintelui ţării. Am venit pe lume în deceniul comunist, înscriindu-mă în rândurile celor ce aveau să fie cunoscuţi drept „generaţia revoluţiei”.

La sfârşitul anilor 1970 şi începutul anilor 1980, Afganistanul era condus de o coaliţie guvernamentală susţinută de Uniunea Sovietică. Exista un tratat cu URSS din 1978 care permitea guvernului afgan să apeleze la armata sovietică dacă era nevoie. La 14 aprilie 1979, coaliţia guvernamentală afgană s-a folosit de această prevedere şi a cerut URSS să trimită trupe pentru a- i ajuta în lupta împotriva rebelilor mujahedini. Guvernul sovietic a răspuns acestei solicitări trimiţând la 16 iunie un mare număr de soldaţi şi o mare cantitate de armament greu. Aşa a început războiul guvernului afgan, susţinut de sovietici, împotriva mujahedinilor.

Potrivit informaţiilor pe care le-am aflat, guvernul afgan din acel moment era foarte puternic. Instituţiile sale erau solide; controlul său s-a extins în toate provinciile ţării, iar armata era mai mult decât capabilă să se opună mujahedinilor, chiar dacă războiul de gherilă, care la început se desfăşura doar în satele izolate din apropierea graniţei cu Pakistan, s-a

întins treptat şi în restul ţării. în general, forţele mujahedinilor erau susţinute de oamenii obişnuiţi, care îi considerau pe sovietici nişte invadatori nemusulmani, aducători de valori şi idei străine. Trupele invadatoare sovietice, pe de altă parte, erau susţinute mai cu seamă de afganii angajaţi la stat, în servicii publice şi fabrici.

Dar ajutorul sovietic nu a fost doar militar, ci şi de tip social, economic şi educativ şi, întrucât coaliţia afgană susţinută de sovietici credea în egalitatea sexelor, multe femei şi fete afgane au călătorit în ţările Blocului Sovietic cu scopul de a învăţa. în Afganistan se construiau fabrici în care puteau lucra femei, iar cele care îşi pierduseră bărbaţii în ultimul război aveau prioritate în obţinerea locurilor de muncă. Se pare că, potrivit atât legii, cât şi atitudinii sociale predominante, femeile erau egale cu bărbaţii, puteau să se plimbe singure pe stradă, să meargă la cinema, să aibă parte de educaţie în şcoli mixte, să apară la televizor cântând şi dansând şi chiar să poarte fuste scurte. Dar, în ciuda climatului liberal din oraşe, multe familii din mediul rural nu au renunţat la obiceiurile tradiţionale, aşteptându-se ca acestea să fie respectate de femei şi fete. De pildă, deşi Constituţia afgană decreta că vârsta legală de căsătorie era de 16 ani şi pentru băieţi, şi pentru fete, multe familii din mediul rural încă îşi căsătoreau copiii la 11-12 ani.

Desigur, experienţa mea se baza pe viaţa din Kabul – un oraş dezvoltat, cu atitudini sociale mai degrabă lipsite de prejudecăţi, unde legea era aplicată de poliţie şi forţele de ordine, oraş cu transport public, unde bărbaţii şi femeile lucrau laolaltă în şcoli, spitale şi fabrici. îmi aduc aminte chiar că am fost la nunti la care bărbaţii şi femeile dansau împreună, pe muzică interpretată de orchestră. Toate oraşele din Afganistan se modernizau treptat. Femeile nu mai erau obligate să poarte văl sau *burqa,* deşi unele voiau să facă asta. Femei din diverse regiuni ale ţării purtau încă haine tradiţionale: îmi aduc aminte de femeile hazarel în

> — rochiile lor lungi, largi şi cu eşarfe colorate, de femeile tadjice în rochii lungi, drepte şi şalvari albi, largi, de femeile paştune cu şalvarii lor coloraţi şi rochiile lejere.

Aşa cum ajungeau să fie active în politică şi să lucreze ca medic, avocat, jurnalist, pilot, ofiţer cu grad superior în armată şi oficial guvernamental, tot aşa femeile afgane jucau şi roluri în filme şi erau îndemnate să apară la televiziunea naţională. Pe lângă aceste progrese în oferirea de oportunităţi pentru femei, mass-media de stat transmitea filme şi muzică occidentale, filme de la Bollywood şi emisiuni ruseşti, toate contribuind la sentimentul de deschidere a Afganistanului către lumea din afară. Kabulul era în sine un amestec de etnii

din toate regiunile Afganistanului: hazari, paştuni, tadjici, uzbeci, minorităţi *sikh* şi nomazi *kuchi,* toţi aveau acces egal la educaţie, formare şi locuri de muncă, întrucât guvernul se angaja să asigure oportunităţi egale pentru toată lumea. îmi aduc aminte cum îmi spunea tata atunci că Afganistanul începe să se îndrepte spre democraţie.

însă viaţa în Afganistan era, în multe privinţe, aceeaşi dintotdeauna, mai ales în zonele rurale. Oamenii cu credinţe religioase puternice aveau tendinţa să urmeze în continuare practicile tradiţionale, să-şi căsătorească copiii de tineri, sfidând legislaţia naţională, şi să permită ca femeile să fie folosite ca monedă de schimb pentru rezolvarea disputelor dintre familii, totodată nefacându-le parte din moştenirea de familie. Poate că exista un guvern stabil, capabil să creeze o legislaţie nouă şi un sistem judiciar aplicabil, dar viitorul fetelor afgane era văzut în continuare de mulţi ca o chestiune de familie, şi nu una în care să se amestece guvernul. în general, comunităţile tradiţionaliste din Afganistan nu aderau la valorile comuniste ale guvernului susţinut de sovietici şi, ca urmare, propaganda mujahedinilor avea un succes şi mai mare în regiunile izolate ale ţării. Această ruptură între valorile urbane şi cele rurale a dus la incendierea unor şcoli de fete din mediul rural, iar în unele cazuri profesoarele sau femeile care

îndrăzniseră să apară la televizor au fost chiar omorâte. Din fericire, astfel de atacuri au fost rare.

Guvernul de atunci a fost acuzat de multi că aderă doar la valorile comuniste şi le neglijează pe cele ale Afganistanului. în realitate, mulţi afgani – inclusiv tata, care timp de patru ani a fost ministru al Radioului Naţional, iar mai apoi ministru al Comitetului de Stat al Imprimeriei – erau profund dedicaţi valorilor culturale tradiţionale. Să fii perceput ca activ în politica de partid era în acele vremuri o condiţie necesară pentru o carieră politică de succes; tatăl meu ocupa o poziţie de rang înalt în Partidul Popular Democrat, aflat la putere în Afganistan. La fel ca mulţi dintre colegii săi, credea în islam şi în idealurile culturale tradiţionale afgane, dar avea grijă să nu facă nimic care să poată fi considerat sfidător la adresa puterii de stat susţinute de sovietici. E interesant totuşi că, deşi şcoala la care mergeam eu şi surorile mele (una dintre cele mai bune şi mai moderne din Kabul) fusese construită de sovietici, avea profesori ruşi, iar rusa făcea parte din programa şcolară, eram învăţate şi despre Coran şi despre istoria şi învăţăturile islamului.

Viaţa de zi cu zi era grea pentru afganii de rând, în perioada agitată dintre 1978 şi 1992 era obligatoriu ca fiecare tânăr să facă doi ani de armată. Bărbaţii erau recrutaţi şi antrenaţi să lupte împotriva grupărilor jihadiste. Multe familii au

pierdut un fiu, un soţ sau un tată în acest război împotriva mujahedinilor şi mulţi tineri s-au întors grav răniţi. în timp ce guvernul adopta dispoziţii speciale privind văduvele de război, oferindu-le un venit lunar, oportunităţi pentru locuri de muncă şi ajutoare speciale pentru copiii lor (suficient cât să nu ajungă pe străzi), fetele şi femeile încă sufereau după zeci de ani de război. Indiferent de facţiunea aflată la putere, femeile erau întotdeauna grav afectate.

în cele din urmă, în 1989 – după zece ani – forţele de ocupaţie sovietice au plecat din Afganistan, iar puterea guvernului preşedintelui Najibullah a devenit şi mai precară. Acesta a încercat să facă pace cu diversele facţiuni ale mujahedinilor, dar fără prea mult succes; unii lideri nu erau interesaţi de negocierea unor înţelegeri – erau prea ocupaţi să-şi dezvolte armatele ca şefi de grupări militare în provinciile anarhice.

Cântecul de lebădă al guvernului a avut loc odată cu dezmembrarea Uniunii Sovietice; URSS nu se mai putea susţine pe sine, darămite să mai ajute şi Afganistanul. Căderea Uniunii Sovietice a dus la stoparea tuturor ajutoarelor financiare pentru guvernul afgan. Peste noapte, fabricile s-au închis, magazinele s-au golit şi afganii mureau de foame. Afganistanul era acum un loc uitat de lume, lipsit de importanţă strategică ori politică pentru superputeri. Guvernul preşedintelui Najibullah s-a prăbuşit, iar

mujahedinii au preluat controlul.

Când mujahedinii au venit la putere, noi încă mai locuiam în Kabul. Totul s-a schimbat foarte repede: tata şi-a pierdut locul de muncă, maşina de serviciu şi statutul. îmi aduc aminte că obişnuia să spună: nu am făcut rău nimănui cât am fost în guvern, aşa că nicio grupare rebelă nu poate avea ceva împotriva mea. Din nefericire însă, nu era atât de simplu; tata a fost categorisit drept comunist şi i s-a interzis orice poziţie guvernamentală. La scurt timp după intrarea mujahedinilor în Kabul, diverse facţiuni din interiorul partidului au început lupta pentru putere, iar în capitala acum divizată a izbucnit războiul. Toate grupările erau înarmate şi nu exista niciun fel de lege şi ordine – oricui îi prindea bine să aibă o armă la el, la urma urmei.

în toiul războiului, în 1994, familia mea a decis să părăsească Afganistanul. Părinţii mei se temeau pentru siguranţa noastră, iar noi ne făceam griji de fiecare dată când ieşea tata din acasă. La fel ca milioane de afgani, am fugit în Pakistan, cea mai apropiată ţară sigură. Viaţa era foarte diferită acolo. Eu şi surorile mele mergeam la şcoală, iar tatăl meu a reuşit să-şi găsească un loc de muncă. Au trecut zile, luni, ani, iar speranţa că ne vom întoarce în ţară dispărea cu repeziciune când, în 1996, talibanii au preluat puterea în Afganistan.

Talibanii depindeau considerabil de legea islamică, mai ales în convingerile

despre cum trebuiau tratate femeile. Erau sprijiniţi de Pakistan şi Arabia Saudită şi, neoficial, de Statele Unite; de asemenea, organizaţia teroristă Al-Qaeda şi Osama Bin Laden îi sprijineau şi ei pe talibani. Noul guvern a introdus legi stricte – de pildă, femeile trebuiau să stea acasă, fetelor nu le era permisă educaţia – cu pedepse aspre pentru cei care îndrăzneau să se opună. Au fost vremuri întunecate – Afganistanul era izolat şi sărac.

Când talibanii au venit la putere, am abandonat orice speranţă de a ne întoarce acasă. La acea vreme, Pakistanul părea cel mai bun loc pentru o familie cu multe fete – eu şi surorile mele aveam acolo acces la educaţie, studii superioare, locuri de muncă. Eu am mers la universitate şi am studiat jurnalismul, apoi am lucrat ca reporter independent pentru BBC. însă părinţii mei nu erau încă stabiliţi definitiv în Pakistan şi au decis că, pentru o viaţă mai bună şi o mai mare siguranţă, cel mai bine era să ne mutăm în Occident. Unchiul meu şi familia lui locuiau deja în Marea Britanie, aşa că am făcut cerere pentru viză, să ne mutăm în Londra. în august 2001, tatei i-a fost acordată viza permanentă pentru Marea Britanie. La doar câteva săptămâni după mutare, a fost un atac asupra clădirii World Trade Center din New York; viaţa multor afgani s-a schimbat iremediabil, şi nu doar a celor care locuiau în Afganistan – ci până şi viaţa

mea, de femeie afgană locuind în Marea Britanie.

După atacurile asupra World Trade Center din New York de pe 11 septembrie 2001 şi după căderea regimului taliban, la Redacţia pentru Afganistan de la BBC s-a constatat că era nevoie de mai multi angajaţi. Eu lucram deja în Londra şi, pentru că experienţa mea era relevantă, mi s-a oferit un contract de muncă pe termen scurt, aşa că am început să lucrez la diverse emisiuni de ştiri şi divertisment. în acei ani de început de la BBC am acumulat experienţă în radiodifuziune şi mi-am îmbunătăţit competenţele lucrând cu jurnalişti cu vechime.

Apoi, în 2004, când talibanii au pierdut în sfârşit puterea, am început să lucrez la o emisiune nouă dedicată femeilor afgane, numită *Ora femeii afgane* (concepută de BBC World Service Trust, cu sprijin financiar din partea Ministerului britanic al Afacerilor Externe). Rolul acestei emisiuni săptămânale era simplu: să informeze, să ofere divertisment şi să vorbească despre femeile afgane prin intermediul radioului. Cunoştinţele pe care le aveam despre ţara natală fuseseră cheia cooptării mele la producerea şi prezentarea acestei emisiuni şi asta mi-a amintit de ce spunea mereu tata, şi anume că, dacă pot înţelege şi pot vorbi cele două limbi principale din Afganistan – dări şi paştu –

pot crea legături cu oamenii şi pot înţelege cultura ţării mele. Aveam să lucrez cu un editor care avea experienţă în producerea emisiunii *Ora femeii* de la BBC Radio 4.

Ora femeii afgane a fost lansată în ianuarie 2005, cu scopul de a le oferi femeilor din Afganistan o emisiune radio care să treacă peste toate barierele tribale, sociale şi economice. Emisiunea a fost ascultată şi de femeile din mediul rural, şi de cele din mediul urban şi a fost transmisă în dări şi paştu, limbile înţelese de majoritatea femeilor din cele 34 de provincii ale Afganistanului. Am ales fiecare segment în funcţie de ce anume am crezut că şi-ar dori să audă şi să înveţe ascultătoarele noastre, înainte ca emisiunea să fie configurată, femeile şi fetele afgane din ţară şi din taberele de refugiaţi din Pakistan au fost întrebate de BBC World Service Trust ce şi-ar dori să asculte dacă ar exista o emisiune radio special pentru ele. Surprinzător, nivelul de interes pentru o astfel de emisiune era similar cu cel din Marea Britanie pentru *Ora femeii.*

Ajutată de producători BBC experimentaţi, am învătat cum să editez diverse materiale referitoare la viaţa femeilor afgane. Emisiunea avea o varietate de rubrici – de pildă, o secţiune de discuţii când era luat în considerare un subiect important precum violenţa domestică sau mariajul timpuriu – şi aveam să invităm şi experţi, şi femei

obişnuite ca să-şi împărtăşească cunoştinţele şi experienţa cu noi. Mai aveam, de asemenea, relatări educaţionale pe probleme ca mortalitatea infantilă şi contracepţia; şi aduceam în prim-plan femei de succes precum Habiba Sarabi, care devenise prima femeie guvernator în Afganistan, în 2005. A fost invitată în emisiune pentru a fi intervievată, aşa cum a fost şi cu altele, poete, scriitoare şi muziciene. Celebram diversitatea culturală a diferitelor regiuni din Afganistan prin cântece şi reţete de mâncare. în unele zile abordam subiecte tabu precum violul, divorţul şi virginitatea, iar în altele făceam schimb de reţete. în fiecare săptămână prezentam femei din toate zonele Afganistanului, care găteau mâncăruri sănătoase, numai bune de hrănit o familie flămândă. Scopul acestei rubrici era să recurgem la şi să împărtăşim din repertoriul vast de reţete al diferitelor grupuri şi triburi etnice din ţară. Emisiunea aducea în discuţie, de asemenea, oricare alte realizări demne de menţionat ale femeilor afgane. Ţinteam să prezentăm o largă paletă de chestiuni importante pentru femei – de multe ori, ascultătoarele noastre ne spuneau exact ce subiecte voiau să fie tratate în emisiune.

Implicarea ascultătoarelor noastre a dus la crearea celei mai populare rubrici a emisiunii: poveştile de viaţă. Fiecare femeie care ne-a spus povestea ei de

viaţă reprezenta efectiv sute de alte femei provenind din medii etnice diferite. Şi femeile din Afganistan, şi cele din taberele de refugiaţi din Pakistan voiau să afle poveştile altor femei. Voiau să-şi facă cunoscută experienţa de viaţă şi să le spună altora despre greutăţile îndurate. Unele erau pregătite să vorbească despre problemele maritale; altele căutau asistenţă medicală la doctori sau specialişti în planificare familială din Marea Britanie. Unele erau dornice să-şi afle drepturile legale, altele să ne prezinte competenţele şi experienţele. Am structurat emisiunea ca pe o serie de rubrici diverse; prima era un interviu ori o discuţie cu specialişti îndeosebi pe teme tabu referitoare la gen, drepturile femeii în familie şi în societate şi aspectele practice referitoare la confruntarea cu violenta domestică. A doua era dedicată locurilor de muncă şi aici femeile vorbeau despre abilităţile lor, despre cum au învăţat să facă diverse lucruri şi despre experienţa lor de lucru în Afganistan.

Nu era posibil să le facem pe toate în Londra, doar cu un producător şi un editor. M-am tot întors în Afganistan pentru interviuri şi am ţinut legătura cu reporterii de acolo. Scopul emisiunii noastre era să le învăţăm pe femeile afgane să-şi facă singure emisiunea lor radio, aşa că am început să angajăm şi să pregătim femei din diverse provincii, cel mai adesea pe cele cărora le plăcea

emisiunea şi aveau o grămadă de idei despre cum să o dezvolte. Emisiunea a debutat cu doi reporteri în Kabul, dar după câteva luni am reuşit să găsim în diverse provincii tinere care aveau posibilitatea să ne trimită materiale audio pe internet. Discuţiile şi interviurile cu experţi le făceam mai mult eu, din Londra, la telefon sau, mai apoi, din studioul din Kabul.

în Afganistanul sfâşiat de război, radioul este principalul mijloc de comunicare în masă. Majoritatea oamenilor din oraşe şi din zonele rurale au acces la radio. Chiar şi în cele mai izolate regiuni rar găseşti câte o casă fără un aparat, aşa că, la doar câteva luni de emisie, am început să primesc de la ascultători scrisori, telefoane şi e-mailuri. Cele mai multe erau de la bărbaţi – unii scriau în numele femeilor din familiile lor – dar şi femeile şi fetele au început să intre în contact cu reporterii noştri locali. Apoi, în 2007, am câştigat premiul BBC pentru Cea mai bună echipă a anului. Şi, cu toate că *Ora femeii afgane* era deja retransmisă de două ori pe săptămână la BBC, câteva posturi de radio locale au început să o retransmită şi ele, de mai multe ori pe săptămână. Ca urmare a acestui succes, alte posturi de radio şi televiziune şi-au făcut propriile emisiuni dedicate femeilor. Deşi în Afganistan cele mai multe canale media sunt conduse încă de bărbaţi, acum există şi femei care lucrează ca prezentatoare, producătoare

şi redactori în presa scrisă, ba chiar şi femei care conduc propriile posturi de radio. Organizaţiile neguvernamentale joacă un rol important, ajutându-le pe femeile afgane să înveţe să-şi facă propriile emisiuni radio.

M-am întors în ţara mea în 2005, după 11 ani de absenţă. Am aterizat pe aeroportul din Kabul, pe care nu-l mai văzusem până atunci. Toată această experienţă a întoarcerii acasă mi s-a părut foarte stresantă. Oraşul nu semăna deloc cu cel pe care mi- 1 aminteam eu. Kabulul copilăriei mele era verde şi liniştit, deloc aglomerat; când am coborât din avion, nu mi-a venit să cred că era acelaşi oraş. Ţinutul acesta cu munţi sălbatici şi oameni prăfuiţi m-a speriat şi am început să mă întreb deodată ce căutam eu acolo. De ce îmi lăsasem familia şi venisem într-un asemenea loc periculos? Era munca mea atât de importantă? Mi-a fost greu până şi să mă identific cu poporul meu, deşi purtam un văl mare, din respect pentru cultura mea. Cum stăteam în maşină, condusă de la aeroport la biroul BBC din centrul Kabulului, am zărit blocul de apartamente în care am crescut. Am trecut chiar şi pe lângă vechea mea şcoală, dar mi-a fost greu să simt o legătură cu locurile acelea. A trebuit să-l tot întreb pe şofer unde eram, pentru că luptele avariaseră atât de rău unele clădiri şi drumuri, încât nu le mai

recunoşteam. Şi îmi părea că războiul îi schimbase chiar şi pe oameni; uneori, bărbaţii se holbau la mine de parcă eram un animal la zoo. însă, în ciuda fricii mele de la început, m-am îndrăgostit din nou de ţara mea şi, de atunci, m-am întors acolo de mai multe ori. Energia şi devotamentul femeilor care au venit la BBC să înveţe să facă emisiuni radio m-au inspirat. Curajul lor de a-şi lăsa familia şi căminul ca să vină la Kabul mi-a dat putere şi speranţă, iar poveştile lor impresionante mi-au dat energia să-mi continui munca la *Ora femeii afgane.*

în acea perioadă am ajutat la pregătirea a mai mult de 20 de femei afgane din diverse părţi ale ţării, care au învăţat să facă interviuri şi relatări despre femeile din provinciile lor. Unele mergeau încă la şcoală sau la universitate, altele aveau un nivel scăzut de educaţie şi trebuiau învăţate să folosească un computer. Kamila, de exemplu. Ea transmitea pentru noi din provincia Khost, în sud-estul Afganistanului, şi făcuse doar câţiva ani de şcoală. Admiratoare a emisiunii, ne-a contactat la biroul nostru din Kabul şi mi-a spus că ştie multe poveşti interesante pe care poate să le înregistreze pentru noi. S-a ţinut de cuvânt şi ne-a trimis mai multe poveşti fascinante din regiunea ei, pe care am reuşit să le difuzăm, din Londra, în lumea întreagă.

Eu eram şi prezentatoarea emisiunii, şi producătoarea ei, ceea ce însemna că

trebuia să editez înregistrările astfel încât să nu depăşească spaţiul de emisie. Un reporter precum Kamila îmi trimitea pe internet o poveste înregistrată din provincia ei, iar eu trebuia să fac montajul în aşa fel încât să se încadreze într-un insert de patru minute, în asta consta măiestria, să împart povestea în patru episoade şi să difuzez câte unul pe săptămână. Ca în orice naraţiune bună, trebuia să închei fiecare episod cu un moment de suspans, astfel încât ascultătorii să fie nerăbdători să afle ce se întâmplă mai departe. înainte să încep emisiunea, credeam că cel mai greu va fi să editez această rubrică, dar frumuseţea desăvârşită a istorisirilor şi realităţile >5 5 5 şocante din viaţa femeilor făceau din producerea rubricii un act aproape lipsit de efort, fiecare bucată conţinând atâta emoţie şi dramă, încât aproape la fiecare minut exista câte un moment de suspans.

Prin munca mea am învăţat multe despre vremurile întunecate trăite de femeile din tara mea sub talibani, când eu locuiam 5 în străinătate. Am aflat cât de grea fusese viaţa lor; cum fuseseră familiile presate să-şi mărite fiicele cu bărbaţi mai în vârstă, cum erau tratate femeile ca şi cum nu mai erau de niciun folos pentru că nu puteau munci şi nu erau educate. Timp de un deceniu, chipurile le- au fost ascunse de zidurile propriilor case şi glasurile nu le-au fost niciodată auzite,

dar eu am hotărât să le ofer posibilitatea – ajutată de reporterii din această ţară ai emisiunii *Ora femeii afgane* – ca vocea lor să se facă auzită, difuzându-le poveştile.

Pentru mine, ele au avut un impact atât de puternic, încât am început să visez despre copilăria din Afganistan, din timpul războiului; pe măsură ce îmi reveneau amintirile din anii petrecuţi în Kabul, m-am simţit mai aproape şi de aceste femei. Nu conta dacă povestea era din provincia estică Nangarhar sau din provincia nordică Balkh sau dacă venea de la o femeie hazară ori paştună, toate erau femei afgane trăind după aceleaşi tradiţii şi valori. Toate trecuseră prin experienţe nefericite similare, şi cu toate astea, eu, de la biroul meu de la BBC din Londra, mă identificam cumva cu toate şi, până la un punct, le împărtăşeam sentimentele.

Onestitatea lor şi disponibilitatea de a-şi împărtăşi povestea mi-au dat în schimb încredere să aduc în discuţie în cadrul emisiunii probleme şi mai sensibile, şi mai controversate. Pentru noi, aceste femei erau o sursă de inspiraţie într-o asemenea măsură, încât deseori nici nu ştiam ce poveste să alegem. Când a debutat *Ora femeii afgane,* îmi făceam griji că n-o să am material pentru rubrică în fiecare săptămână şi mă întrebam cu ce am putea s- o înlocuim dacă n-am mai avea aceste istorisiri. Cât de tare m-am înşelat însă. Femeile afgane şi-au împărtăşit experienţele cu reporterii şi

ascultătorii noştri timp de şase ani. Luau legătura cu noi şi ne rugau să mergem să înregistrăm ce aveau ele de spus. După doi ani de emisiune, un sondaj făcut pentru BBC de un institut de cercetare independent arăta că *Ora femeii afgane* devenise a doua cea mai ascultată emisiune radio din Afganistan, iar istorisirile lor, cel mai ascultat segment.

Afganii aveau acum posibilitatea să audă la radiourile lor poveşti uimitoare despre bărbaţi şi femei curajoase ce luptau să-şi scoată ţara din etapa cea mai întunecată şi să instaureze pace şi democraţie; şi toate acestea erau spuse de femei, cele ale căror voci fuseseră înăbuşite atâta timp. Cred însă că istorisirile acestea sunt atât de grozave şi de semnificative, încât merită o audienţă mai mare. Şi am început să mă întreb, dimineaţa, în metrou, în drumul zilnic spre serviciu, dacă femeia care stătea lângă mine şi citea ziarul ar fi fost şi ea interesată de istorisirile extraordinare ale unor femei obişnuite. Dar femeile din restul Europei, din Statele Unite ale Americii, din Australia? Posibil să aibă o viaţă foarte diferită de cea a majorităţii femeilor afgane, dar ştiu şi ele ce înseamnă să fii mamă, soră, fiică, să te îndrăgosteşti şi să fii dezamăgită. Aşa că am decis să fiu eu instrumentul prin care aceste voci să se facă auzite şi, dintre sute de istorisiri, am ales să le prezint aici pe cele care mi s-au părut cele mai fascinante şi stimulative.

Laolaltă, ele oferă o frântură dintr-o societate închisă şi complexă şi ne arată ce înseamnă să trăieşti într-una din cele mai sărace şi periculoase ţări din lume. Pentru ce se roagă, de pildă, o tânără mireasă în noaptea nunţii? Cum e să fii vândută unei alte familii ca monedă de schimb pentru rezolvarea unei dispute? Şi ce se întâmplă cu cele care îndrăznesc să iubească un bărbat ales de ele? Dar cu cele care au curajul să se îmbrace şi să se poarte ca un bărbat pentru a-şi putea proteja familia? Şi la ce visează o ţesătoare de covoare când e închisă într-o cameră plină de praf şi trebuie să lucreze un covor mai mare decât ea? Dacă o văduvă afgană se machiază, înseamnă că îşi caută un nou soţ? Şi cum trăiesc nomazii *kuchi?*

Am speranţa că veţi descoperi, la fel ca mine, că Afganistanul are propria frumuseţe şi bogăţie, precum şi un caracter care se revelează în diversitatea culturală a oamenilor săi, de la ţesătorii de covoare turkmeni şi uzbeci şi croitorii hazari la bucătarii tadjici şi poeţii paştuni. Toate aceste voci diferite vorbesc la unison despre dorinţa comună ca spiritul uman să fie preţuit.

1 în acest volum, termenul „hazari” se referă la membrii unei importante comunităţi etnice care trăieşte în partea centrală a Afganistanului şi care se consideră a fi urmaşii soldaţilor mongoli conduşi de Genghis-Han în secolul al XlII-lea. Regiunea locuită de ei se

numeşte Hazara. între aceştia şi hazarii seminomazi care au populat, între veacurile al Vll-lea şi al Xl-lea, o mare parte a spaţiului dintre Marea Neagră şi Marea Caspică nu există nicio legătură (n. red.).

UZBEKISTA
N
TADJIKISTAN
TURKMENISTA
N
Faizabad
CHINA
JOWZJAN
BALKH
Mazar-e-Sharif
KUNDUZ
Kunduz
TAKHAR
BADAKHSHAN
FARYAB
SAMA NGAN
BAGHLAN
SAE-E-PUL
PANJSHIR
NURISTAN
KAPISA
GADGHIS
BAMYAN
PARWAN
KUNAR
Islamabad /
Kabul
LAGHMAN
HERAT
Herat
KABUL
WARDAK
Jalalabad
NANGARHAR
Peshawar
GHOR
LOGAR
DAIKUND
I
PAKTYA
Ghanni
Gardez
KHOST
GHAZNI
Khost
URUZGAN
Tarin Kot
FARAH
PAKITIKA
PAKISTA
N
ZABUL
Kandahar
IRAN
KANDAHAR
HELMAND
NIMROZ
AFGANISTA
N
0
100
200 km

Povestea mea

Era o vreme când credeam că, din momentul în care mă voi muta în Londra, toate problemele mele se vor rezolva şi voi fi cel mai fericit om din lume. Cât de naivă eram. Se poate să fi depăşit greutăţile vieţii pe timp de război, ale pierderii căminului şi ale părăsirii ţării natale, însă chiar şi acum, când aud de război la ştiri, îmi dau seama că nu mi-am uitat niciuna dintre experienţe, că ele sunt sedimentate în memoria mea, gata să fie declanşate de orice imagine văzută la televizor. E mai uşor să înduri traumele trecutului având familia alături, dar, în timpul mariajului meu nefericit, am înţeles că, deşi fugisem din calea războiului şi trăiam în Londra, fericirea era departe de a fi garantată.

La Londra, viaţa nu e întotdeauna uşoară pentru o femeie afgană şi, uneori, poate fi încă surprinzător de dureroasă. Sunt clipe când stau în cămăruţa mea din sudul Londrei şi mă gândesc la ce întorsături a luat viata mea. Atât de multe sentimente contradictorii: amintiri din copilărie mă fac să zâmbesc, unele din timpul adolescenţei mă fac să- mi plâng de milă, iar cele din vremea războiului îmi provoacă frică şi anxietate. Dacă s-ar întâmpla toate din nou? Am supravieţui oare eu şi familia mea? Ies la suprafaţă şi mai multe amintiri pe măsură ce încerc să-mi înăbuş temerile, reamintindu-mi cât

de multe lucruri s-au întâmplat în ultimii ani şi epuizându-mă.

Totuşi, cumva, în ciuda suferinţei îndurate, am avut şi multe perioade bune. De la viaţa privilegiată de fiică a unui ministru în Afganistan la cea de refugiat de război şi solicitant de azil, viaţa mi-a arătat, fără îndoială, numeroasele sale faţete.

Dar să ne întoarcem la începutul existenţei mele. M-am născut într-o familie cu patru fete – eu eram a doua – şi am primit o educaţie excelentă, la o şcoală modernă, construită de sovietici în Kabul. Tata era politician, mama casnică, iar ca familie de ministru am beneficiat de un apartament într-un bloc construit de sovietici, cu electricitate, apă rece şi apă caldă, încălzire centrală şi toalete moderne.

Viaţa nu părea complicată atunci. Tata era ocupat cu munca lui de şef al radioului naţional, era responsabil de toate emisiunile şi publicaţiile, iar mama şi menajera noastră se ocupau de treburile gospodăreşti şi aveau grijă de noi, fetele. Dimineaţa mergeam la şcoală cu două fete uzbece, Freshta şi Zainab, prietene din copilărie, fetele vecinilor. Câteodată mi-e dor de zilele acelea lipsite de griji, când mă jucam cu surorile mele şi cu prietenele de la şcoală, dar chiar şi atunci eram conştientă de presiunea de ordin cultural ce o împovăra pe mama. Deşi eram fericiţi aşa, doar noi şase, eu şi

surorile mele simţeam că nu suntem o familie completă pentru că nu aveam un frate. Nu era de ajuns că eram bine-crescute şi aveam note bune la scoală. Cumva, fete fiind, pentru comunitate nu eram îndeajuns de bune; asta o durea pe mama. Tata era un om educat şi cu vederi largi şi nu îl deranja că nu avea niciun fiu, dar viaţa nu se desfăşura doar în jurul familiei noastre; eram parte dintr-o comunitate mai mare. încă suntem.

Asta era pe la sfârşitul anilor 1980, când mujahedinii deveneau mai puternici, iar războiul împotriva guvernului susţinut de sovietici al preşedintelui Najibullah se intensifica. Adolescentă fiind, nu înţelegeam ce se întâmplă în ţara mea. Numi păsa cine se luptă cu cine, care partid era la putere sau ce se întâmpla în provincii ori în satele izolate. Credeam despre mujahedini că sunt necivilizaţi şi periculoşi şi sunt sigură că ei îmi considerau familia necredincioasă, întrucât eram susţinătorii unui guvern nemusulman aflat sub control rusesc. Eram fiica unui om pe care mujahedinii îl considerau trădător şi pe care probabil că îl voiau mort. Dar, în afară de faptul că eram speriată de unele dintre poveştile prietenilor mei despre *ashrar* (numele dat mujahedinilor de guvernul afgan şi folosit de oamenii obişnuiţi cu sensul de „cei care instigă la violenţă”), războiul nu mă afecta foarte tare. Tot ce mă interesa cu adevărat era să merg la o şcoală bună, să am haine frumoase şi o viaţă sigură

acasă, şi la fel era şi pentru băieţii şi fetele care stăteau lângă mine la cursuri, şi ei fiind copii de miniştri sau alţi oficiali. Mare parte din profesorii noştri aveau şi ei în vreun fel legături cu guvernul. Aşadar, în multe privinţe, ne bucuram de o viaţă privilegiată. Sau cel puţin aşa a fost până când rachetele au început să cadă din ce în ce mai aproape de casele şi şcolile noastre.

în acei ani, mujahedinii lansau aproape zilnic rachete în Kabul şi în împrejurimi; şi pentru că voiau să dea jos guvernul – ca să poată prelua controlul asupra Afganistanului – rebelii ţinteau de obicei pieţele, spitalele, şcolile, instituţiile guvernamentale şi alte locuri publice unde era uşor să omoare civili. La scoală devenise rutină să ieşim din clasă pe coridor, conduşi de profesori, ori de câte ori auzeam o explozie puternică, coridoarele fiind considerate un refugiu sigur.

Dar în vara lui 1989, una dintre rachetele acelea mi-a schimbat viaţa. Primul proiectil din acea zi a nimerit în coridorul şcolii noastre, cu o explozie uriaşă. A fost atât de aproape, încât zgomotul mi-a bubuit în urechi. încă mai pot auzi sunetul acela. Peste tot, fum negru şi praf. Simţeam miros de cauciuc ars. Copii şi profesori alergau năuci, ţipând. M-am uitat în jos, am văzut sânge şi m-am îgrozit, dar mi-am dat repede seama că nu era de la mine. Era de la o altă fată. Una dintre colegele mele de

clasă zăcea inconştientă, cu hainele năclăite de sânge.

N-am uitat niciodată explozia aceea. Am intrat în stare de şoc şi într-o depresie profundă după ce am văzut o colegă murind. Tata mi-a plătit şedinţe la unul dintre cei mai buni medici din Kabul şi în fiecare joi mergeam la clinica lui privată. în scurt timp, a început să-mi fie groază de zilele de joi. Lângă cabinetul medicului era un salon cu un pat şi un aparat pentru terapie electroconvulsivă, unde eram tratată şi eu. Mă întindeam pe pat şi la tâmple mi se punea ceva ce semăna cu nişte căşti cu vată la capăt. Era rece şi umed. Când aparatul era pornit, o durere ascuţită îmi sfâşia corpul.

O vreme nu am fost în stare să merg la şcoală, aşa că am lipsit câteva săptămâni. învăţătura mea a avut curând de suferit şi am devenit izolată fată de prieteni; nu m-am mai întâlnit cu ei pentru că îmi era atât de frică să nu-i pierd, aşa că am devenit tăcută şi retrasă. Nu mai eram persoana plină de viaţă şi amuzantă pe care o ştiau prietenii mei de la şcoală, care au început să se teamă de mine, numindu-mă *dewana,* care în limba dări înseamnă „nebună". îmi era atât de frică de un alt atac cu rachetă – unul care ne-ar fi omorât pe toţi de data asta – încât mi se făcea frică ori de câte ori mergeam afară să mă joc cu surorile mele şi alţi copii făceau gălăgie. Mi-era teamă chiar şi să mă joc în zăpadă cu Freshta şi Zainab, deşi în scurt timp am aflat că

prietenele mele nu voiau să se joace cu mine, spunând că eram nebună şi nu puteam să-mi controlez ieşirile.

Ştiam doar că îmi era teribil de frică de sentimentele mele şi că, atunci când aveam nevoie de prietenii mei şi voiam să ne jucăm, ei mă ocoleau. Faptul că m-au respins m-a rănit nespus de tare şi mi-a grăbit maturizarea şi totodată m-a făcut să mă simt tristă şi singură. încă sufăr din cauza felului în care m-au tratat, însă acum ştiu că nu au înţeles faptul că eram depresivă.

Mi-am petrecut mare parte din timpul acela cu mama şi am devenit foarte apropiată de ea. Am mers împreună la nunţi şi la petreceri, iar în scurt timp m-am obişnuit să fiu mai degrabă în compania adulţilor decât a copiilor. Cam pe atunci a rămas mama iar însărcinată şi a adus pe lume un băiat: scumpul şi deşteptul meu frate. Odată cu naşterea lui, pentru o vreme lucrurile au început să se îmbunătăţească pentru familia mea. Treptat, m-am simţit mai bine, iar mama era în al nouălea cer că, în sfârşit, avea un fiu.

Când a izbucnit războiul civil, grupările jihadiste se luptau una cu alta pentru a prelua controlul în Kabul, diverse zone ale oraşului fiind ocupate de diferite grupări etnice rebele. Paştunii controlau cele mai mari facţiuni şi au format Grupul Hezbi Islami, condus de Gulbudeen Hekmatyar; Alianţa Nordică era formată în principal din tadjici (al doilea grup

etnic ca mărime) şi era condusă de Burahnuldeen Rabani şi Ahmad Shah Masood; hazarii formau un grup numit Hezbi Wahdat, condus de Abdull Aii Mazari. Facţiunea uzbecă, cunoscută sub numele Junbish, era condusă de Abdul Rashid Dostam.

Erau aceleaşi grupări jihadiste care se sprijiniseră reciproc în bătălia împotriva regimului comunist susţinut de sovietici. Dar, când SUA au intrat în joc, situaţia s-a schimbat rapid, fiecare dintre grupări zbătându-se pentru poziţia dominată. Cartierul Microrayan din Kabul, unde locuiam, era împărţit între rebelii uzbeci şi Alianţa Nordică. Când a căzut guvernul susţinut de sovietici, s-a risipit şi orice urmă de integrare între diversele grupări etnice din Afganistan. Fiecare facţiune voia acum puterea pentru ea, iar liderii lor exploatau tensiunile etnice în avantajul propriu. Astfel că luptele s-au intensificat şi zilnic explodau tot mai multe rachete.

Când luptele au scăzut în sfârşit în intensitate, neam întors la şcoală îmbrăcate cu haine negre şi văl şi eram înfricoşate să vedem la poarta şcolii noastre bărbaţi cu barbă, înarmaţi. Am mai observat că statuile lui Lenin, care fuseseră expuse în clase, erau acum atârnate prin copaci. Bărbaţii înarmaţi arătau spre ele şi spuneau că aceea avea să fie soarta comuniştilor. Iar în scurt timp s-a constatat că fetele erau violate sau omorâte pentru simplul fapt că

mergeau la şcoală. De fapt, din ce în ce mai des, şefii grupărilor armate răpeau orice elevă aveau chef. Eu şi surorile mele eram atunci suficient de mici să evităm o astfel de soartă, dar resimţeam pericolele înfruntate de fetele mai mari. De pildă, toate eram conştiente de ce i se întâmplase lui Naheed, o fată care locuia la doar câteva străzi de noi. Un mujahedin înarmat atras de ea s-a dus în apartamentul ei de la etajul şase şi a încercat să o violeze, iar ea, ca să scape, a sărit de la balcon şi a murit. în ziua următoare, oamenii din cartier au protestat, purtându-i trupul pe străzi pe un *charpoie* (pat), să fie văzut de toată lumea. Eu şi surorile mele am fost îngrozite să vedem asta, dar viaţa a mers mai departe. Femeile au continuat să iasă afară, dar erau de fiecare dată însoţite de un bărbat din familie, iar fetele mergeau la şcoală şi unele femei la muncă, dar într-un număr mult mai mic decât înainte.

Şi aşa, treptat, viaţa s-a schimbat. Elevele au început să poarte haine negre. Au schimbat fustele şi rochiile scurte pe unele lungi şi largi, iar profesoarele şi fetele mai mari au fost nevoite să poarte *hijab* (un acoperământ pentru cap), însă acesta era obligatoriu doar odată ce fata ajungea la pubertate.

Şi programa şcolară s-a schimbat. Am început să avem profesoare de origine arabă, educate în cultura islamică şi care învăţaseră limba engleză în loc de rusă. Unele fete ştiau deja să recite Coranul,

deoarece părinţii acestora organizaseră acasă meditaţii la islam – am avut noroc în această privinţă – dar altele aveau dificultăţi în învăţarea versetelor Coranului şi nu puteau pronunţa nici măcar un cuvânt în arabă. Eram testate regulat, iar dacă vreuna nu ştia *kalama* (mărturia de credinţă islamică), era pedepsită şi ridiculizată drept comunistă ce nu-şi cunoaşte şi nu-şi respectă religia. Nu doar că întregul sistem educaţional se schimba, ci ţara însăşi se scinda între diversele grupări jihadiste.

Unitate nu exista în mod sigur în Kabul, întrucât diferite grupări etnice jihadiste controlau diferite părţi ale oraşului. în timp ce cartierul nostru, de pildă, era controlat de generalul Rashid Dostam, zona de peste drum era sub conducerea Alianţei Nordice şi a lui Ahmad Shah Masood. Estul Kabulului era controlat de Hezbi Islami, condus de Gulbudeen Hekmatyar, iar un alt cartier se afla în puterea grupului Hezbi Wahdat şi controlat de hazari.

Viaţa tatălui meu era din nou în mare pericol, pentru că lucrase sub regimul comunist acum discreditat, motiv pentru care nu era agreat de niciuna dintre grupările rebele. Cei mai mulţi dintre prietenii lui fugiseră deja din Kabul; el nu mai avea loc de muncă şi era tatăl a patru fete care deveneau rapid adolescente. Sora mea cea mai mică se născuse în 1993, în toiul războiului; deşi părinţii mei speraseră să mai fie un băiat, de data

aceasta genul părea mai puţin important. Fără îndoială, în Afganistan, la vremea aceea, pentru familiile cu fete, situaţia securităţii era departe de a fi bună. Eu eram cea care avea grijă de sora mea cea mai mică, când ea avea doar câteva luni, şi mama îmi spunea să am grijă să-i fie cald ca să nu răcească, dar, în realitate, îşi facea mult mai multe griji pentru noi, fetele mai mari. Toate auziserăm de femei violate şi răpite, aşa că că părinţii noştri erau din ce în ce mai îngrijoraţi pentru noi, chiar dacă eu aveam doar zece ani. în vremea asta, războiul a devenit tot mai cumplit, iar noi tot mai săraci. Apoi, când tata n-a mai putut să aştepte şi a trebuit să fugă în Pakistan – înaintea noastră – a venit iarna şi, cu cât era mai frig şi ningea mai mult, cu atât se intensificau şi luptele.

Pe vreme de pace, apartamentul nostru de la etajul cinci avea o privelişte frumoasă, iar vara ne bucuram de briza răcoroasă, dar în timpul războiului era periculos să te expui, fiind în partea de sus a clădirii. Iar acum eram mereu în casă. Din nou nu mai mergeam la şcoală, întrucât şcolile fuseseră preluate de refugiaţii veniţi de la periferia Kabulului. Poate că războiul îi strânge pe oameni laolaltă, dar asta nu înseamnă că ei manifestă compasiune unii faţă de alţii. Clădirea în care locuiam adăpostea zece familii diferite şi, pentru că zilnic erau atacuri intense cu rachete, în fiecare

dimineaţă coboram la etajul trei şi ne alăturam vecinilor noştri. Noi, copiii, stăteam împreună pe coridor şi toate uşile din jur erau închise pentru ca, în eventualitatea în care un proiectil ar fi lovit clădirea, explozia de geamuri sparte şi bucăţi de mobilă să nu rănească pe nimeni. Am fost învăţaţi această tactică de supravieţuire de către bărbaţii ce s-au încumetat plini de curaj să iasă din case şi au aflat experienţele altor oameni din oraş, descoperind că multe dintre cele mai grave răni erau provocate de sticla spartă.

Şi vecinii noştri aveau fete adolescente, iar eu şi surorile mele stăteam deseori cu ele şi ne spuneam poveşti. Muzgan, care locuia la etajul trei, era şi cea mai curajoasă, şi cea mai bună povestitoare dintre noi. Ne speria pe toate cu poveştile ei înspăimântătoare cu stafii, deşi, îmi dau seama acum, era felul ei de a face faţă fricii de a fi ucisă într-un atac cu rachetă. La fel ca Şeherezada, Muzgan ne spunea mereu poveşti fără final. Ne agăţam de fiecare cuvânt al ei şi o imploram să ne spună ce se întâmpla mai departe, dar Muzgan refuza să mai rostească vreun cuvânt, desfatându-se cu atenţia pe care o primea.

în timp ce noi, copiii, ascultam poveştile lui Muzgan, bărbaţii se ghemuiau în fiecare seară în jurul radioului şi ascultau atenţi BBC World. Cum nu aveam curent electric, ci doar un radio mic cu baterii, toată lumea trebuia să facă linişte când

erau ştirile. Bărbaţii ascultau cu seriozitate cum BBC anunţa câte rachete fuseseră lansate în ziua respectivă, unde explodaseră şi care grupare de mujahedini conducea acum o anumită zonă. Recunoşteam deseori numele străzilor şi blocurile unde nimeriseră rachetele pentru că erau din cartierul nostru, dar ne simţeam prizonieri în propriile case, neputând să ieşim în stradă şi să vedem ce se întâmplase. Apoi, de fiecare dată când se terminau ştirile, Muzgan lua radioul şi căuta un alt post, unul care transmitea muzică veselă, iar noi, fetele, încercam să ne distrăm. între timp, bărbaţii se angajau în discuţii serioase despre ce ar trebui să facă ONU şi ce se va alege de Afganistan. Niciunul dintre ei nu mai avea un loc de muncă, iar banii şi mâncarea se terminau repede.

Pentru mama a fost o perioadă de o tensiune enormă, tata fugind în Pakistan după ce îi văzuse pe unii dintre foştii lui colegi asasinaţi sau răpiţi, înainte de fuga lui, într-o seară, spre miezul nopţii, am auzit o bătaie în uşă. Mama s-a uitat pe vizor şi a văzut un bărbat cu chipul acoperit de o eşarfa, care avea o puşcă de asalt Kalaşnikov. L-a întrebat ce voia. Bărbatul a răspuns:

— Deschide usa. Vreau să vorbesc cu Akbar Kargar.

Mama n-a deschis uşa şi nu l-a lăsat nici pe tata să vorbească cu bărbatul acela. N-am aflat niciodată cine era. Poate că fusese doar un hoţ, dar, ori de câte ori

venea cineva şi voia să stea de vorbă cu tata, ne speriam. Trăiam constant cu această frică, fără să ştim vreodată dacă el va mai fi în viată de la o zi la alta.

După ce a plecat din Kabul, tata ne-a scris să ne spună că a ajuns cu bine în Peshawar, dar, după aceea, pentru o vreme nu am mai avut veşti de la el.

Din cauza acestei tăceri, mama nu ştia ce trebuie să facă, pentru că aştepta instrucţiunile lui. însă pentru noi, copiii, viaţa era mai simplă: făceam doar ce ne spunea Muzgan să facem – ea cânta ceva, iar noi toate băteam din palme. îmi dau seama acum: faptul că noi, fetele, ascultam cântece vesele trebuie să-i fi enervat pe adulţii copleşiţi de frică. îmi amintesc că mama lui Muzgan îi reproşa:

— Muzgan, neruşinate! Nu vezi că suntem în mare necaz? Mâine s-ar putea să nu mai avem ce mânca. Oricare dintre noi ar putea muri. Ar trebui să le înveţi pe fete să se roage să se sfârşească războiul. Dar lui Muzgan nu-i era ruşine.

— Nu-mi pasă şi oricum nu vreau să mor tristă. Cine ştie? S-ar putea să murim toţi în noaptea asta, dar eu vreau să mor dansând. Vreau să mor fericită. Când o să mori tu, mamă, o să mori îngrijorându- te.

Apoi, mama ei înşfăca radioul, neluând în seamă rugămintea noastră de a ne lăsa să ascultăm muzică, zicând:

— Fratele tău nu mai are baterii şi trebuie să ţinem radioul pentru ştirile BBC.

în timp ce aceste ciorovăieli continuau,

afară luptele erau şi mai intense. într-un final, situaţia s-a înrăutăţit aşa de tare, încât a trebuit să plecăm din locuinţa noastră din Microrayan – care devenise fortăreaţa a două grupări rebele – şi să ne mutăm în Shahr-e-naw, un alt cartier din Kabul. Shahr-e-naw se află chiar în centrul Kabulului, iar la vremea aceea era considerat mai sigur decât Microrayan. Eram împreună cu alte trei familii şi, neavând timp să ne strângem lucrurile, am plecat doar cu hainele de pe noi. Am stat în casa unui prieten care fugise deja din ţară şi îşi pusese locuinţa la dispoziţia unor refugiaţi ca noi. Condiţiile noastre de trai erau sordide. Toate femeile şi copiii trebuiau să doarmă împreună într-o cameră şi, cum nu era apă caldă, nu puteam să facem duş şi nu aveam nici haine curate. Proviziile alimentare scădeau şi nu ştiam ce se întâmplase cu casele noastre, deşi auziserăm de la un vecin că apartamentul nostru fusese jefuit de mujahedini. Această veste a supărat-o rău pe mama, mai ales pentru că tot aştepta un semn de la tata. Tata e un scriitor şi un intelectual, iar colecţia de cărţi alcătuită acasă de-a lungul anilor era mândria şi bucuria lui. O cameră mare din apartamentul nostru fusese umplută cu rafturi cu cărţi – filosofie, istorie, politică, romane şi poezie – majoritatea scrise în persană şi paştu, iar unele în rusă. Prietenii şi vecinii noştri o numeau biblioteca Kargar şi veneau regulat să împrumute cărţi.

Spre sfârşitul lui 1994 – chiar înainte de venirea talibanilor – viata noastră în Shahr-e-naw a devenit mai grea ca niciodată, temperaturile au scăzut şi a început să ningă. Seara, era sarcina fetelor să iasă ca să aducă apă şi era atât de frig, încât mâinile ni se învineţeau şi amorţeau. Mama mai observase şi că eu, surorile mele şi celelalte fete ne scărpinam în cap toată ziua şi o întrebase pe mama lui Muzgan ce să facă în privinţa păduchilor. Ea îi spusese că pur şi simplu ar trebui să ne taie părul, dar nu am lăsat-o să se apropie de noi cu foarfecă. între timp, lucrurile s-au înrăutăţit. Purtam zilnic aceeaşi pereche de pantaloni vechi reiaţi şi un pulover, amândouă înnegrite de jeg. Eram în Shahr-e-naw de aproape două săptămâni, dar venise vremea să plecăm.

Tata reuşise să ne trimită un mesaj printr-un bărbat care era rudă cu noi, în care ne spunea să închiriem un mijloc de transport şi să mergem mai întâi la Jalalabad, un oraş din estul Afganistanului, la aproximativ 112 km de Kabul. Mama şi o vecină au hotărât imediat să plătească pe cineva care avea microbuz, dar în ziua în care trebuia să plecăm din Afganistan guvernul pakistanez a închis graniţa de la Torkham (principalul punct de trecere dintre Afganistan şi Pakistan), în încercarea de a opri valul de refugiaţi din Afganistan. A trebuit să ne schimbăm ruta.

Când a sosit momentul să plecăm din

Kabul, mama şi vecina noastră, tuşica Nasfeesa, au plâns. Am început să plâng şi eu, dar numai pentru că plângea mama. Nu înţelegeam că fugeam din ţara natală ca să scăpăm de război. Mama ne-a spus să ne luăm rămas-bun de la tara în care ne născusem şi aşa am făcut, dar nu am înţeles atunci nici semnificaţia a ceea ce făceam, nici ce ni se întâmpla nouă de fapt. Am plecat din Kabul dimineaţa foarte devreme, era încă frig şi întuneric. încărcaserăm în microbuz lucruri esenţiale, precum pâine, apă de băut şi lapte pentru surioara mea. Am ajuns la Jalalabad abia la lăsarea serii şi am rămas peste noapte în casa verişoarei mamei, unde am dormit toţi într-o cameră mare. Când am ajuns, mama a întrebat-o două lucruri pe verişoara ei: dacă ne putea ajuta să ajungem la Peshawar, unde ne aştepta tata, şi dacă putea să ne dea ceva să scăpăm de păduchi. Din fericire, verişoara ei ne-a dat o sticlă cu un lichid gri – cu un puternic miros de antiseptic pe care mi-l amintesc şi acum – iar mama s-a apucat imediat de treabă. Era prima dată când vreuna dintre noi avea păduchi şi nu ştiam că lucrul ăsta era considerat jenant, aşa că am fost surprinse când fetele verişoarei mamei au început să râdă şi să ne arate cu degetul. în schimb, au fost şocate de felul deschis în care vorbeam noi despre micile şi enervantele insecte care depuneau în fiecare zi o grămadă de ouă în părul nostru. în orice caz, mama a fost îngrozită şi şi-a cerut

scuze de la verişoara ei că ne dusese pline de păduchi în casa lor.

în ziua următoare ne-am trezit din nou devreme şi am mers cu microbuzul spre graniţa cu Pakistanul. Cum trecerea frontierei pe la Torkham nu mai era permisă, trebuia să trecem graniţa ilegal, prin munţi, pe aceeaşi rută folosită de localnicii care îi duceau dincolo pe refugiaţi în schimbul unor sume de bani. A trebuit să trecem un râu îngust, pe la Naw-a-Pass, într-o barcă lungă de lemn cu motor, apoi, de cealaltă parte, am mers cu un camion militar fără prelată. Nu era prea mult loc, aşa că stăteam una peste alta. în afară de şofer şi cele două ajutoare ale lui, eram doar femei, fără rude de sex masculin (în afară de fratele meu, care avea trei ani) care să ne protejeze.

în plus, cu noi era şi surioara mea de un an, care era hrănită cu formulă de lapte, aşa că mama trebuia să facă rost cumva de apă caldă curată ca să prepare laptele. Cât dormea, o ţineam toate în braţe pe surioara mea, pe rând. îmi aduc aminte cu precizie că am parcurs o distanţă mare în acel ţinut muntos şi că eu ţipam pentru că eram mică şi eram azvârlită dintr-o parte în alta. Era atât de mult praf în munţi, încât uneori nu vedeam pe unde mergem. Erau momente când nici măcar nu puteam să ne vedem ochii una alteia. Praful acoperea totul: camionul, hainele noastre, feţele noastre. Cred că şi mintea ne era afectată.

Ne încredinţaserăm viata unui şofer necunoscut ce pusese stăpânire cu forţa pe un camion militar rusesc vechi. Aşa că, dacă eu mă temeam că o să fie un accident şi o să ne prăbuşim de pe versantul muntelui, fără îndoială că mama era şi mai îngrijorată fiindcă ne aflam într-un camion plin de femei şi eram însoţite doar de bărbaţi pe care nu îi cunoşteam. Era cât se poate de conştientă că puteam fi jefuite, violate sau omorâte; auzisem poveşti chiar şi despre femei şi fete afgane vândute şeicilor arabi.

Pe măsură ce se lăsa noaptea, mama şi celelalte femei erau tot mai îngrijorate. Ni se spusese că vom ajunge în Peshawar înainte să se întunece, dar era noapte acum şi noi eram tot pe munte. Ne riscam viaţa încrezându-ne că, în cele din urmă, vom ajunge într-un loc mai bun şi sperând că, în sfârşit, îl vom revedea pe tata, după atâtea săptămâni departe de el. în noaptea aceea rece, m-am gândit la serile în care ascultam poveştile fără sfârşit ale lui Muzgan, stăteam cu gâtul întins la radio, unde se transmiteau ştirile BBC, şi eram cicălite de mama ei. îmi era dor de Muzgan. înainte să plec din Kabul, îi promisesem că o să-i scriu. îi spusesem că vreau să aud finalul poveştii fetiţei cu pălăriuţă roşie, a cărei bunică fusese mâncată de lup, dar ea a zis că ar dura prea mult. Ne-am spus că o să ne întâlnim iar dacă nu vom muri într-un atac cu rachetă, dar asta încă nu s-a întâmplat.

Cineva mi-a spus că e căsătorită şi are copii, dar nu ştiu unde locuieşte. Asta e chestia ciudată despre război, te poate apropia foarte mult de oameni, apoi te îndepărtează de ei. Trebuie să te obişnuieşti să pierzi prieteni, să te muţi dintr-un loc în altul.

Până la urmă, am avut noroc. Şoferul şi cele două ajutoare nu erau violatori. Cerul se lumina, iar şoferul şi-a zis rugăciunile din zori – Salat Ui Fajr – apoi a anunţat cu voce tare că începem să coborâm muntele, că drumul va fi mai uşor şi că ne îndreptăm spre Peshawar.

— *Inshallah* (cu voia Domnului), vom putea merge mai repede şi vom ajunge acolo pe la amiază.

Uşurată că nimeni nu păţise nimic în munţii aceia sălbatici, mama ne-a spus să-i aducem mulţumiri Domnului că a avut grijă de noi. Restul drumului a nu a mai fost aşa plin de praf şi în scurt timp am ajuns într-un mic sat tribal pakistanez, unde un felinar stradal ne lumina drumul lin dinaintea noastră. Nu mai trebuia să mă agăţ de bara camionului şi, cu toate că aveam pielea uscată de vânt şi mirosul de soluţie contra păduchilor încă stăruia în părul meu, nu mă mai deranja praful, înghiţisem atât de mult praf, încât aproape că mi se părea normal. Prin comparaţie, aerul proaspăt şi drumul asfaltat îmi păreau ciudate. Erau o zi şi jumătate şi o noapte lungă de când mă aflam în munţii aceia.

în cele din urmă, am ajuns la o

autogară, unde nişte localnici vindeau pâine, dar praful din gură îmi alungase pofta de mâncare. Am schimbat camionul rusesc cu unul japonez mai mic, cu care urma să parcurgem ultima etapă a călătoriei noastre spre Peshawar. Când ne-au văzut, poliţiştii de la graniţa cu Pakistanul şi-au dat seama că suntem refugiaţi şi că trecuserăm graniţa ilegal, dar aveau un aranjament cu şoferii. Şoferul nostru le-a dat pur şi simplu nişte bani şi ne-am continuat drumul spre Peshawar. Aveam numărul de telefon al unui prieten de-ai tatei ce locuia în Peshawar, iar acesta ne-a spus unde stătea tata. Când am ajuns la casa respectivă, tata ne aştepta.

Pe tata l-am văzut întotdeauna proaspăt bărbierit şi în costum, mirosind a aftershave şi zâmbind. Şi iată-l acum îmbrăcat cu un *shalwar kamiz* (pantaloni largi şi fustă sau bluză) verde-închis, arătând mai bătrân şi mai încărunţit. Părinţii mei au plâns îmbrăţişându-se, am plâns şi noi, fetele, agăţându-ne de el, dar fratele meu mai mic s-a purtat de parcă nimic nu se întâmplase, iar surioara mea cea mică a rămas adormită. Tata a stat cu ea în braţe ore întregi. După un timp, ne-am îngrijorat că nu se mai trezeşte, dar mama a zis că era obosită de atâta plâns şi de lunga călătorie şi că o să se trezească mai târziu. între timp, tata le-a spus celorlalte femei cât de recunoscător îi era mamei. A zis că ea era eroina lui, pentru că reuşise să-i aducă familia acolo,

în siguranţă.

în sfârşit, am reuşit să mă schimb de pantalonii mei vechi reiaţi şi de puloverul gri şi să fac un duş fierbinte. în sfârşit, mirosul de soluţie contra păduchilor dispăruse şi scăpasem şi de păduchi. Am impresia că drumul în sine a fost la fel de eficient în stârpirea lor ca şi soluţia. Seara, surioara mea s-a trezit, mama i-a făcut baie, iar ea şi-a băut mulţumită laptele, în timp ce noi am primit mâncare tradiţională afgană, cu pilaf Kabuli, carne de miel şi spanac. Mâncarea avea un gust minunat după atâtea ore de înfometare şi era o mare uşurare să fim din nou împreună cu tata, însă, analizând situaţia, îmi dau seama că eu nu înţelesesem cu adevărat că am scăpat toate ca prin urechile acului. Acum îi mulţumesc Domnului că a avut grijă de noi când ne aflam în camioneta aceea rusească veche şi că ne-a întregit familia.

în prima seară, după cină, soţia prietenului tatălui meu i-a zis mamei:

— Dragă soră, ştii că aici suntem în Peshawar, nu?

Mama i-a răspuns că, desigur, ştia că venisem în Peshawar. Dar ea a continuat:

— Soră, trebuie să ştii că aici este o societate foarte diferită de cea pe care aţi lăsat-o în urmă în Kabul.

Acum, mama nu mai era sigură că înţelege ce voia să spună şi a întrebat în ce fel era diferită.

— Este foarte strictă, iar fetele tale nu sunt îmbrăcate cum se cuvine. Vor trebui

să poarte *hijab* şi să aibă faţa acoperită.

Mama a protestat, spunând că eram prea mici, dar gazda noastră a insistat că în Peshawar aveam să fim considerate femei şi că ar fi periculos să ieşim afară îmbrăcate ca în Kabul.

în ziua următoare, în timp ce tata căuta o locuinţă de închiriat, mama s-a dus la cumpărături, să ne ia şalvari, *kamiz* şi *hijab* şi, pentru prima dată în viaţă, m-am simţit oprimată. în Kabul, restricţiile privind îmbrăcămintea femeilor şi fetelor nu ne prea afectaseră; fusesem nevoită să port un văl afară, iar la şcoală un *hijab* negru lung, dar în acelaşi timp aveam voie să port blugi, pantaloni reiaţi şi bluze ori pulovere. Dintotdeauna m-am simţit confortabil în pantaloni, iar acum trebuia să port şalvari şi *kamiz* şi, chiar dacă asta nu mă deranja cu adevărat, nu-mi plăcea că eram *obligată* să le port. Am întrebat dacă pot să port blugi cu acel *kamiz.* dar mi s-a spus că nu. Mai rău, trebuia să port un văl mare numit *chador,* care îmi acoperea capul şi faţa şi lăsa să mi se vadă doar ochii. Pentru un copil de unsprezece ani ca mine, era prea mult. Or fi fost şalvarii cu *kamiz* o îmbrăcăminte tradiţională pentru femeile şi copiii pakistanezi, dar eu nu crescusem aşa. în copilăria mea, regulile vestimentare fuseseră relativ lejere, înainte ca mujahedinii să le oblige pe femei să poarte *hijab-ul* negru (regulă pe care o impuseseră chiar şi în taberele de refugiaţi). Am observat acum că unele

grupări de mujahedini le tratau diferit pe femeile afgane şi pe cele pakistaneze şi se uitau dispreţuitor la primele, numindu-le „kabulis”, ceea ce însemna că veneau dintr-o tară liberală care nu respecta strict legile islamice. Şi imediat eram identificate ca refugiate pentru că purtam *hijab* negru, în timp ce femeile pakistaneze nu erau obligate să facă asta – ele aveau voie să poarte haine colorate, atât timp cât părul le era acoperit.

Peshawar se află în Khyber Pakhtunkhwa, în nord-vestul Pakistanului, şi este una dintre cele mai tradiţionaliste zone ale ţării, astfel că regulile tribale de comportament sunt foarte stricte. Femeile şi bărbaţii nu se amestecă în afara familiei, băieţii şi fetele merg la şcoli separate, iar la petreceri şi nunţi femeile şi bărbaţii stau în încăperi separate. Comparativ cu alte oraşe din Pakistan, precum Islamabad, Karachi şi Lahore, Peshawar este conservator, patriarhal şi practică o formă fundamentalistă a islamului.

Eu şi surorile mele ne-am trezit că bărbaţii din Pakistan se uitau la noi de parcă eram nişte bucăţi de carne şi ne-au speriat suficient cât să ne schimbăm atitudinea şi să ne purtăm ca nişte femei mai în vârstă. La vremea respectivă, împărţeam casa cu o altă familie afgană şi, cum familia mea ocupa doar două camere, nu mai aveam propriul dormitor şi un pat confortabil, cu pernă şi plapumă

bune. Viaţa noastră devenise mult mai simplă. Nu mai eram fiica unui ministru. Eram săraci, iar tata căuta de lucru. La vârsta aceea, nu am înţeles că părinţii mei făceau pentru noi tot ce puteau în acele circumstanţe dificile, astfel că eu şi surorile mele bombăneam că mâncarea era prea simplă şi că era incomod să dormim pe jos. Mama ne-a spus să terminăm cu nemulţumirile, amintindu-ne că ar trebui să-i mulţumim Domnului că eram toti în viaţă. Sunt sigură că, dacă ar fi să mai ajung vreodată într-o asemenea situaţie, aş fi mult mai înţelegătoare cu mama, mai ales dacă mă gândesc la toate prin câte a trecut şi la faptul că a făcut faţă războiului ţinând familia laolaltă. Acum, o văd ca pe o femeie puternică şi ca pe un model.

La scurt timp, mie şi surorilor mele ni s-au oferit locuri la o şcoală pentru refugiaţi şi, chiar dacă îmi era dor de casa noastră din Kabul, viaţa era mult mai bună decât fusese în timpul săptămânilor lungi de bombardamente, când nu ştiam dacă o să murim sau o să supravieţuim. Treptat, m-am adaptat la viaţa elevelor din Peshawar, iar gusturile mele au început să se schimbe. M-am străduit să mă obişnuiesc cu ideea că trebuia să port şalvari şi *kamiz,* alegând materiale viu colorate şi modele cât mai la modă. Totuşi, la şcoală, nu am avut de ales şi a trebuit să port *hijab-ul* negru. Şcoala noastră de refugiaţi era finanţată direct de Arabia Saudită – o ţară care îi

susţinea pe mujahedini – şi se axa puternic pe învăţăturile islamice. Mi s-a părut extrem de dificil să învăţ araba pentru că, deşi reuşeam să o citesc – învăţasem să recit Coranul – nu înţelegeam gramatica şi nici semnificaţia cuvintelor. îmi amintesc că am plâns la examenele de arabă, pentru că mi s-au părut foarte grele.

Viaţa a devenit mai bună când tata a început să lucreze la un proiect educaţional la BBC World Service. Era editorul unei piese radiofonice pentru afgani şi era suficient de bine plătit să ne permitem să închiriem o casă doar pentru noi, într-o zonă mai bună din Peshawar. Acela a fost momentul în care tata a decis că eu şi surorile mele ar trebui să învăţăm engleză, spunând că era vital pentru viitorul nostru. Aşadar, deşi învăţam deja engleză la şcoală, am luat şi ore particulare. Costau o grămadă de bani, dar el era foarte ferm, spunând că avem nevoie de o educaţie bună.

După ce am terminat liceul în Peshawar, la 17 ani, m-am dus la o universitate pentru refugiaţi afgani, să studiez jurnalismul. Am ales jurnalismul pentru că aveam ambiţia ascunsă de a cânta sau de a vorbi fie la radio, fie la televiziune. Eram încă prea tânără pentru universitate, dar reuşisem să sar peste etape, deoarece îmi dădusem examenele mai devreme. Totuşi, adevăratul meu vis era să merg la Universitatea din Kabul, mai ales pentru că tata învăţase acolo, iar

mama mereu spusese că ar fi bine să-i calc pe urme. Tata ne povestise mândru despre standardele înalte şi despre calitatea învăţământului de la universitate, dar dorinţa mea de a studia acolo a rămas neîmplinită. Căderea Uniunii Sovietice, urmată de perioada guvernării mujahedinilor, iar apoi a talibanilor, mi-au spulberat acele vise.

înainte să izbucnească luptele în Afganistan, tata n-ar fi agreat ideea unei căsătorii aranjate pentru niciuna dintre fetele lui, dar războiul schimbă viaţa în toate privinţele. în cele din urmă, nevoile primare ale supravieţuirii, mâncarea, adăpostul şi siguranţa, au căpătat prioritate în faţa educaţiei. Viaţa noastră – la fel ca a multor familii de refugiaţi – se schimbase pentru totdeauna şi, fără îndoială, era foarte greu pentru tata să aibă grijă de patru fete. El trebuia să se îngrijească nu doar de siguranţa noastră, ci şi de moralitatea noastră. Mulţi taţi au sfârşit prin a rezolva aceste probleme aranjând ca fetele lor să se mărite cu bărbaţi care trăiau în Europa, unde aveau să se bucure de standarde de viaţă mai ridicate decât în Pakistan. între timp, bărbaţi afgani stabiliţi în Occident începeau să se întoarcă în Pakistan în căutare de fete afgane cu care să se căsătorească. Eu mă consider norocoasă pentru că am avut parte de educaţie înainte să mă mărit.

După ce ne-am stabilit cum trebuie în

Pakistan, am reuşit să mă gândesc la viitorul meu şi la ambiţia de a deveni jurnalist. Cu mulţi ani înainte visasem să devin cântăreaţă, dar, cum nu este o carieră bine văzută în cultura mea, am decis să devin prezentator radio. În perioada în care am studiat eu, BBC World Service a introdus un curs gratuit de jurnalism de cinci zile pentru tinerii afgani refugiaţi din Peshawar. încântată, m-am înscris, împreună cu două prietene de la universitate. Când cursul s-a terminat, am început să lucrez la o emisiune educativă pentru afgani. Emisiunea era un proiect internaţional fondat de BBC World Service Trust. Am făcut scurte segmente de emisiuni radio pe teme de interes pentru femeile afgane aflate în taberele de refugiaţi. Le vizitam regulat pe aceste femei şi le întrebam ce fel de informaţii doreau să afle, iar ele mi-au spus că aveau nevoie de îndrumare în diverse probleme de sănătate şi de sfaturi privind contracepţia. Unele erau bune la diverse meşteşuguri – precum ţesutul – şi le luam interviuri despre ceea de făceau. După ce înregistram aceste interviuri în tabere, adăugam material de la experţi şi editam totul într-o relatare radio care era apoi difuzată de BBC Afghan Service din Londra.

A fost aşa de bine să-mi aud vocea la radio. De fapt, îmi plăcea chiar foarte mult, deşi, când m-am auzit prima dată, am fost jenată pentru că suna aşa de subţire şi de tânără, parcă eram o pasăre

ciripind. Dar asta nu l-a împiedicat pe tata să fie mândru de mine. în vremea asta, surorile mele erau ocupate cu şcoala, iar fratele meu (nu chiar atât de) mic era la o şcoală privată şi se descurca bine. Tata avea şi el un loc de muncă bun, scria pentru piesa de teatru radiofonic educativ *New Home, New Life* pentru BBC, similară cu *The Archers,* un serial dramatic transmis de Radio 4. Piesa se difuza de mai bine de zece ani şi era cea mai ascultată emisiune BBC din întreg Afganistanul.

în ciuda faptului că lucrurile continuau să se relaxeze şi viaţa să devină mai confortabilă, tot nu aveam un trai sigur în Pakistan. Tata era departe de a fi în siguranţă într-un oraş în care şi forţele talibane, şi cele ale mujahedinilor fundamentalişti erau libere să-şi ducă la îndeplinire planurile, iar Pakistanul nu era o ţară care să ofere adăpost exilaţilor politici. Câţiva politicieni afgani din perioada când tata era ministru fuseseră deja omorâţi în Pakistan de jihadiştii fundamentalişti – o vendetă împotriva politicienilor din perioada sovietică – iar cu talibanii controlând Afganistanul ştiam că nu eram în siguranţă în Peshawar. Ne făceam griji în fiecare dimineaţă când tata mergea la lucru şi eram neliniştite până seara, când se întorcea. Telefoanele mobile erau pe atunci puţine la număr şi rare, aşa că peste zi nu avea cum să ne anunţe că era bine. Pakistanul era doar un popas pentru noi; nu ne-am aşteptat

niciodată să devină căminul nostru. Ne-am închipuit mereu că ne vom întoarce în cele din urmă în Afganistan, dar cu timpul am înţeles că era imposibil.

Când talibanii au venit la putere, Afganistanul a devenit un stat uitat de comunitatea internaţională. Erau deja şase ani de când ne aflam în Pakistan şi multe dintre rudele noastre începeau să-l întrebe pe tata dacă se pot căsători cu mine sau cu vreuna dintre surorile mele. Toate eram acum adolescente, iar în Peshawar este perfect normal ca oamenii să se căsătorească la 16 sau 17 ani. Aceasta era cultura prevalentă pe atunci, iar părinţii mei au acceptat ofertele de logodnă pentru mine şi pentru una dintre surorile mele. Eu aveam doar 17 ani şi m-am bucurat să fac orice credeau părinţii mei că e mai bine. De fapt, nu m-am gândit cu adevărat la ce acceptam, pentru că eram foarte ocupată să învăţ şi să lucrez cu normă întreagă pentru BBC, ca redactor şi producător al unei piese radiofonice pentru copii.

Spre sfârşitul lui 1999, tata a fost ajutat de fratele său să ajungă în Regatul Unit ca solicitant de azil, între timp, mama s-a întors în Afganistan cu fratele ei, să vândă apartamentul nostru avariat din Kabul, deşi, pentru ea, ca fostă soţie de ministru, nu era lipsit de pericole să se întoarcă acolo. Totuşi, din fericire, ea nu era foarte cunoscută, iar unchiul meu era doar un tânăr obişnuit, pe care talibanii l-au considerat *mahram* pentru mama

(cineva care este, din punct de vedere legal, rudă cu o femeie, cum ar fi un frate, soţ, tată sau unchi) şi, astfel, un însoţitor potrivit pentru ea. S-au întors în Kabul pentru doar patru zile. Preţul imobilelor era atunci la cel mai scăzut nivel, întrucât oamenii îşi pierduseră speranţa într-un viitor luminos pentru Afganistan.

Rata şomajului era mare, oamenii erau săraci, iar mama n-a reuşit să obţină un preţ foarte bun. Când s-a întors în Pakistan, am ştiut că tăiasem ultima legătură cu vechea noastră ţară.

La doi ani după ce a plecat în Anglia, tata a reuşit să obţină o viză de reîntregire a familiei ca să putem merge şi noi acolo. în ziua în care am ştiut că voi merge la Londra, m-am îmbrăcat din nou aşa cum o făceam în Kabul. Mi-am cumpărat o pereche nouă de blugi şi mi-am lăsat vălul în Peshawar. M-am simţit ca o pasăre eliberată din colivie când mi-am scos pentru totdeauna *hijab-ul.* Mă plânsesem mereu de ţinuta vestimentară strictă din Pakistan, amenințând că-mi voi azvârli *hijab-ul* şi voi purta o fustă mini, iar sora mea mai mare mă prevenea că o fată afgană n-ar trebui să facă asta niciodată, întrucât lumea ar spune că şi-a pierdut orice simţ al valorilor culturale. îi răspundeam invariabil:

— Cultura mea nu e definită de şalvari şi *kamiz*$_y$ cultura mea e definită de hainele mele.

Mama se înfuria din cauza sfidării mele,

deşi în realitate nu prea îi păsa cum mă îmbrăcam.

Am aterizat pe aeroportul Heathrow la 14 august 2001 – aerul era curat şi proaspăt, în comparaţie cu umiditatea şi poluarea din Peshawar, dar n-am putut să mă bucur de nou-descoperita mea libertate, întrucât logodnicul meu aştepta să mă cunoască. Habar n-aveam cum arată, ştiam doar că era fiul unui prieten de familie. Când l-am văzut pe Javed pentru prima dată, am conştientizat că logodna era reală; nu era ceva ce putea fi ignorat. Am fost dezamăgită că nu era bărbatul înalt, atrăgător pe care mi-l imaginasem şi supărată pe părinţii mei că îmi aranjaseră căsătoria. Nu-mi plăcea Javed, nu voiam să vorbesc cu el şi am plâns mult timp. Ştiam, desigur, că un soţ atrăgător nu era o garanţie a fericirii, dar nu-mi puteam reprima aşteptările naive, idealizate. Până la urmă, însă, nu conta ce simţeam eu, pentru că în cultura mea, odată hotărât că o fată se va căsători cu un bărbat anume, se iscă probleme grave dacă înţelegerea nu este onorată. Mama îmi spunea întâmplări cu familii care se răzgândiseră în privinţa unei căsătorii aranjate, ca apoi să afle că vreun bărbat ce le era rudă apropiată fusese ucis. Mama mi-a adus aminte că am un singur frate şi m-a avertizat că nu voia ca el să moştenească vreo dispută cu o altă familie.

Cândva, am crezut în căsătorie. Mică

fiind, aveam impresia că tot ce implica o căsătorie era simplu de acceptat. Aşa că, atunci când părinţii mei mi-au ales un soţ, am fost de acord cu decizia lor şi mi-am spus: „Zarghuna, eşti o fată paştună şi ar trebui să te căsătoreşti cu bărbatul ales de familia ta.” Se spune că o fată care acceptă voinţa părinţilor nu va fi niciodată nefericită în viata ei viitoare. Când am arătat că am îndoieli, părinţii mi-au spus să fiu o fată afgană bună şi să mă mărit cu Javed. Dacă nu făceam asta, n-aveam decât să-mi părăsesc familia şi să devin fiica altcuiva şi lor să nu le mai cer niciodată nimic. Oricât de mult am plâns şi le-am spus că nu mă pot mărita cu Javed, fiindcă nu-mi place, răspunsul lor a fost mereu acelaşi:

— St! O fată paştună nu trebuie să spună cine îi place sau cu cine vrea să se mărite. în familia noastră, nicio fată nu şi-a ales vreodată partenerul. Dacă află cineva din familie că ai spus aşa ceva, o să ne bârfească şi n-o să mai putem scoate capul în lume niciodată.

Eram prea tânără ca să iau o decizie drastică de una singură; abia ajunsă în Marea Britanie şi neobişnuită cu stilul de viaţă occidental, eram speriată şi n-am ştiut ce să fac. Aveam un loc de muncă bun, dar lucram cu afgani, iar cei mai mulţi îmi ştiau familia; viaţa mea socială se rezuma la vizite în case de afgani unde fetele care îşi sfidaseră părinţii şi se măritaseră cu bărbaţi aleşi de ele erau înjurate iar şi iar. Am simţit că nu am de

ales şi am decis că era mai bine să mă mărit cu Javed. Nu aveam de unde să ştiu că peste câţiva ani aveam să regret profund această decizie sau că voi găsi în cele din urmă puterea să-mi înfrunt familia şi comunitatea. Dar eram în iulie 2003 şi eu aveam doar 21 de ani.

La fel ca pentru multe alte mirese afgane, ziua nunţii mele a început la salonul de cosmetică. La şapte dimineaţa, părul meu era ondulat, sprâncenele pensate, unghiile date cu ojă şi, pentru prima dată, eram machiată cu adevărat. Când a terminat, cosmeticiana a luat o oglindă şi a ţinut-o în faţa mea. Mi-a spus să mă ridic şi să mă uit la mine, a zis că sunt o mireasă frumoasă şi că mirele este un bărbat norocos. M-am uitat la imaginea mea din oglindă şi am văzut rochia albă, drăguţă, de mireasă şi felul în care tuşul şi rimelul îmi făceau ochii să pară mai mari. Nu mai eram Zarghuna cea scundă, cu pielea închisă la culoare, ştearsă, ci o persoană mai înaltă, cu un aer mai sofisticat. Cosmeticiana tot insista că eram frumoasă, dar nu am crezut-o. Aveam tenul mai închis decât al surorilor mele şi dintotdeauna am fost considerată cea mai puţin drăguţă din familie. După ce cosmeticiana a luat oglinda, m-am uitat în jos. „Un lucru e sigur, deşi eşti o mireasă foarte frumoasă, eşti şi una foarte
nefericită. Ar trebui să te înveseleşti un pic şi să zâmbeşti în ziua nuntii tale.” N-am zis nimic şi am

aşteptat să vină Javed şi să mă ducă la nuntă într-o *gulposh,* o maşină special decorată.

Cam 250 de invitaţi au venit la nuntă, iar eu şi Javed aveam locuri pe un podium cu baldachin. A fost cea mai nefericită zi din viata mea. lată-mă cocoţată pe o sofa foarte decorată, să mă vadă toată lumea, pornind la drum într-o căsnicie pe care nu o voiam, dar pe care am primit-o; şi toate astea pentru că eram o femeie de origine afgană.

Povestea Sharifei

Familia de fete

în Afganistan, femeile devin mame de obicei cam la un an după căsătorie. E cât se poate de normal să aibă până la patru sau cinci copii; de fapt, chiar şi aceea ar fi considerată o familie mică. Pentru cele mai multe femei afgane, scopul căsătoriei este pur şi simplu să aibă o familie, dar aceasta nu e socotită ca fiind întreagă până nu dă naştere unui băiat. Orice femeie care reuşeşte să aibă mai multi fii este preţuită de soţul ei, lăudată de soacră şi respectată de comunitate. în felul acesta, mama se simte mândră că şi-a îndeplinit rolul în această lume. Pe de altă parte, dacă nu reuşeşte să nască un băiat, o femeie se simte ca o ratată şi are o viată mizerabilă.

Drept urmare, femeile afgane au copii unul după altul, până când se naşte un fiu; unele vor naşte chiar mai mult de zece copii doar ca să-şi atingă scopul. Orice femeie care aduce pe lume un băiat curând după căsătorie este considerată foarte norocoasă, aşa că multe femei îşi petrec perioada sarcinii rugându-se şi întrebându-se îngrijorate dacă vor avea un băiat. La ocazii speciale, familiile îi cer Domnului să fie binecuvântate cu un fiu şi

la nunti se obişnuieşte ca bătrânii să-i ureze miresei: „îţi doresc să devii mamă de băieţi.” în comunitatea mea paştună există chiar şi cântece speciale care întăresc dorinţa de a avea băieţi: *Un fiu înseamnă aur* şi *Domnul le dă fii doar celor iubiţi.*

Fiii sunt atât de importanţi în cultura noastră, încât unele mame chiar îşi neglijează fiicele în favoarea băieţilor. Am vorbit cu fete care mi-au spus că de Eid părinţii cumpărau haine noi pentru fraţii lor, dar nu şi pentru ele, iar în unele case am văzut cum mamele le dădeau băieţilor câte o bucată mare de carne, iar fetelor doar câte un bol de supă. îmi amintesc de o rudă afgană care ne-a vizitat odată, cu cele două fiice ale ei şi cu fiul. S-a uitat la mine şi la cele patru surori ale mele şi a exclamat:

— Oh, Doamne, mă sperie să văd atâtea fete la un loc. N-aş fi ştiut cum să mă descurc cu toate.

Nici nu mai ştiu de câte ori mi-am dorit să mă fi născut băiat; ştiu că surorile mele mai mari gândesc la feL înainte de naşterea fratelui meu, când prietenele şi vecinele o întrebau pe mama de copiii ei, ea se întrista, iar ele o compătimeau pentru că nu avea un fiu. Unele femei din familia noastră făceau comentarii răutăcioase despre faptul că nu avea băieţi. îmi aduc aminte de o rudă – nu se bucura de privilegiile sociale şi

profesionale pe care le avea familia mea – care tocmai născuse un băiat. I-a spus mamei cu răutate:

— Oh, aceasta este voia Domnului. Unele femei au o viaţă de lux, iar altele nu. Dar o soţie care poate da naştere unui băiat întregeşte cu adevărat o familie, iar asta o face o femeie cuviincioasă. Mama s-a supărat foarte tare; i-am văzut durerea în priviri, cred că se simţea vinovată că nu oferea un fiu familiei. Noi am liniştit-o şi i-am şters lacrimile, cu toate că încerca să-şi ascundă supărarea.

— Mamă, femeia asta te supără ori de câte ori vine la noi, i-am spus. De ce? Ce-ţi spune, de te supără?

îmi aduc aminte că mi-a răspuns:

— Copila mea, ea este norocoasă. A dat naştere unui băiat, un fiu pentru familie. Ea nu-şi face griji pentru viitor.

Când am întrebat-o cum aveau băieţii să protejeze viitorul, mi-a răspuns că ei întotdeauna vor putea să aibă grijă de familie, de surorile şi de mamele lor. I-am spus că şi eu pot face asta, la fel de bine ca un băiat, şi că voi avea grijă de ea şi de surorile mele, de întreaga familie. A zâmbit şi m-a mângâiat pe obraji:

— Ştiu că poţi, dar nu în felul în care o poate face un băiat.

Am ştiut atunci că n-aveam cum s-o fac pe mama să se simtă mai bine. Comunitatea îşi spusese părerea şi o făcuse să se simtă ca o ratată. Şi sora mea mai mare a simţit suferinţa mamei,

aşa că a încercat să fie ca un băiat – purta haine băieţeşti, care să ascundă faptul că trupul ei devenea feminin – iar mama o lăuda, spunându-i că era ca un fiu. Dar abia când am fost mai mare am înţeles cu adevărat de ce era atât de important pentru o femeie afgană să dea naştere unui fiu.

Tendinţa părinţilor de a-i preţui mai mult pe fii decât pe fiice este comună tuturor grupărilor etnice din Afganistan. într-o zi, Tabasum, una dintre reporterele noastre de la *Ora femeii afgane,* a sunat să ne spună că a intervievat o mamă ce născuse gemeni, un băiat şi o fată, iar felul în care se purta cu ei o înfuriase. Am întrebat ce se întâmplase. A spus:

— Sunt obişnuită să văd că fetele sunt tratate diferit, dar cred că acestei mame nu i-ar fi păsat dacă fiica ei murea. Copiii au şase luni, dar băiatul este sănătos şi activ, iar fata, slabă şi apatică. Cred că suferă de malnutriţie. Cum pot fi doi gemeni atât de diferiţi? Am auzit că mama îl alăptează pe băiat, dar a încetat să o mai alăpteze pe fată.

Tabasum a spus că asta se întâmpla întrucât mama credea că, într-o bună, zi fata va fi proprietatea unei alte familii, prin căsătoria cu fiul altcuiva, în timp ce băiatul îşi va întemeia o familie în casa părinţilor lui. Va aduce acasă o soţie şi împreună vor avea grijă de mama lui, aşa că trebuia să crească sănătos şi puternic.

Am lucrat împreună cu Tabasum la această poveste şi am fost nerăbdătoare să aflu cu ce îşi hrănea femeia fiica. Când am întrebat-o, ne-a spus:

— Am încercat să-i dau fiicei mele lapte cumpărat, dar nu i-a plăcut, de aceea suferă de malnutriţie. Chiar a trebuit să o duc la spital de câteva ori.

Tabasum, foarte îngrijorată de starea ei, mi-a zis:

— Zarghuna Jan, când m-am uitat la fetiţă, parcă mă implora să o ajut. Nu dădea din mâini şi din picioare ca un bebeluş normal şi sănătos de şase luni şi pur şi simplu n-am ştiut ce să fac sau ce să zic. Cum să-i spun mamei că nu era bine ce-i făcea fiicei sale, din moment ce ea credea că e bine?

Ca parte a emisiunii, am intervievat un medic, care a explicat cât de important era ca mamele să-şi hrănească bebeluşii în mod adecvat, indiferent de sex. Medicul a zis:

— Scumpe mame, gândiţi-vă şi la viitorul fiilor voştri, şi la viitorul fiicelor voastre. Aţi vrea ca fiul vostru să se căsătorească cu o fată fragilă şi cu sănătatea şubredă? Bineînţeles că nu! Toate fiicele vor ajunge într-o bună zi în casa altcuiva, aţi vrea ca viitoarea voastră noră să aibă o sănătate atât de precară încât să nu poată naşte?

Dacă mamele nu-şi tratează fiicele la fel cum îsi tratează fiii, cum ne putem aştepta ca bărbaţii să ne trateze ca pe

egalele lor? Mai multe femei ne-au povestit cum unii membri ai familiei le-au făcut să se simtă inferioare pur şi simplu pentru că erau femei, iar una dintre ele, care avea patru fete, ne-a spus:

— De fiecare dată când am născut o fată, soţul meu a dispărut de acasă cu zilele. Am auzit că sunt taţi care timp de un an nici măcar nu şi-au ţinut fetele în braţe sau nu au vorbit cu soţiile lor cu lunile, deoarece credeau că era vina lor că născuseră fete.

Pentru că am crescut într-o familie de fete, ştiu cât de mult a suferit mama înainte să-l aibă pe fratele meu, dar, după ce am ascultat istorisirile acestor femei, m-am simţit mândră şi norocoasă să fac parte din familia mea. Sharifa n-a fost nici pe departe atât de norocoasă. Noi două am fost prietene în adolescenţă, la şcoala din Pakistan, şi n- am putut niciodată să-i uit povestea. Aceasta demonstrează ce se întâmplă cu fetele care nu au un frate şi cu mamele care nu au fii.

Am fost colege în 1998, la universitatea pentru refugiaţi afgani din Peshawar, iar la vremea respectivă locuiam amândouă într-un cartier aglomerat, populat mai ales de refugiaţi din Afganistanul ocupat de talibani. Era cea mai mare dintre şase fiice, născute fiecare la doar un an diferenţă. Sharifa era de obicei veselă şi plină de energie şi adora să fie jucăuşă şi

să facă farse şi era populară printre colegi şi profesori. Era scundă, avea ochi mari, verzi şi-mi aduc aminte cum purta un *hijab* albastru-închis mult prea mare, în care se cufunda cu totul. Mă întâlneam cu Sharifa în fiecare zi, în staţia de autobuz de pe aglomeratul Arbab Road, un drum mereu prăfuit, plin de maşini şi camioane din care ţâşneau gaze de eşapament. Era într-o perioadă când foarte puţine femei se aventurau pe străzi şi noi, ca studente refugiate, eram obligate să ne acoperim capetele şi feţele cu văluri mari. Glumeam tot timpul că purtăm *hijab-vl* ca să ne protejăm părul şi tenul de poluarea din Peshawar.

Ne bucuram în fiecare zi de drumul până la universitate şi stăteam de vorbă cu şoferul sau între noi despre viitorul nostru. Totuşi, erau zile când Sharifa nu vorbea cu nimeni, nici măcar cu mine, cea mai bună prietenă a sa. La început, mi s-a părut că era nepoliticoasă şi m-am simţit jignită. Dacă o întrebam ce se întâmplă, mă liniştea că totul e în regulă şi îşi întorcea privirea, pierdută în gândurile ei.

într-o dimineaţă, în staţia de autobuz, când Sharifa era într-una din acele stări tăcute, m-am hotărât să încerc să aflu ce se întâmpla cu ea. Când am întrebat-o, mi-a răspuns:

— înainte să mă mărit, vreau să mă duc la un control medical, să văd dacă sunt capabilă să am un băiat. Dacă nu sunt, nu

mă mărit deloc.

Niciuna din noi nu ştia atunci cum era decis sexul unui copil, aşa că am sfatuit-o să se căsătorească mai întâi şi abia apoi să se gândească dacă va avea băieţi sau fete.

însă era tot supărată. Spunea că vrea să-l facă fericit pe viitorul ei soţ şi era convinsă că asta se putea întâmpla doar dacă năştea zece fii. Eu şi celelalte fete râdeam că era disperată să aibă un soţ, iar ea se înfuria, dar nu riposta. Devenea pur şi simplu tăcută şi cădea pe gânduri, deşi noi continuam să ne amuzăm pe seama ei. Apoi, într-o zi, ne-am dat seama că am exagerat şi că Sharifa era foarte tulburată. Am încercat să-i explicăm că era doar o glumă, dar a spus:

— Da, ştiu că e doar o glumă, însă tot mă deranjează. Voi nu înţelegeţi – mama a născut şapte fete, iar dacă tata moare, nu avem pe nimeni să aibă grijă de noi. Mama nu poate avea băieţi; nu e suficient de puternică.

îi cunoscusem pe părinţii Sharifei, aşa că m-a zguduit ce mi-a spus.

— Sharifa, i-am zis, ai şase surori, iar asta înseamnă că eşti puternică. Mai ai şi o mamă şi un tată minunaţi, deci chiar nu ai motiv să-ţi faci griji.

Dar mama Sharifei, ori de câte ori o vedeam, părea că se gândeşte la un singur lucru. Se interesa întâi de mama mea, dar apoi, invariabil, de fratele meu. La fel, primul lucru pe care voia să-l ştie

despre prietenele fetelor sale era câţi fraţi şi câte surori aveau acestea.

într-o zi, am găsit-o pe Sharifa înlăcrimată şi am ştiut că plângea din cauza situaţiei de acasă şi, în sfârşit, am înţeles de ce întreba mereu de mama şi fratele meu; încerca să găsească şi pe altcineva într-o situaţie oarecum asemănătoare cu a ei. Fireşte însă că avea impresia că sunt mult mai norocoasă decât ea, eu măcar aveam un frate, ceea ce însemna siguranţă. I-am spus să nu mai gândească aşa negativ:

— Ai o familie numeroasă şi când vă veţi căsători, tu şi surorile tale, vei avea fraţi, iar mama ta un fiu.

Dar cuvintele mele nu au linistit-o.

— Zarghuna, n-o să înţelegi niciodată, pentru că tu ai un frate. Sunt întristată mai mult pentru părinţii mei. Fiind cea mai mare, am văzut-o pe mama plângând de fiecare dată când năştea încă o fată. De fiecare dată, tata nu vorbea cu ea cu lunile şi traiul acasă e deplorabil. Până şi bunicii o ignoră pe mama. E cu adevărat îngrozitor să vezi ce se întâmplă cu o femeie care este incompletă.

Am încercat să o calmez.

— Ascultă, Sharifa, fireşte că mama ta e completă. Cine zice că nu e? Am cunoscut-o. E o femeie tânără, frumoasă şi bună...

— Ce ştii tu? a ripostat ea nervoasă. E incompletă pentru că nu a născut un băiat. Simplu ca bună ziua.

Cu voce joasă, mi-a mărturisit:

— Uneori, chiar mă enervez pe ea. Dacă ar putea să facă un băiat, am avea în sfârşit o viaţă fericită.

— Sharifa, fericirea nu vine aşa. E o urmare a ceea ce ai deja.

îmi aduc aminte că eram într-un colţ, pe terenul şcolii, la umbra unui copăcel. Stăteam deseori acolo şi pălăvrăgeam. I-am şters lacrimile cu vălul meu şi am încercat să-i explic că nu era vina nimănui că ea nu avea un frate ori mama ei un fiu. Asemenea chestiuni erau în puterea lui Dumnezeu şi nu avea rost să se supere atât de tare din cauza asta, viaţa trebuia să meargă înainte. Dar Sharifa a insistat că era singura vinovată.

— Bunica zice că e vina mea. Primul născut a fost o fată şi de aceea m-au urmat toate celelalte fete. Am adus ghinion asupra familiei.

Voiam cu disperare s-o ajut cumva pe Sharifa, dar a sunat clopoţelul şi a trebuit să mergem la următorul curs. Sharifa şi-a sters ochii şi şi-a aranjat *hijab-ul,* iar eu mi-am scuturat praful de pe pantaloni. Dar după asta tot m-am gândit la Sharifa şi m-am rugat ca mama ei să aibă un băiat.

Săptămânile au trecut şi a venit vacanţa. O lună mai târziu, a început noul semestru şi am revăzut-o pe Sharifa. Ne-am îmbrăţişat şi ne-am întâlnit în pauză, sub copacul nostru. Abia aşteptam să aflu ce veşti are; voiam să ştiu ce haine îşi mai

făcuse, ce fel de cercei îşi mai cumpărase şi unde fusese în vacantă.

— Zarghuna, sunt aşa de fericită. Cred că, în sfârşit, viaţa noastră se va schimba în mai bine. Mama e însărcinată din nou şi toţi sperăm că de data asta va da naştere unui băiat.

Am promis să mă rog pentru asta, dar apoi, brusc, ea a devenit foarte tulburată. Şi-a lăsat privirea în jos, la podeaua prăfuită, apoi din nou la mine şi a spus încet:

— Zarghuna, sper din toată inima că de data asta Domnul o să fie bun cu mama. Sper să nască un băiat, altfel ceva teribil se va întâmpla.

M-am uitat la ea câteva clipe şi am întrebat-o ce vrea să spună. S-a uitat în jos, apoi din nou la mine şi a zis:

— Tata plănuieşte să se căsătorească din nou, iar eu voi fi dată la schimb.

Am fost îngrozită.

— Nu, nu se poate. Nu poate să facă aşa ceva!

Dar Sharifa a spus simplu:

— Dacă decide să-şi ia o nouă soţie şi să mă dea la schimb, cred că o să mor.

Cuvintele ei m-au umplut de spaimă. Chiar dacă eram aşa de tinere, ştiam că se gândea la sinucidere. Auziserăm amândouă de fete care îsi dăduseră foc pentru a evita căsătorii aranjate; era ultima opţiune a celor care se simţeau captive.

Sharifa a tras aer în piept şi a continuat:

— Ba chiar a ales o fată de aceeaşi vârstă cu mine, în schimbul ei, tata mă dă pe mine fiului acelei familii.

— Nu poţi accepta asta, am zis supărată şi m-am gândit că nu era nimic decis, din moment ce mama Sharifei era însărcinată şi mai avea câteva luni, aşa că era posibil să nască un băiat.

— Domnul va fi bun, am zis. îi va dărui mamei tale un fiu.

Sharifa a aprobat şi a încercat să fie veselă. Câteva luni mai târziu, Sharifa şi surorile ei erau ocupate să aleagă un nume pentru fratele atât de dorit – după cum era obiceiul printre refugiaţii afgani din Pakistan – iar eu şi mama ne-am dus în vizită (era ceva normal ca mamele unor fete să se împrietenească). I-am găsit foarte entuziasmaţi în aşteptarea unui băieţel, sperau ei, iar eu şi mama neam rugat ca de data aceea Domnul să le dea, într- adevăr, un fiu.

Acasă la Sharifa am stat într-o cameră mică şi întunecoasă, cu saltele afgane aranjate lângă perete şi cu un covor afgan tradiţional roşu în mijloc. Vremea era neobişnuit de caldă, iar Sharifa ne-a servit cu Roh Afza, un suc ce miroase a parfum, faimos în Pakistan pentru dulceaţa lui. în timp ce ne beam sucul, am văzut cât de încrezătoare şi plină de speranţă era mama Sharifei şi am fost bucuroasă să văd familia atât de fericită.

A fost una dintre cele mai plăcute zile petrecute împreună.

Câteva săptămâni mai târziu, am întâlnit-o pe Sharifa în staţia unde aşteptam de obicei autobuzul şcolii. îndată ce m-a văzut, a început să plângă, iar trecătorii se opreau să se uite la ea. Unii chiar au râs că plângea în stradă şi au făcut comentarii urâcioase: „De ce plângi? Ai nevoie de un bărbat?”,
„Plângi după un soţ? De ce nu vii cu mine?”, „Ce e, nu găseşti un bărbat? Vrei o sculă?”

Am strâns-o tare în braţe, fără să-mi pese ce spuneau străinii aceia. Aş fi vrut să le pot răspunde, dar n-ar fi fost bine. M-am uitat mai atent la Sharifa şi i-am zis:

— încearcă să te calmezi. Ce e? S-a întâmplat ceva cu mama ta?

Niciodată n-o văzusem pe Sharifa aşa de necăjită. Abia reuşea să vorbească fără să suspine. în cele din urmă, a icnit:

— Zarghuna, sunt terminată, mama e distrusă, totul e pierdut.

Imediat m-am gândit că mama ei trebuie să fi pierdut sarcina sau să se fi întâmplat ceva grav în timpul naşterii. Am întrebat-o iar, calm, ce se întâmplase, dar Sharifa plângea acum isteric şi era clar, după ochii ei umflaţi şi roşii, că plânsese mult timp.

— Zarghuna, e tot fată!

Mi-am dat seama cât de extenuată era, de parcă toată energia i se scursese din

trup, şi am decis să o duc acasă la noi. Mama a fost surprinsă să ne vadă pe amândouă când am ajuns acasă, dar i-am explicat că Sharifa era tulburată şi nu a mai întrebat nimic. Am făcut nişte ceai îndulcit şi, stând pe covor, am încercat să o calmez. Mă întrebam în ce fel de societate trăiam. Cum era posibil ca o fetiţă abia născută să le producă atâta durere şi suferinţă Sharifei şi familiei ei?

îmi puteam imagina că mama Sharifei era şi mai supărată decât fiica ei şi mă chinuiam să înţeleg cum era posibil să vină pe lume o fetiţă minunată şi să nu fie dorită de nimeni. Era judecată pentru sexul ei şi mi se părea profund nedrept. Străduindu-mă să-i spun Sharifei ceva bun, am sfârşit prin a rosti primul lucru care mi-a venit în minte şi care nu a fost de niciun folos:

— Ar trebui să fii fericită, Sharifa. Ai o surioară care va aduce bucurie şi fericire...

— Nu, a strigat Sharifa, bebeluşul acesta a adus doar durere şi suferinţă, iar viaţa mamei e un iad acum. Tata nu vorbeşte cu ea şi nici măcar nu a felicitat-o nimeni că a născut un copil sănătos. Mama nu o hrăneşte, iar eu nu pot nici măcar să o tin în braţe.

A coborât vocea şi a mormăit:

— Familia mea va fi marcată pentru totdeauna, iar acum trebuie să mă mărit cu un străin ales de tata, pentru că el se căsătoreşte cu o fată din acea familie,

sperând să aducă un fiu în familia noastră.

M-am hazardat cu alte sfaturi inutile:

— De ce nu-i spui tatălui tău cât de supărată eşti şi să-l rogi să nu te oblige să treci prin aşa ceva?

Am ştiut că era imposibil chiar în timp ce vorbeam. în cultura noastră, taţii nu ascultă ce spun fiicele şi decizia privind căsătoria, odată luată, nu se mai schimbă.

Ştiam nu doar că Sharifa nu avea de ales şi trebuia să accepte hotărârea tatălui ei, ci şi că mama sa va trebui să trăiască alături de noua soţie, o fată care avea jumătate din vârsta ei. Se obişnuia ca bărbatul să cumpere o soţie de la familia ei, însă tatăl Sharifei nu avea destui bani, aşa că trebuia să o dea la schimb pe una dintre fetele lui. Pentru el, aranjamentul acesta avea să rezolve două probleme deodată; îsi căsătorea o fiică şi obţinea o soţie tânără, care să-i ofere un fiu.

După ce am stat de vorbă o vreme, Sharifa s-a calmat, am mai băut ceai, apoi am condus-o acasă.

Când m-am întors, era clar că mama ştia ce se întâmplase şi am întrebat-o ce credea că trebuie să facă Sharifa. Mama a zis:

— E o situaţie oribilă, dar, dacă nu este de acord cu schimbul pentru căsătorie, familia ei o să aibă probleme şi mai mari.

Şi şi-a văzut de treabă, dereticând prin bucătărie. Ştiam foarte bine, din

experienţa mamei, ce se întâmpla într-o familie afgană fără fii; mamele fără băieţi şi surorile fără fraţi sufereau timp de multe generaţii. Câtă vreme tatăl şi capul familiei trăieşte şi este sănătos, e un pol de putere, iar soţia şi fiicele lui sunt în siguranţă, dar când moare, femeile devin proprietatea bărbaţilor din familia extinsă.

E o practică obişnuită în Afganistan ca o fată să fie monedă de schimb pentru soţia fratelui ei sau, ca în cazul Sharifei, pentru a doua soţie a tatălui ei. Potrivit Constituţiei afgane, vârsta legală la care o fată se poate căsători este de 16 ani, iar pentru un băiat e de 18 ani, dar multe fete sunt date la schimb sau măritate la vârste mult mai fragede. Majoritatea fetelor pur şi simplu fac ce li se spune şi respectă alegerea părinţilor. în familiile sărace, fiicele sunt uneori păstrate pentru un viitor schimb, ca familia să nu fie nevoită să cheltuie multi bani la nunta fiului. Această formă de schimb este cunoscută sub numele *badal:* o familie găseşte o mireasă pentru fiu şi dă fiica la schimb pentru fratele miresei sau pentru un unchi ori un văr, în loc de bani.

Este ilegal ca o fată să fie monedă de schimb în rezolvarea unei dispute de familie sau să fie forţată să se căsătorească, dar asta nu înseamnă că lucrurile acestea nu se întâmplă. Sunt cazuri frecvente, existând tendinţa ca

problemele domestice să fie rezolvate în familie, iar cum fetelor nu le este permis să meargă în instanţă sau să ceară consiliere juridică, sfârşesc prin a fi complet dependente de familiile lor. Chiar dacă este vorba de ceva ilegal, cele mai multe femei se supun pur şi simplu familiilor şi consideră că orice se întâmplă în viaţa lor este din voia Domnului. Aceste soţii tinere sunt în general needucate, aşadar, nu ştiu că au drepturi legale, iar bărbaţii cunosc legea, dar o ignoră. Ei consideră că legea nu ar trebui să aibă de-a face cu problemele de familie.

îmi aduc aminte că mama mi-a povestit odată despre Zulikha, o fată din satul ei. După ce tatăl său a murit, Zulikha şi surorile ei au fost împărţite între verişorii lor şi obligate să se mărite cu ei, iar mama ei a trebuit să se mărite cu fratele soţului ei. Potrivit legilor afgane, bazate pe legea islamică, căsătoriile forţate sunt interzise. Orice căsătorie impune consimţământul ambelor părţi. Cu toate acestea, mulţi nu înţeleg pe deplin învăţăturile Coranului, aşa că tradiţiile culturale tind să aibă întâietate în faţa legii, iar în cazul Zulikhăi a fost urmată tradiţia afgană. Ea nu avea fraţi, aşa că familia i-a fost împărţită între rudele de sex masculin ale tatălui decedat aşa cum ai împărţi nişte bunuri. Logica obiceiului este că, dacă femeia s-ar căsători cu un alt bărbat – un străin – pământul văduvei

ar ajunge la cineva din afara familiei. Legea spune că soţii şi soţiile au părţi egale din pământ şi din alte proprietăţi, dar în realitate toate bunurile sunt considerate ale bărbatului. Aşadar, dacă moare un bărbat căsătorit, fraţii lui vor lua ceea ce consideră că le aparţine: văduva, fiicele şi toate proprietăţile.

Până la urmă, Zulikha a avut parte de o viaţă bună cu soţul ei, care era educat şi avea suficienţi bani încât să aibă grijă de ea, deşi ea n-a uitat niciodată că îi fusese dată ca un ornament, ca o jucărie fără valoare. N-a putut uita niciodată ceea ce familia unchiului le-a făcut mamei şi surorilor ei.

Ştiam că avea şi Sharifa verişori, ştiam ce se întâmplase cu Zulikha, dar pe moment Sharifa părea să fie bine. însă peste câteva luni n-a mai venit la şcoală şi am început să-mi fac griji. Nimeni nu părea să ştie care era situaţia ei şi a familiei sale, aşa că am decis să aflu de una singură şi într-o după- amiază m-am dus la ea acasă. Era un drum de o jumătate bună de oră de mers pe jos de la noi de acasă şi eram agitată când am ajuns. Am bătut la uşa veche din lemn şi am aşteptat; apoi am observat că era întredeschisă şi am încercat să mă uit prin deschizătură, când sora mai mică a Sharifei a deschis şi m-a invitat înăuntru. Când am intrat în grădină, am observat că peste tot erau grămezi de cărămizi din pământ şi scânduri; părea că se construia

ceva.

Sharifa a ieşit să mă salute. Nu ne mai văzuserăm de câteva săptămâni, slăbise şi era palidă, iar când am îmbrăţişat-o şi am sărutat-o pe obraz, cum făceam de obicei, am văzut că avea buzele uscate. Eram sigură că se întâmplase ceva îngrozitor.

— *Salam,* Sharifa. Ce s-a întâmplat? Unde ai fost? De ce nu ai venit la cursuri? am bombardat-o eu cu întrebări, dar nu mi-a răspuns la niciuna dintre ele; apoi a început să plângă.

M-a invitat în camera ei şi a început să povestească despre construcţie, dar am întrerupt-o.

— Construiti o casă nouă sau ceva de felul ăsta?

— Tata are nevoie de încă o cameră, a zis ea.

Am înţeles imediat ce voia să spună. Tatăl Sharifei avea nevoie de o cameră separată de restul casei, pentru noua lui soţie.

în casă era atât de linişte, de parcă murise cineva, iar familia era în doliu. Nimeni nu râdea sau zâmbea. Sharifa mi-a spus că familia ei hotărâse să o dea la schimb pentru noua soţie, o fată de doar 17 ani, de aceeaşi vârstă cu noi două. în schimb, Sharifa avea să se mărite cu un bărbat de patruzeci şi ceva de ani, a cărui soţie murise. Trebuia să aibă grijă de copiii acelui bărbat şi astfel să renunţe la visul ei de a avea un sot tânăr şi arătos.

Fericirea Sharifei era sacrificată pentru a asigura viitorul familiei.

Pe drumul spre casă m-am rugat stăruitor să se întâmple un fel de miracol sau ca Sharifa şi familia ei să refuze acel plan. Sharifa îşi pierdea viitorul, fără vreo garanţie asupra rezultatului aşteptat. Cine putea garanta că noua soţie va naşte un băiat? Rudele Sharifei spuneau că cei care se recăsătoresc au, în cele din urmă, un fiu, dar cine ştia dacă asta avea să se adeverească?

Au trecut două luni şi nu am avut nicio veste de la Sharifa. Nu avea voie să iasă din casă, iar eu eram ocupată cu şcoala şi cu treburile casnice. Mă mai întrebam ce se întâmplase cu ea, dar treptat am acceptat că destinul ei era să se mărite cu un bărbat mai în vârstă şi să asigure viitorul familiei ei. Dar într-o după-amiază, după cursuri, coborând din autobuz am văzut-o pe stradă pe una dintre surorile mai mici ale Sharifei. Ieşise să cumpere medicamente. Am oprit-o şi am întrebat nerăbdătoare de Sharifa. Mi-a spus că fusese nevoită să se mărite înainte ca tatăl lor să-şi aducă acasă noua soţie, pentru că viitorul ei soţ avea nevoie de ajutor cu cei cinci copii şi că acum era mama lor vitregă, chiar dacă unii dintre copii aveau aproape vârsta ei.

— Dar unde e acum? am întrebat. Aici, în Peshawar?

Ochii surorii ei s-au umplut de lacrimi.

— Da, în Peshawar, dar locuieşte în

afara oraşului, într-un sat izolat. Casa soţului ei e foarte departe şi nu-i dă voie să ne viziteze des.

A început să plângă.

— Adevărul e că nu prea o mai vedem pe sora noastră. E foarte ocupată să aibă grijă de soţul ei şi de cei cinci copii ai lui.

Am încercat să-mi imaginez cât de mici trebuie să fi fost copiii, având în vedere că şi Sharifa era un copil, şi am întrebat:

— Dar tatăl tău? Şi-a adus acasă noua soţie?

Sora ei a clătinat din cap şi am întrebat de ce nu.

— E foarte bolnav. S-a îmbolnăvit cu o săptămână înainte să o aducă acasă şi a fost internat în spital. I- am luat medicamentele prescrise de medic.

Viaţa zbuciumată a Sharifei a pus stăpânire pe gândurile mele. I-am spus mamei ce se întâmplase, iar ea a propus imediat să o vizităm pe mama Sharifei. A doua zi, ne-am dus la ea. Când am deschis uşa veche din lemn, am văzut grădina plină cu oameni şi am presupus că sărbătoreau nunta tatălui ei. Poate că până la urmă îşi dusese la îndeplinire planul. Dar apoi am observat că oamenii păreau serioşi şi că nu era atmosfera veselă a unei nunţi. Un grup de bărbaţi s-a dat la o parte, lăsându-ne să intrăm în casă, şi abia atunci am auzit un plânset.

Am intrat într-o cameră şi am găsit-o pe mama Sharifei plângând. Stătea pe jos, vălul era mototolit lângă ea. Fetele, în

jurul ei, plângeau şi ele, dar Sharifa nu era acolo. M-am apropiat şi m-am aplecat să o pup pe mama Sharifei. M-a îmbrăţişat cu putere şi mi-am dat seama că se gândea la faptul că, prietena Sharifei fiind, eram cumva legată sufleteşte de fiica ei.

— Copila mea, sacrificiul Sharifei nu ne-a adus fericire.

Nu era o nuntă. Era o înmormântare. Tatăl Sharifei murise în acea zi, înainte să-şi aducă acasă noua soţie sau să asigure familiei un fiu. Mama Sharifei a început să bocească şi să se lovească cu palmele peste faţă.

— Of, Doamne, ce se va întâmpla cu noi? Mi-am pierdut două bucăţi din inima mea: pe fiica mea Sharifa şi pe soţul meu. Ce se va alege de mine şi de fiicele mele?

Se legăna înainte şi înapoi, strigând numele Sharifei.

— Sharifa, copila mea, vino şi vezi. Sacrificiul tău nu ne-a adus un fiu. De ce a trebuit să mă părăseşti? De ce? Acum, mireasa cea nouă a tatălui tău trebuie să vină şi să sufere cu noi în locul tău, Sharifa.

Am rămas pe loc, neştiind ce să fac sau ce să zic. Toate celelalte femei plângeau sau ţipau. în cele din urmă, am ieşit şi m-am dus în grădină. Voiam să o găsesc pe Sharifa. Nu-mi venea să cred că soţul nu-i permitea nici să vină la înmormântarea tatălui ei. Mi-am imaginat ochii ei mari şi verzi plini de lacrimi, fără însă să poată

plânge cum trebuie pentru familia ei, prea ocupată să trudească departe, în noua ei casă, împovărată de cinci copii. Sharifa, fata cu visele sfărâmate şi cu tinereţea vândută.

Nu am mai văzut-o niciodată. N-am mai mers acasă la ea şi mi-a fost greu să accept că se lăsase de învăţătură şi era soţia unui bărbat mai în vârstă şi mama copiilor altcuiva. Dar povestea ei şi amintirile mele despre prietenia noastră mă însoţesc şi azi.

Suferinţele Sharifei nu sunt singulare. Bărbaţii afgani se căsătoresc frecvent a doua oară dacă prima soţie nu le naşte un fiu. Cei mai multi nu au cunoştinţe despre cum este determinat sexul unui bebeluş şi pur şi simplu dau vina pe soţii pentru orice nu merge bine legat de conceperea sau naşterea unui fiu – bărbaţii nu sunt niciodată învinovăţiţi. Multe mame încă le spun necontenit fiicelor să li se supună fraţilor lor şi fac pentru aceştia anumite lucruri pentru că băieţii sunt mai valoroşi decât fetele; unele mame afgane îşi păstrează bijuteriile pentru nurori, iar nu pentru fiice. Sunt fericită să trăiesc acum într-o societate în care bărbaţii şi femeile sunt apreciaţi în mod egal, iar părinţii sunt fericiţi să aibă fie o fiică, fie un fiu.

Povestea lui Nasreen

Băiatul din vecini

Ca fată crescută în Afganistan, apoi în Pakistan, educaţia mea culturală a fost un amestec de influenţe afgane, persane, indiene şi arabe. Cele mai multe cărţi pe care le-am citit sunt în cele două limbi oficiale ale Afganistanului – paştu şi dări – iar cântecele şi poeziile auzite, filmele văzute, toate vorbeau despre dragostea dintre un bărbat şi o femeie. Poveştile de dragoste – de pildă, una paştună, idila dintre Adam Khan şi Durkhany – au fost transmise de la o generaţie la alta. Durkhany e o femeie frumoasă şi inteligentă, care se îndrăgosteşte de un muzician arătos, dar este promisă unui alt bărbat. Ea şi Adam Khan plâng unul după altul şi vor putea fi împreună doar după moarte. Unele dintre poveştile acestea arhicunoscute au fost ecranizate la Bollywood. Cu asemenea poveşti de dragoste am crescut eu.

Poate că era inevitabil ca ideea iubirii adevărate dintre un bărbat şi o femeie, aşa cum o vedeam eu şi prietenele mele în copilărie, să fi venit doar din aceste poveşti exagerat de romantice. între timp, am văzut că ele nu se potrivesc, desigur, cu realitatea. în filmele de dragoste cu

care am crescut, vârstnicii din comunitate îi ajutau pe tineri să fie împreună – era preamărită puterea a doi tineri îndrăgostiţi de a învinge toate obstacolele pentru a fi împreună. Erau o celebrare a dragostei.

Ca multe poveşti de dragoste, cea a lui Nasreen e legată de băiatul din vecini. Ba chiar au locuit în aceeaşi casă, cum se întâmplă cu multe familii afgane. Nasreen a fost descoperită de una dintre reporterele noastre locale din Kabul, dar n-a vrut să stea de vorbă cu ea şi a insistat să vorbească doar cu mine, aşa că am intervievat-o eu, dintr-un studio BBC, prin intermediul telefonului mobil al reporterei locale.

Numele meu este Nasreen şi locuiesc în Kabul. Am aproape 40 de ani şi mi-am petrecut mare parte din viaţă plângând şi suferind. Iată de ce. Te-ai gândit vreodată la femeile căsătorite cu bărbaţi pe care nu i- au iubit niciodată şi cu care nu s-au potrivit?

Când a pus această întrebare, am ezitat. îmi venea să strig: „Bineînţeles că da!” Ştiam exact cum era să te prefaci că dormi când soţul tău venea în pat, doar ca să nu vorbeşti cu el.

Soţul meu are 60 de ani şi nu mi-am văzut părinţii de mult timp. Când aveam

13 ani, împărţeam o casă din Kabul cu o altă familie şi, cu toate că ei erau tadjici, iar noi paştuni, mama şi tata se înţelegeau foarte bine cu ei şi am iubit cu adevărat familia aceea. Aveau un băiat de vreo 18 ani şi câteva fete, iar uneori mă jucam cu ele. Erau vremuri lipsite de griji. De fapt, dacă mă gândesc la trecutul meu, aceea a fost cea mai fericită perioadă din viaţa mea. Mergeam des la mama băiatului, şi ea avea grijă de mine, într-un fel special. Pe băiat îl chema Abdullah şi era îndrăgostit de mine, iar eu flirtam cu el. Eram amândoi tineri. Inima mea bătea mai repede când îi auzeam vocea şi găseam tot felul de scuze să duc câte ceva în camera lui. Era uşor să te îndrăgosteşti de Abdullah, pentru că era foarte frumos şi puteam petrece foarte mult timp împreună.

După-amiezile erau momente speciale pentru noi, întrucât cei mai multi oameni din Kabul – mai ales

cei în vârstă – trag un pui de somn după rugăciune, în faţa mamei mă prefăceam că dorm, dar, îndată ce o auzeam sforăind, mă ridicam şi mă duceam să mă întâlnesc cu Abdullah. îl aşteptam la umbra unui copac, apoi ne aşezam rezemaţi de un zid şi vorbeam, şi vorbeam. Dragostea mea pentru el era pură, aşa cum era şi a lui pentru mine.

Şi ştii, Zarghuna Jan, Abdullah nu şi-a cheltuit niciodată banii de buzunar pentru

el. îi plăcea să mă vadă purtând brăţări colorate din sticlă, aşa că îşi cheltuia toţi banii cumpărându-mi-le, iar eu le-am iubit absolut pe toate. Simbolizau dragostea lui pentru mine şi am avut mereu mare grijă de ele.

Vocea lui Nasreen a sunat înfundat, iar apoi a început să plângă.

Zarghuna Jan, dragostea noastră era atât de inocentă. Doar mă uitam la el şi el se uita la mine şi 3
era de ajuns să ştim ce simţim unul pentru altul. Deja îi spusese mamei lui că, dacă era să îl dea cuiva în căsătorie, eu trebuia să fiu aceea, pentru că era îndrăgostit de mine. Mama lui fusese de acord, de aceea îmi acorda o atenţie specială, începuse deja să mă vadă ca pe o viitoare noră. Pentru ea era uşor, nu-i aşa?

Nu am înţeles ce voia să spună.

Era mai uşor pentru ea, pentru că fiul ei era cel îndrăgostit, nu fiica ei. Dacă băieţii au astfel de sentimente, pentru mame este motiv de mândrie şi bucurie. Arată că băiatul se maturizează, aşa că mamele se vor asigura că şi alte femei au aflat că fiii lor sunt îndrăgostiţi şi sunt pe cale să devină bărbaţi. Şi, aşa cum mama lui Abdullah era plină de bucurie, şi eu eram foarte fericită. Mă simţeam liberă ca o pasăre, iar când mi-l imaginam pe

Abdullah ca soţ al meu mă cuprindea o senzaţie de plăcere.

Ne întâlneam în fiecare după-amiază, cu excepţia zilelor de vineri, când tata nu era la lucru şi nu dormea după-amiaza, cum făcea mama. Am continuat să mă întâlnesc cu Abdullah, până când într-o zi am fost văzuţi de fiul unui vecin, Ghulam. Ne-a văzut povestind la umbra unui copac şi a fost gelos pe intimitatea noastră, aşa că a început să ne bârfească. I-a spus fratelui meu că ne văzuse pe mine şi pe Abdullah singuri şi că făcusem lucruri rele cu el, iar fratele meu a început să limiteze ceea ce aveam voie să fac. Chiar dacă i-am spus că doar stăteam de vorbă cu Abdullah, nu mi-a dat voie să merg afară după-amiaza. Ba chiar i-a spus mamei că, dacă mă mai vede cu Abdullah, mă omoară. Fratele meu credea că îi afectez onoarea şi că poziţia lui în comunitate va avea de suferit dacă oamenii vor crede că e un bărbat slab, iar sora lui avea o relaţie căreia el nu fusese în stare să-i pună capăt. Zilele au trecut. Nu mai aveam cum să mă întâlnesc cu Abdullah sub copac, dar în casă tot ne vedeam. Pentru noi era suficient să ne zărim din când în când unul pe altul.

Chiar şi acum, de câte ori Nasreen pomenea numele lui Abdullah, auzeam în vocea ei o dorinţă intensă şi simţeam că încă îi era foarte dor de el.

încă eram fericită pentru că eram

sigură că mama lui Abdullah voia în continuare să mă căsătoresc cu fiul ei. Aşteptam ziua când ea va veni în camerele noastre şi va cere mâna mea. Apoi, într-o după- amiază, vremea era frumoasă, era cald şi adia o briză uşoară, cerul era senin şi păsările cântau. Era o zi perfectă.

Am întrebat-o pe Nasreen dacă în ziua aceea se întâlnise cu Abdullah sub copac, dar mi-a zis că nu. în schimb, a fost ziua în care mama lui s-a dus la mama ei şi a cerut-o pe Nasreen în căsătorie pentru Abdullah.

Mama nu era oarbă. Ştia deja că aveam sentimente pentru el, dar încerca să mă împiedice să merg în camerele familiei lui, să vorbesc cu mama şi cu surorile lui în timpul zilei.

— Ascultă, fata mea, eşti încă tânără, dar acum eşti şi femeie, aşa că ai grijă să nu te uiţi la Abdullah. îţi este interzis să faci aşa ceva. înţelegi?

într-o zi, i-am mărturisit că îl plăceam şi am cerut să ştiu de ce nu era bine să simt aşa. Drept răspuns, ea m-a pălmuit cu putere, mi-a spus că eram o femeie fără ruşine şi m-a întrebat cum pot să vorbesc aşa, pentru că femeilor nu le este permis să aibă astfel de sentimente. Apoi mi-a interzis să-l mai văd. El era băiat, mi-a zis ea, putea să facă orice voia, fără ca cineva să-l bârfească, dar pentru mine era altfel, pentru că eram fată, iar familia

noastră putea fi dezonorată pentru totdeauna din cauza mea.

în ziua aceea am plâns şi am tânjit să-l văd pe Abdullah, dar am ştiut că era imposibil, pentru că mama se temea de tata. îmi spusese că, dacă tata afla despre sentimentele mele pentru Abdullah, ruşinea îl va obliga să rezolve problema omorându-mă.

Nu am fost surprinsă să aud asta, ştiu câteva cazuri de fete care, într-adevăr, au fost omorâte pentru că iubeau bărbaţi pe care familiile lor nu îi acceptaseră. Uneori, bârfele pot scăpa de sub control, devenind complet exagerate, dar unii bărbaţi găsesc greu de înţeles aşa ceva şi se simt obligaţi, omorând o fată nevinovată, să apere onoarea familiei şi să dovedească faptul că ei nu sunt de acord cu un astfel de comportament rusinos. Au fost şi câteva cazuri în care băiatul a fost omorât pentru că a avut o relaţie interzisă, dar de obicei fata este cea învinuită şi pedepsită.

La scurt timp, mama lui Abdullah a venit să-i ceară mamei mâna mea, în numele fiului ei, însă mie mi s-a făcut teamă, pentru că devenea insistentă. Dar mama a fost chiar mulţumită de situaţie, pentru că aşa sunt aranjate de obicei căsătoriile în Afganistan. Familia băiatului vine la familia fetei, se salută, apoi cer în căsătorie fata. Mama avea un suflet bun şi ştia că îl iubeam pe Abdullah, aşa că era

mulţumită că familia lui ne respecta în felul acela, l-a pomenit asta şi tatălui meu, într-o seară, când s-a întors de la lucru, dar lui nu i-a plăcut deloc ce a auzit, iar când mama a încercat să-l convingă de faptul că era o familie respectabilă, iar fiul lor şi fiica lui se cunoşteau deja, el s-a înfuriat.

— Şi cam cât de bine îl cunoaşte fata noastră pe ticălosul ăla?

Vocea mamei a tremurat când i-a spus că, deşi, evident, îl văzusem pe Abdullah prin casă, nu avusesem niciun fel de contact cu el. Dar tata nu putea fi păcălit chiar atât de uşor.

— Femeie, nu-ţi dai seama că suntem paştuni, iar ei sunt tadjici? Nu ne potrivim deloc, aşa că uită de toate astea.

Mama a protestat, spunând că ea a crezut că mariajul mă va face – pe mine, fiica lor -fericită, iar fericirea mea ar trebui să fie importantă.

— Ei bine, poate că e cea mai importantă pentru tine, dar oamenii vor spune că fiica mea s-a măritat cu vecinul pentru că, probabil, a avut o aventură cu el. Asta vor spune oamenii, femeie proastă!

Cu cât insista mama mai mult, cu atât mai furios devenea tata, până când, într-un final, a pălmuit-o. Când am auzit scandalul, am intrat în cameră şi m- am agăţat de mama, care plângea. Eram furioasă pe tata că o supărase atât de tare, când ea nu făcuse decât să mă

apere.

Zilele au trecut, iar dragostea mea pentru Abdullah era mai puternică. După vreo săptămână, bărbaţii din familia lui au venit la părinţii mei şi mi-au cerut mâna. Tata n-a vorbit cu ei, dar nici nu a refuzat deschis să le dea ce voiau. în schimb, l-a chemat pe unchiul meu să i se alăture la negocieri, iar împreună au decis să ceară pentru mâna mea o sumă de bani atât de mare, încât familia lui Abdullah nu avea cum să o plătească vreodată. Tata şi unchiul meu nu suportau ideea că fiica, respectiv nepoata lor hotărâse să iubească un băiat ales de ea. Potrivit familiei mele, comisesem o infracţiune oribilă. Cum familia lui Abdullah nu era bogată, au cerut ceva timp să se gândească. Dar, câteva zile mai târziu, s-au întors şi au zis că sunt gata să plătească preţul stabilit de tata şi de unchiul meu, pentru că fericirea fiului lor era mai importantă decât banii.

Nasreen a plâns povestind şi, de câte ori vorbea despre dragostea ei pentru Abdullah, îi simţeam suferinţa. Mi-a spus cât de norocos era Abdullah că familia lui îi respecta dragostea pentru ea, într-atât încât era gata să plătească o grămadă de bani ca să-l vadă fericit.

Dar în familia mea nu-ipăsa nimănui de mine sau de sentimentele mele. Eram pe cont propriu şi nici măcar mama nu avea

cum să mă ajute. în schimb, s- a trezit învinovăţită că ar fi crescut o fată care a adus ruşine familiei: o fată care îndrăznise să iubească un bărbat ales de ea. între timp, tata a continuat să inventeze scuze pentru refuzul de a mă căsători cu Abdullah. Dacă mi-ar fi dat voie să fac asta, ar fi însemnat că acceptă dragostea noastră, dar, pur şi simplu, nu era suficient de bărbat să facă asta. Continua să se folosească de pretexte ca faptul că Abdullah nu era paştun, ca noi, şi până la urmă n- am mai suportat şi i-am cerut să-mi spună de ce se comporta atât de absurd. Tata aproape că a făcut o criză de isterie când şi-a auzit fiica de 14 ani vorbindu-i aşa şi a început să mă lovească, numindu- mă „prostituată" şi insultându-mă, pentru că îndrăznisem să-l iubesc pe „băiatul ăla". M-a lovit atât de tare, încât am avut vânătăi pe toată faţa, iar buzele mi-au sângerat. Tot trupul mă durea de la lovituri.

— Tu, tu eşti fată, iar în cultura noastră fetele nu au voie să pună la îndoială autoritatea tatălui. Acum o să te fac să regreţi.

Părinţii lui Abdullah trebuie să-mi fi auzit ţipetele, în timp ce eram bătută ca un animal. Mama plângea şi îl implora pe tata să nu-mi facă rău, dar el i-a strigat că era doar vina ei. Eram fiica ei şi mă răsfăţase.

Printre suspine, Nasreen mi-a spus că, în cultura noastră, tatăl este responsabil

de buna purtare a copilului, dar, dacă un copil face ceva cu care el nu este de acord, mama va fi cea învinovăţită şi pedepsită. Am încercat să nu plâng în timp ce Nasreen îşi continua povestea. Speram la un pic de magie în stil Bollywood şi un final fericit, în care Abdullah o va lua pe Nasreen şi va fugi cu ea într- un loc unde să poată trăi împreună pentru totdeauna, departe de cei care îi judecau şi îi criticau. Nasreen mi-a spus despre durerea îndurată în ziua aceea şi despre vânătăile şi rănile de pe corpul ei. Ba chiar îi auzise prin perete pe Abdullah şi familia lui plângând.

A doua zi, tata mi-a spus că o să ne mutăm în altă casă. Nu mi-am dat seama că deja se discutase despre asta cu unchiul meu şi îmi plănuiseră viaţa mai departe, fără să ştiu. în ziua următoare, părinţii mei au început să împacheteze, iar familia lui Abdullah ne-a privit plângând de cruzimea tatălui meu. Sinceră să fiu, Zarghuna Jan, nu o să-l iert niciodată pe tata pentru ce mi-a făcut. Nu-mi pasă ce se întâmplă cu el şi nici măcar nu ştiu unde se află acum. Da, ne-am mutat în altă casă, dar abia mai târziu mi-am dat seama că au făcut asta ca să mă separe de Abdullah. Eram naivă. Acum ştiu că unchiul îi sfătuise pe părinţii mei să se mute discret, astfel încât vecinii să nu ştie ce se întâmplă. Odată ce ne vom muta, a spus, se putea decide viitorul

meu.

Tata fusese de acord cu mutarea, iar mama nu avea niciun cuvânt de spus în privinţa asta. Renunţase şi nu-mi mai spunea ce se întâmplă. Nu am învinovăţit-o totuşi, şi ea se afla într-o situaţie vulnerabilă. Ne-am mutat foarte departe de Abdullah. îmi era foarte dor de el şi în fiecare zi scoteam câte una dintre brătările lui şi mă uitam la ea, admirând în lumină sticla colorată: roşu, verde, albastru, galben. Fiecare brăţară păstra o amintire cu el şi le-am preţuit pe toate, ca pe nişte dovezi valoroase ale iubirii lui.

La câteva zile după ce am ajuns în noua noastră casă, am observat că oamenii ne tot vizitau, dar eram prea nefericită pentru că eram departe de Abdullah şi prea preocupată să mă rog să vină să mă salveze, ca să fiu foarte atentă. Credeam că furia tatălui meu se potolise şi chiar speram că se va răzgândi şi mă va lăsa să mă căsătoresc cu Abdullah, dar era doar un vis. Nu l-am înţeles deloc pe tata. în ochii lui, comisesem o infracţiune îndrăgostindu-mă şi plănuia să mă pedepsească pentru asta. Ar fi trebuit să ghicesc ce avea să urmeze, pentru că nu-mi vorbise niciodată în felul plăcut în care vorbesc de obicei taţii cu copiii lor. Era mereu furios pe mine şi mă trata urât. Nu înţeleg de ce îi lasă Dumnezeu pe bărbaţii cărora nu le pasă de femei şi de fete să aibă familii. Cred că tata nu a iubit-o nici pe mama lui. Mereu a fost rău cu femeile.

în cele din urmă, am întrebat-o pe mama cine erau oamenii aceia care tot veneau la noi, iar ea zis:

— Nu ştiu, dar sunt sigură de un lucru, şi anume că se întâmplă ceva rău. Simt că pluteşte o umbră întunecată deasupra noastră şi mă sperie.

în ziua următoare, tata i-a spus mamei să pregătească mâncare deosebită, pentru că vom avea musafiri. Se pare că mama ştia cine erau, dar nu mi- a spus; iar pentru asta nu o pot ierta. Ar fi putut cel puţin să-mi spună în secret ce se întâmpla. Şi au venit musafirii – toţi erau bătrâni din comunitatea paştună – au mâncat ce făcuse mama şi i-am auzit vorbind despre căsătoria cuiva. Când, în sfârşit, au plecat, mama mi-a cerut să o ajut să spele vasele, iar eu am ajutat-o, pentru că nu aveam altceva de făcut. Din ziua în care aflase despre dragostea mea pentru Abdullah, tata mi-a interzis să merg la şcoală şi chiar să ies din casă, aşa că, efectiv, eram prizonieră în propriul cămin. Şi în tot acest timp nu făceam decât să visez la Abdullah. Dar desigur că nu am avut nicio veste de la el, pentru că era mult prea periculos pentru el să ia legătura cu mine; familia mea nu ar fi ezitat să pună să fim omorâţi amândoi dacă ar fi încercat măcar să mă contacteze.

în timp ce spălam vasele, mama a zis:

— Grăbeşte-te cu spălatul. Trebuie să te dau cu henna pe mâini.

Am întrebat-o de ce, pentru că nu era Eid sau vreo altă ocazie specială, iar ea a răspuns:

— Pentru că te măriţi. Mâine pleci într-o casă nouă.

Pentru o clipă nebunească şi fericită, am crezut că- mi voi revedea dragostea şi m-am trezit exact ca o pasăre eliberată din colivie. Am întrebat-o pe mama:

— Vine după mine?

Iar ea a ţipat:

— Nu ai ruşine? Nu ţi-am spus să uiţi de Abdullah? Să nu pomeneşti vreodată numele lui în faţa soţului tău, altfel viaţa ta va fi un iad.

Am început să plâng:

— Dar nu vreau. Cine e acest bărbat? Tata nu poate să-mi facă una ca asta.

— Bineînţeles că tatăl tău poate face una ca asta, iar ce vrei tu nu are nicio legătură cu ce se întâmplă. Tatăl tău a primit deja o grămadă de bani de la această familie ca să te vadă căsătorită.

Am implorat-o pe mama să mă ajute să scap, dar a început să plângă, zicându-mi că am păcătuit şi că trebuie să fiu pedepsită pentru asta. Am implorat-o, spunându-i că nu comisesem nicio crimă şi tot ce voiam era să fiu cu Abdullah. în momentul în care am pronunţat numele lui, mi-a tras o palmă şi m-a făcut neruşinată.

— Ar trebui să fii recunoscătoare că tatăl tău nu te- a omorât. Dacă ar fi fost ca alţi taţi afgani, te-ar fi renegat deja.

Măcar este civilizat cu tine.

Atunci am început să ţip că mai bine să fiu moartă decât să mă mărit cu alt bărbat, pentru că îl iubeam pe Abdullah şi ştiam că el mă aşteaptă. Mama a pufnit când am pomenit de dragoste, spunând că este o prostie şi că fetelor afgane nu le plac băieţii şi, cu siguranţă, nu li se permite să se mărite cu cineva pe care îl iubesc.

Am plâns toată noaptea şi am refuzat să o las pe mama să mă picteze cu henna pe mâini. Eram o mireasă mizerabil de nefericită. La prânz, unchiul şi unul dintre fraţii mei au venit să mă ia. Dar eram o mireasă fără nuntă şi nici măcar nu aveam tradiţionala rochie nouă, care le era dată de obicei mireselor, şi nici alt cadou. Totuşi, mai presus de toate, nu-mi venea să cred că nimeni din familia mea nu avea niciun pic de înţelegere pentru mine. M-am agăţat de stâlpii de la poartă, în timp ce unchiul a tras de mine şi m-a băgat într-o maşină. înăuntru mă aştepta noul meu soţ, un dependent de droguri în vârstă de 40 de ani. Plângeam şi am strigat la bărbatul din maşină:

— Unchiule, te rog, spune-le să nu mă ia.

Dar el a râs şi a zis că eram prima mireasă care îi spunea soţului ei „unchi”. Mi-a prins mâna în palma lui mare şi aspră:

— Ţine-ţi gura. Acum eu sunt soţul tău şi am plătit o grămadă de bani pentru

tine.

A tot repetat că acum eram a lui, iar când a zâmbit i-am văzut dinţii îngălbeniţi. Râdea fericit că în curând va face sex cu o virgină de 14 ani. O parte din mine a murit atunci, iar familia mea a încetat să existe pentru mine. Am încetat să mai simt orice pentru ei.

Deşi nu puteam să-i văd faţa, îmi dădeam seama că Nasreen fusese frumoasă cândva, dar viaţa şi munca grea o îmbătrâniseră. Un sentiment de încredere s-a născut între noi.

Dragă Zări, toate momentele fericite cu familia mea au dispărut. Relaţia cu mama nu mai exista şi mi-am abandonat preţioasele brăţări. Nu aveam nici măcar haine de schimb. în ziua aceea, deşi sufletul meu a murit, dragostea mea pentru Abdullah a supravieţuit, dar durerea despărţirii de el a fost mai puternică decât oricând. A fost începutul unei vieţi în suferinţă.

Am întrebat-o pe Nasreen dacă l-a mai văzut vreodată pe Abdullah. A zis că nu şi nici măcar pe părinţii ei nu i-a mai văzut.

Ei considerau că eram o femeie rea pentru că iubisem un bărbat. Ei bine, încă îl iubesc şi vreau ca ei să ştie că, în ciuda faptului că nu pot fi cu el, sentimentele mele pentru el au rămas neschimbate,

încă îmi mai pot închipui zâmbetul lui.

Apoi s-a întors la povestea căsătoriei ei forţate.

Am fost dusă la casa bărbatului – o cameră întunecată, la periferia Kabulului, departe de casa părinţilor mei şi de toţi oamenii pe care îi cunoşteam. Bărbatul acela, aşa-zisul meu soţ, m-a violat în noaptea aceea; un bărbat de 40 de ani m-a agresat, pe mine, o fată. Dar eram deja moartă pe dinăuntru, iar inocenta mea era distrusă. Totuşi, niciodată nu am reuşit să-l uit pe Abdullah, şi sper că s-a căsătorit cu o fată drăguţă şi că are o viaţă de familie fericită.

Astfel a început căsătoria mea şi am trăit ca o slujnică, gătind pentru bărbatul acela, mâncând resturile şi chiar pregătindu-i haşişul. Uneori, mă bătea ca pe un animal dacă îi preparam prea încet ceaiul sau drogurile. îmi doream să moară. Iar acum sunt o femeie bătrână, cu o viaţă goală, lipsită de sens, care mai aşteaptă doar ca Dumnezeu să-i pună capăt. Aceasta este povestea mea.

în acest punct am oprit înregistrarea, gândindu- mă doar la Nasreen şi la viata ei mizerabilă. La cum trebuie să fi fost ea la 14 ani, proaspătă şi drăguţă, şi am încercat să găsesc o modalitate de a edita acest material. în cele din urmă, când povestea lui Nasreen a fost difuzată, unii

dintre colegii mei afgani din Londra au făcut comentarii sarcastice la adresa ei. Unul a spus că, din moment ce s-a îndrăgostit atât de tânără, nu e de mirare că a trebuit să înfrunte consecinţele. Nici n-am ştiut ce să spun. Pentru mine, Nasreen era doar o fată obişnuită, care se îndrăgostise de un băiat, la fel cum fac multe fete la vârsta aceea. Dragostea ei fusese inocentă, eram de părere că nu greşise cu nimic urmându-şi inima, dar plătise un preţ teribil pentru asta.

Ştiu că în cele mai multe societăţi femeile nu sunt judecate pentru că, pur şi simplu, le place un bărbat şi că relaţiile sunt lăsate să se dezvolte de la sine; o femeie şi un bărbat se înţeleg unul pe altul, dragostea lor creşte, iar ei pot decide dacă se căsătoresc sau nu. Ca urmare, fetele şi băieţii învaţă din ce văd şi încep să înţeleagă ce trebuie să facă pentru a-şi găsi partenerul potrivit. Cu toate astea, iată-mă în Marea Britanie, nevoită să suport batjocura unora dintre colegii mei bărbaţi. Dar nu am zis nimic. Poate că trăiam în Marea Britanie, dar lucram într-un mediu masculin afgan, aşa că nu puteam să o apăr pe Nasreen, pentru că unii dintre colegii mei ar fi considerat că mă folosesc de radio ca să le încurajez pe alte femei să facă lucruri scandaloase. Tot ce am putut să fac a fost să mă rog ca Nasreen să fie ultima fată care suferea în felul acela.

Un lucru important pe care l-am învăţat

din povestea lui Nasreen a fost că nu contează unde trăieşte o femeie sau o fată afgană – fie că este crescută în Marea Britanie, fie în Kabul – câtă vreme este afgană, nu-i este permis să se îndrăgostească sau să-şi exprime deschis dragostea pentru un bărbat, mai ales în faţa părinţilor ei. Ar fi inacceptabil să facă asta şi ar aduce ruşine familiei. Dacă şi-ar dori o relaţie deschisă cu un bărbat cu care ar vrea să se căsătorească într-o zi, ar deveni subiect de bârfă şi de calomnie în comunitate. Nu ar conta că părinţii ei au educat-o să fie responsabilă; în interiorul comunităţii, toate calităţile ei ar fi ignorate şi ar fi etichetată drept târfa.

în ultimii patru ani, am întâlnit tinere afgane care aveau iubiţi, dar relaţiile lor se limitează de obicei la un cerc de prieteni în care cei mai mulţi nu sunt afgani. Ele au tendinţa să ducă două vieţi foarte diferite în acelaşi oraş: când nu sunt în familie, se poartă ca toate fetele occidentale, dar odată întoarse acasă, redevin femei tradiţionale afgane, care nu vorbesc cu bărbaţii, nu ies cu prietenii şi nu se bucură de o relaţie de dragoste cu un bărbat. Consider că Nasreen este o femeie extrem de curajoasă; cel puţin, ea a avut curajul să-i spună mamei sale despre dragostea pentru Abdullah şi înţeleg cât de greu trebuie să-i fi fost. Chiar şi mie – o femeie afgană independentă financiar, care trăieşte într-o societate deschisă, precum cea

britanică – îmi este greu să vorbesc sincer cu familia despre sentimentele mele, astfel că pot să apreciez la adevărata dimensiune prin ce trebuie să fi trecut Nasreen dezvăluindu-şi dragostea pentru Abdullah, în lumea ei închisă.

Adesea mi se pare foarte deranjantă atitudinea unor afgani din Marea Britanie. Unii locuiesc aici de mai bine de zece ani, dar au păstrat puternice tradiţii şi valori culturale afgane. în vizitele mele în Afganistan, am întâlnit mai mulţi bărbaţi şi femei şi a fost interesant să aflu că unii dintre cei rămaşi în ţară acceptau mult mai uşor valori care acum 20 de ani erau văzute ca dăunătoare pentru onoarea familiei sau pentru tradiţie. De pildă, în unele oraşe, familiile au început să le permită fiicelor şi fiilor să plece la studii în străinătate, profitând de bursele oferite tinerilor afgani de ţările occidentale. Totuşi, aici, în Londra, am întâlnit părinţi afgani care se opun cu tărie ideii ca fiii şi fiicele lor să locuiască măcar în cămine studenţeşti, întrucât ar putea fi afectată reputaţia familiei. Reputaţia şi numele familiei sunt totul. Aşadar, dacă o fată se mărită cu bărbatul ales de familie, va fi respectată şi dată ca exemplu altor fete care visează să se îndrăgostească.

Aceasta este presiunea cu care se chinuie să trăiască femeile afgane.

Povestea lui Shereenjan

Sacrificiul unei fiice

Vorbea cu voce tremurată, avea mâinile aspre şi bătătorite, iar faţa îi era acoperită de riduri. Fiecare rid spunea povestea vieţii ei şi, aşa cum zicea Shereenjan însăşi, întregul ei corp arăta ce fel de viată dusese.

Stătea în faţa mea, cu picioarele adunate sub ea într-o rână, cu o parte din vălul mare pe jos. Era încălţată cu pantofi din plastic, genul purtat des de bătrânii din Afganistan, iar rochia maro şi şalvarii erau decoloraţi. Prima dată am întâlnit-o pe Shereenjan în vara lui 2006, când am fost în Afganistan în interes de serviciu. Locuia la periferia Kabulului, în apropiere de bunicii şi unchii mei. De regulă, stau o zi sau două cu bunicii şi restul familiei – toţi locuiesc într-o casă mare – când merg în Kabul, iar într-o zi, când vorbeam cu soţia unchiului meu despre poveştile de viaţă de la *Ora femeii afgane,* ea a pomenit-o pe Shereenjan. Am fost intrigată şi am rugat-o să mi-o prezinte. Voiam să văd dacă o puteam convinge să ne spună povestea ei.

Când am cunoscut-o, Shereenjan a zis:

— Uite ce e, copila mea, dacă îţi spun în detaliu povestea mea, va trebui să aduci

cu tine 20 de casete. Este foarte lungă şi cei mai mulţi oameni nici n-o să creadă ce mi s-a întâmplat.

Şi a râs.

— După cum vezi, trăiesc şi sunt bine, dar uneori mă întreb cum am supravieţuit, după toate câte mi s-au întâmplat.

I-am spus lui Shereenjan că mi-ar plăcea să-i aud povestea, chiar dacă însemna să mă întorc cu 20 de casete, şi am plecat de la ea mulţumită că găsisem pe cineva cu o poveste de viaţă legată de vechile tradiţii afgane. întoarsă în camera mea din casa de oaspeţi a BBC, m-am întins pe pat şi m-am odihnit, până când, deodată, a sunat telefonul. Era mama, mă suna din Anglia, şi am fost bucuroasă să o aud. Mi-a spus că una dintre rudele noastre din Pakistan avea nevoie de bani pentru nunta ei, aşa că am luat numărul de telefon al rudei şi i-am promis mamei că voi lua legătura cu ea. Am dormit rău în noaptea aceea, nu reuşeam să mi-o scot din minte pe Shereenjan şi eram foarte nerăbdătoare să-i înregistrez povestea. Comisia ONU pentru Drepturile Omului chiar spune că în cele mai îndepărtate colţuri ale Afganistanului există sute de femei ale căror poveşti teribile nu sunt cunoscute, dar măcar Shereenjan putea, în sfârşit, să o spună pe a ei.

Un alt apel telefonic m-a trezit devreme, în dimineaţa următoare. Am auzit o voce feminină nervoasă vorbind paştu, dar nu

am recunoscut-o şi am întrebat cine este. Femeia mi-a spus că e mătuşa Panei şi a început să plângă. Am înţeles că Pana şi mătuşa ei erau rudele cu care mama voia să iau legătura pentru banii de nuntă. Mi-o aminteam pe mama Panei din copilărie, când am locuit în Kabul. Venea des acasă la noi şi, pentru că era din familie, rămânea uneori peste noapte, dar când a izbucnit războiul a plecat în Pakistan, la părinţii ei. S-a căsătorit, a avut un băiat şi o fată, dar a murit când fiica ei avea doar două luni, lăsându-i pe amândoi copiii în grija bunicilor. Bunicul lor era un om de la ţară, cu idei tradiţionale, care credea în vechile reguli, printre care obiceiul de a folosi femeile drept monedă de schimb pentru rezolvarea disputelor, cunoscut sub numele *dukhamany.*

Am întrebat-o pe mătuşă de Pana şi mi-am amintit că, după moartea mamei sale, eu şi familia mea am fost foarte îngrijoraţi pentru ea, pentru că era foarte mică. Mătuşa ei a zis că era bine, dar că, fiind doar un copil, nu prea ştia ce se întâmplă cu ea. Apoi mi-a spus că se grăbea şi nu putea să stea mult la telefon.

— Dragă Zări, am sunat doar să-ţi spun că Pana se mărită şi avem nevoie de ceva bani, să-i cumpărăm haine şi alte câteva lucruri. Ar fi drăguţ dacă ai putea să ne ajuţi.

Am fost surprinsă să aud că Pana se mărită, pentru că, după calculele mele, avea doar 11 ani. Am fost de acord să le

trimit bani şi am întrebat de ce se mărita Pana. Nu am primit niciun răspuns, pentru că legătura telefonică s-a întrerupt brusc. Eram şocată, dar tot voiam să le ajut.

Nu e lucru neobişnuit ca fetele din Afganistan să se mărite la 12 sau 13 ani, indiferent de mediul etnic din care provin ori dacă sunt dintr-o familie bogată sau săracă. Când o fată afgană ajunge la pubertate, părinţii ei încep să se îngrijoreze dacă nu i-a cerut încă nimeni mâna, iar fetele sunt adesea măritate când sunt mult prea tinere pentru a face faţă cerinţelor fizice şi mentale ale unei căsătorii. Sunt încă nişte copii, ar trebui să trăiască alături de mamele lor – nu să devină ele însele mame – şi tind să fie ignorante în ce priveşte sexul şi naşterea, întrucât se presupune că o fată bine crescută nu trebuie să ştie nimic despre aşa ceva. Astfel, îndată ce o fată are ciclu menstrual, planurile pentru viitoarea ei căsnicie sunt puse în mişcare: este ales un soţ şi îi sunt cumpărate haine noi. Viaţa ei se schimbă pentru totdeauna peste noapte şi, dintr-o şcolăriţă fără griji, devine noră şi soţie care trebuie să aibă grijă de soţul ei. Să-şi mulţumească noua familie este la fel de important ca a-şi face soţul fericit; unele soţii mi-au spus cum au fost umilite dacă nu au reuşit să gătească bine pentru toată familia.

Prevederea legală privind folosirea unui

copil ca monedă de schimb pentru rezolvarea unei dispute este clară: o fată nu trebuie să se mărite înainte de 16 ani. Dar în satele unde predomină tradiţiile tribale multe familii nu cunosc legea. Dacă un astfel de aranjament este reclamat oficial, ar putea ajunge în instanţă, unde s-ar judeca după toate formele, dar, dacă este vorba despre o femeie săracă, fără casă, se poate trezi că poliţia îşi face o părere greşită despre ea şi astfel poate deveni şi mai vulnerabilă. Femeilor ale căror cazuri au ajuns în instanţă li s-au întâmplat lucruri oribile. De fapt, este foarte greu de găsit un caz judecat într-adevăr în conformitate cu legea, aşa că cele mai multe mariaje de acest fel rămân nereclamate.

După ce am vorbit cu mai multe activiste pentru drepturile omului şi cu activiste feministe, am descoperit că multe mariaje premature şi forţate sunt aranjate pentru a rezolva dispute sau diverse probleme ale familiilor. Uneori, fetele sunt date la schimb pentru a facilita căsătoria fiului familiei, iar alteori pentru a rezolva conflicte. Asta deşi Constituţia afgană, care este în conformitate cu legea islamică, spune că este ilegal. Din păcate, guvernul şi instanţele nu prea pot interveni în astfel de cazuri şi, potrivit Ministerului afgan pentru Problemele Femeilor şi diverselor ONG-uri, aproximativ 57% dintre fetele afgane se mărită înainte de a împlini 16 ani (chiar

dacă circumstanţele acestor căsătorii variază).

îmi vine în minte o chestiune anume. în 2007, în Kabul, am întâlnit nişte rude foarte sărace. Cei doi băieţi mai mari lucrau în construcţii, să câştige bani, iar cele două fete mai mici tocmai ajunseseră la pubertate. Mama lor mi s-a plâns că băieţii şi soţul ei se chinuiau să câştige suficient pentru întreaga familie. Apoi, fata mai mare, care părea foarte inteligentă, m-a întrebat dacă am terminat şcoala. I- am spus că da. Apoi, de faţă cu mama sa, mi-a spus că ea şi sora ei nu mai aveau voie să meargă la şcoală pentru că „deveneau tinere” (adică ajungeau la pubertate). Şi-a luat cărţile de şcoală şi mi-a arătat că avea note mari.

Am întrebat-o pe mamă de ce şi-a retras fetele de la şcoală şi am încercat să-i explic cât de important era ca ele să aibă o educaţie, iar ea a răspuns:

—Nu este important, pentru că cele două fete vor fi date la schimb pentru fiii mei. Ei au muncit din greu pentru noi toată viaţa lor, iar acum, că sunt de vârsta căsătoriei, fetele îi pot răsplăti.

Am întrebat-o ce voia să spună.

— Suntem foarte săraci, prea săraci pentru a obţine mirese pentru fiii noştri, aşa că le vom folosi pe fete şi le vom schimba pe nurori. Şi, oricum, este mai bine să stea acasă, pentru că este o ruşine ca o fată tânără să iasă singură. Ce ar spune oamenii? Nu ar vrea să se

înrudească cu noi dacă ar crede că suntem prea liberali.

Una dintre fete s-a uitat la mine şi a început să plângă.

— Ai auzit ce-a zis mama; o să fiu dată la schimb pentru fratele meu mai mare. Zice că o să mă mărit cu cineva din oricare familie ar fi gata să-i dea fratelui meu o soţie.

Mi-am dat seama că nu puteam s-o conving pe mamă să se răzgândească. Când m-am pregătit de plecare, fata cea mai mare m-a implorat din priviri să o salvez, dar nu puteam face nimic.

Shereenjan locuia într-un cartier cu străzi înguste şi clădiri înghesuite, la periferia Kabulului. Când m- am dus să-i iau interviul, şi mie, şi şoferului ne-a fost greu să dăm de casa ei. Era o zi însorită şi toridă şi aveam echipamentul de înregistrare într-o pungă simplă de plastic. O ţineam strâns, în faţa casei lui Shereenjan. Am bătut la uşă, încercând să mă concentrez pe ce aveam de făcut în vreme ce mintea mea continua să se întoarcă la Pana şi la faptul că urma să se mărite la doar 11 ani.

Cei doi nepoţi ai lui Shereenjan au deschis uşa. Le-am spus cine sunt şi că am venit să o văd pe bunica lor, iar ei au zâmbit timid. Unul dintre ei a strigat că a sosit femeia de la oficiu, apoi au luat-o amândoi la fugă, chicotind. Am intrat în casă şi am fost întâmpinată de câteva

femei care m-au îndrumat spre camera lui Shereenjan, pe care am văzut-o în cealaltă parte a curţii. Avea un băţ în mână şi lovea un măgar care răgea tare, iar ea ţipa şi-l blestema:

— Măgar leneş şi inutil, dacă nu te caftesc, nu te mişti.

Apoi, Shereenjan l-a strigat pe Khudai Dad, unul dintre nepoţi, şi i-a spus să ia măgarul şi să aducă lemne. Khudai Dad a alergat la ea, a luat băţul şi a început să-l lovească pe măgar.

Shereenjan era îmbrăcată cu aceleaşi haine pe care le purtase când o văzusem ultima dată: pantaloni largi, vechi şi o rochie lungă. M-a salutat şi m-a pupat pe frunte, cum fac de obicei femeile afgane bătrâne cu cele mai tinere, şi m-a invitat să stau lângă ea. Camera ei era umbrită şi întunecoasă, dar tot se simţea aerul cald şi umed, iar când m-am aşezat lângă ea pe o saltea subţire mi s-a părut umedă şi ciudat de rece. Mi-am scos reportofonul şi am conectat microfonul, iar Shereenjan a râs când l- a văzut.

— Mă tem că s-ar putea să tuşesc sau să strănut. Niciodată nu mi-am auzit vocea înregistrată. Nu ştiu ce să fac şi vreau ca vocea mea să sune bine, chiar dacă povestea mea e tristă!

Am mai asigurat-o o dată că nu conta dacă tuşea sau strănuta, pentru că puteam să editez şi să scot orice zgomot nedorit, şi i-am spus să se relaxeze şi să vorbească normal. Shereenjan a chicotit

ca o şcolăriţă şi a arătat spre microfon, întrebând dacă poate să-i facă şi poze. I-am spus că poate doar să-i înregistreze vocea, iar pentru radio nu aveam nevoie de poza ei. în timp ce se pregătea pentru interviu, părea atât de veselă şi se comporta atât de firesc, încât chiar nu m-am aşteptat la ceea ce eram pe cale să aud.

Totul a început să meargă prost când tata şi-a luat a doua soţie. Avusese o neînţelegere cu o altă familie şi, ca să o rezolve, le plătise o grămadă de bani, dar familia voia mai mulţi. Numai că acel conflict era foarte grav şi nu se putea rezolva cu bani, pentru că tata se certase pentru pământ şi pentru distribuirea apei în sat şi sfârşise prin a-l omorî pe unul dintre membrii acelei familii. Ca urmare, tata trăia într-o continuă frică, iar mama şi mama vitregă păreau tot timpul neliniştite. Chiar dacă eram doar un copil de nouă sau zece ani, ştiam că era vorba despre ceva foarte grav. în fiecare zi veneau bărbaţi acasă la noi şi aveau loc discuţii aprinse. Eu duceam vase cu apă, ca musafirii noştri să se spele pe mâini. Habar n-aveam despre ce vorbeau şi nici nu eram foarte interesată; voiam doar să le dau cât mai repede săpunul şi prosoapele, să mă pot întoarce să mă joc cu prietenele mele. într-o zi am umplut koza *(vas pentru apă) şi l- am dus, împreună cu un* lagan *(bol), în camera de*

oaspeţi. Unul dintre musafiri, care îmi era ca un unchi, s-a uitat atent la mine, în timp ce îi turnam apă să se spele pe mâini. Apoi, i-a zis tatălui meu:

— Ştii, Jabar Khan, mai există o cale de rezolvare. Am putea s-o folosim pe Shereenjan.

M-am uitat la el şi am zâmbit când mi-a pomenit numele; habar n-aveam ce voise să spună. Am chicotit şi am ieşit din cameră, crezând că poate mă lăudase pentru că îmi îndeplineam sarcinile foarte bine. Desigur că acum ştiu ce voise să spună şi de câte ori mă gândesc la bărbatul acela simt pentru el doar dispreţ. El i-a dat tatălui meu ideea şi uneori cred că poate nu s-ar fi întâmplat nimic dacă nu era el.

Coşmarul meu a început într-o frumoasă zi însorită, când am ieşit să mă joc cu prietenele mele. Mama m-a chemat în casă şi mi-a spus să mă pregătesc, pentru că mergem la o nuntă. I-am spus că nu vreau, dar ea mi-a dat noul meu costum roz, format din şalvari şi kamiz. *Mi-l făcuse special pentru Eid şi îl purtasem o singură dată. A încercat să-mi pieptene părul, dar era lipicios şi unsuros, pentru că nu-l spălasem de câteva zile. Când eram mică, alergam pe afară ca un băiat, mă murdăream şi mă alegeam cu tot felul de zgârieturi, fără să-mi pese prea mult dacă mă spălam sau arătam îngrijit. Am văzut lacrimi în ochii mamei, în timp ce se chinuia să-mi treacă*

pieptănul prin păr, şi am întrebat-o de ce plânge. Mi-a spus că era tristă pentru că plecam, aşa că am îmbrăţişat-o şi i-am spus că nu vreau să merg la nuntă şi că o să rămân cu ea. Dar mi-a pus nişte bomboane în mână şi mi-a spus că trebuie să merg la nuntă, cu bunica şi cu alte două femei. Pe drum, bunica mă ţinea strâns de mână şi am întrebat:

— Bunico, de ce nuporţi haine noi, pentru nuntă?

Mi-a spus că nu era nevoie şi că n-ar trebui să pun atâtea întrebări. Am văzut că şi ea era supărată. Când am ajuns la casa unde avea loc nunta, am fost surprinsă să văd că nu erau nici muzică, nici mâncare.

— Bunico, cefei de nuntă e asta? am întrebat. Nici muzică, nici mâncare. E o prostie. Vreau să merg acasă, să mă joc cu Laila şi Bassmeena.

Bunica era acum agitată şi s-a înfuriat, spunând că aşa erau unele nunţi şi că nu aveam voie să plec.

După un timp, bunica şi cele două femei s-au ridicat să plece, iar eu m-am ridicat odată cu ele, dar mi s-a spus să rămân unde eram. Am început să plâng, să strig că voiam să plec cu familia mea şi chiar am încercat să mă agăţ de rochia bunicii, dar ea m-a împins, spunând:

— Eşti proprietatea acestei familii de acum.

Nu am înţeles ce voia să spună şi am ţipat pentru că eram lăsată acolo, dar

nimeni nu m-a băgat în seamă. Aşa a început noua mea viaţă, într-o casă plină de străini.

Am fost dusă într-o încăpere pe care trebuia s-o împart cu animalele; eram prea mică să ajung la clanţă, trebuia să mă urc pe un snop de paie. M-am uitat pe gaura cheii şi am descoperit că mă încuiaseră acolo. După câteva minute, cineva mi-a adus mâncare, dar am refuzat-o şi în cele din urmă au dat-o câinelui. Unul dintre bărbaţi, de acum cumnatul meu, le-a zis celorlalţi:

— Să nu-i dati deloc mâncare. Doar arătati-i-o.

Singurul[3] *fel în care se va bucura*[3] *de masa de nuntă. Iată primirea ei în familia noastră, o familie care a fost sfâşiată când tatăl ei l-a omorât pe fratele meu.*

La început, nu am înţeles de ce mă urau toţi atât de tare. Mi-era frică de toată lumea. Bărbaţi, femei şi copii mă băteau de câte ori aveau chef, iar viaţa mea nu era mai bună decât a unui câine. De fapt, era mai rea. Doar Allah ştie prin ce am trecut. în scurt timp, mi-am dat seama că am fost luată de la ai mei pentru răzbunarea acelei familii şi la vârsta de nouă ani am început să înţeleg ce este dukhmany.

Cei mai tineri din familie le spuneau celor mari că aveau grijă de mine, dar în realitate îmi dădeau resturi din mâncarea câinilor şi, pe zi ce trecea, deveneam tot mai slabă. îmi era foarte dor de familia

mea şi de prieteni, mi-era foame şi mă simţeam foarte tristă. Apoi, într-o zi, bunica i-a dat unei vecine care venea în vizită nişte carne ascunsă în

pâine, să mi-o aducă[3]. Femeia aceea ştia totul despre condiţiile mizerabile în care trăiam şi a cerut să mă vadă, apoi mi-a dat mâncarea pe furiş. Am mâncat-o ca o hămesită, înghiţind cât de repede puteam, dar unul dintre copii m-a văzut şi a strigat:

— Hei, inutilitatea mănâncă nişte carne. Veniţi să vedeţi.

Soacra[3] mea a venit repede, mi-a luat mâncarea din mână şi i-a spus vecinei să plece. Deşi nu reuşisem să o termin, cele două, trei îmbucături pe care apucasem să le iau avuseseră gust bun.

Desigur, în momentul acela nu ştiam că femeia respectivă îmi era soacră. Ştiam doar că era rea; suficient de rea cât să-mi ia mâncarea şi să i-o dea câinelui. Voiam să bat câinele, dar nu am putut, pentru că m-ar fi bătut şi ei pe mine. N-am putut decât să plâng. Ştii, copila mea, nu mă lăsau nici să dorm.

Nu-mi venea să cred ce auzeam. Cum era posibil ca un om să sufere atât? I-am spus lui Shereenjan că era foarte curajoasă şi că povestea ei era extraordinară. A continuat.

într-o zi, pe când eram încuiată în încăpere, am auzit un bărbat strigând

tare:

— Unde e cutitul?

La asta, inima mea a început să bată mai repede, iar picioarele să-mi tremure; credeam că vin să mă omoare. Cumnatul meu obişnuia să râdă de mine, spunând că într-o bună zi o să mă omoare, aşa că tatăl meu o să ştie cum e să piardă pe cineva. Am stat în picioare în spatele uşii, prea speriată să mă mişc, şi am aşteptat ca cineva să-i ducă bărbatului cuţitul. Apoi l-am auzit pe unul dintre băieţi zicând că nu găseau găina. Am fost atât de uşurată. Cuţitul era ca să taie găina, nu pe mine. Treptat, m-am calmat, dar de atunci m-am temut că puteau veni oricând să mă omoare.

În altă zi, soacra mea a adus surcele ude şi lemne şi le-a pus în încăperea în care stăteam. Credeam că o să mă bată cu ele, dar mai apoi mi-am dat seama că doar le depozitau acolo şi erau pentru oi. Asta se întâmplă când eşti bătută zilnic. Nu poţi gândi limpede şi devii paranoic. Nimeni nu era bun cu mine. Nici măcar familia mea şi, cu siguranţă, nu rudele mele prin alianţă; ele erau duşmanii mei.

Dimineaţa mă puneau să adun balegă de vacă, chiar dacă abia puteam să merg, pentru că eram prea slăbită de foame. Mă duceam cu unele dintre fetele mai mari din casă, iar ele mă puneau să car şi ce strânseseră ele, iar când ne apropiam de casă mă loveau şi luau coşul. îi spuneau soacrei mele că nu am muncit deloc toată

dimineaţa şi că am dormit. Soacra mea ţipa că eram leneşă şi inutilă, iar apoi îl punea pe nepotul ei să mă bată cu un băţ.

în fiecare zi, soacra mea îmi dădea treburi mult mai grele decât fetelor ei. Era o familie mare şi destul de bogată, aveau mult pământ, multe vaci şi oi. Adesea trebuia să adunăm fân pentru vaci şi chiar dacă eram cea mai mică mă forţau să lucrez, pălmuindu-mă şi trăgându-mă de păr. Uneori, mă loveau până mă prăbuşeam. Dacă aş fi avut vreo idee despre cum să fug de acolo, aş fi fost împiedicată de cumnatele mele, care erau mereu cu ochii pe mine. Mi-au spus să nu rămân în urmă, când eram pe afară, deoarece se temeau că aş putea fugi sau că tata ar putea veni să mă salveze.

Când ne întorceam cu fânul, îi spuneau soacrei mele că ele îl adunaseră pe tot, eu nu făcusem nimic, oferindu-i astfel un motiv să mă bată din nou. Mă băteau zi şi noapte. După un timp, unii vecini au sugerat să mi se dea voie să merg acasă, să-mi văd familia, dar socrii mei au spus că asta nu se va întâmpla până după ceremonia matrimonială. Habar n-aveam ce era o „ceremonie matrimoniala[3], dar orice ar fi fost voiam să se termine repede, să-mi pot revedea familia, aşa că m-am dus şi l-am întrebat pe socrul meu când se va întâmpla.

— Femeie neruşinată, nu mai ai răbdare? a zis el şi m-a scuipat în faţă.

Toţi au început să râdă, iar eu nu

înţelegeam de ce. Totuşi, a existat un moment când am reuşit să scap şi m-am dus înapoi la casa părinţilor mei. Mama mi-a pregătit o grămadă de mâncare bună, dar ştiam că socrii mei îşi vor da seama unde m-am dus, acum eram proprietatea lor şi i-arfi omorât pe părinţii mei dacă nu mă întorceam. Când am revenit, au cerut familiei mele o oaie, compensaţie pentru comportamentul meu, şi am fost bătută şi trimisă să dorm în sura vacilor.

Suferinţa mea a continuat vreo trei ani. M-am obişnuit să mănânc rămăşiţe şi să fur ce puteam de prin bucătărie. Când eram prinsă, mă băteau, dar nu-mi păsa, corpul meu parcă împietrise. Nu mai simţeam durerea şi uitasem ce era dragostea şi bunătatea. Eram singură. Apoi, când aveam cam 12 ani, mi-a început sângerarea lunară. Când sângele menstrual mi-a curs prima dată prin şalvarii ponosiţi, habar n-aveam ce era şi eram prea ocupată cu treburile mele matinale – trebuia să fac focul şi să încălzesc apă – ca să-i dau atenţie. Ca de obicei, mă grăbeam, să nu se plângă nimeni că eram lentă şi să folosească acest pretext ca să mă bată, dar mai apoi am început să simt o durere în şale şi prin picioare. Următorul lucru pe care îl ştiu e că socrul meu a venit direct la mine şi m-a pălmuit puternic peste faţă.

— Târfă murdară. Cum îndrăzneşti să-ti arăţi tuturor ruşinea şi sângele în felul

acesta? Du-te şi spală-te.

Habar n-aveam ce voia să spună şi am început să plâng. Una dintre cumnate mi-a întins o cârpă şi mi- a spus că acum sunt mare şi că în scurt timp voi avea un soţ. Apoi a râs. Mai târziu, soacra mea a venit în şopron, unde dormeam.

— Shereenjan, eşti o fată diabolică. Ai noroc că soţul meu este un musulman bun şi a zis că putem aştepta până o să devii femeie, înainte să i te dăm fiului meu. Totuşi, acum, o să dormi cu fiul meu şi o să-i faci copii. Tu o să aduci copii în această familie, în locul fiului meu ucis, şi vor fi din sângele nostru.

într-un fel, avea dreptate. Dacă ar fi fost o familie şi mai crudă, poate că m-ar fi obligat să mă culc cu fiul lor mai devreme. Totuşi, cred că m-aşfi descurcat şi cu asta. Cineva ca mine poate îndura suferinţă nesfârşită. Scopul lor fusese mereu să se răzbune pe mine pentru moartea fiului lor şi erau foarte buni la asta. De la cel mai în vârstă membru al familiei până la cei foarte mici, mereu găseau noi feluri de a mă răni şi se bucurau de suferinţa mea. Socrul meu era mereu furios şi striga:

— Bateti-o!

Şi, de câte ori auzeam asta, începeam să tremur. Voiam să fug, dar nu aveam unde să mă duc, iar când mă băteau cu un băţ, o strigam pe mama. Cât de mult tânjeam după o vorbă bună, o îmbrăţişare caldă sau orice altă formă de bunătate!

Fiul care urma să se culce cu mine era şi el foarte tânăr; avea 15 ani. Uneori, şi el mă bătea, spunându- mi că în curând voi fi soţia lui, dar nu mă bătea la fel de mult ca ceilalţi. Cam pe atunci, nişte vecini i-au spus familiei mele despre condiţiile mizerabile în care trăiam şi despre felul în care socrii mei îşi descărcau pe mine furia cauzată de moartea băiatului lor. La scurt timp după aceea, tata a venit să mă vadă acolo unde adunam balega de vacă şi unde eram singură, întrucât cumnatele mele nu mă mai ajutau. Se ascunsese într-unul din şoproane şi, surprinsă, l-am întrebat ce căuta acolo.

— Am venit să te iau cu mine, Shereenjan. O să fugim şi o să trăim undeva departe.

Mi s-a făcut frică şi am început să ţip că nu voiam să merg cu el. Nu venise după mine când fusesem mai mică, iar acum aveam 12 ani şi mă obişnuisem cu viaţa la socrii mei. Viaţa mea era un iad, dar supravieţuisem obişnuindu-mă cu ea şi nu suportam iăeea că ar putea deveni şi mai rea, aşa că i-am spus că nu plec. Am început să plâng. Atunci, tata a recitat nişte versete din Coran, apoi a plecat, şi aceea a fost ultima dată când l-am văzut. Am plâns tot timpul cât am adunat cu mâinile rahatul acela urât mirositor, ştiind că socrii mei mă vor lovi, pentru că miroseam atât de neplăcut.

Niciodată nu am fost frumoasă sau

mândră, dar le invidiam pe cumnatele mele. îşi puneau în păr cleme din plastic colorate şi îşi pictau mâinile cu henna şi parcă mereu aveau haine şi sandale noi. Mă uitam la ele şi îmi doream să am şi eu aşa ceva. în schimb, hainele mele erau vechituri ăe-ale soacrei mele şi, pentru că ea era mult mai mare decât mine, hainele ei urâte şi decolorate atârnau pe corpul meu slab. Niciodată n-am putut să mă duc la o nuntă sau la o înmormântare îmbrăcată aşa.

Odată, când m-a vizitat mama şi a văzut cât de slabă eram şi în ce condiţii mizerabile trăiam, s-a dus acasă şi a vomitat sânge. Am aflat mai târziu că supărarea a făcut-o să piardă bebeluşul de cinci luni cu care era însărcinată atunci. După aceea, nimeni din familia mea nu a mai avut voie să mă viziteze.

Dar, dragă Zări, am reuşit să supravieţuiesc cumva, învăţând unele trucuri. Şi, în ciuda muncii grele şi a bătăilor, tot am fost oarecum zburdalnică.

Spunând asta, Shereenjan şi-a acoperit gura cu mâna şi a chicotit ca o şcolăriţă neastâmpărată.

Am latura asta obraznică de la bunica, ea-mi povestea cum se purta cu socrii ei. Aşteptam până după-amiaza, când toată lumea dormea şi în casă era linişte, şi mă

strecuram în baie, de unde furam săpun şi mă spălam repede pe mâini, pe faţă şi pe păr. Ascunsesem o oglindă spartă în şopronul în care locuiam, să mă pot vedea, apoi le spuneam vacilor cât de frumoasă eram când eram curată.

Shereenjan a început să râdă.

Desigur, ele nu mă băgau în seamă şi continuau să mănânce şi să mugească, dar vacile acelea îmi ţineau companie şi, cumva, parcă simţeam că mă iubeau. Le dădeam mâncare în mod regulat şi le curăţăm grajdul, astfel că, într-un fel, aveam o familie despre care nu ştia nimeni. Eram uşurată că socrii mei nu erau conştienţi de mica mea lume, pentru că mă temeam că m-ar putea despărţi şi de animale.

După şapte zile de ciclu, sângerarea s-a oprit şi a venit ziua pentru Nikkah. *Dimineaţă, soacra mea m- a anuntat că în ziua aceea voi deveni soţia lui Azam. N-am zis nimic. Ştiam că, de obicei, o fată poartă haine frumoase şi machiaj la nunta ei, dar soacra mea nu mi-a dat aşa ceva. Am purtat aceleaşi haine vechi, eram plină de acelaşi rahat, deşi, cu ocazia asta, mi-a spus să mă spăl, pentru că fiul ei nu va vrea să se culce cu o fată care puţea ca mine. Pentru prima dată în cinci ani, mi s-a dat şampon să-mi spăl părul lung şi des, şi a trebuit să-l spăl de patru ori pentru că era prea plin de mizerie. Era*

atât de bine să miros a curat, iar când mi-am pieptănat părul spălat mi-am amintit de ultima dată când mi l-a pieptănat mama, plângând. Am început să plâng şi eu. îmi era foarte dor de ea.

Un mullah a venit să îndeplinească ceremonia Nikkah *(unirea dintre un bărbat şi o femeie, în islam), deşi nimeni nu s-a sinchisit să mă întrebe dacă sunt sau nu de acord cu căsătoria. Totul a fost doar o formalitate, ca socrii mei să le arate vecinilor că erau buni musulmani. După aceea, mi-am continuat treburile obişnuite de la fermă şi de prin casă. Nu ştiam ce se va întâmpla, nici măcar când soacra mea mi-a spus că în seara aceea voi dormi în casă. Când am întrebat-o de ce, a zis că acum eram măritată cu fiul ei şi se aştepta să-i ofer un nepot. Habar n-aveam despre ce vorbea, dar ideea de a dormi pe un* charpoie, *în casă, începea deja să mă sperie şi i-am spus că mă simţeam bine în grajd. Drept răspuns, ea m-a scuturat şi m-a pălmuit, apoi mi-a spus să mă spăl şi să mă duc în camera lui Azam.*

— Fato, acesta va fi darul tău către mine, pentru a răzbuna moartea fiului meu.

Am alergat spre dormitor şi l-am găsit pe Azam aştep-tându-mă. A încuiat uşa şi a început să-mi pipăie corpul, iar eu eram şocată şi speriată, aşa că am început să plâng. Mi-a poruncit să-mi dau jos şalvarii, lucru pe care l-am făcut, deşi

tremuram de frică, iar el m-a penetrat cu atâta forţă, încât am început să sângerez. Odată ce s-a terminat, m-a lovit cu piciorul, mi-a spus să-mi adun hainele şi să mă întorc în grajd.

— Să nu crezi că o să devii soţia mea pentru că s-a întâmplat asta. Vei fi doar purtătoarea copiilor mei. Ei vor locui în casă, dar tu vei veni în camera mea doar când voi avea nevoie de sex, ca să-mi faci un fiu.

Această violenţă sexuală a devenit o altă parte a vieţii mele de femeie. Am fost abuzată aproape în toate felurile posibile. Bătută şi defavorizată, sufletul meu a murit. După o lună, am rămas însărcinată, iar apoi am născut un băieţel. Acel bebeluş este acum fiul care are grijă de mine. Venirea lui pe lume a marcat începutul unui capitol mai bun în viaţa mea. Socrii mei îmbătrâneau, iar eu am fost fericită când socrul meu a murit. între timp, soţul meu, Azam, s-a căsătorit cu o fată aleasă de el, când avea 20 de ani, şi a fost o mare uşurare, deoarece însemna că nu mai trebuia să merg în camera lui, să abuzeze de mine. Soacra mea a murit şi ea, iar fiicele ei s-au măritat, una câte una, şi s-au dus să locuiască cu soţii lor, lăsându-mă pe mine cu fratele lor, Azam, cu a doua lui soţie şi cu copiii lor. Dar îl aveam cu mine şi pe dragul meu fiu – persoana care îmi era cea mai apropiată – şi am avut mare grijă de el. Şi, cu toate că mama lui era o

slujnică dispreţuită, tatăl lui tot îl iubea.

Pe măsură ce bătrânii din familie au murit, am îmbătrânit şi eu. Fiul meu a crescut, dar a rămas cu mine, chiar şi când s-a căsătorit şi a avut copii, iar copiii aceia sunt foarte buni cu mine. Dumnezeu să-i binecuvânteze. Dar acum îmbătrânesc şi sunt bolnavă şi cred că încep să simt efectul acelor ani de suferinţă. Toate bătăile acelea mi-au slăbit oasele şi încheieturile şi nu mă mişc prea bine. Atunci eram tânără, dar acum sunt bătrână, iar într-o bună zi voi merge la ceruri.

Nu mă gândesc cu răutate la socrii mei, mai ales că acum sunt morţi. Aşa a fost destinul meu, să am parte de ei, şi nu se putea face nimic pentru a schimba asta. Mai degrabă îl învinuiesc pe tata. Cum puteam să mă aştept ca socrii mei să fie buni cu mine, când propriii mei părinţi m-au dat de lângă ei? Dacă i-aş blestema pe socrii mei, ar trebui să-mi blestem mai întâi părinţii şi nu vreau să le tulbur odihna sufletelor. La ce bun? Soţul meu a devenit bun, pentru o vreme, înainte să moară, şi chiar mă rog pentru el uneori, pentru că fără el nu l-aş fi avut pe frumosul meu fiu, care acum are mare grijă de mine. Copila mea, aceasta este povestea vieţii mele.

După ce am terminat de înregistrat povestea lui Shereenjan,nora ei ne-a adus iaurt proaspăt – în paştu, îi spunem

shrombi. L-am servit cu pită proaspăt coaptă în *tanoor* (cuptor) şi, în timp ce eu şi Shereenjan mâneam, m-am gândit cât de norocoasă fusesem să aud povestea ei incredibilă. M-am simtit onorată că a avut încredere în mine, înainte să plec, i-am dat nurorii ei un program BBC, să ştie când să o asculte pe mama lor la radio. Toată lumea a părut mulţumită de asta, apoi şi-au luat un cald rămas-bun de la mine – *Khuda Hafiz,* „Domnul să te aibă în paza ’

întoarsă la casa de oaspeţi din Kabul, am sunat-o pe mătuşa Panei, în Pakistan, să întreb cum se simţea Pana. Mi-a spus că ieşise în curte, să se joace cu prietenele, dar că a doua zi va pleca la socrii ei. Atunci mi-am dat seama că nu se schimbaseră prea multe în Afganistan. Acelaşi lucru care i se întâmplase lui Shereenjan cu atâţia ani în urmă era pe cale să se întâmple acum cu Pana. Am întrebat-o pe mătuşă dacă exista vreo altă cale de a rezolva disputa; oare familia aceea ar accepta bani, în schimb? A zis că Pana le fusese promisă, că aşa era înţelegerea şi nu se putea face nimic pentru a o schimba. Tot ce puteam face era să ne rugăm Domnului ca familia aceea să fie bună cu ea.

M-am simţit neputincioasă. Nu puteam să o salvez pe fetiţa aceea de 11 ani. Am întrebat-o pe mătuşă cum se simţea Pana, iar ea mi-a zis:

— Asta este soarta unei fete cu o mamă

atât de nefericită. Pana e copil încă şi nu-şi dă seama că se va duce în această casă nouă pentru totdeauna; şi odată ajunsă acolo nu se va bucura de privilegiile obişnuite ale unei mirese, deoarece ea merge acolo ca rezolvare a unui conflict. Bietul copil nu va avea o nuntă, ca alte fete, şi nici măcar nu i se va da voie să vină acasă să-şi vadă fratele. Se duce acolo să domolească furia acelei familii, iar ei vor fi mulţumiţi să o trateze ca pe o sclavă, pentru că vor vrea ca fiica duşmanului lor să sufere.

Am implorat-o pe mătuşă să-i explice nepoatei sale situaţia şi să-i spună de ce se ducea în acea casă nouă şi că nu va avea voie să se întoarcă niciodată.

*

Dar mătuşa a zis că asta era imposibil. Dacă Pana ar şti ce urmează să se întâmple ar putea refuza să meargă, iar bunicul ei s-ar înfuria foarte tare. Am convins-o pe mătuşă ca cel puţin să-i cumpere multă mâncare, ca să nu sufere de foame.

A fost ultima dată când am auzit de Pana. Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat cu ea. Când am înregistrat povestea lui Shereenjan, m-am bucurat că cele descrise de ea se întâmplaseră cu mulţi ani în urmă, dar iată-mă confruntându-mă cu aceeaşi poveste în prezent, şi încă una care se petrecea chiar în familia mea. Cât de mult mă înşelasem crezând că astfel de obiceiuri existaseră doar în secolul trecut.

Rădăcinile culturale sunt adânc înfipte în Afganistan şi mulţi oameni cred în ele, adesea chiar mai mult decât în islam.

Povestea Samirei

Tesătoarea de covoare

Qamar este o fată turkmenă care a scris o poezie despre ţesutul covoarelor, pe care am difuzat-o în emisiunea noastră. Când reporterul nostru a intrat în contact cu ea pentru prima dată, Qamar avea 16 ani şi locuia în Shirbighan, provincia Jowzjan, aflată în nordul Afganistanului. Qamar ne-a spus că ar fi preferat să meargă la şcoală, să poată deveni doctoriţă sau profesoară, dar, cum ea constituia principala sursă de venit a familiei, nu avea de ales şi trebuia să-şi petreacă zilele la războiul de ţesut. I- am transmis la radio poezia, pentru că am vrut ca ascultătorii noştri să ştie că multe dintre covoarele afgane erau făcute de femei şi fete ale căror pricepere şi hărnicie abia dacă sunt recunoscute. Când a apărut vreodată numele cuiva precum Qamar pe eticheta mică de pe spatele acelor covoare ce se vând cu sute de dolari?

Mare parte din povestea Afganistanului poate fi văzută în covoare sale. Diversitatea etnică a tării – turkmenii, uzbecii, tadjicii, hazarii, *kuchi* şi paştunii – este acolo, în desenele covoarelor. Lâna provine de la oile, caprele şi cămilele ce

pasc pe dealurile noastre, iar vopselele tradiţionale de la plantele, fructele şi legumele noastre. Coaja de rodie şi nucile dau culoarea maro, roşul vine de la rădăcinile de roibă, galbenul de la şofran sau de la muşeţel, iar albastrul de la planta de indigo. Dar, dincolo de materiale, covoarele noastre sunt tesute cu emoţiile şi sentimentele femeilor şi fetelor care le lucrează.

Nimeni nu ştie când au început femeile afgane să ţeasă covoare. De câte ori întreb despre istoria lor, mi se spune că datează de secole şi că este un meşteşug transmis de la mamă la fiică, împreună cu anumite modele. Totuşi, un lucru este sigur, şi anume că aceste covoare sunt cel mai bun exemplu de artă afgană. În trecut, regii afgani ofereau covoare în dar demnitarilor străini, iar acum, preşedintele Afganistanului le oferă liderilor altor ţări. Când are loc un eveniment oficial cu politicieni importanţi sau celebrităţi, toată lumea păşeşte pe un covor afgan roşu, iar când se mărită o fată afgană, părinţii sau rudele îi oferă un covor pentru dormitor.

Să instalezi în casă un război de ţesut este uşor, iar accesoriile necesare nu sunt nici scumpe, nici greu de obtinut. Pentru nomazi există chiar nişte

>) războaie de ţesut portabile – cu firele de lână ataşate de ele – care pot fi urcate pe un măgar. Ţesutul covoarelor este ceva ce poate fi făcut mai mult de

femei şi copii, neavând nevoie să iasă din casă. în perioada talibanilor, când femeile nu aveau voie să meargă la lucru şi fetele nu erau lăsate să meargă la şcoală, ele puteau să câştige bani ţesând covoare, iar femeile şi fetele ce nu proveneau din familii care ţeseau covoare au învăţat atunci meşteşugul. Apoi, când mulţi afgani s-au refugiat în Pakistan şi Iran, s-au apucat din nou de ţesut covoare, iar de acolo şi- au exportat meşteşugul în restul lumii.

Când lucram la *Ora femeii afgane* am întâlnit multe ţesătoare de covoare, dar până atunci n-am ştiut ce greutăţi trebuiau să îndure pentru a crea acele opere de artă şi am fost uimită de cât de nefericite erau multe dintre ele. Am descoperit că, în nordul ţării, fetele erau apreciate în funcţie de priceperea la ţesut. Fetele acelea puneau suflet în covoarele lor, dar nimănui nu-i păsa cum se simţeau ele; îi interesa doar câţi bani puteau obţine pe covoare. Unele fete mi-au spus că erau obligate de părinţi să devină adevărate maşinării de ţesut covoare. Nu făceau decât să înnoade, să bată, să lege şi să taie, ore în şir. îmbătrâneau şi oboseau în spatele războaielor de ţesut, în timp ce energia, frumuseţea şi sănătatea lor se deteriorau. Habar n- aveau care era preţul covoarelor lor pe piaţa internaţională, ele ştiau doar că erau legate de războiul de tesut. Acum mă uit altfel la covoarele afgane din casa

mea şi mă gândesc la femeile şi la copiii care le-au făcut.

Precum Qamar, şi Samira este din Shirbighan şi e un model de ţesătoare de covoare. După ce am citit poezia lui Qamar, am fost nerăbdătoare să cunosc şi alte fete ca ea, iar în nordul Afganistanului nu sunt greu de găsit: aproape fiecare casă are un război de ţesut din lemn. Nordul ţării este ocupat mai mult de turkmeni şi uzbeci, iar ei îşi preţuiesc fetele în funcţie de cât de pricepute sunt la ţesut. De pildă, dacă o fată ţese covoare frumoase pe care se poate obţine un preţ bun, familia unui băiat va plăti mai mulţi bani pentru a o lua în căsătorie, iar familia fetei va spune:

— Cele cinci degete ale ei sunt cinci *chiraghs* (lumini).

Mereu îmi amintesc de cele cinci lumini când mă uit la covoarele afgane pe care le-am cumpărat. După ce am ascultat povestea Samirei şi a lui Qamar, le preţuiesc şi mai mult, pentru că acum ştiu adevăratul lor preţ, care constă în sacrificiu şi devotament.

Samira ţesea repede firele colorate. Lângă ea, pe jos, era cuţitul de tăiat aţe, iar în faţa ei un desen cu modelul. Dar abia dacă se uita la el. Nu era nevoie, putea ţese cu ochii închişi. După un timp, degetele mici şi subţiri au început să o doară de la atâta răsucit. Samira stătea pe o pernă în faţa *kargah-xxhxi,* un război

de ţesut mare, din lemn, pe care era întinsă urzeala covorului. Avea mai mult de sase metri lungime şi umplea aproape toată camera. Samira trebuia să se întindă în sus, să ajungă să coasă.

Camera în care stătea era întunecată şi, de la lână, plină de praf. Samira începea să ţească în fiecare dimineaţă devreme, înainte ca mama ei să i se alăture. Era cea mai mare dintre copii; fratele ei mai mic era la şcoală, iar sora ei era încă bebeluş. Până să plece fratele ei la şcoală, Samira lucra deja la *kargah,* care fusese făcut de tatăl ei. Samira şi mama sa stăteau în fata războiului toată ziua. Aceea era treaba lor. Samira purta un văl pătrat legat în jurul capului şi stătea cocoşată deasupra aţelor, lucrând. Uneori, când era foarte obosită, se rezema de *kargah,* odihnindu-şi trupul pe cadrul lui.

Samira era ocupată să ţească şi să taie firele de lână, când mama ei a strigat la ea:

— *Oi!* Leneşo, cum mă întorc cu spatele, cum te opreşti din ţesut şi te rezemi de *kargah.*

Samira a început să ţească şi mai repede.

— Nu, mamă, am ţesut tot timpul cât n-ai fost aici. Vino şi vezi. Uite, am terminat deja primul model. Eşti mulţumită acum?

Mama ei s-a uitat atentă la bucata tesută.

— Bine, copila mea. Bravo, ai ţesut

frumos, dar va trebui să lucrezi mai repede acum, pentru că surioara ta nu o să mă lase să muncesc cât de mult ar trebui şi, dacă nu terminăm covorul la timp, tatăl tău se va înfuria. Şi ce-o să-i spună *tojar-vAm* (comerciantului)?

Samira s-a uitat la *kargah* şi s-a apucat să ţească mai repede. Cu fiecare nod pe care îl făcea devenea mai furioasă şi cu fiecare respiraţie mai înghiţea nişte praf. Mama ei a venit şi s-a aşezat lângă ea. Era o femeie mare, dolofană şi purta o rochie tradiţională turkmenă, lungă şi un văl verde-închis, sclipitor, sub care avea o pălărie sclipitoare. Mama şi fiica arătau la fel: amândouă aveau fete mari şi rotunde, nasuri mici şi buze roşii, groase. Obrajii Samirei erau mai rozalii decât ai mamei sale, dar altfel singura diferenţă dintre ele erau 17 ani.

Samira îi punea mereu o grămadă de întrebări, iar mama ei îi răspundea fără să piardă vreun fir din ţesătura ei şi din a Samirei, pe care o verifica; supraveghea atent ce făcea fata şi îi corecta orice greşeală, învăţând-o să ţească cu precizie şi stil. Mama Samirei era talentată şi la combinarea culorilor, şi la crearea de modele noi, elegante.

— Mamă, când terminăm covorul acesta va trebui să începem altul?

Mama ei a zâmbit.

— Copila mea, întrebi asta în fiecare zi când începem să ţesem, iar răspunsul meu este mereu acelaşi; da, va trebui să

facem asta din nou. Va trebui să continuăm să ţesem cât de mult timp putem, pentru că tatăl tău a luat multe alte comenzi de la *tojar.*

— Bine, mamă, a răspuns Samira, ştiu, dar m-am plictisit de asta şi vreau să merg la şcoală, ca Naeem.

De ce el merge la şcoală, iar eu nu? Eu am 11 ani, iar el are 10. Nu e mare diferenţă de vârstă, nu?

— Ascultă, copila mea, eu m-am dus la şcoală?

Samira a scuturat din cap.

— Nu, ştiu că nu te-ai dus la şcoală.

Mama i-a fluturat acul metalic mare în fată.

— Deci! Iată răspunsul. Mama ta nu s-a dus la şcoală, aşa că nu vei merge nici tu. Dar tatăl tău a fost la şcoală, aşa că şi fratele tău merge. Nu uita că ai un singur frate. într-o bună zi, tu şi surioara ta veţi merge să locuiţi în casele altcuiva şi amândouă vă veţi ajuta soţii la toate treburile casei, la fel cum eu îl ajut acum pe tatăl vostru.

Samira n-a fost prea mulţumită de răspunsul mamei, dar n-a zis nimic şi, pentru o vreme, a continuat să ţeasă. Mama ei a pornit radioul pe un post local de muzică şi s-a auzit cântecul fetei Herati. Samira l-a dat imediat mai tare, iar mama ei a râs; era unul dintre cântecele ei preferate. îl cânta Sitarah Herat, cântăreaţă afgană. Au continuat să ţeasă, ascultând.

„Eu sunt fata Herati,
Vin dintr-un sat.
Sunt o ţesătoare de covoare, Tes
frumos şi colorat.
Eu sunt noua floare din această
casă.”

Samirei îi plăcea. îi părea că Sitarah cântă pentru ea. Mama ei a dat volumul un pic mai încet şi a zis:

— Vezi tu, copila mea, ţesutul covoarelor e un mare meşteşug, până şi cineva ca Sitarah cântă despre munca noastră!

Dar Samira n-a fost impresionată.

— Ce ştie Sitarah? Ea se poate bucura cântând despre ţesut, dar nu trebuie să muncească din greu, ca noi, nu-i aşa?

Mama Samirei a râs.

— Credeam că-ţi place cântecul, dar acum eşti supărată pe el.

Samira s-a uitat la *kargah* şi a zis:

— Vreau să fiu cântăreaţă, nu ţesătoare de covoare, cum o să se întâmple asta vreodată?

Mama Samirei a clătinat din cap şi a zis:

— Niciodată n-o să încetezi să te certi cu mine din cauza lucrului, nu-i aşa? Nu vei fi niciodată cântăreaţă, pentru că tatăl tău nu vrea ca familia noastră să se facă de râs.

Samira s-a oprit pentru o clipă.

— Dacă tatei nu-i este jenă să se laude

cu covoarele ţesute de mine, de ce i-ar fi ruşine ca oamenii să-mi audă vocea? Cântatul este tot un talent, la fel ca tesutul.

Mama Samirei s-a întrebat cum de era fata atât de deşteaptă şi şi-a dat seama că nu avea cum să câştige disputa aceea, aşa că a încercat să-i readucă atenţia la muncă.

— Hai să ne continuăm treaba. Eşti încă tânără şi nu înţelegi toate tradiţiile.

Cu asta, mama şi fiica şi-au văzut de ţesut, degetele lor mişcându-se repede printre fire. în scurt timp s-a făcut ora prânzului, iar Samira a întrebat-o pe mama ei dacă se poate opri să mănânce. Aceasta a fost de acord, iar Samira s-a dus afară. Aerul era uscat şi răcoros. Toamna transformase frunzele copacilor din curte în galben şi portocaliu, iar vântul puternic le sufla pe jos. Samira a încercat să se uite spre cer, care, în ciuda vremii recii, era senin şi însorit, dar şi-a dat seama că nu poate deschide ochii; o dureau foarte tare din cauza luminii, aşa că şi i-a acoperit cu mâinile. Trecându-şi degetele peste faţă, a simţit durere în articulaţii, iar când a vrut să se îndrepte a simţit o durere puternică în spate. Din cauza orelor numeroase în care stătea aplecată peste *kargah* într- o cameră întunecată, nu mai putea să stea foarte dreaptă şi, pentru că se aşezase la războiul de ţesut de dimineaţă devreme, era prima dată când vedea lumină

naturală în ziua aceea.

Samira s-a îndreptat încet spre bucătărie şi s-a dus direct la coşul cu pâine, care era plin cu pită rotundă, coaptă de mama ei în *tanoor* mai devreme. A luat o bucată, apoi s-a dus la aragaz şi a pus ceainicul. în fiecare zi pe la prânz se întorcea în bucătărie, să facă ceai verde, lua două căni, zahăr şi pâine şi le ducea în camera de ţesut. Acela era prânzul lor. Mama ei gătea doar seara, când soţul ei venea acasă; în timpul zilei nu lua pauză de la ţesut ca să gătească pentru copii. în plus, era mai ieftin să facă mâncare cum trebuie doar o dată pe zi.

Samira s-a aşezat aproape de o fereastră mică, lângă care dormea surioara ei, în *gahwara* (leagăn). A pus ceai în căni, pentru mama ei şi pentru ea, adăugând mult zahăr, şi a muşcat din pâine. A savurat fiecare înghiţitură de ceai şi fiecare îmbucătură de pâine. După un timp, mama i-a spus să vadă ce face surioara ei. Trecuse mult timp de când bebeluşul nu se mişcase, aşa că Samira s-a lăsat pe genunchi, lângă *gahwara,* şi s-a uitat atentă la ea.

— Da, mamă, e bine. Doarme.

— Nu înţeleg de ce nu s-a trezit. Doarme de la nouă dimineaţa, iar acum e aproape unu.

Samira a glumit, spunând că poate surioara ei era obosită ca ele, apoi a întrebat:

— Mamă, când va creşte, o vei pune şi

pe ea să teasă covoare?

Mama ei a răspuns:

— Desigur, ea e la fel ca mine şi ca tine. E fată şi trebuie să înveţe să teasă, altfel niciun bărbat nu se va căsători cu ea.

Samira ştia ce vrea să spună. I se spusese de multe ori, de către mama ei şi de către alte femei, că o fată turkmenă trebuie să ştie să ţeasă covoare ca să poată avea un sot bun. Cele mai multe fete din sat începeau să ţeasă covoare acasă, cu mamele, surorile, mătuşile sau bunicile lor, de la 7 sau 8 ani. între timp, bărbaţii din familie găseau comercianţi care să le cumpere covoarele sau pieţe unde puteau să le vândă chiar ei. Unii băieţi mergeau la şcoală, dar nu toţi, iar unele familii îi învăţau chiar pe băieţi să teasă covoare. Dar fratele Samirei nu trebuia să ţeasă. întrucât era singurul băiat din familie, era foarte valoros, iar mama lor ştia că tesutul covoarelor nu era bun pentru sănătate – multe femei şi copii se îmbolnăveau de plămâni, pentru că lucrau zi de zi în aerul acela prăfuit. De asemenea, mama lor voia ca el să meargă la şcoală, ca într-o zi să devină doctor, să-şi poată trata ambele surori de durerile de spate şi de degete.

Luând ultimele îmbucături de pâine, Samira s-a întors spre mama ei şi a întrebat:

— Mamă, crezi că cele cinci degete ale mele sunt ca cinci lumini?

Mama ei a zâmbit, s-a dus la Samira şi i-

a luat mâna. S-a uitat la degetele mici ale Samirei.

— Draga mea fiică, degetele tale nu sunt încă cinci lumini, dar vor fi. Să-ţi spun când vor deveni lumini?

— Da, te rog, mamă, a zis Samira entuziasmată. Spune-mi cum şi când vor fi precum cinci *chiragh.*

Mama i-a masat uşor cele cinci degete.

— Mica mea prinţesă, când o să-ţi spun să te trezeşti devreme şi să te duci direct la *kargah,* iar tu o să faci asta imediat, aceea va fi ziua. Când o să încetezi să te plângi că fratele tău merge la şcoală, iar tu nu, aceea va fi ziua. Când nu o să mai bombăni că degetele tale sunt obosite şi nu vrei să ţeşi covoare, aceea va fi ziua. Şi, în sfârşit, când o să ţeşi singură şi fără să te plângi un covor de şase metri, aceea va fi ziua în care degetele tale vor fi precum cinci *chiraghl*

Samirei nu i-a prea plăcut răspunsul la întrebarea ei şi s-a ridicat, s-a aşezat în faţa *kargah-\xlm* şi a început să ţeasă. A ţesut repede, apoi s-a apucat să taie aţele cu cutitul de covoare. Mama ei s-a ridicat să vadă ce face bebeluşul, apoi s-a întors şi s-a aşezat lângă Samira să se uite la porţiunea pe care tocmai o tesuse.

— Opreşte-te! Opreşte-te, Samira. Uite ce faci.

Samira s-a oprit imediat.

— Ce-am făcut? Ţes exact ca tine.

Mama ei a luat cuţitul şi a tăiat cusăturile de pe porţiunea pe care Samira

tocmai o lucrase.

— Dacă nu apeşi aţele suficient de bine şi dacă nu tai îngrijit sau dacă nu faci modelul întocmai, distrugi luni de muncă.

Samira s-a apucat să desfacă bucata şi a lăsat-o pe mama ei să ţeasă prima, înainte să o imite. Amândouă ţeseau repede, fără să vorbească. Din când în când, tăcerea era spartă de sunetul ciocanelor din lemn, lovind câte un şir de noduri pe care tocmai le legaseră. Mama Samirei voia ca ele două să ţeasă o anumită normă în fiecare zi, astfel că Samira nu avea voie să se ridice şi să iasă din cameră, exceptând momentele când se ducea la toaletă sau la bucătărie. Mama ei era foarte conştientă că Samira ar fi găsit orice scuză posibilă să scape, chiar şi pentru scurt timp. Samira era prea tânără şi nu-i păsa dacă vreunui *tojar* sau altcuiva îi plăceau covoarele. Era plictisită de ţesut şi-şi dorea să fie afară, să se joace cu prietenele ei sau să facă rochii pentru păpuşi. De trei ani deja Samira era pusă să lucreze mereu şi nu i se dădea voie să iasă la joacă. Mama şi tatăl ei considerau că era suficient de mare să stea acasă şi să-şi perfecţioneze meşteşugul ţesutului.

— Mamă, dacă ţes mai repede azi, pot să merg la Shakila mai târziu, să mă joc cu păpuşile ei? a întrebat Samira.

Dar mama ei a zis:

— Uită-te la mine, Samira; de azi-dimineaţă mă baţi la cap cu scuze şi

întrebări enervante. De ce nu stai jos liniştită şi să-ţi vezi de treabă? Nu mai vorbi şi concentrează-te!

Apoi, mama Samirei s-a uitat nelinişştită spre fetiţa din *gahwara.*

— M-ai bătut la cap, iar surioara ta tot nu s-a trezit. Doarme de prea mult timp şi începe să mă îngrijoreze.

Mama Samirei a continuat să se uite spre *gahwara,* dar n-a reuşit să se relaxeze şi, în cele din urmă, s-a oprit din ţesut şi s-a dus la copil. A dezlegat curelele leagănului, a luat bebeluşul în braţe şi i-a atins faţa, apoi i-a spus Samirei să aducă repede nişte apă. Copilul era palid şi abia dacă respira. Părea inconştient, iar mama Samirei nu reuşea să-l trezească. Samira a adus apă cu o lingură mică, iar mama ei a încercat să împingă câteva picături în gura fetiţei. Aceasta a înghiţit un pic de apă, dar nu a deschis ochii, iar mama Samirei a început să fie cu adevărat nelinişştită. Avea nevoie de ajutor şi i-a spus Samirei să meargă la vecina, să o sune pe Khala Shah Gul.

— Spune-i să vină aici. Spune-i că sora ta nu se trezeşte.

Deşi îngrijorată pentru sora ei, Samira s-a simţit uşurată că avea voie să se ducă afară pentru câteva minute. Alerga spre casa vecinilor, bucuroasă că o s- o sune pe Khala Shah Gul. A auzit-o pe mama ei strigând după ea:

— Nu te abate pe la celelalte fete. Du-te direct acolo şi vino imediat înapoi.

Khala Shah Gul era una dintre femeile bătrâne din cartier şi ajuta la naşterea copiilor. Ea însăşi născuse 12 copii – cei mai mulţi erau acum căsătoriţi şi aveau copii – şi locuia lângă familia Samirei. Şi ea era dintr-o familie de ţesători de covoare, dar era cunoscută pentru că le dădea sfaturi mamelor despre cum să-i facă pe copii să nu mai plângă, astfel încât să-şi poată vedea de ţesut. în timp ce aştepta ca Samira să se întoarcă, mama ei legăna bebeluşul în poală, ţinându-i mâinile mici, dar corpul micuţ nu avea pic de energie. Parcă era beată. A început să-i pupe mâinile şi picioarele.

— Micuţa mea, trezeşte-te. Pentru dragostea mamei tale, trezeşte-te. De ce dormi încă? Mama se îngrijorează.

A continuat să vorbească cu ea şi să o legene.

— Ştiu că atunci când plângi vreau să dormi, dar acum e timpul să-ţi bei laptele preferat. Trezeşte-te, scumpa mea, trezeşte-te!

Fetiţa a continuat să respire încet, dar nu s-a mişcat, iar mama Samirei era din ce în ce mai îngrijorată. Şi-a descheiat partea de sus a rochiei, şi- a scos sânul, l-a frecat uşor de faţa fetiţei. Laptele a ieşit prin sfârc în gura fetiţei, dar ea nu l-a supt, ci i s-a împrăştiat pe faţă. După câteva minute, Samira s-a întors cu Khala Shah Gul, iar mama ei a alergat spre ea.

— Khala, uite, bebeluşul meu nu se mişcă, nu plânge şi nu bea lapte. Doarme

de ore în şir. Mă tem că s-a întâmplat ceva cu ea. Ce să fac?

— O să mă uit la ea, dar sunt sigură că e bine.

Mama Samirei i-a dat Khalei Shah Gul fetita şi i-a spus Samirei să se întoarcă la ţesut, apoi s-a dus să facă ceai pentru musafira lor. Samira s-a întors la *kargah* şi a început să adune firele, mulţumită că avusese ocazia să meargă afară. între timp, Khala Shah Gul s-a aşezat cu bebeluşul în poală. I-a atins obrajii, i-a verificat pulsul şi a observat că avea pielea rece, iar pulsul slab şi constant. Mama Samirei s-a întors în cameră cu o tavă cu căni şi un ceainic, pe care a pus-o jos, în faţa Khalei Shah Gul.

— Khala Shah Gul, e bine copilul meu? Ce e cu el? De ce nu se trezeşte?

Khala Shah Gul era foarte calmă.

— Copila mea, fetiţa ta e bine; doar că doarme profund. Din ce văd, cred că i-ai dat un pic prea mult opiu.

Mama Samirei a atins părul fetiţei.

— Dar, mătuşă, nu i-am dat chiar aşa mult. Doar cât ai spus tu să îi dau. A fost doar o sămânţă.

Khala Shah Gul i-a dat mamei fetita.

— Uite, încearcă să-i dai să sugă de la sân acum şi forţeaz-o să bea nişte apă. îndată ce ameţeala va dispărea, se va trezi, nu-ţi face griji.

Khala Shah Gul a scos nişte opiu dintr-un buzunar al rochiei, chiar de sub sâni, a rupt o bucăţică – cam cât un bob de grâu

– şi i-a întins-o.

— Mâine ar trebui să reduci cantitatea de opiu pe care i-o dai fetiţei, pentru că, evident, e genul care nu suportă prea mult. Nu-ţi face griji totuşi; se va obişnui cu el şi în scurt timp plânsul ei nu te va lăsa să ţeşi, nici dacă o să-i dai o bucată cât un strugure.

Khala Shah Gul a început să râdă şi să-şi soarbă zgomotos ceaiul. Mama i-a spus Samirei să-i pregătească Khalei pantofii, iar ea i-a pus imediat în faţa uşii, să poată păşi direct în ei. Bătrâna s-a uitat în jos, la Samira.

— Bravo, copila mea. Domnul să te binecuvânteze. Pe lângă faptul că te pricepi să ţeşi covoare, ştii şi cum să te porţi cu bătrânii.

După ce Khala Shah Gul a plecat, Samira a închis uşa şi s-a dus să o pupe pe surioara ei, care încă dormea în poala mamei. A pupat-o pe obraz, a încercat s-o trezească, dar ea nici n-a clipit. Atunci, mama ei i-a spus să golească oliţa, care era sub *gahwara;* ca da obicei, Samira a făcut ce i s-a spus. Mama a schimbat hainele fetiţei, a încercat să o alăpteze şi, spre bucuria ei, în sfârşit, fetiţa a început să-şi mişte buzele şi limba şi să sugă din sfârc. Mama Samirei i-a pupat bucuroasă fruntea.

— Mulţumesc, Doamne! Fetita mea e în viată. Sunt o mamă norocoasă.

în timp ce bebeluşul sugea lapte de la sânul ei, femeii au început să-i curgă

lacrimi. Era atât de uşurată. Parcă cineva îi dăduse o a doua sansă în viaţă. Samira i-a şters lacrimile cu degetele.

— Mamă, de ce plângi? Ce s-a întâmplat? E totul în regulă?

Mama ei a sărutat-o pe frunte.

— Fetiţa mea dragă, sunt lacrimi de fericire. Vezi, surioara ta suge de la sânul meu. Sunt atât de fericită că e bine.

Şi Samira era fericită. A pus oliţa înapoi sub *gahwara,* iar mama ei a aşezat-o pe fetiţă înapoi în coşul ei. Acum, bebeluşul avea ochii deschişi. Odată ce *gahwara* a fost pus într-un colţ departe de *kargah,* departe de praf, Samira s-a ridicat şi a pus nişte ceai în cană, pentru mama ei.

— Domnul să te binecuvânteze, Samira. Acum, haide să ţesem cât de repede putem, să recuperăm timpul pierdut.

Deşi Samira fusese îngrijorată pentru surioara ei, se simţea mult mai relaxată ca de obicei, pentru că avusese multe pauze de lucru şi mama ei fusese mult mai puţin atentă la ea, din cauza fetiţei.

— Mamă, de ce a dormit fetiţa atât de mult? Ce fel de medicament i-ai dat?

— A fost din cauza cantităţii de opiu; a fost mai mult ca de obicei. O să-ti arăt cât trebuie să-i dau în fiecare dimineaţă, iar tu trebuie să mă ajuţi să verific să nu fie mai mare ca un bob de grâu.

— Dar, mamă, de ce trebuie să i-l mai dai, dacă o îmbol-năveste? a întrebat Samira.

— Când erai bebeluş, îţi dădeam şi ţie. îi

face pe copii să doarmă bine. Altfel, surioara ta s-ar trezi mereu şi ar deranja-o pe biata ta mamă, care trebuie să ţeasă un covor uriaş împreună cu obraznica ei soră mai mare.

Mama Samirei i-a zâmbit fiicei ei mai mari şi a continuat să ţeasă, în timp ce Samira a tras aer în piept şi s-a uitat la *kargah,* întrebându-se dacă o să- şi petreacă tot restul vieţii în faţa lui. Voia să se elibereze de el, dar ştia că niciodată nu va reuşi. Viitorul ei fusese deja planificat şi avea să ţeasă, să ţeasă şi să ţeasă. Iar când, în sfârşit, mama ei va spune că cele cinci degete ale fiicei sale sunt ca cinci flăcări, Samira va deveni mireasa unui băiat turkmen care se va aştepta să ţeasă pentru el şi să aibă grijă de copiii lor.

Samira s-a ridicat şi a pornit radioul şi, pentru că era muzică, l-a dat mai tare. I-a spus mamei ei că, dacă tot trebuiau să stea toată viata în camera aceea întunecată, puteau la fel de bine să-şi asculte cântecele preferate. Mama şi fiica au zâmbit şi au continuat să teasă.

Că mama Samirei îi dădea opiu copilului nu era ceva neobişnuit. Am descoperit că este o practică veche în rândul familiilor care tes covoare să-şi facă bebeluşii să tacă, până împlinesc doi sau trei ani. Am invitat un medic la *Ora femeii afgane,* să vorbească despre pericolele opiului pentru sănătatea

copiilor, iar el ne-a spus că este dăunător pentru creier şi pentru dezvoltarea lor pe termen lung. A mai spus că unul dintre motivele pentru care dependenţa de droguri este atât de răspândită în Afganistan este faptul că oamenii devin dependenţi de când sunt foarte mici, iar apoi ne-a explicat că bebeluşii care ţipă şi plâng până li se dă opiu sunt deja dependenţi. Din păcate, mama Samirei nu a avut acces la această informaţie, dar un sondaj făcut în numele BBC World Service Trust despre *Ora femeii afgane* a arătat că multe ascultătoare i-au înţeles situaţia. De asemenea, ascultătoarele erau recunoscătoare că emisiunea le oferea astfel de informaţii şi, ca urmare, multe mame au spus că nu le vor mai da copiilor opiu, întrucât înţelegeau cât de dăunător era. M-am bucurat că eu şi reportera noastră am reuşit să aducem această problemă în atenţia ascultătorilor, dar ştiam că nu putem face nimic să uşurăm suferinţa îndurată de numeroase

femei în timp ce ţeseau covoarele ce ne înfrumuseţează nouă casele.

Comerţul afgan cu droguri dă miliarde de dolari în fiecare an, iar ţara produce aproximativ 90% din cantitatea mondială de opiu, dar mare parte din producţie provine din doar nouă provincii din regiunile de sud şi de vest ale Afganistanului. Guvernul şi comunitatea

internaţională continuă să lupte împotriva traficului de droguri, eradicând cultivarea opiului în multe zone ale ţării, dar cu atâţia oameni importanţi implicaţi în traficul de droguri, atât din interiorul, cât şi din afara guvernului, lupta este foarte dificilă. Producţia de opiu constituie în prezent aproximativ 4% din PIB- ul anual al Afganistanului.

Potrivit unui raport al ONU publicat în 2010, numărul familiilor implicate în cultivarea opiului se ridică la 248 700, iar această cifră reprezintă 6% din populaţia totală a Afganistanului. Mulţi dintre cei care cultivă opiu sunt sau devin dependenţi şi, cu toate că numărul exact al dependenţilor nu este cunoscut, se estimează că este vorba despre milioane. Motivele pentru care oamenii se implică în producerea de opiu sunt diverse; în primul rând, este un bun valoros, în al doilea rând, sărăcia, iar în al treilea, oamenii vor să-şi îmbunătăţească standardele de viată.

Priceperea şi determinarea unor oameni ca Samira şi mama ei au adus Afganistanului o reputaţie la nivel internaţional pentru obiectele artizanale, dar cu ce preţ? Nimeni nu apreciază munca grea pe care o fac femeile pentru a transforma lâna în artă. Şi nimeni nu se gândeşte la bebeluşii cărora li se dă opiu să tacă, astfel încât mamele lor să poată ţese suficient de repede pentru a îndeplini cerinţele cumpărătorilor şi ale unor *tojari.*

Povestea Ilahei

Noaptea nunţii

S-a întors pentru nuntă un an mai târziu. Ne-am căsătorit, dar în noaptea nunţii nu am sângerat.

Acesta este un extras din povestea care mi-a fost trimisă de una dintre reporterele *Orei femeii afgane.* Este despre Ilaha, o tânără soţie din Jowzjan, o provincie din nordul Afganistanului. Povestea Ilahei m-a impresionat profund – la fel şi pe multe alte mirese afgane. Şi eu fiind abia căsătorită, m-am recunoscut în dorinţa puternică de a-l mulţumi pe proaspătul meu soţ, combinată cu îngrijorarea de a nu-i jigni familia. Pot doar să-mi închipui cum a fost pentru Ilaha în noaptea nunţii, teama şi ruşinea pe care trebuie să le fi simţit în dimineaţa în care membrii familiei au venit în dormitorul conjugal.

Din când în când, dai peste câte o poveste ce rămâne în mintea ascultătorilor mult timp după ce emisiunea s-a încheiat şi ajunge să le influenţeze felul în care văd lucrurile. Aşa s-a întâmplat cu povestea Ilahei. La câteva secunde după ce emisiunea s-a încheiat, liniile telefonice au fost ocupate de mame, fiice şi medici care sunau.

Un medic din Afganistan m-a sunat şi mi-a spus:

— Zarghuna Jan, tocmai am auzit povestea despre Ilaha la emisiunea ta şi am vrut să te felicit. Bravo ţie şi colegelor tale, aţi vorbit despre o problemă care afectează foarte multe fete din satul meu.

Această laudă m-a făcut să mă simt ambiguu, totuşi. Ca realizator de emisiuni, eram mulţumită că am difuzat un subiect atât de important, dar ca femeie eram dezamăgită că în secolul al XXI-lea unii oameni din tara mea încă mai erau atât de ignoranţi. Şi mi-am mai dat seama cât de occidentală devenisem, după ce trăisem în Londra aproape şapte ani.

Oraşul natal al Ilahei este Shiberghan, capitala provinciei Jowzjan. Zonă agricolă, unde tradiţia covoarelor ţesute de femei este foarte puternică. Regiunea este populată de triburi diverse, dar e dominată de uzbeci şi e bastionul generalului Abdul Rashid Dostum, liderul unei grupări militare. Dostum şi facţiunea lui – Junbish – au mulţi susţinători în nordul Afganistanului, mai ales în provincia Jowzjan. în prezent, el este oficial militar guvernamental şi locuieşte în Turcia. La adresa lui au fost formulate acuzaţii de crime de război. în unele privinţe, mişcarea lui politică este destul de deschisă şi liberală – Dostum are

propriul canal de televiziune, cu prezentatori femei, şi crede că atât băieţii, cât şi fetele ar trebui să aibă acces la educaţie – dar încă se bazează foarte mult pe valori culturale tradiţionale.

Sowsan, o reporteră tânără, ne trimitea de obicei poveşti din regiunea respectivă; dar Sowsan nu era numele ei real. Când a început să transmită pentru noi, mi-a spus:

— Dragă Zări, BBC are mulţi ascultători în oraşul meu şi este posibil ca poveştile pe care ţi le voi trimite să-i ofenseze pe mulţi bărbaţi, aşa că va trebui să-mi ascund identitatea, altfel mă tem că eu şi copiii mei vom avea de suferit.

Siguranţa colaboratoarelor noastre a fost întotdeauna pe primul loc.

Majoritatea femeilor din Afganistan, mai ales cele din provincii, nu ştiu să citească sau să scrie. De fapt, ONU estimează că până la 48% dintre femeile afgane sunt analfabete. Dar, în ciuda lipsei de educaţie, femeile afgane sunt povestitoare înnăscute, aşa că reporterele noastre le înregistrau povestind şi-mi trimiteau materialele prin internet. Am auzit povestea Ilahei pe la începutul lui 2007. Primul lucru pe care-l făceam în fiecare zi, când ajungeam la biroul înghesuit pe care îl împărţeam cu două colege de la BBC World Service, era să-mi verific e-mailuL Apoi, le sunam pe reporterele noastre, care erau răspândite peste tot prin Afganistan. Cea din Shiberghan mi-a

zis că are un subiect despre virginitate.

Sowsan a spus:

— Am cunoscut o mireasă pe nume Ilaha, care duce o viaţă nefericită şi plină de batjocură. Chiar este într-o stare gravă şi se teme că o s-o ia razna. Când am întâlnit-o prima dată, era zăpăcită şi deprimată. Uneori, doar stătea ţeapănă şi se holba la mine şi cred că experienţa ei teribilă i-a afectat sănătatea mintală. Vreau să-i auzi povestea.

Sowsan mi-a dat şi alte exemple de rude şi vecine care suferiseră şi ele ca Ilaha şi i-am spus că, dacă ea crede că ar fi ceva interesant, să înregistreze şi difuzăm în emisiune.

Timpul trecea şi aveam de respectat termene- limită. Pasiunea şi convingerea lui Sowsan mă convinseseră că acest material va duce la o emisiune bună, dar apoi mi-a spus că exista o problemă şi că nu puteam continua. Am presupus că era vorba, ca de obicei, despre probleme tehnice între Afganistan şi Londra.

[5]

— Zarghuna! Nu e nicio problemă tehnică; spun că nu putem difuza acest material. Am înregistrat-o pe Ilaha, dar acum nu vrea să fie transmisă la radio. Spune că, dacă familia ei o aude, o omoară. I-am zis că putem să-i distorsionăm vocea, dar nu înţelege şi e foarte speriată. Am materialul, dar nu şi permisiunea ei să-l difuzez.

Toţi jurnaliştii BBC ştiu foarte bine că este datoria şi responsabilitatea noastră

să ne protejăm sursele dacă viata sau situaţia le este ameninţată în vreun fel, aşa că am încercat să găsesc o cale de a rezolva problema. I-am propus lui Sowsan să scrie povestea Ilahei şi să o citească ea, astfel încât să-i fie protejată identitatea, iar câteva ore mai târziu mi-a trimis înregistrarea.

Numele meu este Ilaha şi vreau să vă spun povestea mea. Sunt proaspăt căsătorită, dar când privesc în sufletul meu mă sperie durerea pe care o simt. Sufletul meu, care este pur şi inocent, mă doare din cauza unui păcat pe care în realitate nu l-am comis şi-mi petrec nopţile plângând, iar zilele mele sunt sufocate de ruşine, deşi ştiu că nu am făcut nimic rău. De ce? Pentru că societatea mă consideră o femeie neruşinată. Şi care este crima pe care am comis-o?

Familia mea a aranjat să mă logodesc cu un inginer afgan, care trăia în Londra. Am avut o petrecere de logodnă în Afganistan, iar la scurt timp după aceea logodnicul meu s-a întors în Anglia. Când am făcut sex cu el pentru prima dată, în noaptea nunţii, nu am sângerat, dar la început el nu a luat asta foarte în serios. Două săptămâni mai târziu însă, soacra mea mi-a cerut să-i arăt un semn al virginităţii mele.

— Când am adus o mireasă în casa noastră, am fost plini de încredere şi

speranţă, a zis ea. Ne-am aşteptat să vedem vreun semn că a sângerat în noaptea nunţii.

Când i-am spus că eu nu am sângerat deloc, s-a înfuriat şi a zis că nu poţi avea încredere în fetele din zilele noastre. Apoi i-a spus soţului meu că a fost prost să se încreadă în mine şi că îl păcălisem. Din ziua aceea, au început certuri teribile, iar viaţa mea a devenit un iad. Părinţii mei m-au dus la diverşi

medici, încercând să dovedească faptul că fusesem virgină. Toţi medicii au spus că era prea târziu pentru asta şi le-au zis părinţilor mei că ar fi trebuit să mă ducă la ei în dimineaţa căsătoriei. De

asemenea, au încercat să explice că nu toate femeile sângerează la primul contact sexual.

Câteva zile mai târziu, certurile au încetat, iar soţul meu şi-a luat rămas-bun de la mine şi de la

familia mea şi s-a întors la Londra. Mi-a spus că va face toate cele necesare ca eu să obţin viza, iar în curând voi merge la el, în Marea Britanic. între timp, trebuia să stau cu soacra mea. Atitudinea ei faţă de mine era ciudată: îmi tot amintea că îmi făcea o imensă favoare lăsându-mă să locuiesc cu ea şi îmi spunea că, din cauza faptului că nu eram o femeie bună, nu meritam o viaţă fericită. A fost o perioadă foarte dificilă pentru mine – uneori, îmi doream să mor, dar trăiam cu speranţa că

mă voi duce la soţul meu, dragostea vieţii mele. El era primul bărbat cu care fusesem şi abia aşteptam să am o familie cu el, dar toate speranţele mele au fost distruse când m-a sunat într-o zi din Londra.

— Nu vreau să trăiesc cu tine. Nu am încredere în tine, a zis el. Voi face ceea ce crede mama că e mai bine şi voi divorţa de tine. Nu voi putea să mă întorc niciodată în Afganistan, din cauza ruşinii pe care ai adus-o asupra familiei mele.

M-am mutat înapoi la părinţii mei. Ştiam că viaţa mea era terminată. Nimeni nu-mi poate înţelege suferinţa, cu excepţia soţiilor care au fost aruncate din casele lor sau bătute pentru că nu şi-au putut dovedi virginitatea. Mi-am spus povestea la emisiunea Ora femeii afgane, *astfel încât oamenii care sunt cruzi cu femeile inocente ca mine să-şi poată revizui atitudinea. Până când va mai trebui ca miresele afgane să-şi facă griji dacă vor sângera sau nu în noaptea nunţii?*

Când am auzit cuvintele Ilahei, am început să plâng, dar colegii mei nu puteau să vadă că eram supărată, pentru că toate birourile lor erau cu faţa la perete şi lucrau cu căştile pe urechi. Am ascultat finalul poveştii şi am mai plâns un pic, dar am încercat să mă calmez şi să-mi păstrez obiectivitatea. Pentru mulţi jurnalişti, cele mai dureroase şi tragice poveşti ajung să fie cele mai bune

emisiuni, aşa că suntem mulţumiţi când apar poveşti ca ale Ilahei, dar de data aceea era altfel. Povestea ei m-a afectat personal şi mi-a amintit de o perioadă foarte dureroasă din viaţa mea. Şi eu eram o femeie afgană şi fusesem cândva o mireasă inocentă. Nu conta unde trăiam sau cât de diferite erau circumstanţele; faptul că eram şi eu femeie afgană însemna că se aştepta ca şi eu să accept ce aleseseră alţii pentru mine. Părerea familiei contează mai mult decât orice. îmi amintesc de câte ori am încercat să le explic părinţilor mei că mariajul meu nu o să mă facă fericită, iar ei mi-au spus că niciodată nu voi găsi un soţ ca al meu, oricât de mult aş căuta. Nu conta că locuiam în Marea Britanie – o tară cu valori diferite – tot ce conta era faptul că eram o fată afgană şi trebuia să fiu supusă.

Există un moment în viaţa oricărei mirese afgane când mama ei sau altă femeie în vârstă îi strecoară în poşetă o batistă albă brodată şi îi spune că trebuie să şi-o pună sub ea, când se duce în pat. „Nu uita!”, şoptesc ele. Dar niciuna dintre aceste femei nu răspunde vreunei întrebări pe care mireasa ar putea să o aibă despre noaptea nunţii. Cele mai multe tinere mirese afgane sunt complet neştiutoare în privinţa relaţiei fizice dintre soţ şi soţie, astfel că atunci când li se dă o batistă habar n-au ce să facă şi nu înţeleg câtă importanţă se acordă faptului

că ele sângerează sau nu când fac sex prima dată. Pe de altă parte, mirelui i se dau instrucţiuni clare despre faptul că mireasa trebuie să sângereze pe batistă, ca dovadă a virginităţii. O batistă pătată de sânge înseamnă un sot mândru.

Fetele din Afganistan nu sunt învăţate nimic despre sex, însă, când se mărită, la 15 ani, e de aşteaptat ca ele să ştie brusc ce au de făcut. Nu există educaţie sexuală formală, nici pentru fete, nici pentru băieţi, iar părinţii nu vorbesc deschis cu copiii lor despre sex, deşi băieţii ştiu în general ceva mai mult, pentru că vorbesc între ei. Dar, dincolo de asta, se consideră că sexul este ceva ce le aparţine bărbaţilor.

îmi amintesc că, atunci când fetele de la şcoală au vrut să afle mai multe despre relaţiile sexuale dintre bărbaţi şi femei, informaţiile ce ni s-au dat s-au limitat la cum ar trebui să ne asigurăm că suntem virgine când ne măritătm, pentru că va fi important pentru viitorii noştri soţi. în ce le priveşte pe fete, însăşi ideea că ele ar dori să vorbească despre sex este considerată ruşinoasă.

într-o călătorie recentă în Afganistan, am întrebat femeile dacă atitudinea fată de discuţiile deschise despre sex s-a schimbat, dar, din păcate, nu era aşa. Pur şi simplu, nu se vorbeşte suficient despre sex şi, pentru că fetele se tem să nu fie judecate dacă pun întrebări, sexul tinde să fie ceva despre care află abia în

noaptea nunţii.

Eu şi Sowsan am vorbit detaliat despre povestea Ilahei şi am decis să ne documentăm mai mult în legătură cu atitudinea faţă de virginitate. Una dintre prietenele mele afgane a spus că ea a făcut mai multe emisiuni despre educaţia sexuală şi că problema sângerării unei femei când îşi pierde virginitatea a fost discutată cu un medic. Am fost nerăbdătoare să aud opinia medicală, iar prietena mea mi-a spus că, potrivit medicului, nu este obligatoriu ca o femeie să sângereze când are primul contact sexual. Unele femei sângerează, altele nu, iar sângerarea nu este o dovadă a virginităţii. Am căutat mai multe informaţii pe internet.

În ziua următoare am reuşit să intervievez un medic, în studioul nostru din Kabul. A recunoscut că el considera eronată tradiţia folosirii unei batiste pătate ca dovadă a virginităţii, dar că nu putea vorbi deschis despre asta. A subliniat că acel subiect era încă tabu în societatea afgană, iar dacă vorbea public despre asta, avea să-şi piardă respectul în comunitate, iar pacienţii l-ar fi părăsit. Apoi, a refuzat să fie înregistrat, astfel că am pierdut interviul.

Eu şi Sowsan am fost dezamăgite, dar am refuzat să ne dăm bătute, pentru că voiam să facem tot ce ne stătea în putinţă ca alte femei să nu fie captive într-o situaţie nefericită ca a Ilahei. Am căutat

alt medic, care să fie pregătit să vorbească la radio despre virginitate, iar câteva săptămâni mai târziu am găsit pe cineva în Kabul. El a explicat că sângerarea nu este o dovadă că o femeie nu a avut deja contact sexual şi a dat exemple de femei care nu au sângerat în noaptea nunţii şi, ca urmare, au fost bătute de soţii lor. Unele au fost chiar omorâte.

Am discutat la radio despre acest subiect tabu, într-o manieră deschisă şi sinceră, dar pentru unii dintre colegii mei afgani din Londra a fost prea mult. Au criticat emisiunea şi m-au criticat şi pe mine, pentru că eram prea occidentalizată şi decadentă. Unii au făcut chiar glume răutăcioase despre faptul că în emisiune am folosit cuvântul „vagin”. Totuşi, este interesant că au continuat să asculte emisiunea. Au fost şi câţiva colegi şi colege care m-au felicitat pentru emisiune, spunând că a fost pentru prima dată când au auzit ca acel subiect interzis să fie discutat în mod deschis şi educativ. Când a fost difuzat interviul cu medicul, m-am rugat ca familia soţului Ilahei să-l audă. Dar n-am mai auzit ceva despre Ilaha vreodată.

Pentru un jurnalist, căutarea subiectelor este necontenită. La *Ora femeii afgane,* le cerem mereu ascultătorilor să-i contacteze pe reporterii noştri locali, să le spună poveştile lor, astfel că uneori a trebuit să călătoresc în Afganistan, să

instruiesc echipa de acolo.

într-o zi, în 2008, lucram la biroul BBC World Service din Kabul, când a venit la mine o femeie. Am reuşit să stăm de vorbă singure în redacţie, pentru că toţi ceilalţi reporteri erau pe teren. Să zicem că o chema Gulalai. Era de vreo 30 de ani şi avea trei copii. Era înaltă de statură şi părea să poarte o povară mai grea decât ea. Gulalai avea haine moderne şi era machiată, iar pe deasupra avea un palton, nu *burqa.* Era o femeie educată, profesoară într-o şcoală de fete; soţul ei era inginer. Familia ei locuia în Kabul şi era bogată, dar mi-a spus că ea fusese cea care câştigase banii familiei mai mult timp decât soţul ei, pentru că îşi găsise de lucru mai repede ca el. Pentru o vreme, ea fusese singura angajată şi avusese grijă şi de copii, şi de casă. Totuşi, în ciuda tuturor realizărilor ei, o amintire veche de mai bine de 15 ani încă o durea foarte tare. Fusese făcută să se simtă de parcă ar fi comis un păcat şi suferise teribil, pentru ceva ce nici nu făcuse, de fapt. Gulalai mi-a vorbit cu lacrimi în ochii ei mari şi căprui.

— Aveam 17 ani când m-am măritat. Soţul meu era mult mai în vârstă ca mine şi studiase în Franţa şi Iran. îmi aduc aminte că am fost foarte speriată în noaptea nunţii. Nu ştiam ce era sexul şi nici care erau relaţiile dintre un bărbat şi o femeie, dar îmi amintesc ceva ce mi-a spus mătuşa, când am plecat la noua

familie. îmi zisese că în noaptea nunţii va trebui să folosesc batista făcută de ea şi mi-o pusese în geantă. Când am întrebat-o pentru ce era batista, mi-a zis: „O să ştii când va veni noaptea şi vei fi singură cu soţul tău.”

Dar tot n-am înţeles; eram prea tânără. în prima noapte, nu l-am lăsat pe soţul meu să mă atingă. Am plâns şi am zis că mi-e frică, iar el s-a înfuriat, dar a spus că va aştepta până în a doua noapte.

Lacrimile lui Gulalai curgeau ca un râu, pline de suferinţă, în ciuda trecerii timpului.

— Dragă Zări, mă doare când vorbesc despre asta.

Am liniştit-o şi i-am spus să nu-şi facă griji, pentru că înţelegeam.

Soţul meu era un om bun, dar am simţit că îşi pierduse cumva bunătatea şi se gândea doar să se culce cu mine. Nu am putut să mă opun, aşa că a făcut sex cu mine şi am sângerat, dar, întrucât voiam să fiu curată, m-am dus la baie şi m-am şters între picioare cu hârtie igienică. Am aruncat în toaletă hârtia udă de sângele meu şi am tras apa, iar când m-am întors în dormitor el a întrebat:

— Ce-ai făcut cu batista?

Iar când l-am întrebat la care batistă se referea, a zis:

— Sigur ţi-a spus mama ta; trebuia să păstrezi batista cu sângele pe ea, pentru că mama va întreba mâine de ea.

I-am spus că am folosit hârtie igienică, să şterg sângele, apoi am tras apa şi, cu toate că nu a zis nimic, mi-am dat seama că a început să se neliniştească. Totuşi, în momentul acela, nu m-am îngrijorat, pentru că nu ştiam multe despre tradiţia legată de batista însângerată. Dar, cu toate că soţul meu părea mulţumit de faptul că soţia lui fusese virgină – asigurându-mă că era fericit că eram o femeie pură – m-a avertizat că va trebui să răspund unor întrebări. Eu tot nu am înţeles; nu pricepeam ce voia să spună. Eram o fată tânără şi naivă, care nu ştia că absenţa sângelui virginal de pe batistă va marca întreaga mea căsnicie.

Totuşi, la scurt timp după aceea, am înţeles ce voia să spună soţul meu, când, într-o dimineaţă devreme, soacra mea a venit în cameră şi mi-a cerut să-i arăt un semn al virginităţii mele.

— Arată-mi unde e batista cu sânge.

I-am spus adevărul despre cele întâmplate, dar nu m-a crezut.

— Ce le voi spune femeilor care aşteaptă să vadă? Ce le voi spune celorlalţi membri ai familiei?

N-am ştiut ce să spun, iar soţul meu a rămas tăcut. Apoi, în seara aceea, soacra mea a venit din nou la noi şi l-a întrebat pe soţul meu:

— Ce facem acum? E o ruşine. Soţia ta ne-a dezonorat.

Din fericire, soţul meu a răspuns:

— Nu, nu ne-a dezonorat. Şi-a dovedit puritatea în faţa mea, aşa că nu vreau ca cineva să ne mai întrebe despre asta.

Nu ştiu ce voia să-mi facă soacra mea – poate că voia să mă trimită înapoi la părinţii mei sau poate că voia chiar să mă omoare. Dar, după ce ea a plecat, soţul meu s-a întors spre mine şi a zis:

— Ai făcut o mare greşeală. Poate că mi-ai dovedit mie, dar nu şi familiei mele. Lumea va vorbi despre tine şi nu o să fie uşor.

L-am implorat să mă ajute, dar poate că deja îşi dăduse seama că acela era un mod bun de a mă controla. Mulţi ani după aceea, soacra mea a continuat să spună că familia ei cumpărase o mireasă care nu fusese virgină şi să se plângă de faptul că nu văzuseră de la mine vreo urmă de sânge virginal. îmi spunea că sunt mincinoasă. Am intrat într-o depresie profundă, auzind aceste acuzaţii din nou şi din nou. Am încercat să mă sinucid de două ori, dar nu am reuşit. A treia oară, m-am oprit când am aflat că eram însărcinată.

Acum sunt mamă a trei copii, dar familia soţului meu încă vorbeşte despre faptul că nu aş fi fost virgină când m-am măritat, pentru că nu am putut

să le arăt „semnul”. Eu continui să-l întreb pe soţul meu de ce, după 15 ani, familia lui încă mă hărtuieste cu aceeaşi întrebare. Vor renunţa oare 9 > > >

vreodată? Nu a fost suficient că în noaptea nunţii am suferit, în loc să mă bucur de momentul în care am devenit femeie? Mă simt de parcă aş fi fost dusă în faţa instanţei pentru o infracţiune pe care nu am comis-o. Drept răspuns la suferinţa mea, soţul îmi spune să-i mulţumesc Domnului că am găsit un bărbat care nu m-a dat afară şi care m-a acceptat ca soţie.

Soacra mea încă îmi spune să păstrez distanţa când mă întâlnesc cu fetele care vin în casă, să-i vadă pe ceilalţi fii. O aud:

— Niciodată nu i-am văzut semnul; nu l-a avut. Am adus în familie o femeie fără ruşine, aşa că fiţi atente, fetelor, nu vă prostiţi. Trebuie să fiţi virgine când vă măritaţi, altfel veţi sfârşi ca ea.

Gulalai a început să plângă, ţipând că n-a ştiut ce să facă şi încă avea momente când îsi dorea să fi murit şi simţea că o urăşte atât de tare pe soacra ei, încât îşi dorea ca ea să fie moartă. Avea trei copii sănătoşi şi totuşi era nefericită. Dar mi-a spus şi că atunci când auzise povestea Ilahei simţise un fel de uşurare.

— Aveam impresia că vorbeai despre viaţa mea, nu despre a Ilahei. Sper că şi alţi oameni – mai ales femei – ascultă aceste poveşti şi devin mai buni cu persoanele de acelaşi sex.

Apoi, eu şi Gulalai ne-am luat rămas-bun, dar în timp ce pleca mi-a venit să

strig după ea: „Aşteaptă! Gulalai, ascultă-mi povestea! Şi eu am o poveste!” Petrecusem atât de mult timp relatând poveştile altor femei, încât, brusc, am simţit nevoia să o împărtăşesc pe a mea, iar suferinţa din mine dădea pe dinafară. Dar nu era momentul. Când eu şi Gulalai ne-am despărţit, ochii îmi erau plini de lacrimi şi probabil a crezut că sunt pentru ea. Totuşi, am vrut să-i spun că, indiferent unde trăieşte o femeie afgană, societatea afgană şi cultura ei o vor trata mereu la fel.

Ilaha n-a reuşit să scape din situaţia aceea dificilă, pentru că era o femeie săracă, needucată, fără loc de muncă şi trăia în Afganistan. Gulalai avea educaţie şi o profesie, dar nici ea nu putea să divorţeze de soţul ei, pentru că şi-ar fi pierdut copiii, iar pata divorţului ar fi rămas pentru totdeauna pe numele familiei ei, pe al copiilor şi pe al ei. Ilaha şi Gulalai îmi amintesc de mine în noaptea nunţii, când eram la fel de ignorantă cu privire la ce mă aştepta. Părinţii şi profesorii îmi spuseseră foarte puţine despre asta şi tot ce ştiam despre sex, din discuţiile cu prietenele, era că bărbatul o să-mi facă ceva, o să doară şi o să-mi sângereze vaginul. între timp, sora mea mai mare îmi spusese că, dacă voiam să evit o sarcină, trebuia să merg la medic, să-mi dea pastile „anticopii”. De asemenea, toată lumea mă avertizase că,

dacă o mireasă nu sângerează după ce face sex prima dată cu soţul ei, viaţa ei devine un iad.

Una dintre prietenele mele de la şcoală mi-a amintit şi de o tradiţie afgană potrivit căreia, ca virgină – aşadar, femeie pură şi curată – orice i-aş cere Domnului, mi se va da. „A venit momentul pentru *Nikkah,* aşa că ar trebui să te rogi acum”, îmi spusese ea, iar eu ridicasem ambele mâini cu palmele în sus şi mă rugasem: „Doamne, te rog, fa cumva să sângerez; e singura mea dorinţă. Nu vreau bani sau o casă mare în care să trăiesc, vreau doar sângele ăsta.”

N-am reuşit să mă relaxez şi să mă bucur de nuntă, pentru că eram prea îngrijorată, nu ştiam când să iau pastilele „anticopii”. Medicul îmi spusese că era important să le iau în fiecare zi la aceeaşi oră, dar nu purtam ceas, iar soţul meu refuza să-mi spună cât era ora (cred că suspecta de ce voiam să ştiu). într-un final, a trebuit să-l întreb pe un băieţel, ca să aflu că întârziasem să le iau cu mai mult de două ore. La nouă seara, s-a servit o masă tradiţională afgană, cu orez, kebab, *kofta* şi *manto* şi, cum mă simţeam slăbită şi obosită, am mâncat. După cină, un cântăreţ a început un cântec afgan romantic şi m-am apucat de plâns, când mi- am dat seama în ce mă băgasem. Când tata mi-a văzut lacrimile, s-a înfuriat pe mine, dar eu încă plângeam când mi-am luat rămas-bun de la oaspeţii noştri.

Una dintre invitate mi-a oferit un şerveţel, spunându-mi că „toate femeile trec prin asta”.

Eu şi soţul meu nu ne-am pus în pat până la cinci dimineaţa. Petrecerea de nuntă a continuat multe ore, iar apoi am găsit cu greu cheia camerei noastre din casa părinţilor lui Javed. Stând singură pe un scaun, în dormitorul mamei lui, îmbrăcată cu rochia albă de mireasă, mă uitam la cearşafurile crem din poliester şi eram îngrozită de ceea ce urma să se întâmple. M-am demachiat şi am făcut un duş, pentru că era iulie, îmi era cald şi transpirasem. Apoi, m-am schimbat într-o cămaşă de noapte albă, din mătase, pe care mama mi-o cumpărase special pentru noaptea nunţii, şi m-am întors în colţul camerei. Javed era încă jos, cu prietenii lui. A venit mai târziu, mirosind a alcool şi ţigări, şi-a dat jos costumul negru de nuntă, pe care părinţii mei i-l cumpăraseră, şi s-a spălat pe dinţi, cu vesta şi chiloţii pe el. A întrebat de ce stăteam în colţul camerei şi i-am spus că eram speriată. Mi-a zis că n- ar trebui să-mi fie teamă, m-a îmbrăţişat şi m-a condus spre pat. Fără altă vorbă, a început să mă sărute şi să-mi mângâie sânii, deşi îmi încrucişasem braţele peste ei, din cauza felului avid în care se dădea la mine.

După câteva minute, mi-a spus să-mi desfac picioarele, dar mi le-am ţinut strânse cu mâinile. El mi le-a desfăcut şi mi-a spus să mă relaxez, pentru că aşa era

normal, apoi m-a întrebat unde era batista. I-am spus că nu eram sigură, dar că probabil era sub pernă, pentru că sora mea mai mare îmi spusese că ea o avusese acolo. Javed a găsit-o, a pus- o pe pat şi mi-a spus că trebuia să facem sex pe batistă, să rămână sângele pe ea. Când soţul meu m- a penetrat, picioarele au început să-mi tremure incontrolabil. Mi-a spus să nu-mi fac griji. în ciuda durerii şi a fricii, nu am sângerat în noaptea aceea. Amândoi am verificat înnebuniţi batista, dar nu era nici urmă de sânge. Dumnezeu nu era bun cu mine, nici măcar în noaptea nunţii.

îmi aduc aminte cum a zis:

— Oh, nu, nici urmă de sânge!

I-am spus:

— Poate că nu ai facut-o cum trebuie.

A luat-o de la capăt şi m-a durut din nou. După un timp, a gemut. Am simţit ceva ud între picioare şi, câteva secunde mai târziu, el s-a oprit. Amândoi am verificat iar batista, dar tot nu era nici urmă de sânge. S-a uitat la mine, aşteptând un răspuns.

— Poate că eu sunt altfel şi nu sângerez, am zis.

— Ar trebui, dacă eşti virgină, a zis el.

Am plâns şi am zis:

— Nu ştiu ce s-a întâmplat. E prima dată pentru mine şi trebuie să mă crezi. Nu am ce să spun altceva.

Apoi, am început să suspin şi am propus să o facem din nou. El mi-a spus să mă

relaxez şi să mă duc la culcare, dar am rămas întinsă, neliniştită şi vinovată, pentru că nu fusesem în stare să-l satisfac. Eram îngrijorată şi de ceea ce vor crede rudele lui. Deşi nu spusese nimic, mi-am dat seama că nu mai avea încredere în mine. Ştiam că fusesem virgină când mă măritasem cu el, dar nu fusesem în stare să i-o dovedesc sângerând şi, ca urmare, căsnicia mea debutase sub semnul neîncrederii soţului meu fată de mine. După aceea, ori de câte ori îmi vorbea urât, aveam impresia că o făcea pentru că nu credea că fusesem virgină în noaptea nunţii.

Şi mi-am început viaţa de femeie măritată încercând întruna să-mi mulţumesc soţul, pentru a compensa faptul că nu reuşisem să-mi dovedesc virginitatea. Am muncit din greu, să câştig bani pentru amândoi; i-am gătit mâncarea preferată, i- am spălat şi i-am călcat hainele şi totuşi nu am primit în schimb dragoste şi încurajări. în scurt timp, am început să mă simt bătrână şi urâtă şi petreceam din ce în ce mai puţin timp în apartamentul nostru şi mai mult timp în casa părinţilor mei. Chiar şi cu educaţia mea şi cu sprijinul familiei mele relativ liberale, niciodată nu m-am gândit să pun la îndoială tradiţiile legate de căsătorie şi virginitate. Mereu auzisem că femeile afgane trebuie să fie virgine când se mărită, dar nimeni n-a zis vreodată că şi bărbaţii ar trebui să fie virgini, astfel că

aveam această idee potrivit căreia era de datoria femeilor să-şi dovedească virginitatea.

Pe cine să învinuiesc pentru nopţile în care am adormit plângând? Pe mine, pe Javed sau pe mama, care nu mi-a vorbit niciodată cum trebuie despre relaţiile sexuale dintre sot şi soţie? Acum mă întreb de ce am trecut prin toată suferinţa şi neliniştea din noaptea nunţii şi de ce nu i-am spus soţului meu: „Ştiu că te-ai culcat cu alte femei înainte să te căsătoreşti cu mine, aşa că ce anume îţi dă dreptul să mă verifici?”

Acum ştiu că femeile afgane simt la fel, fie că eşti Ilaha, într-un sat, Gulalai, în Kabul, sau Zarghuna, în Londra. Femeile care te învinuiesc pentru că nu sângerezi în noaptea nunţii au auzit de la mamele şi bunicile lor că femeile curate şi bune sângerează. Este un semn al purităţii femeii. Ştiu din experienţa mea că familiile afgane nu vorbesc despre sentimentele femeilor. Dacă fiii lor încep să se uite după fete – mergând după ele spre casă de la şcoală, scriindu-le bileţele – familiile sunt mândre, deoarece arată că devin bărbaţi. Dar nimeni nu ştie când fetele devin femei şi nimeni nu le ajută. Cum poate o fată care nici nu ştie ce este menstruaţia să înţeleagă ce este sexul? A îndrăznit vreo tânără mireasă să întrebe vreodată ceva sau să ceară vreun sfat? O poate întreba oare pe mama sau pe

soacra ei? O fată ca Ilaha nu poate să pună astfel de întrebări.

O fată care sângerează în noaptea nunţii este într- adevăr norocoasă şi este mândria soacrei, a părinţilor ei, a soţului, a întregii familii. Sângerarea nu este doar semn de virginitate, ci garantează şi viitorul vieţii de familie a tinerei mirese, pentru că o fată care nu sângerează nu este considerată virgină şi trebuie să-şi înceapă căsnicia cu grija că ar putea fi alungată din casă sau dată la o parte de o a doua soţie.

Fetele sunt ţinute într-un colţ al casei, ca păpuşile. Dacă sunt trimise la şcoală, sunt învăţate să vadă asta ca pe o mare favoare; dacă li se dă aceeaşi mâncare ca fraţilor lor, au cei mai buni părinţi, iar dacă li se cumpără haine noi, au cea mai bună familie.

Povestea Anesei

O *căsătorie de convenienţă*

în Afganistan, nunta reprezintă întemeierea unei noi familii, iar familia este cea mai importantă instituţie din societate, oferind siguranţă economică în momentele grele, într-un fel în care statul nu o poate face. De pildă, indiferent în ce parte a lumii s- ar afla, afganii trimit bani să-şi ajute rudele mai puţin norocoase. Ba chiar le vor ajuta să-şi găsească de lucru. Acest aspect este văzut mai degrabă ca pe îndeplinirea unei responsabilităţi de familie decât nepotism. Familia reunită poate fi foarte mare, iar uneori include trei sau patru generaţii care locuiesc împreună. Adesea, căsătoriile sunt aranjate între verişori, pentru a păstra intactă linia descendentă. Societatea afgană este ţinută laolaltă de familii – loialitatea de familie este foarte puternică – iar nunţile reprezintă această uniune. în plus, cu cât o nuntă este mai scumpă, cu atât mai bine, deoarece arată bogăţia şi statutul.

Nunţile sunt şi mai importante la sat, unde valorile tradiţionale au o influentă mai mare. Sunt invitaţi sute de oameni – trebuie inclus tot satul – dar bărbaţii şi femeile se distrează separat, lucru care,

de fapt, dublează costurile. Pentru nunţile fiilor, părinţii fac economii din greu. Sunt necesare haine noi pentru toţi membrii familiei, se cresc oi şi vaci, care apoi sunt sacrificate special pentru acea ocazie, şi se cumpără bijuterii din aur pentru mireasă. Familia miresei, pe de altă parte, are doar câteva responsabilităţi. Este respectată dacă nu cere bani pentru fiică, dar este o practică frecventă să se primească o sumă mare de bani, pe care unele femei afgane o văd ca pe un semn de respect pentru noua familie. Uneori, această sumă este atât de mare, încât familia mirelui trebuie să împrumute bani de la rude şi poate rămâne îndatorată mulţi ani.

în general, nunţile sunt sărbătorite la fel în tot Afganistanul, dar există unele diferenţe regionale, iar faptul că am lucrat pentru *Ora femeii afgane* m-a ajutat să descopăr originile unora dintre aceste tradiţii. în fiecare zi primeam materiale trimise de peste tot din Afganistan. Am aflat că există multe obiceiuri similare în rândul pasiunilor, hazarilor, uzbecilor şi tadjicilor. Am aflat totodată că în unele regiuni există familii care nu acceptă bani pentru fiicele lor, iar nunta se face într-un mod mult mai simplu. împreună cu reporterele, am decis să facem o serie specială despre obiceiurile de nuntă de prin Afganistan. De exemplu, de ce miresele din nord poartă haine albe, în timp ce paştunii din

sud poartă roşu?

într-o zi, Salmi Suhili, una dintre reporterele noastre din Kabul, a venit cu o idee:

— Dragă Zări, vreau să le prezint ascultătorilor noştri obiceiurile de nuntă din provincia mea natală, Kunduz. Mă duc la o nuntă de familie şi, dacă vor accepta, pot să iau cu mine echipamentul de înregistrare şi să obţin un material bun.

Nu voiam să pierd o astfel de ocazie, astfel că am fost de acord. După două săptămâni, Salmi s-a întors din Kunduz, iar în timpul uneia dintre şedinţele noastre obişnuite dintre Londra şi Kabul, în care schimbam telefonic idei cu reporterele, ea a deschis discuţia.

— Dragă Zări, trebuie să-ţi spun totul despre experienţa mea în Kunduz. Am cunoscut multe femei acolo şi am înregistrat o grămadă de material, dar vreau să-ţi vorbesc despre un caz anume.

Am ascultat toate cu atenţie, iar Salmi a continuat:

— Am cunoscut o femeie pe nume Anesa, a zis ea şi, cu toate că sunetul nu era foarte bun, din cauza legăturii telefonice, i-am simţit neliniştea din voce. Era foarte frumoasă; o femeie drăguţă, bună, cu trei copii. Nu pot să cred că cineva...

Şi a izbucnit în lacrimi.

— Dragă Salmi, te ascultăm toate, am zis eu, încercând să o liniştesc. Nu e prima dată când auzim o poveste foarte

tristă a unei femei afgane. Te rog, continuă.

Salmi şi-a dres vocea.

— Am întâlnit-o pe Anesa la nunta familiei noastre, iar ea m-a sunat special să-mi spună povestea ei, deoarece ştia că lucrez pentru *Ora femeii afgane* şi voia să ceară ajutor. Mi-a spus povestea nunţii ei, cum s-a măritat de tânără, dar...

Vocea lui Salmi s-a stins, era incapabilă să vorbească. Şedinţa noastră se apropia de final şi mai trebuia să ascult ideile reporterelor noastre, astfel că i-am propus lui Salmi să-mi trimită povestea sub forma unui fişier audio. Mai târziu în ziua aceea, am primit povestea Anesei. Am fost nerăbdătoare să aud ce anume o făcuse pe o jurnalistă cu experienţă ca Salmi să cedeze. Ce putea fi atât de tulburător şi de şocant? Am descărcat materialul în sistemul nostru de editare şi am auzit vocea Anesei. Şi am descoperit una dintre cele mai minunate povestitoare ale emisiunii noastre. Cu o voce foarte calmă, Anesa şi-a început povestea.

Era cam opt dimineaţă, iar eu eram complet trează, dar stăteam în pat. Soarele arunca raze de lumină printre draperiile maro-închis ale camerei mele. Era deja foarte cald. încă aveam pe mine rochia roşie sclipitoare şi şalvarii roşu-aprins. Cu o seară înainte, majoritatea verişoarelor mele şi fetele din sat s-au adunat la noi acasă, pentru cea mai specială noapte din viaţa mea. Am zâmbit,

amintindu-mi cum verişoara mea Fareba m-a dat pe picioare cu henna verde-închis. Toate fetele au purtat haine colorate, au dansat şi m-au tachinat în legătură cu mirele. A fost seara mea henna. Am purtat haine pe care noua mea familie le-a făcut special pentru mine. Este o tradiţie ca oamenii din Kunduz să aducă haine

noi pentru mireasă, în seara henna.

Mi-au plăcut toate cadourile şi atenţia primită din partea familiei şi a prietenilor mei. Toată lumea m-a tratat ca pe o regină. Aceea urma să fie ultima zi în casa părinţilor mei. Eram foarte entuziasmată că în sfârşit îl voi vedea pe bărbatul cu care mă voi căsători. Era ziua nuntii mele!

Am admirat kheena paich *(batistă triunghiulară) făcută de mama pentru ziua aceea. După henna, mâna îmi fusese acoperită cu un material din bumbac alb, iar apoi cu acea* kheena paich *verde. Un miros floral de henna umplea încăperea. Mi-am întins picioarele pe* charpoie, *uitând că şi ele îmi erau acoperite cu un* kheena paich.

Fareba a intrat în camera mea.

— Trezeşte-te, leneşo. Oamenii care se căsătoresc nu pot sta toată ziua în pat!

A dat la o parte draperiile.

— Mătuşa mi-a spus că trebuie să faci baie, să te îmbraci şi să te machiezi.

Eram foarte entuziasmată de ideea machiajului, îmi plăceau hainele noi şi

fardurile. Ştiam că eram norocoasă. Eu, fraţii şi surorile mele aveam mereu haine noi de Eid sau de Anul Nou. Tatăl meu era funcţionar guvernamental, iar mama se ocupa de croitorie, astfel că îşi permiteau să ne cumpere lucruri drăguţe.

I-am spus lui Fareba că nu pot merge, pentru că am picioarele acoperite cu un kheena paich. *Ea a râs şi a întrebat dacă mă aşteptam să mă ducă în braţe până la baie. I-am zis:*

— Da, va trebui să mă duci. Eu sunt mireasa şi în câteva ore o să vă părăsesc pe toţi, aşa că azi trebuie să mă trataţi ca pe o prinţesă.

Fareba a venit spre mine, de parcă ar fi vrut să mă ridice, în schimb, doar m-a pupat pe obraz.

— Desigur, tu eşti mireasa, dar nu sunt eu cea care o să te ţină în braţe. în seara asta, bărbatul viselor tale te va tine strâns şi te va duce în braţe.

M-am ruşinat şi i-am spus să tacă. Ştiam că nu făcea decât să mă tachineze, dar eram bucuroasă şi nerăbdătoare să-mi văd viitorul soţ. Ştiam că părinţii mei îl plăceau, iar eu îl văzusem de la distanţă, când ne vizitase, în perioada dawra-e-namzadi *(perioada de logodnă). Familia lui îmi trimisese o grămadă de cadouri, cum era obiceiul: haine, pantofi, brăţări, henna şi multe eşarfe sclipitoare.*

Ştiam şi că aceea era ziua în care voi deveni adult, cu responsabilităţile cuvenite, mama îmi amintea asta

constant. îmi doream să devin soţie, mamă şi noră. încă visam cu ochii deschişi la viitorul meu, când Fareba m-a atins pe braţ şi mi-a poruncit să mă duc la baie. Tot ce foloseam era nou. Săpunul era încă în ambalaj, şamponul era neînceput. Ambele erau cadouri de la noua mea familie. Mama îmi pusese şi nişte lapte rece într-un vas – eo tradiţie în Kunduz ca mireasa să se spele cu lapte, ca simbol al purităţii ei şi pentru că aduce noroc şi prosperitate. Am ţinut prosopul ridicat în faţa mea şi i-am spus Farebei să plece, pentru că eram prea timidă să mă spăl cu ea acolo. M-am aşezat pe scaun şi m-am spălat cu apa caldă pe care Fareba o adusese într-o găleată.

După baie, Fareba a venit înăuntru şi a zis rugăciunile pentru o proaspătă mireasă. în Kunduz avem o vorbă potrivit căreia în ziua nunţii fetele pure şi caste primesc de la Allah noor *(graţie divină), înseamnă că Domnul îşi va răsfrânge lumina peste tine. Fareba a zis că eram foarte frumoasă, iar eu am sperat să fie strălucirea spirituală provenită din graţia divină.*

Fareba a scos din ambalaj un sutien alb şi chiloţi dantelaţi şi mi le-a întins. Tot ce urma să port în ziua aceea era nou. Am îmbrăcat rochia albă strălucitoare pe care mi-o făcuse croitoreasa din satul nostru. La gât era croită în formă de stea, iar mânecile erau lungi şi evazate. Şalvarii erau albi şi mătăsoşi, cu broderie la

glezne. M-am privit în oglindă şi m-am gândit că arătam ca o femeie matură.

În scurt timp, toate verişoarele şi prietenele erau în jurul meu, râzând şi glumind. Una îmi dădea cu ojă unghiile de la mâini, alta, pe cele de la picioare. Fareba mă pieptăna şi-mi punea în păr o grămadă de agrafe colorate, făcând un model drăguţ.

Invitaţii sosiseră deja şi se învârteau prin casă. Mama şi cei mai în vârstă din familiee erau ocupaţi să pregătească mâncărurile. La amiază, urma să vină familia mirelui şi să mă ducă la ei, astfel că era o atmosferă agitată. Am observat că mama nu îşi schimbase hainele. Este o tradiţie ca mama să-şi exprime regretul pentru plecarea fiicei prin faptul că nu poartă haine noi. Vedeam că mama era stresată, trebuia să pregătească mâncare pentru foarte mulţi invitaţi. De asemenea, părea un pic tristă. Cred că era supărată că plecam la o altă familie. Voia ca ultima mea zi cu ea să fie specială.

— Fareba, trebuie să ai grijă de Anesa, a instruit-o mama. Ea este oaspetele nostru în această dimineaţă. Dă-i tot ce are nevoie şi ai grijă să mănânce suficient.

Eu şi Fareba crescuserăm împreună şi eram prietene apropiate. Ea a făcut mai mult decât i-a cerut mama. În timp ce mă coafa, mi-a dat câteva sfaturi.

— Astăzi, când o să mergi la casa mirelui, o să ai grijă de mai mulţi oameni, nu doar de un bărbat. Mama şi tatăl lui,

toată familia va dori atenţie şi respect din partea ta. Ai grijă să le oferi atenţia cuvenită – nu vreau să ţi se întâmple ceva rău. îţi aminteşti ce s-a întâmplat cu Shigufa? Trăieşte ca o prizonieră cu familia soţului ei.

Am întrebat-o pe Fareba de ce o tratau aşa. Mi-a spus că era din cauza faptului că avusese grijă doar de soţul ei, nu şi de familia lui, care şi-a arătat nemulţumirea nepermiţându-i să se ducă să-şi viziteze părinţii. Nu am fost surprinsă de asta, auzisem că socrii puteau fi răutăcioşi şi puteau face viaţa nurorii un iad. I-am spus Farebei că sigur îmi voi respecta noua familie. Am râs şi am zis că voiam ca şi ei să mă respecte.

Fareba m-a tras de păr şi mi-a spus să nu mai fiu atât de obraznică. Când, în sfârşit, a terminat cu părul, mi s-a părut că arăta impresionant. Imitase stilul unei actriţe indiene de la Bollywood, Sri Devi, de pe o vedere. Eu şi Fareba ne promiseserăm că ne vom machia reciproc la nuntă, când ne vom căsători. Toate visele noastre erau ca în filmele de la Bollywood şi copiarn nerăbdătoare ultima modă văzută la actriţele celebre şi frumoase. în zilele de Eid şi la ocazii speciale, le copiam hainele, coafura şi machiajul, încercând cu disperare să arătăm ca ele. Eram vestite în cartier pentru că făceam asta.

în cele din urmă, Fareba mi-a luat chador-u/ *de catifea şi mi l-a pus pe cap*

într-o parte, să arate ca un voal de nuntă. Mi-a pus un şal verde mătăsos în jurul umerilor şi mi-a pus în picioare o pereche de pantofi crem, cu tocuri foarte înalte. Mama a adus toate bijuteriile pe care mi le făcea cadou şi a pus-o pe Fareba să aleagă ce să port. Era şi un colier greu din aur, cu cercei asortaţi şi câteva inele. Pe mâna stângă purtam mereu inelul din aur de logodnă. Când una dintre verişoarele mele m-a văzut, a exclamat:

— Oh, Doamne, Anesa, arăţi ca un măgar cu multe clopote la gât.

Fareba a certat-o fiindcă mi-a vorbit urât, apoi s-a întors din nou la mine.

— Nu-ţi face griji, Anesa. E doar invidioasă pe tine, pentru că tu ai atâtea lucruri, iar ea nu. Tu eşti specială azi, iar ea nu este.

Apoi, cu lacrimi în ochi, a adăugat:

— Ştii, Anesa, de acum înainte, va trebui să merg singură la tanoor. *O să fac pâine singură. Tu n-o să fii acolo.*

Şi şi-a pus braţele în jurul gâtului meu. I-am zis:

— Tot o să vin cu tine la tanoor, *în fiecare zi. Nimeni nu mă poate opri. Sunt sigură că o să am dreptul să-mi văd familia şi pe cea mai scumpă verisoară.*

Apoi, Fareba m-a machiat cu fard verde-închis pe la ochi; m-a dat cu cărbune în jurul ochilor şi cu rimei negru pe gene. Fard roz pe obraji şi, în sfârşit, roşu aprins pe buzele. Fareba a ales un roşu intens pentru buzele mele, să-l scoată din

minţi pe mire, dar i-am spus că era o ruşine să vorbească aşa în faţa celorlalte fete. Verişoara mea a ţinut oglinda în faţa mea şi m-am uitat la imaginea reflectată. Acum, când privesc în urmă, cred că arătam ca o păpuşă machiată excesiv. Buzele mele arătau de parcă peste ele fuseseră vopsite buzele altcuiva şi era prea mult sclipici, dar la vremea aceea aşa era moda în satul meu şi mi s-a părut că era, pur şi simplu, minunat. Celelalte fete mi-au spus că arătam foarte drăguţ, iar Fareba a zis că era sigură că nimeni din familia mirelui nu avea să arate ca mine şi o să-i fac rudele invidioase.

Ascultând povestea Anesei, mi-am amintit de ziua nuntii mele. Cât de diferită fusese! As vrea să fi avut o prietenă apropiată ca Fareba cu care să-mi împărtăşesc furia şi suferinţa. îmi amintesc că numi păsa cum arătam şi că am lăsat deoparte intenţionat un colier din perle albe, cumpărat de mama ca să-l port cu rochia de mireasă. Mai târziu în seara aceea, m-a întrebat de ce nu purtam noile perle şi m-am prefăcut că le uitasem. Eram furioasă pe ea şi pe tot aranjamentul căsătoriei, dar a trebuit să-mi ascund sentimentele şi să sufăr în tăcere. La salonul de frumuseţe am refuzat să mă privesc în oglindă după ce m-au machiat şi m-au coafat. Credeam că sunt cea mai urâtă femeie din lume. Machiajul, rochia de mireasă şi florile nu însemnau nimic pentru mine. în sala de

nuntă, unele femei mi-au spus cât de frumoasă eram, dar nu le-am crezut. Spre deosebire de Anesa, eu nu m-am bucurat de toată zarva şi atentia aceea.

Mama a pus să fiu dusă într-o cameră mai mare, pregătită pentru acea ocazie. Două scaune din lemn fuseseră puse în faţa unei mese mici, acoperite cu o faţă de masă roşie sclipitoare. în jurul camerei erau saltele; mijlocul era gol, cu excepţia covoarelor afgane. Fareba şi o altă verişoară m-au ţinut de mâini şi m-au condus încet înăuntru. Am fost urmată de o procesiune de femei şi copii. Oriunde mergeam, fetele mă urmau cântând cântece afgane de nuntă la daira *(tamburină). Inclusiv cântecul* Ahesta bero:

Ahesta bero, Anesa jan. Ahesta bero.

„Mergi încet, dragă mireasă. Păşeşte încet, mireasă.”

E un cântec tradiţional care arată tristeţea familiei pentru pierderea fiicei. Se cântă când mireasa părăseşte casa părinţilor. Mama s-a apropiat de mine şi a împrăştiat dulciuri pe deasupra capului meu. Copiii s-au repezit îndată să le adune de pe jos. Fareba a strigat la ei să înceteze şi le-a spus mamelor să-i ia de acolo. A zis că trebuiau să se dea din calea mea, să nu mă împiedic. Avea dreptate: abia puteam să merg cu pantofii

mei cu tocuri foarte înalte.

Mama m-a pupat pe frunte:

— Anesa, copila mea, eşti frumoasă ca luna. Sper ca viaţa ta să fie la fel de caldă şi de luminoasă ca soarele.

în cele din urmă, procesiunea mea a ajuns la scaune, iar mama le-a cerut fetelor să cureţe camera, pentru că se apropia ora prânzului. Familia mirelui plătise un bucătar să o ajute pe mama să prepare toată mâncarea necesară. în cultura noastră se obişnuieşte ca familia mirelui să plătească pentru cele mai multe lucruri. Tata a cerut doar o sumă mică pentru mine, deşi familia mirelui era dispusă să dea mai mult. Tata nu credea în obiceiul de a primi bani pentru mâna fiicei lui, deşi era o practică obişnuită în Kunduz.

în timp ce camera era curăţată şi se făceau ultimele pregătiri, m-am aşezat pe scaunul de nuntă, iar Fareba pe cel rezervat mirelui. Zicea că, dacă el nu va veni, o să fie ea soţul meu. Am râs şi i-am spus că logodnicul meu o va da la o parte şi mă va lua de la ea.

A început să-mi fie cald şi să transpir, iar Fareba i- a cerut uneia dintre fete să-mi facă vânt cu paka *(evantai în formă de paletă). Biata fată a fost încântată să o facă, asta însemna că putea să stea foarte aproape de mireasă.*

Muzica ce s-a auzit brusc şi dansul au fost semnalul că soseau mirele şi familia lui, iar Fareba m-a luat de mână.

— Oh, Doamne, Anesa. Au venit deja!

Toate femeile s-au ridicat în picioare, unele s-au dus să-i vadă de la geam, dar cele mai multe au stat în curte, să-i întâmpine pe oaspeţi. Mama i-a făcut semn Farebei să-mi acopere faţa cu un şal. M-am chinuit să văd ce se întâmpla, uitânău-mă prin două găurele. Am zărit doar familia mirelui. Toţi erau îmbrăcaţi în haine viu colorate şi purtau multe bijuterii din aur. Cântecul lor spunea:

Ma dismal awardem.

„Am adus batista.”

Aroos biadar jana ba sad naz awardem.

„Am adus mireasa dragului nostru frate, cu multă bucurie.”

Două dintre surorile mirelui dansau în faţa celorlalte femei. Trebuie să le fi fost foarte cald şi

transpirau, dar au continuat să-şi arate bucuria pentru nunta fratelui lor. Eu eram nerăbdătoare să văd cum arăta Jabar, mirele meu, dar el a fost îndrumat repede spre camera bărbaţilor. în schimb, mama lui a venit spre mine. M-a pupat pe frunte şi a risipit nişte bancnote afgane deasupra mea. Imediat, copiii s-au adunat să ia banii de pe jos. Doi băieţei s- au bătut pe aceeaşi bancnotă până au rupt-o. Fareba a încercat să-i alunge pe copii şi a spus că soacra mea n-ar trebui să mai arunce cu bani.

La asta, soacra mea s-a răsucit, adresându-i-se Farebei:

— Ce treabă ai tu, fetite, cu felul în care îmi exprim eu bucuria la nunta fiului meu?

Fareba nu i-a răspuns, dar mai târziu mi-a şoptit la ureche:

— Doamne, ai auzit-o pe soacra ta? E un adevărat ser-gent-major.

Am sperat că Fareba glumea şi nu era chiar aşa. în cultura mea există o mulţime de glume despre soacrele despotice. Soacra mea a ridicat taj-uZ *(coroana cu văl), astfel încât faţa mea să poată fi văzută, iar eu mi-am lăsat privirea în jos, cum este obiceiul. Apoi, cei din familia mirelui s-au apropiat unul câte unul, să se uite la mine. Speram cu disperare să mă considere drăguţă, deoarece ştiam că după aceea femeile vor bârfi despre mine şi despre felul în care arătam. Femeile strigau una la alta, unele dansau, altele băteau din palme. După câteva minute, mi s-a spus să stau jos. în sfârşit, mama a intrat în cameră şi i-a spus soacrei mele că era timpul să se servească mâncarea. Apoi, femeile şi fetele din familia mea au adus apă pentru invitaţi, să-şi spele mâinile, iar pe jos a fost întinsă o* desterkhan *(muşama mare). Pe ea au fost puse farfurii mari cu mâncare – orez, cartofi prăjiţi, spanac,* kofta *şi* qurma *şi felii uriaşe de pâine proaspăt coaptă în* tanoor. *Invitaţilor le-au fost oferite cutii cu Coca-Cola, Fanta şi apă. Fetele au*

rămas în apropiere, să aducă orice ar fi avut nevoie invitaţii.

Soacra mea s-a ridicat şi mi-a adus o farfurie cu mâncare. Mi-a spus să mănânc şi am fost uşurată că părea amabilă. Dar, în timp ce mâneam, mi-am dat seama că era ultima dată când făceam asta în casa părinţilor mei şi am început să mă întreb cum va fi noua mea viaţă. Fareba trebuie să mă fi văzut încruntată.

— Ai lui par înspăimântători, a şoptit ea, lucru care m-a făcut să mă simt şi mai rău.

Femeile stăteau în jurul desterkhan-u/uz *şi mâncau. O vedeam pe mama învârtindu-se pe lângă socri, asigurându-se că totul era pe placul lor. Ştia că lucrurile vor fi mai uşoare pentru mine dacă ei erau fericiţi. Am presupus că ceva asemănător se întâmpla şi în camera bărbaţilor. Mi-l închipuiam pe tata ăânău-le ordine băieţilor şi asigurându-se că bărbaţii aveau tot ce îsi doreau. Băieţii şi fetele mai mici erau*
liberi să hoinărească pe acolo împreună şi puteau să mănânce fie cu mamele lor, fie cu taţii.

Nunta mea era un eveniment important pentru sătucul nostru. Să angajezi un bucătar era ceva special. Mi-am dat seama că mama se străduise din greu ca totul să fie pregătit. Când oaspeţii au terminat de mâncat, verişoarele mele au luat farfuriile murdare şi au şters desterkhan-u/.

Mama mirelui şi surorile lui au început să cânte şi să bată din palme: se apropia momentul Nikkah – *uniunea dintre mireasă şi mire. Mullahul a început să citească, iar Fareba mi-a şoptit să-mi spun rugăciunile. I-am cerut Domnului fericire şi o viaţă bună pentru familia mea şi pentru mine. Unchiul meu şi unul dintre verişorii mei au venit să mă întrebe dacă îl accept pe Jabar ca soţ. Potrivit religiei mele, a trebuit să spun de trei ori că da. îndată ce am făcut asta, bărbaţii şi-au descărcat puştile în aer. Fareba a zis că asta însemna că, din punct de vedere legal, acum eram soţia lui Jabar.*

Una câte una, femeile au venit să mă pupe şi să-mi facă urări. Dacă oaspeţii se ridicau, trebuia să mă ridic şi eu, iar dacă ei îmi spuneau să stau jos, trebuia să stau jos. Nu eram obişnuită cu tocuri atât de înalte, aşa că mă dureau deja picioarele şi eram extenuată. I-am spus Farebei că totul era prea mult pentru mine şi că abia aşteptam să se termine. Ea a glumit, întrebându-mă de ce mă grăbeam aşa tare să fiu luată de bărbatul meu.

Apoi, în sfârşit, mirele meu mi-a fost adus de femeile din familia lui, pentru Aeena Misaf – *ceremonia în care ne vedeam unul pe altul pentru prima dată – iar eu am fost acoperită repede cu şalul verde. Auzeam cântecul* Ahesta bero *cântat pentru el. Inima mea a început să bată repede. Fareba m-a strâns de mână. „Oh, Doamne, Anesa, e un bărbat mare şi*

gras!”

Am simţit că cineva stătea aproape de mine. Fareba şi mama s-au retras în spatele meu, iar mama mi-a şoptit la ureche: „Dacă te obligă să stai jos, nu o face.” Tradiţia spune că cine se aşază primul pe scaun nu va avea nicio autoritate în căsnicie. Văzusem acel joc de multe ori, la nunţi; ştiam că mama şi Fareba erau în spatele lui Jabar, gata să-l împingă pe scaun. Mama lui a anunţat că era timpul ca mireasa şi mirele să se aşeze, apoi i-am simţit mâinile pe umerii mei, încercând să mă forţeze să mă aşez. Nu am cedat, ştiam că femeile se uitau să vadă cine va câştiga. în cele din urmă, cred că ne-am aşezat amândoi deodată şi au început ovaţiile şi aplauzele.

Pe genunchi mi-a fost pusă o oglindă, iar mama mi-a spus că acum pot să mă uit. Şalul mi-a fost ridicat de pe faţă şi m-am uitat în oglindă. Primul lucru pe care l-am observat a fost că avea o mustaţă mare; al doilea, că avea faţa rotundă şi ochii bulbucaţi. M-am îngrozit. M-am uitat din nou, iar de data aceasta el mi-a făcut cu ochiul. După aceea, am fost prea timidă să mă uit din nou în oglindă. Dar acea primă imagine a lui mi-a rămas în minte şi nu a fost una plăcută. Bărbatul acela gras nu era tânăr sau arătos; nu era un erou de la Bollywood. O singură privire spre Jabar îmi distrusese visele.

Mama ne-a dat un Coran mic, din care să citim. în timp ce am recitat versetele,

nu m-am uitat deloc spre Jabar. Apoi, Fareba a pus Fanta în două pahare, iar eu şi Jabar ne-am oferit unul altuia câte un pahar din care să bem, fără să ne privim. Ceremonia se apropia de final, iar în scurt timp urma să fiu luată de acolo. Mama a zis că vrea să-mi cânte Ahesta bero. *A luat tamburina şi a început să cânte, iar femeile din cameră s-au dat la o parte, să ne lase pe mine şi pe mama să păşim alături.*

Casa era plină de gălăgie, iar atmosfera era veselă. Era foarte emoţionant, toată lumea vorbea despre mine, despre faptul că părăseam casa părinţilor şi începeam o viaţă nouă. M-am simţit specială. încet, i-am spus Farebei că Jabar nu era cum mă aşteptasem. Mi-a spus că şi ea era dezamăgită, i se spusese că mirele meu era un bărbat arătos.

— Ştii, Fareba, speram să fie un bărbat tânăr şi galant. De ce el?

Ştiam însă amândouă că nu puteam să fac nimic, în plus, taxiul de nuntă, decorat cu flori, ne aştepta
deja afară.

Mama s-a oprit din cântat, m-a îmbrăţişat, iar tata i-a spus lui Jabar:

— Jabar, fiule, îţi dau o bucată din sufletul meu, pe fiica mea, Anesa. Te rog să ai grijă de ea.

La asta, am izbucnit în plâns, iar mama, Fareba şi cele mai multe rude ale mele au făcut la fel – femeile afgane au tendinţa să plângă atunci când pleacă mireasa. Nu

am auzit ce i-a răspuns Jabar tatălui meu, dar cred că doar a aprobat. Am urcat în taxi cu el şi cu unii membri ai familiei lui. Mirele meu stătea lângă mine, dar nu zicea mare lucru. Soacra mea a continuat să cânte în maşină, până am ajuns la casa lor, care era o vilă mare din văioage, cu grădină proprie, în spatele unei porţi mari din fier. Brusc, mi- am dat seama că eram printre străini. M-am simţit mai singură ca niciodată.

La fel ca mine, Anesa abia aştepta să aibă o viaţă de familie fericită. Tatăl ei nu ceruse bani, iar din cauza asta ea se aşteptase ca noua ei familiei să o respecte. Şi eu sperasem să mă bucur de o viaţă de familie fericită cu Javed, în ciuda dezamăgirii pe care o simţisem la nuntă. în acei primi ani credeam că, dacă eram o fată afgană cuminte şi-mi făceam datoria, acceptând ceea ce doreau părinţii noştri, urma să am o viată de familie reuşită.

Jabar era fiul cel mai mare, astfel că familia lui hotărâse să-i facă o nuntă mare. Când am ajuns, membrii familiei aşteptau, gata să arunce cu bomboane şi bani spre mine şi Jabar. A fost sacrificat un pui, iar pantofii mei au fost stropiţi cu sânge. Apoi am fost dusă într-o cameră mare, unde petreceau femeile şi fetele. în curte fusese pus un cort pentru bărbaţi, iar Jabar li s-a alăturat. Prin casă se auzea

muzica unui cântăreţ local acompaniat de o tabla *(instrument de percuţie) şi de o muzicuţă.*

Sora lui Jabar a zis:

— Nu-ţiface griji, nu te va lăsa singură mult timp, dar e bărbat şi trebuie să se distreze. E noaptea în care trebuie să sărbătorească.

Am rămas pe loc şi nu am zis nimic, privind la petrecerea din jurul meu. Copiii alergau pe acolo veseli şi îi auzeam pe bărbaţi strigând şi râzând. Femeile erau mult mai liniştite. Cred că erau obosite. Cândva, mai târziu, am auzit nişte clopote şi muzică şi am întrebat-o pe sora lui Jabar ce era.

— Cum, nu ştii? Tatăl şi fratele lui Jabar au plătit nişte băieţi să vină să danseze la petrecere.

Nu înţelegeam de ce fuseseră invitaţi să danseze nişte băieţi tineri şi am rugat-o pe sora lui Jabar să- mi explice.

— Sunt bacha be reesh *(băieţi fără bărbi). Sunt plătiţi să-i distreze pe bărbaţi cu dansurile lor, iar sunetele acelea sunt de la clopoţeii pe care îi au la glezne, a zis ea.*

Apoi s-a dus la geam şi mi-a arătat:

— Uite, Anesa!

Ştiam că uneori femeile dansau pentru bărbaţi şi erau plătite pentru asta, dar am fost şocată să aud că băieţii erau plătiţi pentru o petrecere a bărbaţilor. M- am uitat pe geam şi am văzut un băiat de vreo 16 sau 17 ani, cu şalvari şi kamiz

albi. De gleznă avea legaţi nişte clopoţei care scoteau sunete când se mişca. în lumina lunii, am văzut că bea apă de la puţ şi era machiat, la fel ca o femeie. Sora lui Jabar a zis:

— *Bietul* bacha be reesh; *a dansat foarte mult, iar acum îi este sete.*

Am fost surprinsă de ce am văzut, dar nu am avut timp să mă gândesc prea mult la asta, pentru că a venit soacra mea, să mă ducă în dormitor. M-a luat de mână şi m-a condus spre o cameră cu un pat în colţ, acoperit cu cearşafuri grena. Pe pat erau bomboane şi flori, pentru a arăta că era un pat de mireasă. Soacra mea m-a pupat pe frunte şi a zis că acum era camera mea.

— *Nu ştim când se va termina petrecerea lui Jabar, dar va veni la tine. în această casă, niciodată nu ştim sigur când vin bărbaţii noştri. Poţi să te odihneşti şi să dormi.*

Am fost recunoscătoare că aveam ocazia să mă întind, încă mă dureau picioarele. Mi-am dat jos pantofii cu toc şi m-am întins pe pat, fără să mă spăl sau să-mi dau jos bijuteriile. Mă simţeam singură şi speriată. Cuvintele mamei lui Jabar îmi răsunau în minte: ,,în această casă, niciodată nu ştim sigur când vin bărbaţii noştri J îmi era dor de mama şi de Fareba şi aş fi vrut ca una dintre ele să fie acolo, cu mine. îmi doream cu disperare să dorm, dar capul îmi vuia de gânduri şi senzaţii. Singurătatea mă ţinea trează,

încă niciun semn de la Jabar. Nu era ceea ce aşteptasem de la noaptea nunţii, dar ce puteam să fac?

M-am trezit brusc şi m-am uitat la ceas; era patru dimineaţa; chemarea mullahului la rugăciune trebuie să mă fi trezit. M-am ridicat. Adormisem cu bijuteriile pe mine şi îmi lăsaseră urme pe gât şi pe mâini. Casa era tăcută, dar Jabar tot nu venise. Eram pierdută în gânduri, când am văzut că se deschide uşa. Jabar a intrat încet în cameră. M-am speriat când s-a uitat la mine.

— De ce nu dormi? Mă aşteptai?

N-am ştiut ce să spun şi nu am avut curaj să-l întreb de ce venise atât de târziu. Era îmbrăcat cu aceiaşi şalvari şi acelaşi kamiz *albi, dar părea ciudat. Nu mirosea a alcool, dar avea ochii roşii şi cred că luase vreun fel de drog. S-a aşezat pe pat şi s-a uitat în ochii mei.*

— Ştii, eşti o femeie frumoasă, dar eu sunt mast *(drogat).*

Cu asta, s-a lăsat pe pat şi a adormit. Eram şocată şi îmi doream să strig sau să plâng, dar nu ştiam cum. Eram singură, într-o casă străină. Tânjeam după mama sau Fareba, dar nu venea nimeni să mă ia de acolo. Simţeam că mă sufoc, voiam să plec, să fug înapoi acasă.

Viaţa îmi arăta o latură foarte ciudată, una pe care nu o mai văzusem niciodată. Era oare Jabar nefericit că se însurase cu mine? De ce fusese plecat toată noaptea şi mă lăsase singură? Am sperat ca în

scurt timp să fie tandru cu mine. Acum Jabar sforăia tare, ca o oaie mare şi grasă, adormită, aşa că m-am dat jos din pat şi m-am pus pe salteaua de pe podea. într-un final, mi-am pus capul pe pernă şi am încercat să adorm.

M-am trezit simţind că cineva îmi atingea faţa.

— Anesa, vino în pat. Eşti mireasă şi trebuie să dormi în patul tău.

I-am spus că îmi era bine pe jos. El a râs şi a zis că sunt o fată foarte politicoasă.

— Trebuie să dormi cu mine. Eşti aşa-zisa mea soţie şi trebuie să fiu un pic obraznic cu tine.

— Ce vrei să spui, cum adică să fii obraznic cu mine?

— Nu pune întrebări. Acum nu e momentul să vorbim. Trebuie să le dovedesc părinţilor tăi şi familiei mele că sunt bărbat adevărat. Va trebui să le arăt semnul, în curând. Grăbeşte-te, se face târziu.

Şi a început să-mi dea jos bijuteriile de la gât şi de pe mâini. Părea cumva panicat când m-a luat de mână şi m-a tras pe pat.

Eram ca o păpuşă neajutorată în mâinile lui. A făcut ce a vrut şi a obţinut ce avea nevoie: dovada că se culcase cu mine. Pe cearşaful alb era o picătură de sânge, semnul virginităţii mele. Cred că trupul meu a intrat în stare de şoc, pentru că nu puteam să mă opresc din tremurat. Am luat pe mine şalvarii şi m- am dus să

mă aşez pe saltea, suspinând şi plângând după familia mea.

În dimineaţa aceea întunecată, viaţa mea s-a schimbat. Sperasem la o viaţă de familie fericită şi un soţ iubitor, dar viaţa şi libertatea mea ca Anesa se terminaseră. Niciodată nu aveam să mai aştept cu nerăbdare hainele noi pentru Eid sau pentru nunţi şi niciodată nu aveam să mai văd vreun film de la Bollywood împreună cu Fareba.

Dimineaţă, Jabar dormea adânc şi sforăia tare, iar eu stăteam pe saltea, când am auzit o bătaie în uşă. Am deschis-o şi a intrat mama lui Jabar. Mi-a spus să-l trezesc, pentru că trebuia să meargă acasă la părinţii mei, pentru Shah Salami. *Ştiam ce era tradiţia aceea, Jabar era aşteptat să arate familiei mele semnul virginităţii mele. în unele familii, mirele arăta batista pătată cu sânge. Familia unei mirese simte un fel de mândrie dacă mirele le arată acest fel de respect în dimineaţa de după noaptea nunţii. M- am dus la Jabar şi i-am spus că îl cheamă mama lui. El nu s-a mişcat şi a trebuit să-l scutur, să se trezească. După ce Jabar a plecat, soacra mea mi-a adus micul dejun şi am mâncat împreună.*

— Anesa, copila mea, sunt mândră de tine, a zis ea. Eşti onoarea acestei familii. Mai târziu, o să-ţi arăt casa noastră. Fiul meu are casa lui. Te-am adus aici doar pentru prima zi. O să pleci cu Jabar, iar noi nu o să ne băgăm deloc în viaţa

voastră.

M-am speriat, auzind asta. Nu voiam să plec, deşi ştiam că era neobişnuit şi era o mândrie ca o mireasă afgană să aibă propria casă. îmi plăcea să stau cu mama lui Jabar.

La câteva zile după nuntă, m-am mutat în casa noastră mică, iar viaţa mea ca soţie a lui Jabar a început cu adevărat. El mergea la lucru în fiecare zi, venea acasă târziu sau chiar deloc. După un timp, m-am obişnuit cu asta. Nu am îndrăznit să-l întreb ce făcea. Atenţia lui nu era îndreptată spre mine. în primul nostru an de căsătorie a fost tăcut şi distant. Eu mi-am văzut de treburile casei, iar el n-a vorbit niciodată despre viaţa lui din afara casei. Primul meu fiu s-a născut în acel prim an de căsnicie. Am fost ocupată să am grijă de el şi în majoritatea timpului am fost singură.

Singurul lucru bun în toate astea a fost că mi s-a dat voie să-mi vizitez regulat familia, la fel şi familia lui. Eu şi Jabar nu aveam cu adevărat o relaţie de dragoste, dar avea grijă de mine şi de fiul meu. Aveam suficientă mâncare şi haine. Probabil, faptul că eram mamă m-a făcut mai puternică. într-o zi, l- am întrebat de ce nu petrecea mai mult timp cu fiul lui.

— Anesa, tu eşti o fricoasă, a zis el furios. De unde ai curajul să-mi pui toate întrebările astea? Mănâncă şi bea ce-ţi aduc şi ţine-ţi gura aia spurcată!

Dar n-am putut să tac şi am repetat

întrebările, iar în final i-am zis:

— Uite ce e, *Jabar, eşti tatăl fiului meu; amândoi avem nevoie de tine şi avem dreptul să petrecem timp cu tine.*

El nu m-a ascultat şi a continuat să facă ce voia, inclusiv să nu vină acasă noaptea. Au trecut doi ani de căsnicie şi am mai avut un băiat. Nici măcar nu- mi amintesc cum s-a întâmplat, pentru că foarte rar eram intimi. I-am spus mamei lui că nu îl vedem pe fiul ei prea des şi că nu ştiam ce face, dar ea a zis, pur şi simplu:

— Anesa, copila mea, ţii minte că în noaptea nunţii ţi-am spus că în această familie femeile nu ştiu niciodată când vin bărbaţii acasă şi nu le pasă? E mai bine să nu spui nimic.

Şi-a pus mâna pe capul meu.

— Uneori, ignoranţa e bună.

Am tăcut, dar nu m-am împăcat cu iăeea că nu pot să spun nimic şi că nu ştiam ce se întâmplă. într-o dimineaţă, m-am dus la tanoor *cu una dintre vecine, să fac pâine. Aveam vecine bune, toate eram prietene şi îi spusesem unei femei despre Jabar şi despre relaţia noastră. Ei bine, în ziua aceea, în timp ce stăteam lângă* tanoor, *mi-a spus că-l întrebase pe soţul ei unde îşi petrecea Jabar timpul. Am fost foarte nerăbdătoare să aud ce aflase.*

— Are Jabar o altă soţie?

Ea s-a uitat în jos şi a zis că e o poveste mai degrabă jenantă. Nu am înţeles: cum adică jenantă?

— Soţul meu zice că doar noi, femeile,

suntem ignorante în privinţa lui Jabar. Se pare că toţi bărbaţii din sat vorbesc despre ce face el.

Tensiunea mă ameţea şi i-am zis să-mi spună mai repede.

— Anesa, soţul tău e păcătos. Comite un păcat mare. Soţul tău are o relaţie nepotrivită cu un băiat.

E kuni *(homosexual)!*

Am fost atât de şocată că aproape mi-am ars mâna la tanoor. *Vecina mi-a spus să am grijă şi a arătat spre cei doi băieţi mici ai mei, care stăteau în apropiere.*

— Anesa, trebuie să rămâi puternică şi să trăieşti pentru fiii tăi.

I-am spus că nu cred că Jabar poate să facă aşa ceva; dacă era kuni, *de ce se căsătorise cu mine? Eram furioasă şi confuză. I-am spus vecinei că trebuia să merg acasă şi, luând bebeluşul şi mâna celuilalt băiat, am alergat spre casă.*

Plângeam, iar copiii au început să plângă şi ei. Eram în stare de şoc. Nu puteam să cred că soţul meu se culca cu un alt bărbat. în cultura noastră, este un lucru incredibil de ruşinos. Am aşteptat toată noaptea ca Jabar să vină acasă, dar nu a apărut, astfel că, dimineaţă devreme, m-am dus la casa familiei lui, cu copiii. Soacra mea a ieşit în curte să mă întâmpine. I-am spus că am auzit ceva despre Jabar şi voiam să ştiu dacă era adevărat. Mi-a spus să mă calmez şi să-i explic ce se întâmplase. Am privit-o în ochi.

— Te rog, jură pe viaţa copiilor mei, dacă e adevărat că fiul tău este...

Brusc, ea şi-a pus mâinile peste gura mea, să mă facă să tac.

— Şşşt, Anesa, nu trebuie să vorbeşti despre aşa ceva. E mai bine ca unele lucruri să fie lăsate nespuse.

— Ce vrei să spui? am strigat. O să le spun oamenilor adevărul. Ştiu de la oamenii din sat că fiul tău e kuni.

S-a uitat la mine furioasă.

— Nu pot să zic nimic. Va trebui să-l întrebi pe soţul tău.

Am prins-o de braţ şi am zis:

— Tu m-ai ales pentru Jabar. Ai venit acasă la noi şi l-ai lăudat. Ţii minte, tu mi-ai spus că am adus onoare familiei tale. Recunoaşte! E vina ta că am suferit în tot acest timp.

A început să plângă şi m-a prins de mână.

— Anesa, nicio mamă nu vrea ca fiul ei să moară. Am crezut că o să se schimbe dacă se căsătoreşte cu tine. Am crezut că tu şi copiii puteţi să-l salvaţi. îţi dai seama că, dacă s-ar fi dovedit că face astfel de lucruri, ar fi fost ucis până acum?

Mi-a lăsat mâna şi, fără o altă vorbă, a intrat în casă. Acum trebuia să aud adevărul de la Jabar. Când am ajuns acasă, el era deja acolo. Evident, a fost surprins că nu-l aşteptasem acasă. Când am intrat în cameră, s-a ridicat.

— Anesa, unde ai fost?

Am început să plâng şi i-am spus că am

fost plecată încercând să aflu despre adevărata lui faţă, despre cealaltă viată a lui şi că eu credeam că mamei lui îi părea rău că îl născuse. M-a lovit puternic peste obraz şi a întrebat ce voiam să spun cu „adevărata lui faţă”.

— Nu ai pic de ruşine? Oamenii din sat ştiu ce faci cu un bărbat.

Apoi a început să mă bată de-a binelea, lovindu- mă peste faţă şi pe corp, lovindu-mă în picioare şi în stomac, după ce am căzut.

— Orice aş face nu e treaba ta, a strigat el. Ţine-ţi gura aia spurcată.

în ciuda durerii şi a loviturilor, tot voiam să ştiu adevărul:

— Jabar, trebuie să ştiu dacă e adevărat ce spun oamenii.

— Chiar vrei să ştii?

Ochii lui erau roşii şi bulbucaţi.

— îl iubesc pe băiatul ăla. Sunt îndrăgostit de el şi o să-l aduc să stea aici. Părinţii mei m-au obligat să mă căsătoresc cu tine, să mă salveze de judecata oamenilor din sat. Părinţii mei m-ar fi renegat dacă nu m-aş fi căsătorit cu tine şi nu m-aş fi prefăcut că- mi plac femeile.

Şi cu asta a plecat, lăsându-mă cu copiii plângând la picioarele mele.

Toate speranţele mele dispăruseră. Eram ruşinată şi îngrozită. Nu puteam accepta faptul că soţul meu era homosexual, ruşinea era prea mare. îmi doream să fiu cu mama şi cu scumpa de

Fareba. Când am ajuns acasă, mama era la puţ. Mi-a aruncat o privire şi m-a întrebat:

— Ce s-a întâmplat, Anesa? E totul în regulă?

Am început să suspin isteric.

— Nu, nimic nu e bine. Trăiesc un iad, în clipa asta.

Am auzit găleata căzând şi paşii mamei venind spre mine. Şi-apus braţele în jurul meu.

— Ce s-a întâmplat, copila mea? Jabar e bine?

— Oh, nu-ţi face griji pentru el. E bine. Eu sufăr şi nu pot trăi cu ruşinea asta.

Ne-am aşezat pe o bancă din curte, l-am spus ce se întâmplase şi a început să plângă. M-a întrebat ce voiam să fac.

— Mamă, am venit la tine. Vreau să-l părăsesc. Nu vreau să trăiesc într-o casă care nu are binecuvântarea Domnului. Jabar e un bărbat păcătos. Are o relaţie neislamică, o relaţie cu un băiat. Nu vreau să fiu cu un kuni.

Apoi mama a izbucnit furioasă.

— înţelegi ce înseamnă să părăseşti un bărbat? Talaq *(divorţ)! Nu poţi face asta.*

— Ce vrei să fac atunci? Să trăiesc cu un bărbat fără ruşine? Vrei ca nepoţii tăi să crească într-o astfel de casă?

— Vorbeşte mai încet, Anesa. E mai bine să ţii unele lucruri pentru tine. Cumnata ta e în casă şi, dacă aude asta, va spune şi familiei ei, apoi va afla toată

lumea. Dacă divorţezi, nu ţi se va da voie să păstrezi copiii şi vor fi numiţi copii de homosexual. Ce e-n capul tău? în cultura noastră, se aşteaptă ca femeile să moară în casa în care s-au măritat.

Mi-am dat seama că suferinţa mea personală nu era foarte importantă pentru mama sau pentru soacra mea, pentru că nu puteau ignora obiceiurile şi tradiţiile noastre. Mă dusesem la ele pentru ajutor, crezând că, femei fiind, îmi vor împărtăşi suferinţa, în schimb, mi-au spus să tac. Am luat copiii şi am plecat de la mama. A alergat după mine, dar nu m- am oprit. Eram furioasă pe toţi: pe mama lui Jabar, pentru că mă folosise drept camuflaj pentru treburile lui Jabar, pe propria mamă, care voia să pună reputaţia familiei înaintea suferinţei mele, şi pe Jabar însuşi, pentru că mă trădase. Toţi oamenii apropiaţi mă dezamăgiseră. Nu-mi rămânea decât să sufăr în tăcere. Nu mi-am dat seama atunci, dar a fost începutul unui nou capitol din viaţa mea.

Jabar era încă acolo, când am ajuns acasă. A râs când m-a văzut.

— Ţi-am spus că cel mai bun lucru pentru tine şi pentru copii e să-ţi ţii gura.

Am fost distrusă de felul în care vorbea despre copii, de parcă erau doar ai mei. Eram însărcinată cu al treilea şi mă simţeam complet neajutorată; ba chiar îmi doream ca Domnul să nu-mi fi dat încă un copil. Uitându-mă în ochii copiilor, am simţit o mare tristeţe pentru ei; erau atât

de inocenţi.

Când Jabar a plecat de acasă, am încercat să iau o decizie: oriunde mă uitam, nu vedeam nicio cale de ieşire. Puteam să fac doar ceea ce făceau nenumărate femei afgane: am lăsat lucrurile în voia lui Allah.

Apoi, mai târziu în seara aceea, am auzit uşa din faţă deschizându-se. M-am dus la geamul dormitorului şi l-am văzut pe Jabar intrând în casă, cu braţul în jurul altui bărbat Pentru o clipă, uitasem ce mi se spusese despre Jabar şi am fost surprinsă să-l văd ţinând mâna altui bărbat şi vorbindu-i cu aparentă afecţiune. Părea că-i arată casa. Brusc, mi-am dat seama: era iubitul lui Jabar. Am alergat pe coridor şi m-am pus în faţa lui.

— Te rog, în numele Domnului, nu-mi pângări casa cu purtarea ta dezgustătoare şi degradantă.

Eu şi bărbatul ne-am recunoscut, din sat. l-am zis:

— Nu ai pic de ruşine? la-ţi o soţie. Te culci cu soţul meu, cu tatăl copiilor mei. Ştii că are doi copii şi un altul creşte în pântecele meu? De dragul copiilor mei, lasă-mi soţul în pace.

Bărbatul s-a holbat la mine de parcă o luasem razna, apoi a vorbit cu voce subţire, piţigăiată.

— Anesa, nu ai pic de ruşine, te culci cu bărbatul meu?

Era rândul meu să fiu uimită. Cum putea un bărbat să spună aşa ceva?

— Domnul îşi revarsă furia asupra ta, nu înţelegi? i-am spus. Să faci sex cu un alt bărbat este interzis. Unde e respectul tău pentru cultură şi religie?

La asta, Jabar a traversat camera şi m-a lovit peste faţă.

— Babrak este iubitul meu. Are tot dreptul să fie în această casă. Aşadar, dacă vrei mâncare şi haine pentru tine şi pentru copiii tăi, ar fi mai bine să înveţi să taci. M-am săturat să trăiesc o viaţă dublă, să mint tot timpul. Urăsc să mă forţez să dorm cu tine, prefăcându-mă în faţa tuturor că sunt soţul tău. îl iubesc pe Babrak şi vreau să primească tot ce merită. Acum măcar ştii care e situaţia, că dragostea mea este doar pentru Babrak. Cel puţin acum nu mai trebuie să fac sex cu tine.

îmi doream să mor. Am fugit afară, am luat nişte chibrituri şi o sticlă cu benzină, să o torn pe mine. Jabar şi Babrak m-au ignorat şi s-au dus direct în camera noastră de oaspeţi. Dar chiar în clipa aceea mi-a venit în minte imaginea copiilor mei, doar gândul la inocenţa lor m-a împiedicat să-mi iau viaţa. Am început să plâng şi să-mi doresc să redevin fata care nu ştia ce ştia acum.

M-am aşezat într-un colţ pe coridor şi mi-am amintit sunetul clopoţeilor de glezne din noaptea nunţii. Acum înţelegeam de ce nu venise Jabar atunci la mine şi de ce nu-i plăcea să stea cu mine. Acum înţelegeam de ce mama lui îmi

spusese să nu stau trează şi să-l aştept şi de ce era mereu frustrat în preajma mea.

Au trecut câteva luni şi am încetat să mai merg la familia mea, pentru că sarcina mea devenea tot mai înaintată. Jabar cumpăra mâncare scumpă şi carne specială, pe care mă punea să o gătesc pentru el şi Babrak. Deşi eram însărcinată, eu primeam mâncare doar dacă Babrak era în toane bune. Încet-încet, copiii mei deveneau sclavii lui; fiul meu cel mai mare trebuia să-i cureţe pantofii şi să facă orice îi poruncea Babrak. Am început să simt că eram doar bucătăreasă şi menajeră în propria casă. Această stare de lucruri mi-a arătat cea mai urâtă latură a firii omeneşti.

După patru luni, am născut o fetiţă. Mama a venit să aibă grijă de mine câteva zile, iar în acest timp Jabar nu a venit acasă, nu i-a păsat deloc de fiica lui. Când mama a plecat, a început să vină din nou acasă, cu iubitul lui. Râdeau şi pălăvrăgeau toată noaptea şi făceau sex zgomotos, în camera alăturată.

Mă rugam Domnului să mă scoată din situaţia aceea. Am petrecut doi ani trăind doar pentru a-i salva reputaţia. încet, însă, tot mai mulţi oameni din sat au aflat care era adevărul. Copiii mei veneau de la şcoală plângând, spunându-mi că ceilalţi copii îl făceau pe tatăl lor kuni. *Prietenii lor nu se mai jucau cu ei, deoarece credeau că suntem o familie care nu se supune islamului. Li se spunea că, dacă*

talibanii ar fi fost la putere, tatăl lor ar fi fost executat. Ştiam că nici măcar cu acel nou guvern Karzai, mult mai liberal, acel gen de relaţie n-ar fi fost acceptat. Nu era vorba doar despre talibani; niciun guvern dintr-o ţară islamică precum Afganistanul nu ar accepta astfel de relaţii. Mă simţeam neajutorată. M-am dus la familia lui Jabar şi le-am cerut să ne elibereze pe mine şi pe copii, dar tatăl lui Jabar m-a avertizat că, dacă plec, îmi ia copiii.

Soarta copiilor mei depindea de cheful lui Babrak. Dacă era binedispus, nu spunea prea multe şi ne lăsa în pace, dar, Doamne, dacă era furios pe copiii mei, mai ales pe fiul meu cel mai mare, care îl ura, îi spunea lui Jabar, iar acesta îl bătea pe băiat ca pe un animal. Adesea rămâneam flămânzi, pentru că toţi banii erau cheltuiţi pe Babrak. Jabar cumpăra pentru el haine noi şi cea mai bună mâncare. îi cumpăra pantofi scumpi şi îi plătea taxiul când ieşea. între timp, eu şi copiii deveneam tot mai slabi. Copiii mei purtau haine vechi şi aveam mâncare puţină. Primeam ceva doar când Babrak îi spunea lui Jabar să ne cumpere. Altfel, eu şi copiii nu aveam parte de atenţie sau bunătate. Uneori, părinţii mei ne cumpărau cele necesare. Au văzut cum suferim şi s- au dus la părinţii lui Jabar să le ceară dreptate, dar familia lui a zis să rămân soţia lui, să-l protejez de oamenii din sat.

— Dacă sătenii au dovada că fiul nostru

este kuni, *mullahii vor pune să fie omorât, au zis ei. Cel puţin atât timp cât tu şi copiii sunteţi cu el, toate astea rămân doar bârfe.*

Părinţii mei nu au insistat, pentru că şi ei erau speriaţi de ruşinea divorţului. Când am întrebat de drepturile mele, mi s-a spus că sub islam copiii mei pot fi luaţi de lângă mine dacă divorţez; totuşi, dacă soţul meu mă neglija pe mine şi pe copii şi se culca cu alt bărbat, islamul nu se mai aplica. Părinţii lui Jabar au făcut tot posibilul să-şi apere fiul. Mama lui s-a rugat de mine:

— Anesa, te implor să-l protejezi. O să mor dacă- mi omoară fiul!

Plângeam.

— De ce nu poţi să-i ceri să se schimbe?

Mi-a spus că n-ar avea niciun rost, pentru că îi plăceau băieţii încă de când era copil. Mă măritaseră cu el pentru că nu-i ascultase niciodată şi nu renunţase la obiceiul lui oribil.

M-am dus la Comisia pentru Drepturile Omului din Kinduz, dar nici ei nu au reuşit să mă ajute. Potrivit regulilor lor, Jabar ar fi primit custodia copiilor mei dacă divorţam. Cum puteam să accept asta? Nu voiam ca vreunul dintre copiii mei să crească într-o casă păcătoasă. Ce s-ar fi întâmplat cu ei dacă i-aş fi lăsat cu doi kuni? *Aşa că nu am avut de ales, am rămas ca să-i protejez.*

Nici nu mai ştiu de câte ori am vrut să-mi pun capăt zilelor, dar mereu m-am

oprit, gânăinău-mă la copii. Uneori, mă gândesc să-mi pun mie capăt zilelor şi copiilor mei. Acum e al patrulea an în care stau cu ei şi nu devine deloc mai uşor. în fiecare dimineaţă, Jabar se duce la hamam *(saună), apoi face sex cu Babrak. Iar Babrak este cel care dă ordine în casă: el decide ce putem face eu şi copiii. Tatăl lor mănâncă împreună cu el, cei mai mulţi bani îi cheltuie pe el şi pe familia lui. Aceştia ştiu despre fiul lor, dar nu spun nimic, banii uşurează lucrurile pentru ei. Jabar mi-a spus că-l iubeşte pe Babrak şi că moare ăacă-l părăseşte. Ştiu că eu şi copiii suntem doar sclavi într- o relaţie ilicită, iar fericirea noastră este sacrificată de dragul tradiţiilor.*

Aşadar, aceasta era povestea care o şocase şi o supărase pe Salmi. Şi pentru mine era şocant felul în care Anesa încă suferea şi nu reuşea să găsească o cale de ieşire din situaţia ei dificilă. Divorţul era o ruşine prea mare pentru ea şi ar fi avut un impact negativ asupra vieţilor ei şi ale copiilor. Deşi divorţul este acceptat în islam, ca ultimă soluţie, încă este stigmatizat. Chiar şi bărbaţii care divorţează sunt ostracizaţi. Se spune că unui văduv ar trebui să i se dea o mireasă, dar unui bărbat divorţat, o piatră.

Un bărbat divorţat nu mai este demn de încredere. Totuşi, pentru o femeie, divorţul atrage o judecată şi mai dură. Un bărbat divorţat tot va mai putea să-şi

găsească o altă soţie, dar este aproape imposibil ca o femeie divorţată să se recăsătorească, în căsnicia mea nefericită m-am identificat prea bine cu temerile şi îngrijorările Anesei. Dar am văzut şi că, prin comparaţie, am avut o mulţime de avantaje: nu depindeam financiar de soţul meu şi nu aveam copii; nu trăiam în Afganistan şi nu urmam valorile culturale afgane. Acele principii nu mai însemnau nimic pentru mine, dar pentru o femeie ca Anesa divorţul ar fi însemnat să piardă totul. Nu ar mai fi fost respectată şi fiecare acţiune a ei ar fi fost judecată. Dacă ar fi fost văzută dansând la o petrecere, oamenii ar fi spus că devenise târfa, pentru că nu avea soţ; dacă ar fi intrat într-o dispută, oamenii ar fi zis că soţul ei o părăsise pentru că era furioasă şi disperată. Orice ar fi făcut sau ar fi spus, starea ei de spirit sau stilul vestimentar ar fi fost judecate prin prisma faptului că era o femeie divorţată.

Singura opţiune pe care o avea Anesa era să rămână acolo şi să sufere. Fără sprijin din partea familiei ei sau a lui şi fără ajutor financiar, ce altceva putea să facă?

Am încercat să-mi dau seama de ce fusese Salmi atât de întristată de poveste. Iniţial, m-am gândit că putea fi din cauză că o cunoscuse pe Anesa, o văzuse în hainele ei vechi, îi văzuse lacrimile şi îi simţise neputinţa. Era o probabilitate, dar apoi mi- am amintit că şi eu fusesem

afectată de poveştile femeilor pe care le întâlnisem, doar ascultându-le.

Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât îmi dădeam seama că eram mai puţin şocată de o poveste despre un homosexual pentru că trăiam în Londra. Am prieteni şi colegi care sunt homosexuali, iar pentru mine ei sunt la fel ca cineva care este heterosexual. Am presupus că Salmi fusese şocată de homosexualitate într-un fel în care eu nu eram, deşi amândouă fuseserăm îngrozite de felul în care Jabar o folosea pe Anesa ca scut uman.

Situaţia dificilă a Anesei în Afganistan nu semăna deloc cu viata mea în Londra. într-o societate islamică, homosexualitatea este un păcat. Dacă eşti homosexual, se consideră că nu ai ruşine şi chiar că eşti anormal; şi nu ai niciun drept să trăieşti ca un cetăţean normal, pentru că trăieşti împotriva firii umane şi a religiei. Nu există respect sau toleranţă. Desigur, există homosexuali în Afganistan, dar, la fel ca Jabar, trebuie să-şi ascundă sexualitatea. Dacă îndrăznesc să o facă publică, vor înfrunta pedeapsa – pot fi renegaţi de părinţi şi, cu siguranţă, vor fi aspru judecaţi de comunitate.

Faptul că trăiesc în Marea Britanie m-a făcut să- mi dau seama cât de diferite pot fi societăţile. Am învăţat de la prieteni că în Occident este considerat normal să fii homosexual sau lesbiană, iar în ce priveşte sentimentele dintre adulţi nu ar

trebui să existe limite religioase, culturale sau sociale. Dar în ţara mea natală homosexualitatea este un mare tabu; ştiu că voi fi judecată într-un mod negativ chiar şi dacă doar spun că am prieteni homosexuali şi îi accept.

Când am terminat de ascultat povestea Anesei, am sunat-o pe Salmi. I-am spus că am ascultat înregistrarea, că era şocantă şi tulburătoare şi că viaţa Anesei era tristă, dar n-ar trebui să uităm că şi Jabar suferea. La asta, ea s-a enervat:

— Dragă Zări, de ce trebuie să ne gândim la el? E rău.

Am fost de acord că Jabar îi trata nedrept pe Anesa şi pe copiii ei, dar i-am spus că şi el era o victimă. Era captiv într-o situaţie în care nu-şi dorea să fie. Salmi nu înţelegea. îi era imposibil să-l respecte sau să-l înţeleagă pe Jabar. Am încercat să-i explic cum sunt văzuţi homosexualii în ţările occidentale. I-am spus că în Londra cunoşteam un bărbat musulman care era homosexual, dar nu trebuia să se folosească de nimeni pentru a-i masca homosexualitatea. Am întrebat-o pe Salmi dacă auzise de vreun alt bărbat căsătorit care avea şi o relaţie cu un bărbat şi mi-a zis că la nunta la care se dusese femeile îi spuseseră că astfel de lucruri erau frecvente. I-am explicat lui Salmi că era un comportament uman normal şi că există homosexuali în orice cultură şi societate.

Am început să mă întreb dacă putem

folosi povestea Anesei ca punct de plecare pentru o discuţie în studio pe tema homosexualităţii în Afganistan. După cum spuneam, relaţiile între persoane de acelaşi sex nu sunt acceptate şi nici măcar recunoscute deschis în Afganistan. Singurele relaţii sexuale recunoscute sunt cele dintre un bărbat şi o femeie, dacă sunt căsătoriţi. Totuşi, este o practică relativ comună ca unii bărbaţi influenţi mai în vârstă să aibă băieţi pe care să-i folosească pentru relaţii sexuale, chiar dacă este ilegal. Aceşti bărbaţi îşi folosesc bogăţia şi puterea să cumpere sex de la băieţii săraci. La fel ca *bacha be reesh* descrişi de Anesa, băieţii dansează pentru bărbaţi şi adesea sunt ţinuţi pe post de sclavi sexuali. Sunt abuzaţi sexual, iar apoi marginalizaţi de societate pentru activitatea lor sexuală, în timp ce abuzatorii eludează cumva legea şi scapă de orice vină. Dacă, totuşi, eşti raportat poliţiei pentru comportament homosexual, te poţi aştepta să fii arestat, pentru că în Afganistan este infracţiune.

Eu şi Salmi ne-am dat seama că este un subiect ■>
foarte sensibil şi va fi dificil să găsim persoanele potrivite pentru a fi intervievate. Totuşi, am simţit că era datoria noastră de jurnaliste să încercăm să facem emisiunea aceea, astfel că am început să ne documentăm. Am vorbit cu medici bărbaţi şi femei şi am găsit în provincii oameni cu care să stăm de

vorbă. Mulţi ne-au spus că ştiau homosexuali, dar când le-am cerut să vină în emisiune au refuzat. Nimeni nu voia să vorbească oficial. Un medic din Kabul mi-a spus că au venit la el câţiva bărbaţi care s-au plâns că le era dificil să se culce cu soţiile, pentru că le plăceau bărbaţii şi voiau să facă sex cu ei. L-am întrebat pe medic dacă ar vrea să vină în emisiunea noastră, să vorbească despre asta.

— Zarghuna Jan, îţi respect emisiunea şi te respect pe tine, mi-a spus el, dar ca cetăţean afgan trăind în această tară trebuie să tin cont de sensibilitatea subiectului.

A spus că trebuia să aibă grijă ce spune, pentru propria siguranţă.

— Homosexualitatea este un subiect tabu în această ţară, după cum ştii. Unii bărbaţi sunt homosexuali şi fac sex cu alţi bărbaţi, dar tot este un subiect inabordabil. Nimeni nu vorbeşte despre asta. Situaţia există, dar oamenii o ignoră, pentru că este împotriva tradiţiilor şi a religiei. îmi pare rău, dar nu pot veni în emisiunea ta. Te rog să mă ierţi!

Eu şi Salmi am ascultat cu atenţie cele spuse de medic. Cum puteam încerca să-l convingem, când ştiam că apariţia lui la emisiune putea să-i pună viaţa în pericol? Am decis să ne oprim şi vreme de mulţi ani povestea Anesei a rămas doar în notiţele mele. Am păstrat fişierul, să-i pot scrie povestea şi să o împărtăşesc într-un fel care nu ne va pune în pericol nici pe

Anesa, nici pe mine şi nici pe Salmi.

Povestea Wazmei

Soţia rănită

în 2005, m-am întors în Afganistan, după o absentă de mai bine de zece ani. Plecasem din Kabul copil fiind, iar acum mă întorceam ca tânără femeie. Nu mi-aş fi imaginat niciodată că oraşul copilăriei mele se va schimba atât de mult. Când am plecat, pe la mijlocul anilor 1990, Afganistanul era în toiul războiului civil, cu diverse facţiuni luptându-se între ele. în fiecare zi auzeam zvonuri despre ce se întâmpla, dar avem o vorbă în dări: „Ce auzi nu seamănă deloc cu ce vezi.” Se potrivea perfect cu ce am simtit în ziua în care am revenit în Kabul. Era oraşul în care mă născusem şi îmi petrecusem copilăria. Nutrisem speranţa că într-o zi va fi suficient de paşnic ca familia mea să se întoarcă şi să trăiască din nou acolo.

îmi amintesc că ziua în care am plecat fusese foarte frumoasă. Era iarnă, iar munţii înalţi care înconjoară Kabulul erau acoperiţi de zăpadă. Când ninge în Kabul, te poţi aştepta ca a doua zi să vezi un cer senin, care aruncă peste zăpadă o lumină atât de strălucitoare, încât te dor ochii dacă te uiţi la ea. în ciuda vântului aspru din ziua aceea, străzile erau pline de oameni care se grăbeau spre treburile lor. Toate magazinele erau deschise şi

vindeau de zor, pentru că oamenii se grăbeau să cumpere cele necesare înainte să înceapă din nou tragerile. Femeile şi fetele se amestecau prin mulţime, îmbrăcate cu haine de iarnă, pantaloni şi eşarfe legate în jurul capetelor, să se ferească de aerul rece.

De data aceasta, când am aterizat pe Aeroportul Internaţional din Kabul – nu departe de zona în care am crescut – atmosfera era complet diferită. Mai mulţi bărbaţi neîngrijiţi şi cu bărbi lungi au năvălit spre pasagerii din aeroport, speriindu-mă. Unii voiau să câştige bani cărând bagajele, alţii aşteptau pasageri şi toţi se holbau la mine, pentru că eram o femeie afgană singură. Aşteptând la şirul lung de la controlul paşapoartelor, mi-am ţinut strâns vălul. Aveam impresia că toţi bărbaţii se uitau la mine.

Am intrat pe culoarul de sosiri şi am văzut o colegă de la BBC aşteptându-mă. O imagine foarte liniştitoare. Am urcat în maşină, fără să vorbesc, în timp ce privirea mea căuta acel Kabul pe care-l lăsasem în urmă. Am recunoscut străzile, dar foarte multe se schimbaseră. Copacii uriaşi dispăruseră, străzile erau blocate de trafic, totul era haotic şi prăfuit. Pe străzi vedeam doar bărbaţi şi băieţi, holbându-se la mine prin geamul maşinii, în timp ce treceam pe lângă ei. Toată lumea părea furioasă, iar oamenii strigau unii la alţii. Nu mi-am putut împiedica lacrimile să cadă. Colega mea m-a

întrebat dacă eram bine, dar eu am continuat să plâng. Ea şi şoferul n-au mai zis nimic, în timp ce eu plângeam şi eram invadată de amintiri. Oraşul copilăriei mele îşi pierduse culoarea şi prospeţimea; acum era acoperit de praful gri al unui deceniu de război.

Războiul îi schimbase şi pe oameni. Petrecusem zece ani într-o ţară care nu era zguduită de zgomotul rachetelor sau al împuşcăturilor. întoarsă în Kabul, mi-am dat seama că şi eu mă schimbasem, mă înmuiasem. Acum, fiecare zgomot neaşteptat era ca o bombă care exploda; când suna telefonul cuiva, tresăream de frică. Eram în Kabul de o săptămână, dar am crezut că o să mor acolo.

O colegă a sugerat să mă întâlnesc pentru emisiune cu o tânără pe nume Wazma, pentru că avea o poveste extraordinară. Unul dintre scopurile acelei călătorii la Kabul era să întâlnesc fată în fată câteva femei afgane. Wazma era una dintre ele.

— Războiul şi luptele transformă în piatră unele suflete, mi-a spus ea.

Cu siguranţă, copil fiind, războiul şi luptele îmi transformaseră sufletul în piatră. înainte să plec din Kabul, nu fusesem speriată de zgomotul războiului. Am fost atunci martora unor scene oribile – oameni care mureau sau erau mutilaţi – acum eram speriată de sunetul unui telefon. Tânăra cu care lucram credea probabil că sunt o laşă.

în unele zone din Kabul se făceau progrese. Construcţiile şi renovările erau în desfăşurare, iar unele case aveau electricitate de la uzina oraşului. Era relativ calm şi în privinţa siguranţei. Casa de oaspeţi a BBC, în care stăteam, era la poalele unor munţi. Când mă întorceam de la lucru îmi plăcea să mă uit la toate casele de pe versant; seara era liniştitor să vezi luminile în case. Acum aveau electricitate şi luminile străluceau peste oraşul de jos, ca nişte stele sclipitoare. Aceea a fost imaginea care m-a făcut să mă îndrăgostesc din nou de Kabul, îmi era prea frică să mă întorc în cartierul în care crescusem şi să-mi vizitez şcoala. Nu puteam, pur şi simplu. în schimb, mă uitam în sus, spre munte, numărând luminile şi imaginându-mi vieţile oamenilor care locuiau acolo.

Cândva, Wazma locuise sus, pe munte. Când am intervievat-o, am descoperit că viaţa acolo sus era la fel ca cea din vale, doar un pic mai dură. Ea nu mai locuia acolo şi îi era dor. Observaţia ei că războiul şi luptele transformă sufletele în piatră m-a impresionat puternic, iar în timpul interviului am aflat cum ajunsese să creadă asta.

Dimineaţă devreme, *azan* – chemarea mullahului la rugăciune – răsuna în zona Deh Afghanan din Kabul. Cântarea lui în arabă era difuzată la o boxă mică. Era încă întuneric, dar oamenii începeau să se trezească. în aer se simţea o briză aspră.

Luminile caselor de pe versant semănau cu nişte stele mici, spre deosebire de cele din vale. Unele dintre ele aparţineau căsuţei în care locuia Wazma şi familia ei.

De pe vârful muntelui s-a auzit *azan.* A trezit-o pe Wazma. Ea s-a întins, a căscat şi s-a ridicat. Lângă ea era soţul ei, Waheed. S-a întors spre fiica ei, care încă dormea, indiferentă la *azan.* Vederea ei i-a dat Wazmei un puternic sentiment matern. S-a aplecat şi a mângâiat încet părul fetiţei. Wazma s-a ridicat din pat tăcută. Camera era mică. Era loc doar cât să se întindă toţi. Trebuia să te strecori pe o uşă îngustă ca să intri. Abia dacă era mobilată, dar Wazma se considera norocoasă. Avea un sot iubitor şi o fiică frumoasă. A băgat în priză vechiul fierbător de apă rusesc şi l-a pus în găleata pe care o umpluse de la puţul comunal cu o seară înainte. Apoi s-a aşezat lângă ea, pe o piatră mare, pe care o folosea drept scaun. Mullahul se apropia de ultimele propoziţii din Azan.

Allah u Akbar.
„Mare este Dumnezeu.”

La Ilaha Ilala.
„Nu există Dumnezeu în afară de Allah.”
Mohammad Al Rasool Allah.
„Mahomed este profetul Lui.”

Wazma a aşteptat să se încălzească apa; curentul electric slab nu era prea

folositor. A băgat mâna în apă, să se asigure că nu era nici fierbinte, nici prea rece. Mulţumită că avea temperatura potrivită, s-a ridicat, s-a dus la soţul ei şi a şoptit:

— Scumpule, trezeşte-te. E timpul pentru rugăciune.

Waheed s-a trezit şi i-a zâmbit soţiei lui. A întrebat-o pe Wazma dacă apa era pregătită să se spele. Ea şi-a trecut degetele prin părul lui şi i-a spus că da. Waheed s-a dus să se spele, grăbindu-se pentru rugăciunea de dimineaţă.

Când şi-a terminat rugăciunea, Wazma şi-a început rutina zilnică, pregătind ceai verde. A fiert apa într-un vas vechi, apoi a pus o linguriţă de ceai verde şi a adăugat un pic de cardamom, într-un ceainic mic alb cu floricele mov. A turnat apa fiartă în ceainic şi a lăsat-o câteva minute, ca frunzele verzi să se infuzeze. A umplut două căni de porţelan şi le-a pus pe o tavă metalică. S-a aşezat şi a aşteptat ca soţul ei să termine rugăciunea. El a făcut o plecăciune, semn că terminase rugăciunea, şi a venit să se aşeze lângă Wazma.

Afară începea să se lumineze. Wazma şi Waheed şi-au băut ceaiul şi au vorbit încet, să nu trezească fetita.

— Ştii, Wazma, sper ca într-o bună zi să pot cumpăra o casă mai în vale, să nu mai fie nevoie să faci munca asta istovitoare, să cari apă toată ziua. O să muncesc din greu, ca familia noastră să poată trăi mai

confortabil.

Wazma i-a zâmbit soţului ei.

— Waheed, sunt fericită să stau oriunde cu tine. Nu am nevoie de o casă mare, iar lucrurile nu sunt importante pentru mine. Când o să termin şcoala, o să câştig bani din salariul de profesoară şi amândoi vom aduce bani acasă. Apoi, poate că ne vom permite o casă mai în vale, dacă asta vrei. Pentru mine, dragostea ta, copilul meu şi să fim sănătoşi sunt cele mai importante lucruri. *Inshallah,* totul va fi bine. Am credinţă în Domnul că va fi bine.

Waheed s-a aplecat şi a sărutat-o pe frunte. Mai avea o înghiţitură de ceai şi trebuia să plece spre biroul guvernamental local, unde lucra ca funcţionar.

Wazma s-a apucat să deretice prin cameră. Trebuia să se grăbească, să nu întârzie la şcoală. A îmbrăcat uniforma verde şi s-a privit în oglinda de pe peretele de lângă uşă. Imaginea ei nu era prea clară în oglinda zgâriată, dar ştia că nu aceea era realitatea; ştia că era mult mai drăguţă decât imaginea ei din oglindă. S-a dat pe faţă cu cremă nutritivă şi cu tuş negru în jurul ochilor. Wazma s-a uitat la fetiţă, care tocmai se trezise şi începuse să plângă. A luat-o în braţe. Wazma i-a explicat fiicei sale că în scurt timp va pleca spre şcoală.

— O să stai cu bunica, până mă întorc, iar când vin, o să-ţi aduc ceva dulce.

Farah avea doar 13 luni şi era mult prea

mică să înţeleagă, dar a zâmbit, mulţumită să-i audă vocea şi să fie în braţele ei. Wazma a spălat-o pe faţă, a sărutat-o şi a strâns-o în braţe. Parcă nu voia să plece de lângă copil; avea senzaţia ciudată că era ultima dată când face asta. A continuat să-i şteargă faţa şi a sărutat-o din nou pe obraji. A hrănit-o dintr-o sticlă cu lapte şi a îmbrăcat-o cu o rochiţă roşie cu buline, pe care i-o făcuse ea. Farah se juca cu lănţişorul din aur de la gâtul mamei. Era singurul cadou pe care i-l dăduse soţul ei. A ridicat fetiţa în braţe, a luat sticla şi geanta şi s-a îndreptat spre uşă.

Acum era opt dimineaţă. Wazma s-a dus la casa alăturată, unde locuia familia lui Waheed. I-a dat-o soacrei sale pe Farah, împreună cu sticla cu lapte, spunându-i că ar trebui să o hrănească din nou la ora 10. Wazma şi-a luat la revedere, şi-a pupat fiica şi a plecat.

Coborând repede poteca muntelui, Wazma se întreba ce să gătească pentru cină. Poteca era prăfuită şi abruptă. I-au trebuit 15 minute să ajungă jos, la drumurile aglomerate din Deh Afghanan. în drum spre autobuz, trebuia să treacă pe lângă piaţa de fructe şi legume.

Vânzătorii se îmbrânceau unii pe alţii, fiecare voind să se asigure că avea taraba pe colţ, unde putea fi văzută din două direcţii. Era 8.45 când Wazma a ajuns în staţia de autobuz, iar soarele era sus pe cer. Wazma a scos nişte mărunţiş din

poşetă, gata să urce în autobuz. Zgomotul traficului şi strigătele vânzătorilor din piaţă se auzeau de la câteva străzi distanţă; sunetele ajungeau chiar şi sus, pe munte. Oamenii începeau cu entuziasm o nouă zi.

Wazma aştepta nerăbdătoare autobuzul. în sfârşit, l-a văzut venind. Apropiindu-se de staţie, Wazma a înaintat, împreună cu alte femei, cu bărbaţii şi copiii care aşteptau să urce. Brusc, s-a auzit un şuierat, din ce în ce mai puternic. Apoi, o explozie uriaşă. Wazma s-a întors şi a văzut o minge de foc. Puterea exploziei a aruncat-o la pământ şi a făcut ţăndări geamurile autobuzului. Tot ce a rămas din el a fost un amestec de fiare contorsionate şi de sticlă spartă. Strigătele vânzătorilor de fructe şi legume au fost înlocuite de ţipete de durere şi panică. Un fum negru înecăcios a umplut aerul, până când oamenii n-au mai văzut la câţiva metri în faţa lor. Trupuri şi bucăţi de trupuri erau împrăştiate pe jos. O bătrână care stătea înaintea Wazmei în statia de autobuz zăcea acum cu faţa în jos. Sângele îi curgea din cap. O rachetă explodase între staţia de autobuz şi piaţa din Deh Afghanan.

Wazma era întinsă pe jos. I se tăiase respiraţia. Nu ştia ce se întâmplase şi nu simţea nimic. Politia a început să blocheze partea aceea a oraşului, iar ambulanţele soseau să ducă răniţii la spital. în acele câteva secunde, viaţa Wazmei s-a

schimbat pentru totdeauna. Existau viata ei de dinaintea atacului cu rachetă şi viaţa ei de după atac.

în anii 1980, erau detonate zilnic o grămadă de rachete în Kabul, iar locuitorii oraşului trăiau cu frică pentru viaţa lor; era riscant chiar şi să mergi la şcoală sau la muncă. Copii fiind, nu înţelegeam politica din spatele atacurilor, dar ne temeam de un nume: Gulbudeen Hekmatyar, liderul principalei grupări de mujahedini din Afganistan.

Guvernul lansa rachete ruseşti numite *stinger* („ace”), uneori, câte 20 deodată. Ne obişnuiserăm atât de mult cu diversele sunete ale rachetelor, încât, atunci când le auzeam pe cele trase de mujahedini, nu ne ascundeam pe coridoare. Eu şi prietenele mele ne jucam uneori afară, iar dacă auzeam sunetele acelea ne spuneam una alteia să nu ne temem.

— Sunt rachetele noastre, nu ale lui Gulbudeen.

La vremea respectivă, eu şi prietenele mele nu ne gândeam că rachetele acelea ţinteau fiinţe omeneşti. Acela era efectul războiului asupra noastră. Eram fericiţi că guvernul trăgea 20 de rachete în şir împotriva mujahedinilor. Eram îngroziţi şi furioşi când o rachetă exploda în oraşul nostru, dar nu ne gândeam la ce făceau ai noştri, care îi omorau şi îi răneau pe alţii.

Acum mă gândesc la ambele părţi.

Războiul aduce suferinţă şi durere familiilor din ambele tabere. Unele cicatrici ale războiului sunt atât de adânci, încât nu se vindecă niciodată, iar schimbarea este devastatoare. Aşa a fost pentru Wazma.

Am cunoscut-o pe Wazma în a doua parte a vieţii ei. Era la câţiva ani după atacul cu rachetă din Deh Afghanan, iar Wazma se apropia de vârsta 30 de ani. M-am dus să o intervievez la un centru de asistentă socială din Kabul, care fusese amenajat să le ajute pe femeile cu membre amputate să înveţe noi meserii şi să-şi câştige existenţa. Directorul m-a condus într-o încăpere plină de femei care stăteau pe paturile lor, aplecate deasupra unor materiale textile. A făcut semn spre o femeie palidă, concentrată pe o rochie afgană coloratã. Deşi nu avea încă 30 de ani, Wazma putea trece drept o femeie de 40. Lucra fără prea multă energie, iar lângă ea am observat două cârje. M-am dus spre ea şi m-am prezentat.

— *Salamalikum* („pacea fie cu tine”). Eu sunt Zarghuna Kargar şi reprezint *Ora femeii afgane* de la BBC.

Wazma a ridicat privirea de la ce cosea. M-a salutat şi a zâmbit slab. I-am spus că am venit să-i înregistrez povestea, pe care BBC World Service o va difuza la radio. A întrebat de unde ştiam că are o poveste care merita spusă şi i-am zis că una dintre prietenele mele din Kabul îmi povestise

despre o femeie care ştia să spună poveşti. A părut mulţumită că o cunoştinţă de-ale ei contactase BBC, care acum voia să-i ia un interviu.

Ne-am mutat într-o cameră mai liniştită. Wazma s-a sprijinit în cârje. Purta o fustă neagră şi o eşarfa mare albă. Când am ajuns în cameră, s-a aşezat, am pregătit echipamentul de înregistrare şi am rugat-o să-mi spună povestea ei.

— Dragă Zări, chiar vreau să-mi povestesc viaţa ascultătorilor *Orei femeii afgane.* Vreau să o audă fiica mea şi vreau ca soţul meu să mă audă. Este prima dată când vorbesc deschis despre ce simt şi sper că oamenii vor înţelege prin ce am trecut.

Sunt o femeie de 24 de ani. M-am măritat când aveam 17 ani.Am avut o viaţă fericită cu soţul meu, Waheed. Cred că m-a iubit. Era bun cu mine. Căsătoria mea a fost aranjată, dar am fost mulţumită. Uneori mă întreb dacă soţul meu chiar m-a iubit, dar prefer să cred că i-a păsat cu adevărat de mine. Uneori, noi, oamenii, preferăm să trăim la umbra amintirilor plăcute, nu-i aşa?

S-a uitat la mine de parcă aştepta un răspuns. I- am spus că nu înţeleg exact ce vrea să spună. Ochii i s-au umplut de lacrimi şi a început să vorbească din nou, cu o voce joasă.

— Am pierdut atât de mult, încât simplul fapt că trăiesc cu unele amintiri fericite şi

ideea că soţul meu m-a iubit cândva şi am avut cu el o fiică frumoasă îmi dau speranţă. Dar, sinceră să fiu, sunt multe momente când îmi doresc să fi murit în atacul acela cu rachetă. Nu e uşor pentru o femeie să trăiască aşa.

A arătat spre piciorul ei drept.

— Cine o să mă vrea aşa? Sunt o femeie infirmă, cu un picior fals. Nu sunt suficient de puternică să mai fiu mamă şi soţie. Ştiam că are loc un război civil şi că o rachetă poate exploda oricând, să mă rănească sau să mă omoare, dar în acelaşi timp nu credeam că se va întâmpla. Fiica mea, Farah, avea atunci doar un an.

Eram cu un ochi pe echipamentul de înregistrare şi cu unul pe Wazma. Am văzut-o ştergându-şi lacrimile de pe faţă.

— La început, n-am ştiut ce s-a întâmplat, dar când m-am trezit la spital, m-am uitat în jos şi am văzut că nu mai am piciorul drept. Suflul rachetei mi-l spulberase de deasupra genunchiului. Tot cerni amintesc este că am simtit multă durere. Am uitat cine eram şi unde eram. Când eram tânără, mama mi-a spus că doare rău când te tai la deget în timp ce găteşti, aşa că trebuie să fii bun cu oamenii care îşi pierd membrele în război, pentru că durerea lor e mult mai mare. Desigur, atunci habar n-aveam ce voia să spună. Era mult peste experienţa sau imaginaţia mea.

Wazma a început să plângă încet. Şi-a

aplecat capul, de parcă nu voia să-i văd lacrimile.

— Din clipa în care am acceptat că sunt o femeie infirmă, m-am simţit mai puternică. Mi-am dat seama că trebuie să lupt cu durerea şi cu greutăţile. M-am gândit la scumpa mea Farah şi la Waheed, iar asta mi-a dat speranţă. Am devenit mai puternică doar gândindu-mă la ei. Ce dacă aveam numai un picior? Eram încă tânără; aveam mica mea familie şi viaţa înainte. Odată ce am înţeles asta, lucrurile au devenit mai uşoare şi m-am descurcat mai bine.

Relaţia dintre Wazma şi Waheed, una afectuoasă, aşa cum a descris-o ea, mi s-a părut greu de crezut. Din câte ştiu, genul acela de dragoste nu există într- o căsnicie afgană. Eu credeam că o căsnicie fericită însemna că nu eşti bătută sau forţată să porţi *hijab;* o căsnicie fericită însemna ca soţul meu să fie de acord să lucrez în afara casei şi să pot purta o discuţie cu un alt bărbat. Nu mi-a trecut prin minte că o căsnicie fericită putea însemna, pur şi simplu, doi oameni care se iubesc. Cred că de vină era felul în care fusesem crescută. Credeam că trebuie să-mi respect soţul, indiferent cum se poartă. Nu spun că nu eram nefericită când el refuza să meargă cu mine la nunta unei prietene apropiate sau când eu făceam planuri pentru cumpărături într-un weekend şi el refuza să meargă cu mine. Mi se spusese de

atâtea ori că el era un soţ perfect, încât atunci când am văzut alte femei afgane vorbind despre soţii lor iubitori şi grijulii, am crezut că doar se lăudau.

Părea normal să presupun că treaba unei soţii era să păstreze casa curată, să calce hainele soţului şi să- i gătească, deşi el critica mereu felul în care găteam. Am fost uşurată când mi-a permis să continui să merg la muncă, dar eu sunt o persoană vorbăreaţă şi tânjeam să discut cu el, numai că el nu era interesat de emisiunile pe care le făceam sau de poveştile pe care le difuzam. Zicea că vocea mea nu era bună pentru radio şi, categoric, niciodată nu aprecia ce făceam pentru femeile afgane. Şi părea că trebuie să ignor acest comportament – mă durea că soţului meu îi păsa atât de puţin de lucrurile care erau foarte importante pentru mine, dar ce puteam să fac?

La un moment dat, am încercat să mă plâng familiei mele.

— Uite ce e, Zarghuna! Te bate?

Când am zis că nu, ruda mea a spus:

— Ei bine, atunci acceptă această viaţă. E un bărbat bun; aşa este el.

Dar, pe măsură ce timpul trecea, mi-a fost tot mai greu să accept lucrurile. Pentru el, o viaţă uşoară era mai importantă decât să-mi asigure fericirea. Câştigam bani buni, plăteam ipoteca şi mare parte din facturi. Niciodată nu i-am cerut să-mi cumpere haine, ci îmi cumpăram singură, aşa că de ce să nu mă

lase să lucrez?

îmi aduc aminte că într-o zi avusesem nişte momente dificile la lucru. Eram foarte supărată de comportamentul unui coleg, erau doar chestiuni de muncă, dar mă supăraseră tare. Când am venit acasă, i-am spus că uneori îmi venea să-mi las jobul şi să stau acasă, poate chiar să-mi reiau studiile. Ca soţie afgană, mă aşteptam să mă protejeze şi să-mi spună să nu-mi fac griji, că el va munci din greu şi va face rost de suficienţi bani să se ocupe de nevoile noastre financiare. Speram să dea vreun semn că mă va proteja, astfel încât, dacă alegeam vreodată să nu mai lucrez, să am în continuare o siguranţă. La vremea aceea, eram doar furioasă pe oamenii de la serviciu şi era puţin probabil să părăsesc un loc de muncă atât de bun, dar mă simţeam cumva obosită şi sătulă de toate responsabilităţile pe care le aveam încă de foarte tânără. Dar el s-a repezit la mine:

— Nici vorbă să laşi slujba aceea, cine va plăti ipoteca?

Am fost foarte jignită de atitudinea lui, iar povara responsabilităţii financiare a devenit şi mai grea pentru mine. Gândul de a nu avea niciun ban m-a speriat şi m-am simţit teribil de singură.

Relaţia noastră a început să se clatine, iar în curând au urmat lungi perioade în care abia dacă ne vedeam. El pleca de acasă mai devreme ca mine, iar eu

petreceam tot mai mult timp la părinţii mei. încercam să fiu deja adormită seara, când venea el acasă, iar în nopţile în care eram trează mă prefăceam că dorm ca să nu trebuiască să vorbim. Aveam o stimă de sine mereu scăzută; respectul meu pentru el şi orice urmă de dragoste simţisem pentru el dispăreau rapid. Vorbind cu Wazma mi- am dat seama că se putea trăi şi altfel. Nu trebuie să te simţi ca un prizonier în propria casă, chiar dacă, la fel ca Wazma, casa ta este în vârful unui munte din Kabul, cu dotări limitate.

Am stat în spital mult timp. Mi se dădea multă morfină, pentru că piciorul mă durea rău. Durerea era atât de puternică, încât nu puteam gândi limpede. După un timp, a fost mai bine, dar apoi am început să mă neliniştesc. Părinţii mei veneau să mă vadă în fiecare zi. îmi aduceau mâncare şi aveau grijă de mine. în fiecare zi întrebam de soţul meu şi de fiica mea, dar ei nu m-au vizitat niciodată la spital. îmi era foarte dor de ei. Abia aşteptam să-mi ţin din nou fiica în braţe. După mai bine de o săptămână, nu aveam nicio veste de la ei. O tot întrebam pe mama unde erau şi de ce nu veniseră. Ea găsea tot felul de scuze, spunând că veniseră în ziua anterioară, dar eu dormeam sau că Farah era bolnavă, astfel că fuseseră nevoiţi să stea acasă. Cu cât eram mai întremată, cu atât eram mai hotărâtă să-i

văd. Au trecut săptămâni şi nu am primit nicio veste de la soţul meu. Am devenit convinsă că părinţii mei îmi ascundeau ceva, dar adevărul era mai rău decât îmi puteam imagina.

într-o după-amiază, mama a venit cu nişte cireşe pe o farfurie. Tocmai le spălase. M-a pupat pe frunte şi a zis:

— Wazma, copila mea, arăţi foarte palidă, de parcă n-ai avea nicio picătură de sânge în corp. Ţi- am adus cireşe, medicii mi-au spus că sunt bune pentru sânge.

I-am luat mâna, mi-am pus-o pe cap şi i-am spus că văd cât de mult mă iubeşte. Mi-a spus că aşa era, dar vrea să ştie de ce îi ţineam mâna atât de strâns. I-

am spus:

— Şi eu sunt mamă. Şi eu am o fiică. Simţi durerea 9 9 J 9 mea?

Am strâns-o de mână şi mai tare.

9

— Unde sunt Farah şi Waheed? Jură-mi pe viaţa mea că sunt bine.

Am început să ţip şi să plâng. Mama a început să plângă şi ea. Mi-a spus că erau bine şi se descurcau fără mine. Mi-a spus să mă concentrez pe însănătoşirea mea. în clipa aceea, un medic a intrat în salon. Mi-a luat tensiunea şi mi-a spus că eram pregătită să fiu externată.

— Wazma, eşti o femeie puternică. Viaţa ta va fi diferită acum. îţi doresc toate cele bune pentru viitor. Nu-ţi pierde

speranţa şi tăria. Ţara noastră trece printr-o perioadă grea.

I-am mulţumit medicului pentru că a avut grijă de mine. Totuşi, gândurile mele erau la fiica şi la soţul meu. Eram supărată că în toate acele săptămâni nu mă vizitaseră cel puţin o dată, dar acum măcar eram externată şi aveam să-i văd.

9

Mama mi-a strâns lucrurile într-o geantă, m-a ajutat să mă pun într-un scaun cu rotile şi m-a urcat într-un taxi. Era ciudat să simt din nou aerul proaspăt, să aud şi să văd străzile. Părinţii mei erau ciudat de tăcuţi. Credeam că vor fi mulţumiţi că fiica lor era suficient de bine să meargă acasă, dar poate că erau supăraţi că aveau o fată infirmă.

însă nu m-am gândit prea mult la asta, tot ce-mi doream era să îmi revăd fiica. în spital, plănuisem să fiu furioasă pe Waheed şi să aflu de ce nu mă vizitase, dar acum venise momentul să-l revăd şi eram entuziasmată şi fericită. Când am urcat în taxi, l-am auzit pe tata spunându-i şoferului să ne ducă în Khairkhana. Am protestat.

— Nu, aşteaptă. De ce mergem acasă la noi? Pot veni să vă văd mai târziu, cu Waheed şi Farah.

I-am spus şoferului să ne ducă în Deh Afghanan. I- am spus că acolo era casa mea, şi soţul meu, şi fiica mea, care mă aşteptau. Tata mi-a spus să tac în faţa şoferului şi îmi va explica totul mai târziu,

deocamdată, casa lor era din nou şi casa mea. Nu ştiam ce să mai cred.

Când am ajuns în Khairkhana, tata şi fratele meu m-au ridicat şi m-au pus în scaunul cu rotile. Credeam că Waheed şi Farah mă aşteptau înăuntru, în casa părinţilor mei. M-am uitat prin camera plină de rude, în căutarea singurilor oameni pe care îmi doream cu disperare să-i revăd. Voiam s-o văd pe Farah în rochia nouă pe care i-o făcusem şi aveam bomboane în mână, pentru ea. Am întrebat unde era Waheed, dar nu mi-a răspuns nimeni. în cele din urmă, mi-am pierdut răbdarea şi am început să ţip şi să plâng

— Unde e Waheed? De ce nu-mi spune nimeni ce se întâmplă?

în clipa aceea, oamenii şi-au întors privirile de la mine. Unii au început chiar să plângă. Mama a venit la mine şi şi-apus braţele înjurai meu.

— Nu o să-l mai vezi, scumpa mea.

M-a tinut strâns.

— Nu se întorc la tine.

Mi-am simţit inima grea, mi s-a făcut rău şi am simţit că-mi vine să leşin. Am pus-o să repete. De ce nu o să-mi văd fiica?

— Nu poţi să-i vezi şi nu o să poţi locui cu ei.

Am început să plâng. Nu înţelegeam ce se întâmplă. Acum plângea şi mama.

— Wazma, copila mea. Nenorocitul ăla

de soţ al tău a spus că acum eşti infirmă şi nu poate trăi cu tine. Se căsătoreşte cu altcineva.

9

Am simţit că întreaga mea lume se prăbuşeşte. Nu puteam să cred că dragul meu soţ putea face sau spune aşa ceva. Copilul meu, fetiţa mea îmi era luată. Toate visele mele se năruiau, sentimentele mele erau sfâşiate. în clipa aceea, lumea s-a întunecat.

Wazma plângea şi mi-a zis:

— Dragă Zări, acela a fost cel mai rău lucru care mi s-a întâmplat în viaţa mea. Durerea din picior fusese nimic în comparaţie cu asta.

Nu-mi venea să cred ce-mi povestea Wazma şi am simţit cum ochii mi se umplu de lacrimi.

Le-am spus tuturor că îi iubeam pe Waheed şi pe Farah şi că aveam nevoie de ei. Am promis că n-o să mă supăr pe ei şi că nici n-o să-i întreb de ce nu veniseră să mă vadă la spital. Tot ce voiam era să mă întorc în casa mea şi să-i revăd.

9

Rudele mele au continuat să mă privească neputincioase, în timp ce plângeam. Mama plângea cu mine. în cele din urmă, a vorbit.

— în regulă, Wazma, copila mea. O să te ducem să-l vezi pe Waheed, dar va trebui să fii puternică.

Tata a obiectat, spunând că mama era nebună pentru că susţinea o asemenea idee. A întrebat-o de ce voia să mă ducă la casa nemernicului. El nu voia ca fiica lui să-l revadă, pentru că nu o merita. Dar mama a fost calmă şi hotărâtă. A zis că va fi mai bine pentru mine să văd cu ochii mei şi să aud cu urechile mele. Doar atunci aveam să fiu convinsă de cefei de persoană devenise soţul meu.

Mie tot nu-mi venea să cred ce-mi spunea. Nu reuşeam să mă opresc din plâns. Inima îmi bătea cu furie. Respiram greu. Parcă cineva mă sufoca. Tata nu era convins de argumentele mamei, dar tot s-a dus să ne găsească un taxi.

M-au urcat în taxi. Maşina ne-a dus pe mine şi pe părinţii mei în sus, pe drumul abrupt de munte, spre casa mea. Mi s-a făcut frig şi am început să tremur. M-am rugat ca tot ce-mi spusese mama să fie o minciună. Speram la un miracol şi mi l-am imaginat pe Waheed tinânău-mă într-o îmbrăţişare strânsă şi pe fiica mea care mă întâmpina în rochia ei nouă, cu un zâmbet frumos.

începea să se întunece când am ajuns acasă. Eu şi Waheed stăteam mereu afară vara şi ne uitam la stele. Acum, m-am uitat spre cer şi am privit aceleaşi stele, în căutarea unui mesaj. Oare îmi spuneau să nu intru? îmi vesteau o revedere fericită?

Taxiul n-a reuşit să urce ultima parte a drumului, astfel că mama şi tata au fost

nevoiţi să-mi împingă scaunul cu rotile pe drumul îngust din piatră. Unii prieteni şi vecini au ieşit să ne salute. Păreau surprinşi să mă vadă, dar tot s-au oprit să mă pupe. Mi-au pus dulciuri în mână, cum este obiceiul la noi, pentru a arăta că se bucură să mă vadă în viaţă.
Toate acestea m-au făcut să mă simt mai bine, dar cel mai important bărbat din viaţa mea nu a ieşit să-mi ureze bun venit acasă.

Mama s-a apropiat de uşă. Am oprit-o şi i-am spus că vreau să bat eu. Am simţit cum revine o parte din putere şi din furie. Aveam de gând să bat la uşă şi să aflu eu însămi ce era în spatele ei. Am observat că era prăfuită. Am încercat să o şterg cu mâneca, dar praful nu s-a luat. Apoi uşa s-a deschis. S-a ivit Waheed. Din privirea lui mi-am dat seama că mă recunoscuse imediat, deşi slăbisem şi eram palidă. Dar, deşi m-a văzut, nu m-a privit în ochi. Am început să plâng.

— Waheed! am ţipat. Waheed jan. Sunt soţia ta, Wazma. Ştiu că nu mai sunt puternică şi frumoasă, dar jur pe Dumnezeu şi pe viaţa fiicei mele că dragostea mea pentru tine este la fel de puternică. M- am întors la tine.

Waheed a început să plângă, dar tot nu se uita la mine. Iar când l-am întrebat dacă mă lasă înăuntru, să-mi văd fiica, a ridicat mâinile să mă împiedice.

— Nu poţi intra în casă. Nu mai este casa ta.

L-am implorat să-mi dea voie să rămân, cel puţin să pot fi cu fiica mea, dar Waheed a scuturat din cap.

— Vreau să fiu fericit, a zis. Cum să pot trăi cu o soţie fără un picior? Nici măcar nu poţi avea grijă de tine, cum poţi avea grijă de fiica mea?

în momentul acela, Waheed a murit pentru mine. A devenit o insectă mică în faţa mea. îmi pierdusem piciorul, îmi pierdusem dragostea, iar atunci mi-am dat seama că-mi pierdusem şi fetiţa, l-am auzit vorbele şi totuşi nu i le-am auzit.

— Am de gând să mă recăsătoresc, aşa că din partea mea eşti liberă. Poţi face orice vrei, dar nu o poţi revedea pe fiica mea. Acum eşti infirmă şi nu cred că poţi avea grijă de fiica mea aşa cum ar trebui.

L-am întrebat de ce era atât de rău. Nu era vina mea că o rachetă explodase lângă mine şi mă lăsase fără un picior. Pierdusem doar un picior. în rest, eram neschimbată, mai ales dragostea pentru fiica mea. L-am implorat ca mamă să mă lase să-mi văd fiica. Dar, indiferent cât de mult m-am rugat de el, a rămas neclintit ca o piatră de la uşă. După un timp, s-a întors în casă şi a închis uşa. în clipa aceea, m-am prăbuşit plângând şi ţipând. Părinţii mei m-au tras de acolo, m-au urcat în taxi şi m-au dus înapoi la ei.

Ce alternativă aveam, în afară de a locui cu părinţii mei? Nu era uşor pentru ei, pentru că îmbătrâneau, iar eu aveam nevoie de mult ajutor. De asemenea,

piciorul mă durea şi aveam nevoie de medicamente. Cumnata mea era iritată de prezenţa mea acolo, pentru că le mâneam mâncarea, care era plătită din banii câştigaţi de soţul ei. Deveneam o povară pentru familia mea şi până şi părinţii mei începeau să dea vina pe mine. Am devenit deprimată. Plângeam tot timpul, nu făceam nimic şi nu vorbeam cu nimeni. Eram prinsă în sentimentele mele şi îmi era foarte dor de fiica mea.

într-o zi, un vecin a spus că exista un centru pentru persoane cu handicap în Qal-e-Fatih Ullah. L- am rugat pe tata să mă ducă acolo. Cei de acolo m- au încurajat să cos haine şi, cu ajutorul lor, am devenit croitoreasă. Acum câştig bani, ceea ce înseamnă că pot să le dau bani părinţilor mei şi să contribui la cheltuielile casei. Nu mă mai critică şi nu

mai bombăne din cauza mea: faptul că am bani mă face importantă!

Am fost foarte tulburată de ce i se întâmplase Wazmei, dar am admirat-o pentru determinarea şi străduinţa ei şi am întrebat-o dacă pot să-i pun câteva întrebări. Mi-a spus că, după toată suferinţa prin care trecuse, era uşor să vorbească despre ce simţea. Am întrebat-o ce ar fi făcut dacă racheta l-ar fi lăsat fără un picior pe Waheed, iar nu pe ea. Wazma a zâmbit şi a răspuns că ar fi rămas şi ar fi avut grijă de el. Nu l-ar fi părăsit niciodată. A spus că ştie că a fost

alungată pentru că e femeie. Putea accepta abandonul, dar cel mai rău lucru a fost să fie despărţită de singurul ei copil.

— Mi-e dor de ea! Uneori, vine la centru să mă vadă. Ştie că sunt mama ei şi e drăguţă cu mine. Sunt fericită că o văd uneori. Viaţa a fost nedreaptă cu mine, dar cel puţin trăiesc şi pot să-mi câştig existenta din cusut.

Cazul Wazmei nu e singular. Sute de femei din Afganistan suferă astfel. Potrivit ONU, deceniile de război care au distrus tara – minele şi atacurile cu rachete şi bombe – au lăsat infirmi mai mult de un milion de oameni. Unii şi-au pierdut picioarele şi braţele, alţii vederea, iar mulţi, minţile. Nu trebuie să mergi prea mult prin Kabul ca să dai peste un infirm. în Afganistan există un minister special numit Ministerul pentru Martiri şi Infirmi. Acesta este responsabil de oferirea de asistenţă infirmilor de război, ajutându-i să găsească locuri de muncă adecvate şi oferindu-le sprijin financiar. Unii dintre oficiali sunt ei înşişi infirmi. Mă întreb dacă tara mea ar mai fi avut un astfel de minister dacă nu era războiul.

Nu e neobişnuit să găseşti un bărbat ca Waheed, cu inimă de piatră, cum spune Wazma; un bărbat care-şi respinge soţia pentru că a devenit infirmă. Totuşi, există multe femei – tinere şi bătrâne – căsătorite cu bărbaţi infirmi şi care au

grijă de toate nevoile lor. E mai uşor pentru un bărbat infirm să găsească o soţie, pentru că o femeie nu are niciun cuvânt de spus în căsnicie, dar este aproape imposibil ca o femeie infirmă să găsească un bărbat care să o accepte.

Am făcut o emisiune specială cu povestea Wazmei, dedicată chiar ei, în care am invitat experţi să discute despre vieţile femeilor aflate în situaţia ei. Ca jurnalist, n-am putut să-i cer lui Waheed să o înapoieze pe Farah mamei ei; nu eram judecător, dar cel puţin am putut să spun lumii povestea ei. Esenţa emisiunii a fost faptul că oamenii cu handicap au aceleaşi drepturi la viaţă de familie ca oricine altcineva. Am sperat ca emisiunea aceea să aibă un impact profund asupra publicului şi mai ales asupra familiei Wazmei.

Când m-am dus la birou în ziua următoare, încă mă gândeam la Wazma. Povestea ei mă impresionase şi pe mine şi îmi petrecusem noaptea gândindu-mă la ea. O colegă a venit la mine şi mi-a spus că trebuia să fiu la biroul meu într-o oră, pentru că urma să mă sune cineva din Statele Unite. Am fost surprinsă, pentru că nu aşteptam niciun telefon. Am întrebat cine urma să sune, dar colega mea a ridicat din umeri şi a spus că persoana respectivă a cerut doar să stea de vorbă cu prezentatoarea emisiunii *Ora femeii afgane.*

O oră mai târziu, vorbeam cu un afgan

care locuia în America. Mi-a spus că ascultase emisiunea cu o zi înainte şi îl făcuse să plângă. Nu reuşise să şi-o scoată din minte pe femeia care îşi pierduse un picior în atacul cu rachetă şi voia să o ajute. S-a oferit să-i plătească regulat o sumă de bani. Din fericire, urma să merg în Afganistan mai târziu luna aceea şi am putut să-i dau banii personal. Povestea Wazmei îl impresionase atât de tare pe unul dintre ascultătorii noştri, încât a fost gata să facă ceva pentru ea.

Povestea lui Janpary

Povestea unei mame

Cât timp a fost difuzată *Ora femeii afgane,* nu trecea o zi fără ca o reporteră să nu ne trimită o poveste despre o familie sau o femeie care trăia într- o sărăcie extremă. Războiul lăsase foarte multi oameni fără casă, pământ, loc de muncă şi venit, iar acum încercau să supravieţuiască în corturi din plastic, în Kabul. Dacă eşti la prima vizită în capitală şi o compari cu oraşele de provincie din Afganistan, Kabulul poate părea destul de dezvoltat şi bogat, dar, dacă te uiţi mai atent, vei fi şocat de numărul cerşetorilor de pe străzi.

Când mergeam pe teren, ori de câte ori vorbeam cu femeile şi adunam poveşti, oamenii alergau spre mine nerăbdători să-mi arate hainele rupte şi copiii cu aspect mizerabil. Presupuneau că eram de la vreun ONG sau de la ONU şi venisem să împart alimente sau alt fel de ajutoare. De multe ori le-am spus acelor femei că sunt de la BBC şi nu de la vreo organizaţie caritabilă şi le-am văzut feţele dezamăgite. Odată, am cunoscut o fată care căra apă acasă de la un puţ din apropiere într-un sat de la periferia Kabul. Mâinile îi erau îngheţate şi

plângea de frig. M-am simţit neputincioasă şi mi-am dorit ca Domnul să-mi dea milioane de lire, să-i pot ajuta pe oamenii aceia.

De câte ori mă întorc în Afganistan şi văd sărăcia extremă, mă gândesc cât de recunoscătoare ar trebui să-i fiu Domnului pentru tot ce am. Când intru într- un supermarket din Londra, mă trezesc în faţa unei mulţimi derutante de varietăţi de pâine şi ştiu că în Kabul o fată stă pe marginea drumului şi cerşeşte toată ziua o coajă de pâine. La început, când mă întorceam în Afganistan, obişnuiam să le dau cerşetorilor câteva monede, dar mă trezeam că în câteva clipe eram înconjurată de o mulţime de oameni – bărbaţi, femei, copii – disperaţi după bani. La scurt timp, un coleg m-a avertizat să nu mai fac asta; era îngrijorat că voi fi atacată dacă nu le dau bani tuturor. Categoric, era înspăimântător să fii înconjurat de o grămadă de cerşetori, într-un oraş aglomerat precum Kabulul, cu toate riscurile lui de securitate.

Potrivit unui raport al ONU, o treime din populaţia Afganistanului trăieşte sub limita oficială de sărăcie. în multe dintre cele mai sărace familii, susţinătorul financiar este infirm, s-a îmbolnăvit sau chiar a murit. Acestea nu au rude în Occident, care să le trimită bani în fiecare lună. Asa că cei care nu au pe cineva să aibă grijă de ei flămânzesc, copiii lor flămânzesc şi mor de frig iarna sau de

căldura sufocantă vara.

într-una din călătoriile mele în Afganistan, am cunoscut o femeie care cerşea pe străzi. îşi căra în braţe fetiţa, ce părea să aibă doar câteva luni. Am încercat să vorbesc cu femeia despre viaţa ei, dar mi-a zis:

— Soră, dacă o să-mi dai ceva bani, e în regulă să stai aici şi să vorbeşti cu mine. Altfel, te rog să numi iroseşti timpul.

Mi-a fost greu să mi-o scot din minte pe această femeie care îşi ţinea în braţe copilul, în mijlocul unei străzi aglomerate şi haotice din centrul Kabulului. Era praf şi zgomot şi foarte frig. Buzele copilului se învineţiseră, iar mama purta pantofi din plastic, cu găuri la călcâie. M-am uitat la ele, amândouă înţepenite de frig, şi mi-am dorit cu disperare să le ajut, dar nu puteam face mare lucru. I-am dat femeii nişte bani şi am plecat. în timp ce mă întorceam la birou, îmi răsunau în minte cuvintele ei. Avea dreptate. De ce şi-ar fi pierdut timpul cu interviul meu, când putea atrage atenţia trecătorilor din maşini ca să facă rost de bani pentru mâncare?

în ianuarie 2008, când lucram la emisiune în Kabul, unul dintre colegii mei din echipa de ştiri BBC a intrat în biroul nostru şi ne-a rugat să facem donaţii. A zis că un prieten al său îl sunase din nordul Afganistanului să-i spună că o familie îşi vânduse nou-născutul cu 500 de dolari, de disperare. Tatăl nu avea

suficienţi bani de încălzire sau de mâncare. Toţi am dat bani, aşa că tatăl a reuşit să-şi răscumpere fiica şi să cumpere combustibil şi alimente. Vă puteţi imagina deznădejdea unei mame care decide să îşi vândă nou-născutul ca să facă rost de bani pentru a-i hrăni pe ceilalţi membri ai familiei?

I-am întrebat pe ceilalţi reporteri din birou despre experienţele lor în legătură cu sărăcia altor oameni. Toţi ştiau vreo familie atât de săracă, încât membrii ei deveniseră cerşetori, îşi vânduseră copiii sau muriseră din lipsă de mâncare şi adăpost. Imposibilitatea de a avea casă, alimente şi servicii medicale reprezintă o problemă cu care se confruntă zilnic milioane de afgani, iar mulţi dintre ei ne-au spus problemele lor în emisiunile studioului BBC din Afganistan. în unele cazuri, să aducă pe lume un copil şi să-l vândă fusese singurul mod de a hrăni şi de a avea grijă de alţi cinci sau şase copii care altfel ar fi murit de frig.

Cam în perioada aceea, Hillai, una dintre tinerele noastre reportere din Jalalabad, ne-a spus despre Janpary. Hillai îi ştia povestea pentru că Janpary locuia în cartierul ei.

Iubeam lucrul ăsta la *Ora femeii afgane.* Uneori aveam impresia că fiecare femeie ce-şi spune povestea deschide calea unui subiect până atunci ascuns şi fiecare poveste oferea o imagine fascinantă a vieţii de femeie în

Afganistan. Poveştile acestea veneau din toate colturile tării şi multe dintre ele subliniau nevoia femeilor de a-şi cunoaşte drepturile. Povestea lui Janpary[5] era la fel.[5] Era despre sărăcie, dar era şi povestea unei femei care îşi descoperă valoarea, o femeie care îndrăzneşte să încerce să obţină ceea ce îi aparţine din punct de vedere legal.

Janpary s-a născut în provincia Nangarhar, din estul Afganistanului, o zonă renumită pentru climatul plăcut şi cunoscută ca *Hamesha Bahar* sau Primăvara Eternă. Nangarhar are graniţă cu Pakistanul, astfel că traficul de persoane şi de bunuri este intens, în ambele direcţii. Cea mai mare parte a provinciei foloseşte mai degrabă moneda pakistaneză decât pe cea afgană, din cauza comerţului regulat între cele două ţări. în timpul războiului, a fost unul dintre cele mai sigure şi prospere oraşe din estul ţării şi încă este o importantă rută comercială între Afganistan şi Pakistan. Mulţi dintre locuitorii lui sunt agricultori, comercianţi şi oameni de afaceri, dar în timpul războiului mulţi agricultori s-au apucat să cultive maci. în 1990, o secetă puternică a afectat Afganistanul, iar singura cultură care a rezistat a fost cea de mac.

în această provincie locuiesc diverse triburi, dar cele mai multe sunt paştune. Aici sunt urmate strict tradiţiile tribale.

Căsătoriile la vârste fragede reprezintă un lucru obişnuit. în Jalalabad există o universitate frecventată de bărbaţi şi femei tinere, dar bărbaţii care urmează studii superioare sunt mai numeroşi decât femeile. Există tendinţa ca fetele să- şi încheie educaţia la pubertate, mai ales dacă sunt din familii mai tradiţionale. De fapt, dacă o fată ajunge la 18 ani şi nu este măritată, este considerată bătrână şi trecută de vârsta căsătoriei, iar femeile mai bătrâne din familiei o vor numi o „femeie foarte coaptă”.

Mulţi locuitori din Kabul s-au mutat în Jalalabad în timpul războiului dintre mujahedini şi talibani, pentru că acolo nu erau lupte, şi nu au mai plecat. Asta l-a transformat într-un oraş dinamic şi înfloritor, plin de poveşti de viaţă interesante. Janpary nu este una dintre femeile bogate din oraş. E săracă, o văduvă harnică, luptându-se să-şi poată hrăni copiii. Hillai s-a dus acasă la Janpary, să-i înregistreze povestea, pe care mi-a trimis-o prin internet.

Janpary s-a uitat în cutia prăfuită şi a văzut că mai era doar o mână de linte. A tras aer în piept şi a încercat să-şi dea seama cum va hrăni cu ea cinci guri flămânde, uitându-se în jur prin bucătărie, să vadă dacă poate găsi ceva cu care să lungească lintea. Exact atunci, fiica ei a intrat în fugă şi i-a spus că-i era foame.

— Copila mea, mama ta e din nou într-un impas mare. Nu avem suficientă mâncare şi nu am destui bani să cumpăr.

Cel mai mic copil al lui Janpary avea şapte ani.

— Dar, mami, de ieri mi-e foame.

Janpary şi-a îmbrăţişat fiica.

— Dacă aş putea, v-aş găti ţie şi fraţilor tăi un minunat orez cu carne. Şi v-aş da fructe proaspete. Dar mama voastră e neputincioasă. A rămas linte atât de puţină, încât şi dacă o gătesc pe toată nu o să-ţi ajungă ţie, darămite fraţilor tăi.

Fata ei s-a gândit o clipă şi a zis:

— Deci trebuie să rămân flămândă?

— Nu, a zis Janpary, o să ies să caut ceva de lucru şi o să aduc nişte mâncare.

Janpary şi-a înfăşurat *burqa* albastră în jurul capului şi a ieşit din casă. Păşea rapid cu sandalele din plastic, prin căldura verii. Era supărată că cei mici nu mâncaseră de două zile şi voia să ajungă repede la destinaţie. La periferie, s-a oprit la o casă mare, cu porţi din fier. Janpary a bătut tare şi, după câteva minute, un tânăr s-a apropiat, a deschis porţile şi a întrebat-o cine era.

— Vreau să o văd pe Bibi jan.

— Cine eşti?

— Numele meu este Janpary. Te rog, spune-i lui Bibi jan că văduva Janpary e aici. A venit să-şi ofere serviciile.

Tânărul a trântit uşa şi a lăsat-o pe Janpary să aştepte afară, în soarele arzător. După câteva minute, s-a întors şi

a deschis porţile, facându-i semn să intre în casă. Aceasta l-a urmat înăuntru şi şi-a dat jos sandalele. Casa era mare, iar picioarele ei au simţit o plăcută senzaţie răcoroasă când a călcat pe gresie. Tânărul a îndrumat-o să meargă sus. A urcat scările, paşii ei lăsând urme umede şi prăfuite, şi a intrat într-o cameră cu covoare scumpe. Bibi stătea pe un pat mare din lemn.

— *Salamalikum,* Bibi jan.

Femeia mai în vârstă s-a uitat blând la cea tânără.

— *Waliakum-u-salam!*

Apoi, a întrebat-o cum îi merge. Janpary a răspuns:

— Bibi jan, copiii mei n-au mâncat de două zile şi sunt flămânzi.

îi era jenă, dar a continuat.

— Bibi jan, ştii că eu pot să stau nemâncată şi câteva zile.

A zâmbit.

— Poate că e grăsimea în plus din corpul meu; dar copiii mei cer mâncare în fiecare clipă şi am promis că o să le duc ceva azi.

Acum, lacrimile au început să-i curgă pe faţă.

— Doare atât de tare să-i văd flămânzi, a zis ea.

Văduva s-a prăbuşit pe pardoseala din marmură.

— Singurul fel în care m-am gândit că pot să câştig ceva bani a fost să vin la tine. Mă întrebam dacă ai ceva haine care

trebuie spălate. Sau curăţenie de făcut? Poate să ajut cu ceva la croitorie?

Stăpâna casei s-a uitat la ea şi a zis:

— Janpary, ţi-am spus de atâtea ori că deja am femeie de serviciu şi femei care să-mi spele hainele. Te rog, nu mai veni întruna aici. O să-ţi dau de data asta nişte mâncare să o duci acasă, dar, te rog, nu-mi cere de lucru. Oamenii care lucrează pentru mine sunt la fel de săraci ca tine; dacă îţi dau ţie treburile lor, ei ce o să facă?

I-a spus lui Janpary că-i trebuia ajutor doar când avea mulţi invitaţi sau la ocazii speciale. Janpary s-a uitat în jos, auzind veştile dezamăgitoare.

— Dacă tot ai venit până aici, nu o să te las să pleci cu mâna goală.

A chemat o slujnică şi i-a spus să-i dea lui Janpary mâncarea rămasă de seara trecută. Janpary a luat-o şi s-a rugat ca Bibi să aibă o viaţă bună.

Când să plece, s-a întors şi a zis:

— Bibi jan, dacă ştii pe cineva care ar putea avea nevoie de o slujnică, sunt mereu pregătită. Jur pe viaţa copiilor mei că voi munci din greu.

Bibi i-a spus că nu poate să promită nimic, dar o să-şi întrebe familia şi prietenii.

Janpary s-a grăbit acasă. Respirând greu, a împins uşa spartă a casei sale şi a strigat:

— Copii, veniţi, am mâncare.

în câteva secunde, copiii lui Janpary s-

au adunat în jurul ei, ca nişte tigri flămânzi. Janpary a deschis punga şi a scos mâncarea gătită, carne, orez şi legume, pe care copiii au devorat-o. Bibi îi arătase bunătate şi îi dăduse suficientă mâncare pentru ea şi pentru copii. Janpary a luat o oală, a pus apă în ea şi i-a sfătuit pe copii să mănânce încet, să nu-i doară stomacul. I-a privit cu drag în timp ce mâncau. Fiica ei a luat nişte mâncare cu mâna şi i-a oferit mamei ei, dar Janpary a dat din cap.

— Mâncaţi voi mai întâi; dacă rămâne ceva, o să mănânc şi eu.

Janpary a luat vechiul evantai făcut de ea şi l-a fluturat deasupra copiilor. A încercat să se gândească ce să facă. Poate că trebuia să meargă la casa vecinilor, să-i întrebe dacă aveau nevoie de o slujnică. Ce îngreuna şi mai mult viaţa lui Janpary era faptul că la vremea aceea, potrivit legilor talibane, femeilor nu le era permis să lucreze în afara casei sau să înveţe. Nu puteau să aibă locuri de muncă normale, precum curăţenia sau gătitul în clădiri guvernamentale, şcoli sau spitale, pentru care să primească un salariu.

Janpary locuia cu cei patru copii ai ei într-o casă mică din lut, pe care le-o lăsase soţul ei când murise. Se măritase de tânără, iar soţul ei fusese deja căsătorit cu o altă femeie. Fratele ei pierduse la un pariu şi nu avusese

suficienţi bani să plătească, aşa că o oferise pe sora lui, ca a doua soţie. Ea fusese dată pentru a plăti datoria fratelui ei la pariuri şi îşi începuse viaţa de adult fără vreo ceremonie de nuntă, ca a doua soţie a unui parior înrăit. Viaţa nu era uşoară pentru ea. Deşi soţul ei nu era rău şi nu o bătea, trebuia să muncească din greu în casă, să o mulţumească pe prima soţie. Nu simţea că era iubită sau că cineva avea grijă de ea. A trecut mult timp până când lui Janpary i s-a dat voie să-şi viziteze părinţii, a trebuit să aştepte până când a avut cel puţin doi copii, pentru că după aceea a fost considerată o femeie folosită, care n-ar fi îndrăznit să fugă şi n-ar fi fost dorită de altcineva. De obicei, soţul ei era ocupat cu pariurile lui, dar cel puţin le asigura lui Janpary şi copiilor ei mâncare şi adăpost.

Viaţa lui Janpary a devenit foarte dificilă după ce soţul ei a fost ucis. Nu era foarte clar ce se întâmplase, dar moartea lui fusese legată de pariuri. La sfârşitul anilor 1980, Janpary a supravieţuit pentru un timp, deoarece guvernul comunist le-a ajutat pe văduve şi pe orfani. Văduvele şi angajaţii guvernului primeau lunar cupoane cu care puteau să cumpere făină, ulei, zahăr, săpun şi alte câteva obiecte pentru casă. Cele mai multe dintre acestea erau importate din Rusia, dar când mujahedinii şi talibanii au venit la putere totul s-a schimbat. Nu a mai existat ajutor guvernamental sau sprijin

pentru văduvele ca ea.

Janpary s-a trezit că era o văduvă fără educaţie, cufundată în sărăcie, cu patru copii de hrănit. Presiunile situaţiei au facut-o să uite că fusese monedă de schimb pentru un pariu pierdut, pentru a deveni a doua soţie a unui bărbat bătrân. între timp, prima soţie murise, iar copiii din prima căsătorie crescuseră. Fratele ei avea nouă copii şi o casă în apropiere, dar nu o ajuta în vreun fel. Janpary nici nu îi ceruse ajutor, nici nu îndrăznise să-i spună că era blocată în situaţia aceea din cauza pariurilor lui. îl vizita foarte rar.

Fiica ei i-a oferit din nou nişte mâncare, dar ea i-a spus să o păstreze pentru când îi va fi foame mai târziu. Le-a spus copiilor să-i dea *burqa.*

— Nu iesiti nicăieri. Mă întorc în curând.

A plecat din nou să caute de lucru. A mers repede, până a ajuns la un bungalow din zona bogată a Jalalabadului. A bătut la poartă şi a ieşit un servitor. Janpary avea faţa ascunsă de *burqa.* Bărbatul s-a uitat la ea de sus până jos. Deşi nu putea să o vadă bine, şi-a dat seama că era săracă, după sandalele din plastic uzate, care fuseseră cusute cu aţă neagră groasă. I-a văzut mâinile aspre de muncă şi hainele pline de praf.

— Cine eşti? Ce vrei?

Janpary a vorbit cu voce joasă şi

nesigură:

— Fratele meu, am venit să caut de lucru. Sunt săracă şi voiam să ştiu dacă aveţi nevoie de cineva
care să cureţe, să spele şi să aibă grijă de casă.

Paznicul i-a spus să aştepte afară. Şi el era sărac şi o înţelegea. Janpary ştia că va avea de aşteptat, astfel că s-a aşezat pe jos lângă poartă şi s-a rezemat la umbra zidului. S-a rugat să primească de lucru. Era pregătită să facă orice muncă, oricât de umilă, stresul de a găsi mâncare pentru copii devenea prea mare.

Când a auzit paşii paznicului întorcându-se, s-a ridicat repede şi şi-a acoperit faţa cu *burqa.*

— Soră, doamna te cheamă înăuntru. M-am asigurat că o să te cheme.

Janpary l-a binecuvântat.

— Frate, îţi doresc multă fericire pentru copiii tăi; ai încercat să mă ajuţi, Domnul să te ajute.

Paznicul a condus-o înăuntru şi a îndrumat-o spre o cameră mare, unde proprietara casei se uita la televizor. înainte să intre, Janpary şi-a dat jos sandalele şi le-a lăsat la usă.

— *Assalam-alikum,* a zis Janpary.

Femeia era îmbrăcată cu şalvari şi *kamiz* noi, din mătase, iar în mână ţinea telecomanda televizorului. A dat volumul încet, deşi era deja foarte încet, pentru că era în vremea când oamenii se uitau la televizor pe ascuns. Talibanii

interziseseră asta, dar unele familii continuau să se uite în secret, mai ales dacă erau bogaţi. Femeia i-a întors salutul şi i-a spus să ia loc.

Janpary s-a uitat la hainele ei noi, la brăţările din aur şi la mâinile catifelate. S-a gândit că era foarte frumoasă. Femeia o privea şi ea cu atenţie pe Janpary. Janpary era mai tânără, dar arăta mai bătrână, mai palidă şi obosită. Femeia a întrebat-o ce putea să facă.

— Bibi jan, pot face curăţenie, pot să spăl, să gătesc, să am grijă de animale!

Janpary trăncănea vrute şi nevrute, din dorinţa de a-şi impresiona gazda. Femeia a zâmbit şi a zis:

— De gătit, gătesc. Voi avea nevoie de ajutor la spălat şi la curăţenie, dar numai pentru următoarele două săptămâni, pentru că femeia de serviciu s-a întors în satul ei. Ai putea începe de mâine? O să-ţi dau haine de spălat şi vei face curăţenie în casă. în schimb, o să te plătesc şi în fiecare zi poţi lua mâncarea rămasă.

I-a spus că soţului ei nu-i plăcea să mănânce acelaşi fel de mâncare de două ori la rând, astfel că trebuia să gătească în fiecare zi. Janpary a început să se roage pentru femeie.

— Bibi jan, Domnul să vă binecuvânteze pe tine şi pe familia ta. Pentru mine, chiar şi o zi de muncă înseamnă mult. Trebuie să am grijă de copii, iar dacă nu muncesc, rămân flămânzi. Mândria nu mă lasă să cerşesc pe străzi. De ce să cerşesc, dacă

Domnul mi-a dat un trup potrivit pentru muncă?

Femeia i-a arătat lui Janpary ce avea de făcut şi i-a spus să se întoarcă în dimineaţa următoare. Janpary era încântată şi mândră; se simţea liberă ca o pasăre. I-a mulţumit din nou paznicului şi i-a urat lui şi familiei lui o viaţă fericită. Apoi s-a grăbit spre casă, încântată să le dea copiilor vestea cea bună. Când a intrat în casă, fiica cea mai mică a alergat spre ea.

— Mami, unde ai fost? Mi-a fost dor de tine.

Janpary a îmbrăţişat-o şi i-a spus că, întrucât şi-a găsit de lucru, în curând îi va cumpăra sandalele roşii pe care i le ceruse. Cel mai mare fiu al lui Janpary, Naqib, care avea 10 ani, se juca afară. Când a venit înăuntru, Janpary i-a amintit că ar trebui să se străduiască şi să înveţe, iar când va fi mare să aibă grijă de ea, de sora şi de fraţii lui. Când i-a spus vestea cea bună, el a zis:

— Mamă, nu trebuie să-ţi faci probleme, voi face totul ca să am grijă de voi. Vreau să cumpăr haine noi pentru sora mea şi pentru fraţii mei, aşa cum au făcut verişorii mei.

Janpary i-a spus lui Naqib să nu se compare cu verii lui, pentru că fratele ei era bogat şi îşi permitea uşor haine noi, mâncare bună şi cărţi de şcoală, dar fiul ei n-a fost mulţumit de această explicaţie.

— Dar, mamă, verişorii noştri mereu se

laudă cu lucrurile lor noi. Ei spun că tu cerşeşti! E adevărat?

Janpary s-a uitat în ochii fiului ei şi a zis:

— în primul rând, unchiului tău ar trebui să-i fie ruşine de el însuşi. Ţi-am spus că e uşor să cerşeşti, iar eu nu o să fac asta. O să muncesc atât timp cât o să am forţă să o fac. Pot să spăl şi să fac curăţenie.

I-a arătat mâinile.

— Uite, copilul meu, mâinile mamei tale sunt puternice. Nu sunt făcute pentru cerşit.

Janpary l-a îndemnat să ignore ce spuneau verişorii lui şi să se străduiască să înveţe. A stins lampa, s-a întins pe jos, aproape de cei patru copii ai ei, şi a recitat versete din Coran, cum fac mamele, să-i binecuvânteze înainte de a dormi.

Dimineaţă devreme, când s-a auzit cântând cocoşul vecinilor, Janpary era deja trează. S-a dus să se spele într-un colţ al căsuţei ei din lut şi a auzit chemarea mullahului la rugăciune, *azan.* După ce şi-a făcut rugăciunea de dimineaţă, s-a dus să-l trezească pe Naqib, să meargă la şcoală. Pentru băieţi şi fete până la vârsta de 18 ani aceasta e gratuită, dar, adesea, părinţii ca Janpary nu îşi permit uniforma, pixurile şi caietele. Şcoala începe la ora opt dimineaţă şi se termină pe la douăsprezece şi jumătate. Totuşi, mulţi

copii nu se duc la şcoală, pentru că trebuie să lucreze acasă, pe câmp sau la afacerile familiei. Alţii sunt obligaţi să vândă pe stradă ţigări şi gumă de mestecat. De cele mai multe ori, fetele nu merg la şcoală pentru că părinţii lor nu văd rosul educaţiei pentru ele.

Janpary i-a spus lui Naqib în care casă va lucra şi i-a promis că se va întoarce la prânz cu mâncare pentru copiii mai mici. Când a ajuns la casa femeii, paznicul i-a arătat o grămadă mare de rufe de spălat, iar ea s-a apucat să frece cearşafurile şi hainele. Nu a cedat oboselii; a frecat din greu, fără să se gândească la pielea ei. Voia să-i arate lui Bibi cât de bine putea să lucreze. Pe când s-a trezit femeia, Janpary deja atârnase la uscat unele rufe. Bibi s-a uitat la şirul de haine şi a lăudat-o pentru munca ei. A sfatuit-o pe Janpary să ia o pauză şi să mănânce, dar ea voia să termine treaba şi a insistat că toate hainele trebuiau spălate şi uscate cât era soare.

Când a terminat de spălat, Janpary şi-a făcut nişte ceai verde. A pus în cană mult zahăr şi a mâncat o bucată de pâine, pe care paznicul a împărţit-o cu ea. Janpary nu mâncase de trei zile, iar pâinea aceea i s- a părut o mâncare de la un banchet de bogătaşi. După aceea, s-a apucat să spele podelele din marmură. Le-a frecat bine, transpirând şi gâfâind.

Bibi a venit să se aşeze pe canapea şi a întrebat-o pe Janpary despre viaţa ei.

Janpary a ridicat privirea.

— Viaţa mea este foarte simplă. Nu am bani. Sunt văduvă cu patru copii de care trebuie să am grijă.

Janpary şi-a şters transpiraţia de pe frunte cu vălul şi a râs.

— Capul meu e plin cu poveşti, Bibi. Dacă ţi-aş spune tot ce s-a întâmplat în viaţa mea, ai obosi. Să trăiesc cu un bărbat care paria mereu – şi pierdea – nu a fost uşor. Am fost victima unui pariu între fratele meu şi soţul meu. încă sufăr din cauza asta.

— Ce face fratele tău acum? a întrebat ea. Cum e viata lui?

— Fratele meu este bogat, a răspuns Janpary. Are nouă fii şi locuieşte într-o vilă.

Femeia a întrebat-o cum a devenit fratele ei atât de bogat, iar Janpary i-a explicat că, atunci când părinţii ei au murit, fratele ei a moştenit totul.

— Bărbaţii sunt foarte norocoşi. El a luat tot pământul pe care l-a lăsat tata, iar acum trăieşte o viaţă confortabilă, cu soţia şi copiii.

— Dar, Janpary, ascultă-mă cu atenţie, trebuie să ceri partea ta din moştenire!

Janpary n-a înţeles ce voia să spună Bibi şi a întrebat cum putea face asta. Stăpâna ei era educată şi i-a recitat *Aayat-vi,* din capitolul Al-Nisa, din Coran: „Bărbaţii vor avea o parte din ceea ce lasă părinţii şi rudele apropiate, iar femeile vor avea o parte din ce lasă

părinţii şi rudele apropiate, fie că moştenirea este mare sau mică: aceasta este porunca Domnului.”

— Dar, Bibi, a zis Janpary, ştii cum este cu fiicele; în cultura noastră, nimeni nu le dă nimic din *meeras* (moştenire). Fratele meu se va înfuria foarte tare dacă voi cere ceva.

— Dacă nu-ţi ceri drepturile, nu-ţi va da niciodată nimic; şi oricum ar trebui să te ajute, pentru că el este responsabil de greutăţile tale.

S-a aşezat pe jos, lângă Janpary.

— Curăţenia şi spălatul pe care le faci în case ca a mea nu te vor ajuta mereu. O să te doară mâinile şi picioarele şi, după o vreme, nu o să mai poţi lucra. Cred că ai suferit destul. Ar trebui să fii mândră de tine, pentru că lucrezi din greu şi pentru că eşti pregătită să faci orice e nevoie pentru copiii tăi. Puterea asta pe care o văd în tine îţi va permite să iei partea ta de moştenire de la fratele tău. E dreptul tău. în cartea noastră sfântă, Coranul, Domnul spune că trebuie să-ţi ceri dreptul.

Cuvintele i-au dat putere lui Janpary. înainte să plece, s-a dus să o caute pe Bibi.

— Mă bucur atât de mult că v-am cunoscut. Mi- ati arătat o cale de ieşire din situaţia mea. Acum mă simt în stare să-i cer fratelui meu partea mea de *meeras.* Tata a lăsat o moştenire pentru amândoi. Aveţi dreptate, dacă nu o să i-o

cer fratelui meu, el o să închidă ochii şi o să continue să mănânce mâncarea copiilor mei.

Janpary a plecat cu mâncare pentru copii şi cu bani pentru munca făcută. în drum spre casă, s-a oprit la un magazin, să cumpere ulei, fainã, zahăr şi orez. Era pentru prima dată într-o lună când Janpary putea să cumpere mâncare. Se simţea foarte puternică şi mândră de ea pentru că reuşise să facă asta. S-a grăbit spre casă cu două pungi cu mâncare. Fiica ei a văzut-o pe stradă şi a alergat spre ea strigând-o.

— Copila mea, a zis Janpary, dându-i una dintre pungi, o să facem o grămadă de pâine şi mâncare gustoasă pentru voi. Nu va mai trebui să vă culcaţi flămânzi.

Fata a zâmbit.

— Dar, mamă, ai uitat să-mi cumperi sandalele roşii.

Janpary a râs şi i-a spus că i le va cumpăra în curând şi că nu putea să ia totul din prima zi de salariu.

în ziua aceea, corpul lui Janpary n-a cunoscut oboseala. Era atât de fericită şi de entuziasmată că reuşise să le aducă mâncare copiilor, încât s-a dus direct la bucătărie şi a început să facă pâine şi să gătească orez cu legume.

A doua zi, dimineaţă devreme, şi-a trezit copiii şi le-a spus să se grăbească, pentru că voia să-i ducă într-o vizită la verişorii lor. Fiul cel mai mare a întrebat-o de ce se duceau la unchiul lor atât de

devreme.

— Naqib, fiule, vreau să-i cer unchiului vostru ce ni se cuvine. Noi trăim în greutăţi şi sărăcie, iar el ne poate ajuta.

Fratele lui Janpary a fost surprins să-i vadă pe sora lui şi pe copii atât de devreme.

— *Salaam,* Janpary. Ce mai faci?

Janpary l-a salutat pe fratele ei şi i-a spus că venise să-i ceară ajutorul. El stătea pe *charpoie,* iar ea şi copiii ei stăteau pe jos. Soţia lui le-a oferit tuturor ceai verde. Erau nerăbdători să afle ce voia Janpary. Ea a început să le explice cât de săracă era.

— Frate, tu ştii cât de dificil este pentru o femeie să câştige bani. De când a murit soţul meu, găsesc câte puţin de lucru, ici-colo, să-mi hrănesc copiii – spălat şi curăţenie – dar nu e suficient. Mă întrebam dacă tu...

A făcut o pauză. Fratele ei s-a uitat la ea şi la cei patru copii ai ei şi a izbucnit în râs.

— Haide, haide, Janpary; ştii că eu am o familie şi mai numeroasă de care trebuie să am grijă. Cum aş putea să te ajut şi pe tine?

Soţia fratelui ei a intervenit şi ea:

— Nu putem hrăni mai multe persoane. De unde crezi că vor veni banii?

— Nu cer milă, a răspuns Janpary. Când am cerut eu asta? Nu m-ai lăsat să termin ce încercam să spun.

Fratele şi cumnata ei au fost surprinşi

să o audă pe Janpary atât de sigură pe ea şi s-au alarmat gândindu-se ce ar putea însemna asta.

— Cred că stiti amândoi ce vreau să vă cer.

Janpary încă avea *burqa* pe cap, dar vorbele ei s- au auzit tare şi clar.

— Frate, am venit să cer partea mea din moştenirea de la tata. El a lăsat ceva pământ, care acum e la tine. Dacă o să-mi dai partea mea, o să ne fie de mare ajutor mie şi copiilor mei.

Fratele lui Janpary nu şi-a mai putut controla furia şi s-a ridicat de pe *charpoie.* Cuvintele ei erau ca nişte gloanţe trase în ceafa lui. Soţia lui a fost prima care a răspuns:

— Janpary, unde ţi-e ruşinea? Cum poţi să-i ceri fratelui tău *meeras*[7].

Fratele lui Janpary s-a aşezat lângă ea.

— Uite ce e, soră dragă, ştii că în cultura noastră nicio femeie – vreau să spun nicio femeie decentă – nu cere *meeras.* Ce a lăsat tatăl nostru îi aparţine doar fratelui tău. Tu te-ai căsătorit cu mult timp în urmă.

— Oh, jur pe Dumnezeu, jur pe viaţa copiilor mei că, dacă aş fi avut vreun ban sau vreun venit, nu aş fi fost aici. Dacă aş putea să-mi hrănesc copiii, nu ţi-aş cere nimic.

Janpary a început să suspine.

— Te rog, frate, ai milă de copiii mei fără de tată; nu mă obliga să cerşesc pe străzi. Doar dă-mi ce poţi. Nu cer tot ce

mi se cuvine.

Cu cât implora Janpary mai mult, cu atât mai tare se înfuria fratele ei. I-a spus că va căuta o cale să o ajute, dar acum trebuia să plece acasă la ea. Janpary şi copiii ei plângeau. Erau tulburaţi să-l vadă pe unchiul lor furios, strigând la mama ei şi la neajutorarea ei. Cumnata lui Janpary s-a apropiat şi i-a şoptit la ureche:

— Femeie, îţi spun: uită de toată această prostie legată de *meeras.*

— Nu ţi-e ruşine? i-a răspuns Janpary. Ai luat toată moşte-nirea familiei mele. Dacă cer partea mea crezi că e ruşinos, dar să nu-mi dai ce mi se cuvine nu este?

Cumnata ei a privit-o în faţă.

— Femeie, îţi spun să nu mai visezi că obţii nici măcar o jumătate de rupie. Eşti doar o văduvă fără ruşine. întoarce-te la cerşitul tău şi nu-l mai deranja pe soţul meu.

Chiar şi printre lacrimi, Janpary şi-a găsit vocea.

— Poţi spune orice despre mine, dar nu sunt slabă. Nu iau dreptul altcuiva. Da, ştiu că sunt văduvă şi sunt foarte conştientă că nu am voie să trăiesc ca alte femei ale căror soţi sunt încă în viată – am pierdut acest drept când soţul meu a murit. Ştiu că văduvelor nu li se dă voie să spună ce simt; dar sunt şi mamă. îmi dau seama că te fac de râs, trebuie să mă gândesc de două ori înainte să ies din casă, să fiu atentă la ce spun, plus că tot

ce fac e judecat. De când mi-am pierdut soţul, nu am purtat haine noi; Eid şi zilele de sărbătoare sunt momente întunecate pentru mine, dar nu uita cine sunt. Sunt sora ta. Nu pot să-ţi doresc nimic rău, pentru că soţul tău e fratele meu. îi doresc fratelui meu toată fericirea şi mă rog Domnului să te îndrume pe calea cea bună. Nu pot nici măcar să te blestem, pentru că nu am răutatea necesară să-ti doresc să fii în locul meu. Dacă aş face asta, nu aş fi mai bună decât tine. Nu ştiu unde ţi-e simţul dreptăţii şi nu înţeleg unde e bunătatea fratelui meu.

Apoi Janpary şi-a luat fiica de mână şi a ieşit din casa fratelui ei urmată de ceilalţi copii. în timp ce se îndepărtau, Naqib a zis:

— Mamă, am vrut să-l bat pe unchiul când a strigat la tine.

Janpary a fost şocată:

— Copilul meu, eşti prea tânăr; nu trebuie să vorbeşti aşa. O să rezolv asta şi o să mă asigur că ne primim partea de la fratele meu.

Janpary şi-a dus copiii acasă, apoi a plecat la muncă. A plâns mergând pe străzi, cu *burqa* izolând-o de restul lumii, ca o draperie. Era nerăbdătoare să o vadă pe Bibi şi să-i spună ce se întâmplase. Copiii ei plânseseră cu ea, dar erau prea mici şi nu puteau să o ajute. Avea nevoie de o prietenă căreia să-i împărtăşească suferinţa. Janpary s-a dus direct în bucătărie, şi-a dat jos *burqa,* şi-a legat

eşarfa în jurul capului, şi-a ridicat mânecile şi a început să spele un morman de vase. Apoi s-a aşezat pe un scăunel din lemn, să frece oalele murdare. Le- a stropit cu apă, cu lacrimile curgându-i în continuare pe obraji. Şi-a suflat nasul în mânecă şi s-a străduit să nu mai plângă, dar era imposibil din cauza durerii pricinuite de fratele ei şi a fricii de sărăcie. Cumva, a găsit energie să frece oalele şi să le dea strălucirea necesară. Le-a frecat cu nisip la fund, unde fuseseră arse, şi le-a pus la uscat, la soare. S-a mişcat repede, să-şi termine treaba, dar gândurile îi erau blocate la felul în care o tratase fratele ei.

Când Janpary s-a dus sus să o vadă pe Bibi, aceasta tocmai îşi termina micul dejun. A salutat-o pe Janpary şi i-a observat ochii roşii şi umflaţi. A întrebat-o dacă era ceva în neregulă. Acea singură întrebare a fost de ajuns ca Janpary să se pună din nou pe plâns.

— Bibi jan, nu e mare lucru. Ştiam că fratele meu mă va refuza.

Bibi a invitat-o pe Janpary să stea lângă ea. Apoi i- a zis:

— Prea mult plâns te privează de energie. Te sfâşie şi după multe ore de plâns nu primeşti niciun ajutor. Ajutorul vine doar dacă te străduieşti.

Dar Janpary nu putea să se oprească din plâns şi i- a spus lui Bibi că se simţise umilită de fratele ei. I-a zis că el şi soţia lui o înjuraseră în faţa copiilor, când

făcuse greşeala de a-şi cere partea cuvenită din *meeras.*

Bibi i-a zis:

— Bineînţeles că fratele tău avea să facă asta. Dacă ar fi fost un om decent, dacă era un bun musulman, nici nu te-ar fi lăsat să ajungi în situaţia asta. Va trebui să-ţi faci un plan şi să te lupţi pentru partea ta.

Janpary a întrebat cum putea face asta.

— Avem o lege şi un guvern. Trebuie să mergi în instanţă, să vorbeşti cu un judecător. Nu-ţi face griji, te voi duce eu acolo.

Janpary s-a simţit foarte uşurată; parcă cineva îi oferea un munte de care să se sprijine. înainte să-şi termine treaba din casă, s-a rugat ca Bibi să aibă o viaţă lungă şi fericită. După-amiază, Janpary s-a întors acasă, să-i hrănească pe copii. Când le-a văzut feţele, şi-a dat seama că ei încă erau supăraţi şi îngrijoraţi pentru mama lor. Janpary a încercat să-i binedispună, spunându-le că le-a adus ceva de mâncare, dar fiica ei a fugit la ea zicând:

— Mătuşa e aici.

Surprinsă, Janpary a întrebat care mătuşă.

— Mătuşa Naseema, soţia unchiului.

Janpary a presupus că venise să o mai insulte şi să o umilească, dar cele două femei s-au salutat politicos. Janpary i-a spus fiicei ei să aducă ceai pentru mătuşa ei, dar Naseema a insistat că voia doar să

schimbe două vorbe cu ea. S-au aşezat fată în faţă. Naseema avea haine noi din bumbac, iar mâinile îi erau catifelate. Janpary avea în jurul corpului o eşarfa mare gri, cu pete de transpiraţie şi mizerie; mâinile îi erau roşii şi bătătorite de la frecat oalele; faţa îi era arsă de soare, iar părul nu părea pieptănat de ceva vreme.

Naseema şi-a dres vocea.

— Ştiu că eşti o femeie onorabilă. Eşti o femeie
paştună şi nu-ţi stă bine să faci astfel de lucruri ruşinoase. Cunoşti vreo femeie paştună care a făcut aşa ceva? O să-ti faci de ruşine fratele în fata
întregului sat, aşa că te rog să te răzgândeşti. îţi ofer posibilitatea să vii să locuieşti în casa noastră. O să- ti dăm tie şi copiilor o cameră într-un colt al casei, în schimb, poţi avea grijă de ea şi, în loc să faci curat în casele străinilor, poţi să faci curat într-a mea. Şi copiii tăi pot ajuta. După cum ştii, copiii mei sunt la şcoală toată ziua, iar eu rămân acasă cu prea multe treburi pe cap.

Lui Janpary nu-i venea să creadă ce auzea. Nu reusise să se uite la cumnata ei cât vorbise şi desenase linii cu degetele pe podea, dar acum şi-a ridicat privirea.

— Naseema! De ce nu ai pic de bunătate pentru mine? Sunt femeie şi mamă, exact ca tine. Tot ce am este această căsuţă, iar acum vreţi să o

părăsesc şi să fiu slujnica voastră?

— Da, vreau să fii slujnica mea! Te aştepţi să te tratez ca pe o regină?

Janpary a început să plângă şi să ţipe.

— Naseema, teme-te de furia Domnului. Uită-te la copiii mei. Şi eu vreau să-mi trimit copiii la şcoală, iar tu vrei ca ei să devină slujitorii tăi?

Naseema a zis:

— Pentru o femeie tânără care umblă toată ziua prin casele altora, cu siguranţă că e mai bine să nu stai la vedere, în casa fratelui tău. E de preferat să lucrezi pentru fratele tău şi copiii lui decât să speli şalvarii murdari ai unui bărbat străin!

— Sora unui frate neruşinat ca al meu trebuie să spele şalvarii străinilor. Dacă fratelui meu, care şi-a pierdut sora la un pariu, nu-i este ruşine, mie de ce mi-ar fi? Dacă cumnata mea mă calcă în picioare, pe mine şi pe copiii mei, de ce aş fi slujnica lor? E jignitor să vă numesc familia mea. Să-ţi fie ruşine, femeie, să-ti fie ruşine!

Naseema părea atât de furioasă, încât arăta de parcă era cât pe ce să-şi sfâşie hainele de pe ea de nervi.

— *Faihsha* (târfa)! Du-te şi culcă-te cu bărbaţii pentru care lucrezi, pentru că nu ai primit suficientă atenţie de la soţul tău parior. Ai face orice ca să-l dezonorezi pe fratele tău.

Copiii lui Janpary au început să plângă. Janpary a trebuit să se abţină să sară la

cumnata ei.

— Naseema, am venit la voi în particular să-i cer soţului tău partea mea, dar acum sunt obligată să merg în instanţă, să cer ce este al meu. Am de gând să obţin de la tine şi de la familia ta fiecare rupie care mi se cuvine. Domnul mi-a dat acest drept.

în clipa aceea, Naseema s-a ridicat.

— Tu auzi ce spui! Cine te crezi? De unde ai venit cu povestea asta despre instanţă? De la bărbaţii cu care îţi petreci timpul. Ei trebuie să-ţi fi umplut capul cu prostiile astea.

Faţa lui Janpary s-a înroşit, apoi s-a albit.

— Pentru Dumnezeu, femeie, nu mă insulta doar pentru că sunt săracă şi văduvă! Cum îndrăzneşti să-mi spui asemenea lucruri oribile, în faţa copiilor mei? N-ai teamă de Dumnezeu? Islamul mi-a dat acest drept.

Janpary s-a dus la Naseema şi a apucat-o de bărbie, implorând.

— Te rog, nu mă insulta. Te implor!

Naseema i-a împins mâna.

— Janpary, nu sunt proastă. Ştiu că tu habar n-ai de prostiile astea despre *meeras.* Evident, eşti una dintre femeile acelea care se culcă cu diverşi bărbaţi. Unul dintre bărbaţii tăi trebuie să-ti fi arătat aceste aiureli neruşinate.

Janpary a prins-o strâns de mână şi i-a spus să plece imediat din casa ei. Naseema a scuturat din cap.

— îi voi spune fratelui tău ce ai făcut azi. Stai să vezi ce-o să păţeşti.

După ce a plecat cumnata ei, Janpary s-a aşezat pe jos în mijlocul camerei, înconjurată de cei patru copii.

— Doamne, asculţi vreodată o văduvă ca mine? a implorat ea. Ce să fac? Te rog, arată-mi o cale de ieşire.

Ea şi copiii au suspinat împreună şi s-au îmbrăţişat. Naqib a zis:

— Mamă, n-o s-o mai las pe mătuşa Naseema să vină aici. Nu-mi place cum vorbeşte cu tine. E adevărat ce spune că te întâlneşti cu bărbaţi?

Janpary era şocată şi supărată că fiul ei părea să o ia la întrebări acum. I-a spus că va trebui să aştepte până va creşte ca să înţeleagă situaţia mamei lui.

— Sper să mai fiu în viaţă când va veni ziua aceea, a zis ea cu mâhnire.

Naqib n-a mai spus nimic. Şi el, şi ceilalţi copii erau obosiţi. Şi Janpary era extenuată, dar o aştepta o noapte lungă şi însinguratã, în care avea să se gândească ce să facă.

A doua zi, dimineaţă devreme, Janpary s-a ridicat să-şi spună rugăciunile şi să prepare micul dejun pentru copii. A intrat în camera în care dormeau şi i-a sărutat blând pe frunte, pe fiecare. în momentul acela a decis să-şi ia partea ei de *meeras* de la fratele ei, indiferent ce ar fi însemnat aceasta.

Janpary a început curăţenia când Bibi încă dormea, nerăbdătoare ca stăpâna

casei să se trezească şi să-i dea un sfat. Pe la nouă, Bibi s-a ivit, în sfârşit. Janpary i-a făcut ceai şi a început să-i povestească cum o insultase cumnata ei. Bibi a zis că ar trebui să se ducă la secţia de poliţie, să ceară un sfat legal, oferindu-se să îl trimită pe paznic cu ea. Janpary era speriată de ideea de a face asta, dar nu a îndrăznit să refuze, pentru că era hotărâtă să lupte pentru dreptul ei. Luase o decizie şi avea de gând să se ţină de ea.

Janpary i-a promis lui Bibi că o să-şi termine toată treaba când se întoarce şi a urcat în maşină cu paznicul. Au trebuit să se prefacă soră şi frate, deoarece, dacă talibanii aflau că ea ieşise din casă cu un bărbat care nu îi era rudă, ar fi considerat că era *haram,* ceva interzis de islam. Talibanii considerau că trebuie să ai o relaţie legală şi islamică cu bărbatul cu care eşti pe stradă; ei îl numesc pe acel bărbat *mahram.*

Era prima dată când Janpary se ducea într-un loc oficial pentru un sfat legal. Era emoţionată că trebuia să stea de vorbă cu autorităţile despre *meeras.* S-a aşezat pe un scaun din lemn, pus în faţa unui birou mare, într-o încăpere întunecată şi prăfuită. Un taliban cu un turban mic, negru, cu barbă lungă şi ochi conturaţi cu cărbune negru s-a uitat la ea şi a întrebat:

— Ce vrei? De ce ai venit?

Mâinile lui Janpary au început să tremure. Auzise poveşti despre talibani

care bătuseră femei pe stradă. Vocea ei abia se auzea, pentru că ţinea capul în pământ şi îi era acoperit de *burqa.*

— Mullah Saab, trebuie să obţin de la fratele meu partea mea de *meeras.* Suntem musulmani şi i-am cerut partea mea de moştenire. Sunt săracă, văduvă şi am patru copii. Mai am de lucru doar pentru câteva zile, iar după aceea nu voi mai avea bani şi nu ştiu cum o să-mi hrănesc copiii.

Mullahul a pufnit.

— Şi ce vrei să facem noi? a râs el sarcastic, iar cei doi poliţişti care stătea în apropiere au izbucnit şi ei în râs.

— Ce? Vrei să-l bat?

— Nu, Saab, îmi vreau doar partea.

Mullahul a notat câteva detalii despre fratele ei. I- a poruncit lui Janpary să meargă acasă şi să nu mai vină la secţia de poliţie. I-a spus că îi vor verifica povestea şi, dacă ea avea drepturi legale, vor lua *meeras* de la fratele ei.

Janpary abia aştepta să părăsească atmosfera sufocantă a secţiei de politie. A urcat în maşină şi i- a spus paznicului ce se întâmplase.

— Oh, Janpary, îţi spun eu că n-o să facă nimic. Doar dacă mullahul superior le va ordona, altfel ei ignoră toate cererile de ajutor ale oamenilor săraci.

Janpary i-a spus cum o avertizaseră talibanii să nu se întoarcă, iar paznicul a dat din cap, pentru că asta îi confirma părerea că nu vor face nimic.

întoarsă acasă la Bibi, Janpary i-a povestit ce îi spuseseră poliţiştii că vor face. Bibi i-a spus că era maximul la care se putea aştepta şi poate că vor pune presiune pe fratele ei. Trebuiau să spere. Aşa că Janpary s-a întors la treburile ei: curăţat, spălat şi frecat. Când a fost liberă să se întoarcă acasă, a mers încet, de parcă avea pe umeri o povară imensă. Ca de obicei, fiica ei o aştepta la uşă. Când a văzut-o, fata a început să plângă; era palidă.

— Mami, unchiul e aici şi e foarte furios. Spune că o să te bată.

Janpary i-a spus să nu-i fie teamă, pentru că unchiul nu putea să le facă rău, dar fata tot s-a băgat sub *burqa* mamei şi a rugat-o să nu meargă înăuntru. Când Janpary a intrat în casă, i-a văzut pe fratele ei şi pe fiul lui cel mare. L-a salutat, dar el n-a răspuns. în schimb, s-a ridicat, a venit spre ea şi a lovit-o tare peste faţă. Copiii lui Janpary au început să plângă, rugându-l pe unchiul lor să înceteze. Janpary nu avea putere să se apere; a întrebat doar de ce îi facea asta:

— Ce fel de bărbat slab eşti tu, să loveşti o femeie? Ce fel de frate eşti?

în replică, el a lovit-o şi mai tare, trântind-o la pământ şi strigând:

— Femeie neruşinată, te-ai dus la poliţie, iar acum tot satul ştie de treburile noastre. M-ai făcut de ruşine pe mine şi familia mea.

Şi a început să dea cu picioarele în

Janpary, care era pe jos. Naqib l-a apucat de mână pe unchiul lui şi l-a muşcat, dar a fost lovit tare de vărul lui, care era mult mai în vârstă şi mai masiv decât el. Janpary a simţit loviturile de parcă ar fi bătut-o pe ea.

Copiii ei au ţipat după ajutor, dar n-a venit nimeni. în cele din urmă, fratele lui Janpary a luat un băţ şi a început să o bată, lovind-o ca pe un animal. Ea a încercat să strige, dar n-a ieşit niciun sunet. I-a văzut pe copii plângând neajutoraţi, iar pe fiul ei învineţit. Fratele ei a bătut-o până a obosit. Faţa, mâinile, spatele şi picioarele îi erau umflate şi pline de tăieturi şi vânătăi. Când a plecat, fratele ei a avertizat-o să nu spună nimic nimănui, altfel data viitoare o omoară.

— Janpary, asta e pedeapsa ta pentru că te-ai dus la poliţie. Oriunde ai merge, o să aflu. Orice ai face, o să aflu. îţi aminteşti ce s-a întâmplat cu fiica lui Khan? Au omorât-o. Dacă nu-ţi ţii gura, copiii tăi vor mai pierde un părinte. O să rămână orfani dacă nu-ţi ţii gura aia spurcată! Fetele nu au drept la *meeras.* Aici nu există aşa ceva. Târfele care au obţinut-o nu au obţinut-o pe drept. Ar trebui să-ţi aminteşti că ai fost femeie măritată. Nu sunt responsabil pentru văduvia ta. Dacă nu te descurci, de ce nu te recăsătoreşti? E ultima oară când pomeneşti de *meeras.*

Janpary n-a reuşit să se ridice de pe jos. Copiii s- au adunat în jurul ei.

— Nu vreau să fim omorâţi, i-a zis fata.

Vreau ca tu şi fraţii mei să trăiţi. Te rog, nu mai cere *meeras.* Promit să nu cer mâncare. Putem cerşi pe străzi, dar nu mai merge acasă la unchiul.

Ochii lui Janpary erau atât de umflaţi de la bătaie, încât abia îşi vedea fata. A încercat să se ridice, cu greu. Copiii s-au grăbit să o ajute. Odată ridicată, i-a strâns lângă ea.

— Copiii mei*, toba! Toba* (niciodată) nu voi mai cere meeras.Femeile ca mine nu au niciun drept în ţara asta. Trebuie să tăcem; nu putem vorbi. Vocile noastre nu sunt ascultate.

în noaptea aceea, copiii ei au dormit pe jos, în jurul ei, dar Janpary n-a reuşit să doarmă. A stat ca o stafie, în mijlocul camerei. Şi-a spus că femeile trebuie să tacă, altfel au parte de aceeaşi soartă ca a fiicei lui Khan.

în Afganistan este interzis ca femeile să vorbească despre moştenire. Unele familii se gândesc la fiicele lor când împart moştenirea, dar se întâmplă rar. De obicei, tradiţia pune în umbră religia. Doar câţiva oameni sunt bine documentaţi în legătură cu islamul, astfel că practicile culturale se confundă cu doctrina religioasă. Uneori, această confuzie este intenţionată. De cele mai multe ori, femeile depind de bărbaţi. O femeie afgană nu are casa ei. Când este tânără, stă în casa tatălui ei, când se mărită stă în casa soţului sau a familiei acestuia, iar când e bătrână se spune că

locuieşte cu fiul ei.

Unele familii sunt conştiente că, potrivit Coranului, şi femeile ar trebui să moştenească o parte din ce lasă părinţii sau rudele apropiate, dar cele mai multe femei şi fete nu sunt incluse şi suferă la fel ca Janpary. Sunt prea speriate să meargă în instanţă şi să-şi ceară drepturile, pentru că acest lucru este considerat ruşinos. De obicei, femeile care se luptă pentru partea lor de moştenire pierd. într-o societate dominată de bărbaţi ca Afganistanul, bărbaţii le decid soarta şi, desigur, de cele mai multe ori iau decizii care le sunt prielnice lor, nu femeilor.

Janpary a sfârşit prin a-şi dori să nu o fi consultat pe Bibi. Uneori e mai bine să rămâi ignorant, s-a gândit ea. Le-a spus copiilor că n-ar fi trebuit să se întindă mai mult decât plapuma; n-ar fi trebuit să încerce să obţină mai mult decât avea. Femeile ca ea trebuiau să tacă şi să-şi accepte soarta.

în ziua următoare, Janpary avea vânătăi pe tot corpul, dar s-a întors acasă la Bibi. A acceptat acea experienţă ca parte din soarta ei şi a continuat să muncească în casa cea mare, ca menajeră.

Dacă te duci într-un sat afgan şi întrebi o femeie fără educaţie despre drepturile ei islamice, probabil că îţi va spune despre toate regulile tradiţionale pe care le respectă şi pe care mama, bunica şi mătuşile ei le-au respectat şi ele mereu.

Informaţiile despre legile islamice şi despre legile ţării sunt foarte limitate. Unele organizaţii ale drepturilor omului au început să le ofere femeilor de la sat astfel de informaţii, dar accesul la cele din regiunile izolate este foarte limitat.

îmi amintesc că am însoţit-o pe mama la o petrecere în casa unei familii afgane care sărbătoarea naşterea unui băiat, după patru fete. Era o atmosferă fericită şi toate am servit mâncare afgană delicioasă. Când petrecerea s-a terminat şi ne-am dus acasă, mama băiatului le-a dat cadouri mamei şi celorlalte femei mai în vârstă venite acolo. Am întrebat-o de ce ne dădea daruri, după ce făcuse deja atât de multe cheltuieli. A zis:

— Am dat naştere unui fiu!

— Dar ai dat daruri şi la naşterea fiicelor tale? am întrebat.

— Oh, nu! Dacă nu aş face asta la naşterea fiului meu, după cum zice mama, aş comite un păcat!

Asta demonstrează cât de mult se confundă în ţara mea tra-diţiile cu religia. în religia noastră nu există nimic care să spună că trebuie să dai daruri la naşterea fiului tău, pentru că altfel vei fi văzută ca o păcătoasă. Dar multe femei îşi justifică acest comportament convingându-se că un obicei este, de fapt, o regulă sau o datorie religioasă, când în realitate cele mai multe reguli religioase se referă doar la rugăciune şi post. în general, este vina lipsei de educaţie, dar aceste tradiţii sunt

menţinute acasă, în fiecare familie, şi transmise de la mamă la fiică.

Povestea Laylei

Văduva de război

Layla stătea în faţa unui *degdaan* (cuptor din lut, în care se face foc cu lemne), gătind pentru familia ei o tocană de carne numită *shorba.* în timp ce învârtea în oală, fredona încet.

Lumina focului de sub oala cu *shorba* îi făcea fata să strălucească; ochii îi erau roşii şi sclipeau. Şi-a sters lacrimile cu un colt al vălului şi şi-a suflat nasul. Layla nu era foarte atentă la oală sau la *degdaan.* Continua să învârtă şi, cu fiecare mişcare a mâinii drepte, îşi amintea feţele inocente ale copiilor ei. Se întreba ce mâncau, unde dormeau şi cine avea grijă de ei.

Brusc, a auzit-o pe Shakira, cumnata ei, strigând- o.

— Layla! Layla! Ce faci? Nu simţi că se arde mâncarea?

Shakira i-a luat lingura din mână şi i-a fluturat-o în fată.

— Femeie nebună, carnea asta nu e gratis. Soţul meu trebuie să muncească toată ziua din greu pentru ea. Tot ce trebuie să faci e să o găteşti, dar tu nu poţi să faci nici măcar asta cum trebuie. Dă-te la o parte, femeie inutilă.

— îmi pare rău. Mă gândeam la...

— La ce te gândeai? a întrebat Shakira.

La un alt bărbat?

Layla a început să plângă şi s-a ridicat să aducă apă. Când s-a întors, Shakira i-a înapoiat lingura.

— Când ţi se spune să găteşti, fă-o cum trebuie. Concentrează-te şi nu strica mâncare scumpă. Altfel ce-o să mâncăm, otrava adusă de tine în casa noastră? Ha!

Layla nu s-a uitat la cumnata ei. în schimb, s-a uitat spre sobă, mişcând lemnele, ca focul să ardă mai bine. Purta o rochie albastru-deschis, decolorată de timp şi plină cu pete de funingine. Pielea îi era uscată şi i se cojea, din cauză că în fiecare zi freca oale; trecuse ceva timp de când nu se mai dăduse cu vreo cremă pe faţă sau pe mâini şi chiar şi mai mult timp de când faţa ei strălucise de fericire. A verificat dacă *shorba* era gata, a ridicat oala mare, neagră cu apă pe care o umpluse mai devreme de la puţ şi a pus-o pe ultimele flăcări ale focului. înainte să se întoarcă în casă, şi-a aranjat vălul pe cap, asigurându-se că îi acoperea şi pieptul.

Toată familia era adunată. Shakira vorbea cu soţul ei, iar copiii se uitau la televizorul alimentat de generator. Shakira permitea ca generatorul să funcţioneze doar câteva ore, la vremea cinei, ca ea şi copiii să se poată uita la emisiunile care le plăceau. Când a intrat în cameră, Layla s-a uitat spre televizor. Shakira era cu ochii pe ea.

— Layla! Ne e foame; grăbeşte-te şi

adu mâncarea. Fratele tău vrea şi să se spele pe mâini.

Fratele ei a intervenit, spunând că poate să aducă fiul lui apa de spălat, dar Shakira a zis:

— Nu, tu nu vezi că bietul copil e ocupat să se uite la televizor şi e flămând?

Fără să spună ceva, Layla a adus o găleată cu apă şi toată familia s-a spălat pe mâini, iar ea le-a turnat tuturor. A pus mâncarea pe *desterkhan,* iar familia s- a adunat în jurul ei. Apoi, Shakira a preluat conducerea, distribuind mâncarea soţului ei şi
copiilor şi alegând cea mai mare bucată pentru ea însăsi.

Layla s-a aşezat într-un colţ al camerei – nu se atingea de mâncare până nu avea permisiunea cumnatei. în cele din urmă, Shakira s-a uitat la bolul cu *shorba* şi a zis:

— Layla, nu e destulă carne pentru tine, aşa că poţi lua ce a rămas din *shorba.*

în timp de Layla se servea, Shakira s-a întors spre soţul ei:

— Ştii, preţul alimentelor a crescut; au devenit foarte scumpe şi îmi e foarte dificil să hrănesc un adult în plus.

Layla s-a uitat în ochii fratelui ei. Nu era prima dată când se simţea ca o povară pentru el şi familia lui. Nu era prima dată nici când era umilită că le mânca mâncarea. Shakira se plângea mereu că Layla era o gură în plus de hrănit şi îi învăţa pe copii să-i spună

mătuşii lor să plece.

Layla a strâns de pe *desterkhan,* apoi s-a dus afară la cuptor cu o lampă cu petrol, să vadă prin întuneric. A pus apă fierbinte peste ceaiul verde din oală şi a dus-o înăuntru pentru Shakira şi soţul ei. Shakira i-a spus Laylei să pregătească paturile copiilor, iar după aceea putea să se culce şi ea. Layla a dat din cap şi a ieşit.

Layla dormea într-o cameră mică din fundul curţii. Se ocupase întreaga zi de treburile casei şi era obosită. După ce şi-a dat jos vălul, s-a băgat sub o plapumă veche şi murdară. A încercat să doarmă, ştiind că o aştepta o altă zi de muncă extenuantă, presărată cu cicălelile Shakirei, dar de fiecare dată când închidea ochii gândurile i se întorceau la împrejurările care o făcuseră să trăiască în acele condiţii.

Şi-a amintit de vremea când era o fată tânără, în aceeaşi casă; îşi amintea de o Layla îndrăgită şi îngrijită de tatăl şi de mama ei şi apropiată de fraţii ei. Pe atunci, abia dacă venea în camera aceea în care dormea acum. în timp ce amintirile din copilărie şi adolescenţă îi reveneau, s-a trezit zâmbind, dar unde erau bucuria şi fericirea ei acum?

Povestea vieţii Laylei a ajuns la *Ora femeii afgane* prin intermediul lui Tabasum, una dintre reporterele noastre, care călătorise în provincia Takhar, Aceasta este una dintre cele mai dezvoltate provincii din nord-estul Afganistanului. Are douăsprezece districte, iar capitala este Taloqan; este legată de Tadjikistan prin râul Amoo. înainte de războiul civil, oamenii puteau trece graniţa cu bărci mici. Râul Amoo face ca pământul din preajma lui să fie verde şi fertil. Cineva din Takhar mi-a spus odată:

— Provincia mea are un pământ atât de bogat, încât până şi munţii sunt acoperiţi cu pământ, nu cu piatră. Cultivăm grâu, orez şi porumb peste tot. Avem ce strânge până şi de pe munte, iar primăvara e un amestec minunat de nuanţe de verde şi galben.

Principalul grup etnic din provincie e reprezentat de uzbeci, apoi de tadjici, paştuni şi hazari. Ca în orice altă regiune din Afganistan, şi aici sunt urmate

tradiţiile naţionale. Băieţii sunt mai pretuiti decât
fetele, părinţii aranjează căsătoriile fiicelor, iar femeile şi fetele depind de bărbaţii din familiile lor. Totuşi, şi fetele, şi băieţii merg la şcoală. Fetelor li se permite să meargă la şcoală, dar sunt măritate tot de tinere şi este ceva obişnuit ca o fată să nu mai
meargă la şcoală după căsătorie. în general, oamenii din Takhar sunt agricultori; bărbaţii lucrează pământul, iar femeile au grijă de casă şi ţes *gelim* (covoare).

Layla a crescut într-o familie foarte săracă, dar fusese fericită cu ce avea: mama, tatăl şi fraţii ei. Obişnuia să meargă în fiecare dimineaţă la şcoala din sat şi era plină de viaţă şi populară printre colegele ei. La fel ca alte fete din sat, Layla fusese învăţată de mama ei să ţească şi să brodeze, iar broderiile ei perfecte erau foarte admirate. Cusăturile ei delicate erau aplicate pe multe dintre hainele copiilor din vecini; cu banii pe care îi primea, Layla putea să-şi cumpere ce voia: caiete, pixuri, agrafe de păr, brăţări şi eşarfe. Dar viaţa ei s- a schimbat brusc la 13 ani, la fel cum s-a întâmplat pentru multe fete obişnuite din satul ei.

După cursuri, Layla şi alte fete se grăbeau spre bărbatul care vindea îngheţată dintr-un cărucior, în faţa şcolii. îmbrăcate cu rochii negre şi pantaloni şi

cu eşarfe albe pe cap, sute de fete ieşeau în grupuri şi se grăbeau să ajungă primele la cărucior. Erau gălăgioase şi vesele. Layla era cunoscută drept fata care mereu ajungea prima la cărucior, să cumpere apă rece. Era populară în rândul fetelor, iar ele o urmau oriunde se ducea. într-o zi caniculară, Layla a alergat repede prin praf, să ajungă la coş.

— Unchiule, îmi trebuie cinci sticle de apă cu gheaţă.

Respira greu, din cauza efortului. Omul cu apa rece a râs.

— Layla, le-ai întrecut din nou pe toate fetele şi ai ajuns aici prima. Câştigătoarei o să-i dau apă gratis.

Layla şi prietenele ei au băut apa, apoi au plecat înşiruite, cu cărţile pe cap, să le apere de soarele puternic. Pe la trei după-amiază, Layla a ajuns în faţa casei şi şi-a luat rămas-bun de la colege. Găinile stăteau liniştite în poiată; câinele a alergat spre ea lătrând bucuros. L-a mângâiat pe cap şi l-a salutat. Mama ei a ieşit zâmbind şi a sărutat-o pe frunte. Layla se bucura să o vadă, dar i s-a părut neobişnuit că o salută în felul acela. A întrebat-o dacă îi fusese foarte dor de ea şi de ce.

Mama ei i-a pus nişte bomboane în mână şi i-a spus:

— A venit momentul. Ai crescut. Aceasta este bomboana ta.

Layla a înţeles ce voia să spună mama ei: o altă familie venise acasă la ei să

întrebe dacă Layla se va mărita cu fiul lor, iar în ziua aceea părinţii ei hotărâseră să le-o dea pe Layla. A alergat în casă, pentru că era foarte timidă şi avea doar 13 ani. Să se mărite la vârsta aceea era ceva obişnuit în sat. Pe Layla nu o deranja căsătoria: ştia că familia aceea îi va plăti o sumă mare de bani tatălui ei, care era sărac şi avea mare nevoie de ei. Dar ştia că şi ea va plăti un preţ greu pentru asta, pentru că nu i se va mai permite să meargă la şcoală, iar asta era o mare dezamăgire. I-a spus mamei sale să-i întrebe pe socrii ei dacă putea merge în continuare la şcoală, dar educaţia Laylei nu însemna prea mult pentru mama ei şi nu voia să strice şansele de a pecetlui căsătoria punând condiţii. Layla n-a avut de ales şi a trebuit să accepte mariajul, părăsind şcoala.

Logodnicul Laylei era membru al armatei naţionale. Familia lui voia ca nunta să aibă loc în

[5]

scurt timp, iar părinţii ei au fost de acord. Layla şi-a început viaţa de familie în Takhar. Soţul ei era bun şi atent cu ea. Era un soldat tânăr, iar Layla era fericită. Soţul ei vorbea blând şi era grijuliu, iar în scurt timp Layla s-a îndrăgostit de el. La 14 ani, a avut primul copil. Soţul ei, care de obicei era plecat la datorie, putea să vină acasă doar o dată sau de două ori pe lună. Acum, viaţa ei însemna să aştepte ca iubitul ei să se întoarcă; de fiecare dată când se întorcea teafăr, îi mulţumea

Domnului pentru norocul ei. în timpul războiului, mulţi soldaţi tineri nu se mai întorseseră acasă.

în perioada războiului civil dintre comunişti şi mujahedini, să pierzi un tată, un soţ sau un fiu ţinea de cotidian. într-o bună zi, mama a încetat să mai numere văduvele de război din familia noastră. Doar în familia mea şase femei îşi pierduseră soţii în luptele cu mujahedinii. Unul dintre verişorii mamei, soldat şi el, a fost omorât într-o luptă din estul Afganistanului. Vărul meu primar Abdul Karim a fost ucis şi el într-o luptă cu mujahedinii, în Kandahar. A fost ofiţer de comando în perioada sovietică. Mi-o amintesc pe mătuşa în ziua înmormântării, plângând după fiul ei tânăr. întreaga familie s-a adunat în casa unchiului meu, în Kabul. Mătuşa se tot lovea şi striga numele fiului ei. Mi-am dorit să fi fost omorât fratele lui mai mare. La vremea aceea, credeam că mătuşa îl iubea cel mai mult pe Abdul Karim, iar dacă fiul celălalt ar fi murit, nu ar mai fi fost atât de supărată, însă erau doar gândurile confuze ale unei fete de nouă ani, tulburată de suferinţa mătusii ei.

îmi aduc aminte că am văzut o altă mamă afgană plângând după cei doi fii ucişi în război. Cânta şi plângea în acelaşi timp: „Hei, Revoluţie, Domnul să te potopească! Nu există nici măcar o

singură familie afgană care să nu-şi jelească tinerii bărbaţi. Au fost sacrificaţi pentru tine: Revoluţie, Domnul să te potopească!”

Potrivit ONU, în Afganistan există mai mult de un milion şi jumătate de văduve de război şi mai bine de 50 000 locuiesc în Kabul. Desigur, este doar o estimare. Nimeni nu cunoaşte cifra exactă. Există văduve ale războiului dintre mujahedini şi Uniunea Sovietică şi ale războiului ulterior dintre mujahedini şi talibani.

Evident, este greu pentru orice părinte să-şi piardă fiul iubit într-un război, dar soarta le-a dat o lovitură în plus tinerelor care şi-au pierdut soţii. Să devii văduvă într-o societate tradiţională precum cea din Afganistan înseamnă să-ţi pierzi dreptul de a vorbi liber, dreptul de a te machia şi de a te îmbrăca elegant. în schimb, o văduvă bună trebuie să aibă grijă de demnitatea ei. Se îmbracă în negru, nu se piaptănă şi nu se mândreşte cu aspectul ei.

în primul an de lucru la *Ora femeii afgane* am primit foarte multe poveşti de la văduve şi fiecare dintre ele ar fi putut umple o emisiune. Vorbeau despre speranţele şi temerile lor, în cazul în care se vor recăsători, despre greutăţile financiare în care trăiau şi despre viitorul nesigur al copiilor lor. Fiecare poveste era emoţionantă. Uneori, era aproape imposibil să organizez programul săptămânal, pentru că toate istorisirile

îmi păreau importante şi nu puteam să le includ pe toate. Aveam impresia că femeile acelea se bazau pe mine să spun lumii poveştile lor: „Dragă Zări, te rog, spune povestea mea!”

într-una din vizitele mele în Kabul, am aranjat o discuţie preînregistrată cu două văduve care îşi pierduseră soţii în război. Aceste două femei de vârstă mijlocie au venit la studio purtând *burqa.* Le- am rugat să încerce să descrie cum se simte o văduvă de război.

Lacrimile le şiroiau pe obraz şi m-am trezit că plâng şi eu. Colegul care înregistra interviul a fost emoţionat de lacrimile noastre. A fost o situaţie neplăcută; întrebările mele le-au făcut să sufere. Lacrimile lor mi-au spus mai mult decât au facut-o cuvintele despre felul în care se simte o văduvă de război afgană, iar acele *burqa* murdare şi uzate miau arătat ce fel de vieţi duceau femeile respective. în cele din urmă, una dintre ele a ridicat privirea spre mine.

— Dragă Zări, în primul rând, vreau să-ţi mulţumesc că ne-ai adresat această întrebare.

Le-am spus că nu era nevoie să-mi mulţumească; era cât se poate de normal să întrebi pe cineva ce simte. Atunci a vorbit şi cealaltă femeie:

— Dragă Zări, ai dreptate. Este o întrebare normală, dar ştii de ce au curs atât de repede lacrimile noastre? în toti anii de când suntem văduve, nimeni nu

ne-a întrebat cum e să fim văduve. Eu sunt văduvă de zece ani; nimeni nu a îndrăznit să mă întrebe cum mă simt, nici măcar prietenii vechi din satul părinţilor mei.

— Ascultătorii de la *Ora femeii afgane* vor să ştie ce simţiţi, am zis emoţionată de cuvintele lor. Nouă ne pasă de ce simţiţi. Vă rog să ne spuneţi cum e să fii văduvă de război.

Ochii uneia dintre văduve s-au umplut iar de lacrimi.

— Pot rezuma într-o propoziţie simplă. O văduvă afgană e ca o oală fără capac. Oamenii din jurul ei aruncă diverse în oală, dar nu pun capacul. Spun despre ea tot felul de lucruri şi o bârfesc, o tratează urât, iar când cere ajutor, o iau la fugă. E lipsită de ajutor şi de speranţă.

Cealaltă femeie a spus aşa:

— O văduvă afgană se simte de parcă e mereu urmărită. Mişcările ei sunt supravegheate.

Amândouă au povestit detaliat, iar acea emisiune a avut una dintre cele mai mari audienţe. După aceea, un coleg mi-a spus:

— Dragă Zări, cu emisiunea asta ai atins sufletul mamelor, fiicelor, taţilor, fraţilor, al tuturor membrilor de familie ai acestor văduve. îti doresc şi mai mult succes.

Emisiunea a adus în prim-plan povestea unei văduve de război în vârstă de 19 ani. Locuia cu familia soţului. Ne-a spus că,

după moartea lui, singurul bărbat rămas în familie era fratele lui, de 17 ani. Când soţul ei trăia, ea era ca o soră mai mare pentru fratele lui mai mic, dar la un an după ce soţul ei a murit familia se aştepta ca ea să se mărite cu el. A plâns când am stat de vorbă cu ea.

— Dragă Zări, când mi s-a cerut să devin soţia cumnatului meu, m-am simţit de parcă socrii mei m-ar fi ucis. Ei nu vedeau trupul mort ce stătea în fata lor. Parcă mi-au distrus toate sentimentele şi demnitatea. îmi venea să ţip şi să le spun că îmi era ca un frate mai mic sau ca un fiu. Obisnuiam să-i spăl hainele laolaltă cu ale copiilor mei; îi găteam când se ducea la cumpărături pentru mine. Cum puteam să mă culc cu el acum? Dar nu prea mi s-a dat de ales. Fie mă măritam cu mai tânărul meu cumnat, fie îmi lăsam copiii cu familia lui, iar eu mă întorceam la părinţii mei. Aceştia erau săraci; toţi fraţii mei erau căsătoriţi şi nu aveau posibilitatea să aibă grijă de mine. Şi cum puteam să-mi părăsesc copiii? La un an după moartea soţului meu, am murit, sufletul meu a murit, credinţa mea în umanitate a murit. Am urlat. Am strigat la soacra mea şi la cumnaţii mei, care erau mai în vârstă şi căsătoriţi, le-am cerut să mă accepte ca slujnică, dar soacra mea a refuzat şi mi-a dat un nou ultimatum.

E o tradiţie des întâlnită în societatea afgană. Multe familii au aranjat

căsătoriile văduvelor cu verişorii, cumnaţii sau alţi membri ai familiei. Dacă văduva decide să se mărite cu cineva din afara familiei, este forţată să-şi lase copiii. în Afganistan, familia soţului îi consideră pe copii o proprietate, sânge de familie şi crede că are dreptul să-i ia de la mama lor.

Această femeie ne-a spus că n-a avut de ales, a trebuit să se mărite cu cumnatul ei mai tânăr. în astfel de situaţii, şi bărbaţii sunt victime. Femeia ne- a spus că băiatul a fost obligat să se culce cu ea. A fost încuiat în dormitor cu ea. Ea a plâns, el a plâns. Ne-a spus:

— A strigat la mine ca un băieţel: „Cum pot să-i fac asta soţiei fratelui meu?” A avut dreptate, n-am putut s-o facem. Pentru mine, el era fratele iubitului meu mort, iar pentru el eu eram scumpa lui cumnată care îi spăla hainele. Dar acum amândoi suntem mai în vârstă, iar el a decis să-şi ia o a doua soţie, pentru că pe mine nu m-a vrut niciodată. După câţiva ani de căsnicie am făcut sex, dar nu am avut copii cu el. Totuşi e norocos; e bărbat, iar când a înaintat în vârstă, familia i-a acceptat dorinţa de a avea o a doua soţie. Totuşi, eu a trebuit să devin slujnică. Acum trebuie să fac curat, să gătesc şi să spăl pentru el şi soţia lui. Eu sunt doar slujnica.

Ca femeie afgană, Layla ştia foarte bine cât de mizerabilă era viaţa văduvelor,

cunoscuse câteva şi avea una în familie. De aceea se temea zilnic să nu- şi piardă soţul. După cinci ani de căsnicie, era mamă a patru copii, încă locuia cu socrii şi aştepta ca soţul ei să se întoarcă de la luptă. La 19 ani, cea mai mare temere a ei s-a adeverit. Când a venit momentul permisiei, soţul Laylei nu s-a întors acasă. O săptămână de nelinişte, o săptămână de speranţă că s-ar putea întoarce, dar speranţa aceasta a fost sfărâmată când camarazii lui i-au adus trupul acasă. Layla şi restul familiei au fost devastaţi. Soţul ei fusese omorât într-o luptă cu mujahedinii, apărându-şi ţara. Pentru Layla nu a fost doar suferinţa pierderii soţului şi nevoia de a avea grijă de patru copii rămaşi fără tată; faptul că era încă foarte tânără şi frumoasă constituia o altă mare problemă. Soţul ei fusese protecţia ei, în multe feluri, pe lângă faptul că avusese grijă de ea şi de copii: el îi protejase şi onoarea. Fără el, ea nu însemna nimic.

Să fie văduvă atât de tânără însemna o pierdere a libertăţii. Dacă îndrăznea să râdă de ceva, socrii ei, în special soacra, spuneau că era lipsită de ruşine şi că nu avea pic de respect pentru sufletul de martir al soţului ei. Soacra ei striga la ea ori de câte ori purta haine curate sau colorate. Iar când cumnatul ei s-a căsătorit ea a fost privită ca o invidioasă ce ar putea s-o afecteze pe mireasă prin ceea ce ei numeau „pata ei întunecată”

Doar copiilor ei li s-a permis să se apropie de mireasă. Soacra a avertizat-o că, dacă se apropie de fată, o să-i aducă ghinion fiului ei, mirele, care ar putea muri şi el. La nunţi sau alte sărbători, Layla purta haine negre simple. Buzele ei erau de obicei uscate, pentru că nu-i era permis să se machieze deloc.

Soacra ei îşi făcea griji că cineva ar putea profita de văduva fiului ei şi astfel ar dezonora familia. Dacă Layla ieşea pe stradă să aibă grijă de copii, familia o acuza că vâna vreun bărbat. Trebuia să fie atentă la fiecare pas pe care îl facea. Anii în care a trăit în acest fel au epuizat-o. După toată atitudinea negativă la adresa ei, Layla a devenit palidă, flămândă şi obosită. S-a ascuns sub un văl mare, ca familia soţului ei să nu-i vadă trupul. Cu cât era mai puţin vizibilă, cu atât era mai fericită familia, însă orice ar fi făcut, ea şi cei patru copii ai ei tot erau trataţi ca o povară a familiei.

Nimeni nu s-a deranjat vreodată s-o întrebe cum se simte; nimeni nu a ţinut-o de mână şi nici nu a lăsat-o să plângă, să spună că a pierdut cea mai apropiată persoană din viaţa ei. Nimeni n-a întrebat-o vreodată dacă are nevoie de ceva pentru copiii ei.

într-o noapte, soacra Laylei a intrat în camera ei şi i-a spus că, întrucât era încă foarte tânără, trebuia să se mărite cu fiul ei mai tânăr, cumnatul Laylei. Nu a spus-o într-un fel afectuos; în schimb, a

informat-o pe Layla că ar prefera să nu se mărite cu celălalt fiu al ei, pentru că, evident, ea aducea ghinion.

— M-ai lăsat fără unul dintre fiii mei, iar acum bărbaţii familiei trebuie să decidă dacă te măriţi sau nu cu fratele lui. Dacă refuzi, trebuie să părăseşti casa noastră.

Laylei îi curgeau lacrimile. S-a uitat la cei patru copii ai ei, care dormeau, şi i-a spus soacrei sale:

— Ştii că sufletul soţului meu nu mă va lăsa să mă mărit cu fratele lui. îmi este şi mie ca un frate. Nu vreau să mă mărit cu el.

în unele privinţe, Layla avea noroc: multe văduve afgane tinere nu au de ales şi trebuie să se mărite cu cine decide familia. Cel puţin soacra ei nu a obligat-o. Layla i-a spus că a doua zi va pleca la casa părinţilor ei. Soacra i-a amintit că avuseseră grijă de ea foarte mult timp, aşa că nu avea dreptul să ia nimic din casă. Asta însemna că Layla nu putea lua niciun cadou primit de la soţul ei sau vreun alt obiect din casă, pe care îl cumpăraseră împreună. Ea şi copiii puteau să ia doar hainele pe care le purtau.

Layla s-a întors în casa părinţilor, dar când a ajuns acolo a descoperit că lucrurile se schimbaseră. Ea nu mai era tânăra drăguţă, cu faţă frumoasă şi pură, care putea fi dată pe o sumă mare de bani. în schimb, era o femeie obosită şi folosită. S-a simţit ca o floare ofilită. De

data aceea, nu se întorcea acasă ca musafir; ea şi cei patru copii ai ei erau fără adăpost şi trebuiau hrăniţi zilnic. Nu avea bani şi plecase fără nimic din mariajul ei.

Uneori, fratele Laylei se întorcea de la lucru cu buzunarele pline de bomboane pentru copiii lui. Iar copiii Laylei aşteptau în uşă, sperând că unchiul lor le va da şi lor, dar el nu a făcut asta niciodată. Privirile lor îl urmau în casă, dar nu puteau decât să se uite la el neajutoraţi şi fără speranţă. îşi pierduseră tatăl şi siguranţa. O aveau doar pe mama lor, care nu reuşea să le ofere prea multe.

Mama Laylei şi fraţii ei se plângeau că erau nevoiţi să suporte costurile vieţii ei şi ale copiilor ei, iar ea încerca să compenseze făcând curăţenie, spălând haine şi gătind. A devenit o sclavă a cumnatelor ei. Doar tatălui ei părea să-i pese şi părea să-i înţeleagă nevoile, dar el era un biet bărbat neajutorat. îmbătrânea şi nu putea decât să privească şi să înţeleagă suferinţa prin care trecea fiica lui.

întrucât Layla abandonase şcoala şi nu-şi finalizase educaţia, nu reuşea să găsească un loc de muncă bine plătit. Câştiga bani din curăţenie în casele altora şi din croitorie. Tot ce câştiga îi dădea mamei ei, dar aceasta era în continuare furioasă pe ea pentru că nu reuşise să aducă nimic din casa soţului. Socrii ei păstraseră tot. După un an şi

jumătate de văduvie, tatăl ei n-a mai suportat ca fiica lui să trăiască în astfel de condiţii şi a decis să o mărite din nou. La început, Layla nu a fost îndrăgostită de al doilea soţ al ei, dar îl respecta, pentru că era bun cu copiii. Era în timpul războiului civil, în perioada sovietică. Al doilea soţ era şi el în armata naţională afgană şi lupta în războiul civil, în trupele guvernului protejat de sovietici.

Recăsătorindu-se, Layla s-a eliberat de cicăleala părinţilor ei. A început să poarte haine noi, să-şi spele părul şi să meargă la nunţi. De Eid şi de Anul Nou, copiii ei aveau iar haine noi şi mâncare bună. Timpul a trecut, iar Layla s-a bucurat când a aflat că era însărcinată cu noul ei sot. Se obişnuise cu el şi i- a fost dor de el când era plecat. Era nerăbdătoare ca el să se întoarcă din armată.

Cu siguranţă, viaţa Laylei se îmbunătăţise odată cu mariajul, dar fericirea ei a fost de scurtă durată, în ziua în care soţul ei trebuia să vină acasă, după o absenţă de trei luni, i-a trezit pe copii devreme şi le- a spus să se spele şi să îmbrace haine curate. Aveau instrucţiuni clare să nu se murdărească şi să păstreze casa curată. De obicei, soţul ei era acasă până la prânz, astfel că a gătit orez şi carne şi a cumpărat o grămadă de dulciuri. Layla era foarte nerăbdătoare să-i spună despre sarcină. Voia să sărbătorească întoarcerea lui, noul copil şi, mai presus de toate, să-i

arate cât de mult îi lipsise şi că acum era îndrăgostită de el. S-a dat cu tuş de pleoape şi cu ruj roşu, lucru pe care nu-l făcuse de mult timp. Faţa îi lucea de bucurie, dar îi era şi un pic teamă, din cauza trecutului, care o învăţase să se aştepte la veşti proaste. Layla aştepta afară, lângă uşă, sub soarele fierbinte de la amiază. S-a uitat pe drum, dar n-a văzut pe nimeni venind. I-a strigat fiului ei:

— Probabil că tatăl tău stă de vorbă cu patronul magazinului. Du-te şi spune-i să se grăbească acasă, pentru că e gata mâncarea.

Fiul ei luat-o la fugă pe stradă. După un timp, s-a întors şi i-a spus că patronul magazinului nici nu-l văzuse pe tatăl lui. Layla a început să se îngrijoreze că va primi din nou veşti proaste. S-a răstit la copii pentru că se agitau şi făceau gălăgie. Mâncarea s-a răcit, iar copiilor li s-a făcut foame. I-a lăsat să mănânce, iar ea s-a aşezat lângă uşă, până când lumina zilei a început să scadă.

A venit seara şi se întunecase, dar soţul Laylei tot nu venise. S-a întors în casă, şi-a schimbat hainele şi s-a demachiat. Se simţea din nou de parcă nu avea dreptul să poarte aşa ceva. A încercat să-şi suprime gândurile teribile şi să găsească o explicaţie simplă pentru absenţa lui. Poate că pierduse autobuzul spre sat şi va veni cu cel de dimineaţă devreme. Când s-a făcut noapte, s-a dus la culcare,

rugându-se ca el să se întoarcă acasă cu bine. Era tot ce putea să facă. Dimineaţă devreme, Layla a auzit o bătaie în uşă. Şi-a pus repede un văl pe cap şi a fugit la uşă. Zâmbea când a deschis uşa, aşteptându-se să-l vadă pe soţul ei şi să-l îmbrăţişeze. în schimb, s-a trezit fată în fată cu doi ofiţeri de armată. Layla şi-a dat seama că cea mai mare teamă i se adeverise. N-a auzit ce spuneau, s-a prăbuşit în uşă.

în Afganistan, văduvele sunt marginalizate de societate. Cele care sunt văduve a doua oară, ca Layla, sunt considerate piază-rea pentru bărbaţi. Alte femei le numesc „devoratoare de bărbaţi”.

După câteva luni, i s-a născut copilul – o fată – dar ea abia dacă reuşea să aibă grijă de copii. De câte ori se ducea în sat, femeile se uitau urât la ea. Nu avea voie să meargă la nunţi sau să se apropie de mirese, deoarece oamenii spuneau că aducea ghinion. Faptul că era văduvă pentru a doua oară o deprima şi a început să creadă şi ea în superstiţii. Chiar şi propria familie o făcea să se simtă că era o femeie diabolică responsabilă de morţile soţilor ei.

Nu a durat mult până a început o nouă perioadă tristă în viaţa ei. De data aceasta, o îngrijora soarta copiilor. Oamenii din jurul ei erau răi şi egoişti. Pentru a doua oară, Layla s-a dus la părinţi. De data asta, avea încă un copil

cu ea şi n-a avut de ales, a trebuit să i se supună cumnatei şi să se poarte ca o slujnică. Speranţa ei era un viitor mai bun pentru copiii ei. A început să aibă mai multă grijă de ei. Accepta orice găsea de lucru. Pentru bani, spăla hainele oamenilor, le curăţa casele şi aducea apă. A adunat suficienţi bani să trimită copiii la şcoală. Aproape în fiecare seară îi spunea fiului cel mai mare că atunci când va creşte va trebui să aibă grijă de surorile şi de mama lui şi că tatăl lui îsi dorise ca

el să devină inginer. > > > îi mai spunea poveşti despre curajul tatălui şi despre cum îşi pierduse viaţa luptând pentru ţara lui. Dar speranţele ei într-o viaţă mai bună alături de copiii ei s-au spulberat curând. Socrii ei din prima căsătorie au venit acasă la ea şi i-au spus că îşi voiau înapoi nepoţii. Ea a urlat la ei cu furia unui animal sălbatic.

— Voi nu vă temeţi niciun pic de Dumnezeu? Copiii ăştia sunt ai mei!

Plângea, la fel şi copiii, care se agăţau de ea.

— Ei sunt viata mea. O să mor fără ei. Trăiesc doar pentru ei.

Layla a început să se lovească peste faţă, ţipând şi blestemând, dar soacra ei era neclintită.

— Când o văduvă se căsătoreşte cu un străin îsi pierde copiii. Nu mai ai niciun drept asupra lor. O să-i luăm în custodie.

Layla a căutat cu disperare o cale să evite asta. Le- a cerut ajutorul fratelui ei şi altor membri din familie, dar aceştia nu s-au grăbit să o facă, pentru că povara lor ar fi fost diminuată dacă erau luaţi copiii. Fratele ei o asculta pe soţia lui, Shakira, mai mult decât pe oricine, iar ea i-a spus că, potrivit legilor islamice, Layla nu putea să păstreze copiii.

Layla a descoperit o nouă putere izvorâtă din teama de a-şi pierde copiii. A decis să lupte pentru drepturile ei de mamă şi s-a dus în instanţă. Potrivit legii islamice, familia tatălui copiilor poate cere copiii dacă tatăl moare. Solicitarea mamei de a-i păstra este slabă dacă nu are o poziţie financiară solidă, să poată avea grijă de ei. Layla era săracă şi a pierdut procesul.

Durerea văduviei a fost nimic în comparaţie cu durerea simţită când şi-a pierdut copiii. Layla a rămas fără speranţă. Abia dacă îi mai vedea. îi întreba pe oameni ce făceau copiii ei, iar prietenii i- au spus că bunicii îi îngrijeau bine. Asta îi potolea unele temeri, dar tot îi era teribil de dor, iar viaţa departe de ei era cel mai greu se suportat. Layla le-a spus femeilor din sat că acum se simţea împietrită. Le-a spus că nimic n-ar putea s-o mai facă să sufere după pierderea copiilor ei din prima căsătorie. Majoritatea femeilor din sat au compătimit-o, unele i-au dat mâncare, având credinţa că, dacă ajutau o femeie

suferindă, ca Layla, vor fi iubite de Domnul.

Câţiva ani mai târziu, când Layla locuia cu părinţii, luptătorii mujahedini au venit în satul ei şi totul s-a schimbat din nou. Fratele Laylei şi-a pierdut locul de muncă, iar celor care îi susţineau pe mujahedini le-a surâs norocul. Ei au primit bani, arme şi pământ, dar familia Laylei nu a avut parte de aşa ceva. Apoi, într-o bună zi, unul dintre militari a văzut-o pe Layla în sat – era încă tânără şi drăguţă. Militarul s-a dus acasă la părinţii ei să-i ceară mâna. Familia ei era săracă; nu aveau mijloacele necesare să lupte pentru ea şi să refuze oferta lui, aşa că i-au dat-o. Layla a fost dată militarului pentru bani şi mâncare.

Ea era obişnuită să fie dată în căsătorie şi să-i lase pe cei din jurul ei să-i decidă viitorul, aşa că a considerat inutil să protesteze. îşi pierduse complet credinţa în dragoste şi în bunătatea umană. Deşi nu împlinise încă 30 de ani, avea deja experienţa unei femei cu 40 de ani mai în vârstă. Devenise un ornament nedorit, uitat într-un colţ de casă. Fără ajutor şi înţelegere, treptat, a încetat să mai vorbească şi îşi petrecea zilele şi nopţile în tăcere. Gătea şi făcea curăţenie în casele altora, dar nu îi păsa de ea însăşi. Se simţea de parcă era cea mai urâtă şi mai neajutorată femeie din lume. Voia doar să fie lăsată în pace, în suferinţa ei.

Noul ei sot şi-a dat seama că s-a

umbra unei femei şi, de frustrare, găsea scuze să o bată. îi spunea că se simţea înşelat pentru că ea nu-i răspundea în niciun fel. O insulta de fiecare dată când se culca cu ea. Odată, chiar a împins-o jos din pat, spunându-i:

— Ai avut deja doi bărbaţi; de aceea eşti ca o piatră cu mine.

Vorbele lui n-au rănit-o pe Layla; s-a uitat la el şi a ieşit din cameră. Cel puţin era mulţumită că soţul ei, un despot, nu-i mai dădea nicio atenţie. Era
ocupat cu treburile lui, iar ea nu era interesată să afle ce facea cu adevărat. Familia lui era rea cu fetita ei şi o neglija, aşa că i-a rugat pe bunicii fetiţei să aibă grijă de ea. în această perioadă, tatăl Laylei a murit. Era bătrân, dar fusese singura persoană de care Layla se simţise apropiată şi singurul care îi înţelesese suferinţa.

Cu atât de multe pierderi în viaţa ei, când se ducea la culcare, nu se putea hotărî asupra căreia dintre ele să-şi concentreze gândurile: primul ei soţ, iubitor; al doilea soţ, pe care tocmai începuse să-l iubească; copiii ei, care îi fuseseră luaţi; sau tatăl ei, care îi văzuse şi îi simţise durerea, dar nu putuse să o ajute.

Căsnicia Laylei era foarte nefericită şi a transformat-o de timpuriu într-o femeie bătrână. Deşi mariajul a durat mai mult decât primele două, în cele din urmă, şi el

a murit, iar Layla a devenit văduvă pentru a treia oară. A fost ucis de inamicii lui, dar nimeni din familie nu a reuşit să afle exact de ce. în schimb, au dat vina pe Layla, pentru că ar fi atras moartea lui. Au acuzat-o că „l-a mâncat” şi că era „o femeie a urmelor întunecate”. Femeile din familia lui au maltratat-o şi au dat vina pe ea:

— Urmele tale întunecate l-au omorât, spuneau ele.

Răspunsul Laylei a fost:

— Toate ati ştiut că am mai fost căsătorită de două ori, de ce aţi vrut să mă mărit cu el? Nu eu am ales să mă mărit cu el.

Şi-a înfăşurat vălul mare şi negru în jurul capului şi al corpului şi a plecat din casa lor chiar în clipa aceea. Acum, că părinţii ei muriseră, s-a întors în singurul loc în care mai putea găsi refugiu: casa fratelui ei. El nu putea s-o refuze iară să-şi facă de ruşine familia; şi a rămas acolo.

Layla s-a ridicat din pat şi s-au uitat pe geamul mic. Simţea că îşi retrăise întreaga viaţă amintindu- şi toate detaliile acelea. Era sătulă să fie umilită de cumnata ei. S-a uitat spre cerul senin şi a simţit că se umple de energie şi putere. S-a trezit devreme şi a făcut toate treburile pe care trebuia să le facă. Apoi, când Shakira a plecat de acasă, Layla şi-a asumat riscul: s-a dus la un oficiu pentru drepturile femeilor, din Takhar.

Era prima dată când găsea puterea să spere la o viaţă mai bună. Se săturase să fie o povară pentru alţii. A fost surprinsă de căldura şi simpatia femeilor pe care le-a cunoscut acolo, îşi pierduse încrederea în bunătatea persoanelor de acelaşi sex. Femeile i-au ascultat povestea şi, pentru prima dată, Layla a simţit că putea să facă ceva cu viaţa ei. Le-a explicat că pe vremuri fusese capabilă să facă broderii frumoase, dar acum nu se ocupa decât de treburi gospodăreşti.

Activista pentru drepturile femeilor s-a ocupat de Layla astfel încât aceasta să beneficieze de tot ajutorul posibil. Layla a început să brodeze din nou, axându-se pe stilul pe care îl ştia din adolescenţă. Şi- a pus toată energia şi tot sufletul în munca ei. în scurt timp, broderiile ei au fost duse de femeile din organizaţie într-o piaţă renumită din Kabul şi au fost trimise la o expoziţie în capitală şi în alte oraşe din Afganistan. Layla a câştigat bani din broderiile vândute şi a reuşit să-i plătească fratelui ei pentru mâncare şi casă.

în mintea ei, Layla broda pentru copiii ei, acum mai mari şi ocupaţi cu propriile vieţi. Nu şi-a mai revăzut niciodată copiii, dar era mulţumită că cel puţin crescuseră într-o familie care avusese grijă de ei. Fiicele ei încă locuiesc în Takhar, dar a auzit că au fost măritate în familii foarte severe; iar fiul ei trăieşte departe, în Iran.

Layla crede că n-a deţinut niciodată

controlul asupra propriei sale vieţi. De parcă ar fi avut de trei ori 13 ani, pentru că de trei ori a fost dată câte unui bărbat. Nu se ştie exact câte văduve sunt în prezent în Afganistan, dar multe sunt femei tinere, cu poveşti tragice şi şocante, la fel ca cea a Laylei.

Povestea lui Mahgul

O familie care confecţionează zmeie

Ora femeii afgane nu era doar un mijloc de a le oferi femeilor informaţii despre drepturile lor; se voia şi o celebrare a realizărilor lor şi un spaţiu de împărtăşire a experienţelor. Eu şi colegele mele am început o serie de interviuri cu femei afgane care îşi folosiseră priceperea şi ingeniozitatea pentru a-şi schimba viata.

Era în 2004, iar Afganistanul ieşea din perioada de suprimare politică şi culturală exercitată de talibani şi mujahedini. Oamenii îşi reconstruiau casele şi milioane de refugiaţi afgani se întorceau din Iran şi Pakistan. Situaţia securităţii se

îmbunătăţea, dar oamenii încă aveau greutăţi financiare. Am stabilit să facem interviuri cu femei judecători, reporteri, fotografi, menajere şi profesoare. La vremea aceea, eu şi editorul meu ne făceam griji că nu vom găsi suficiente femei de succes ca să umplem spaţiul de emisie, presupunând eronat că, după atâţia ani de război şi violenţe în care femeilor li se refuzase educaţia, va fi aproape imposibil ca acestea să-şi dezvolte abilităţile. Cât de tare ne

înşelam! Cele pe care le-am găsit ne-au dovedit că nu ai nevoie de studii universitare ca să faci o schimbare pozitivă în viaţa ta.

Pe măsură ce tot mai multe femei s-au alăturat echipei de reporteri, am reuşit să aducem pe calea undelor o mare diversitate de voci. Am intervievat câte o croitoreasă, o cosmeticiană, o ţesătoare de covoare, o ingineră, o brutăreasa, o agricultoare, o femeie care făcea broderii, una care cosea piele şi una care făcea proteze pentru invalizii de război. Interviurile au avut reacţii foarte favorabile şi multi ascultători – bărbaţi şi femei – ne-au contactat să ne spună cât de mult apreciau munca asiduă a femeilor afgane.

Mahgul este din Mazar-e-Sharif, situat în nordul Afganistanului. Este capitala provinciei Balkh şi al patrulea oraş ca mărime. E celebru pentru frumoasa moschee albastră din centru. Unii musulmani cred că se află pe locul unde este mormântul lui Aii ibn Abi Talib, vărul şi ginerele profetului Mahomed. Numele Mazar-e-Sharif înseamnă „altar nobil”.

Reportera noastră Mariam Ghamgusar a vorbit cu Mahgul şi a descoperit cum şi-a folosit aceasta talentul şi priceperea pentru a reda familiei sale speranţa, o familie care îşi pierduse credinţa într-un viitor mai bun. Dintre toate femeile de afaceri cu care am vorbit, ascultătorii ne-

au spus că au învăţat cel mai mult din povestea lui Mahgul. O femeie ne-a scris că, „în momentele noastre cele mai grele, neam amintit de exemplul lui Mahgul, iar cuvintele ei ne-au dat speranţă şi putere”.

Era după-amiaza târziu şi mulţi copii din satul meu, din provincia Balkh, se jucau afară. Şi pentru mine era un moment de relaxare. Am luat ceainicul, cana şi îndulcitorul nostru local numit kunjed *şi m- am aşezat lângă geam. Mi-am masat mâinile care mă dureau şi mi-am tras degetele până au trosnit. Făceam asta des, întrucât munca mea repetitivă îmi obosea şi îmi înţepenea mâinile.*

Am deschis geamul, să simt aerul proaspăt, dar era mai rece decât mă aşteptam şi am simţit răcoarea pe piele. Degetele mele aveau nevoie de căldură, aşa că am luat cana şi am lăsat căldura ceaiului verde să mă învăluie. îmi plăcea să simt pe faţă briza liniştitoare şi căldura ce radia prin degetele mele. Am savurat momentul: simţeam că aveam control asupra vieţii mele şi construiam un viitor mai bun pentru copiii mei.

Mă gândeam că trebuie să mă întorc la treabă, când am auzit un grup de băieţi alergând pe stradă şi strigând:

— Azadi, azadi.

Azadi *e un zmeu ale cărui sfori au fost tăiate de un zmeu rival, iar acum zboară liber. Fugeau după el, scoţând un nor*

mare de praf. Am urmărit privirile băieţilor şi am văzut plutind un zmeu mare, albastru cu galben. Era pătrat şi pe el erau desenate stele şi un soare.

M-am uitat la băieţii din sat cum alergau şi strigau după zmeu, fiecare dintre ei dorindu-şi cu disperare să-l prindă. Sus, pe cer, zmeul parcă se dă mare şi se bucură că era dorit de atâţia copii. Alergau în toate direcţiile, dar niciunul nu reuşea să-i prindă sfoara care se bălăngănea în jos. Băieţii îşi tot spuneau unii altora:

— Zmeul ăsta e chalak *(deştept). Nu ştim în ce direcţie o va lua. Al naibii zmeu, de ce nu cobori?*

Am râs de felul în care vorbeau băieţii cu zmeul şi de felul în care zmeul se înălţa tot mai mult, departe de ei. Se adunase deja un grup destul de mare, privind toţi cum plutea liber. Unii au încercat să-l urmărească, alergând când spre dreapta, când spre stânga. Alţii s-au mulţumit să stea şi să aştepte. I-am privit câteva minute. îmi părea că zmeul dansa ca o mireasă frumoasă dorită de foarte mulţi băieţi. Culorile lui erau vii, cu o steluţă roşie pe margine şi raze portocalii în cele două colţuri, să-i sublinieze frumuseţea. O hârtie galbenă în formă de lună era prinsă de zmeu, iar când vântul sufla părea că mireasa zâmbea pentru sine, în timp ce se gândea care dintre băieţi va fi norocosul pe care îl va răsplăti. Savuram spectacolul la fel de

mult precum copiii; dar în curând mi-am dat seama că mă lăsasem dusă de val şi pierdusem timp preţios departe de munca mea.

Alergând după zmeu, băieţii ridicaseră în aer o grămadă de praf. Am închis geamul să nu intre praful, dar scena cu care mă delectasem era încă în mintea mea şi mă făcea să zâmbesc. Nu-mi dădusem seama cât de obosită eram. Vederea acelor copii fericiţi şi bucuria pe care le-o dăduse zmeul avusese un efect profund asupra mea.

Tocmai când duceam ceainicul şi cana în bucătăria mică, am auzit că bate cineva la uşa din faţă. Mi s-a părut o bătaie familiară, aşa că m-am grăbit să deschid, având grijă să-mi pun vălul pe cap înainte, în caz că era un străin. (Nu puteam să deschid uşa şi să fiu văzută fără văl.)

— Cine e? am întrebat în timp ce deschideam uşa.

Cele două fete şi cei doi băieţi ai mei tocmai se întorseseră de la scoală. Văzându-i şi ştiind că tocmai se întorseseră de la şcoală, am simţit plăcere şi satisfacţie, ştiam că fiecare zi în care se duceau la şcoală le asigura un viitor mai strălucit. Am pregătit repede nişte mâncare şi am mâncat toţi în jurul desterkhan-u/uz. *Obisnuiam să le fac mâncare copioasă şi sănătoasă, de pildă, supă de legume. Mă asiguram că mănâncă bine întrucât trebuia să muncim toţi din greu, iar ei, pe lângă faptul că*

trebuiau să mă ajute, aveau şi de învăţat. Am mâncat supa cu pâine proaspătă, făcută dimineaţă devreme. Fiecare copil ştia ce are de făcut după masă. Cele două fiice ale mele au adunat vasele murdare şi au şters desterkhan-ui *în timp ce eu şi băieţii ne-am început munca zilnică: confecţionarea de zmeie.*

Eu începeam prin a tăia bucăţi mari de hârtie de mătase, care era foarte delicată, în timp ce băieţii asamblau beţele pentru rama zmeului, iar fetele se axau pe decoraţiuni. Erau atente la detalii: din bucăţile de hârtie rămase tăiau forme diverse – inimi, steluţe, luni şi raze – şi le lipeau pe lateralele zmeielor. Băieţii mei erau experţi în asamblarea zmeielor şi ştiau cum să le facă astfel încât să se înalţe cât mai sus. Ştiau unde trebuie ataşată sfoara. îi priveam şi eram pregătită să-i ajut cu lipitul. Nu voiam ca ei să umble cu lipiciul, să nu le afecteze mâinile tinere. Ale mele erau deja afectate, dar nu-mi păsa, pentru că eu trecusem de tinereţe. Acum voiam să am grijă de ei, să poată duce o viaţă fericită când eu nu voi mai fi aici.

După câteva ore de muncă asiduă, puneam zmeiele şi materialele într-un loc sigur. Băieţilor mei le place să înalţe ei zmeiele, aşa că uneori, după masă, îi las să iasă şi să se joace cu alţi copii, dar nu în fiecare zi. Le amintesc că situaţia lor e diferită de cea a altor copii. Fiii şi fiicele mele merg la şcoală. Trebuie să-şi facă

temele înainte să se întunece, pentru că nu avem curent electric şi nu pot vedea să scrie. îi las să facă totul cu rândul, în timp ce unii învaţă, ceilalţi fac zmeie, apoi schimbă.

Aceasta este familia mea fericită, familia lui Mahgul şi a celor patru copii ai ei. Ce-şi poate dori mai mult o mamă afgană? îmi place să-i văd pe copiii din sat jucându-se entuziasmaţi cu zmeiele făcute de mine şi de copiii mei. De la geamul nostru văd câţiva băieţi alergând după un zmeu făcut de noi, cu mâinile noastre. Suntem o familie care îşi câştigă pâinea. Dacă m-aţi întreba cum am ajuns aici, răspunsul meu ar fi: „Nu cu uşurinţă!" Am suferit mult, încă din 2001.

Soţul meu a fost taximetrist şi obişnuia să ia pasageri de pe drumul principal dintre Mazar şi Pul- e-Khumri. Eram săraci, dar aveam o viaţă destul de bună, pentru că el era harnic şi bun, iar Domnul ne-a dat patru copii minunaţi. Soţul meu avea o casă mică, lăsată de părinţii lui cu mult timp în urmă. Nu avea alţi membri de familie, aşa că eu şi copiii eram totul pentru el. Uneori, câştiga bani în plus de Nowrooz *(Anul Nou afgan) şi era ocupat să-i ducă pe oameni la altarul lui Hazrat AU, al patrulea imam al Islamului.*

La Pul-e-Khumri veneau oameni din alte provincii, iar soţul meu îi ducea la altarul din Mazar, pentru rugăciuni. Femei,

bărbaţi, băieţi, fete, toată lumea voia să viziteze Mazar; oraşul nostru este considerat sfânt, datorită altarului şi moscheii. Soţul meu era sensibil şi, chiar dacă se făcea târziu, îi ducea pe pasagerii care erau bolnavi şi voiau să se roage.

îi spuneam:

— Uite, oboseşti şi nu e bine să conduci noaptea. Sunt îngrijorată când nu vii acasă la timp. Nu vrem să te speteşti şi mai mult. Suntem mulţumiţi cu ce ne poţi oferi. Preferăm să te avem acasă.

El zâmbea.

— Ştii, Mahgul, îmi place să lucrez din greu şi să duc oamenii la altar. Faptul că merg la acele locuri sfinte îmi dă energie. în plus, pot câştiga mai mulţi bani pentru tine şi pentru copiii noştri. Vreau să meargă la şcoală, să aibă cărţi şi pixuri, să poată deveni profesori şi medici, să nu fie nevoiţi să fie taximetrişti, ca mine. Tatălui meu nu i-a păsat dacă mă duc la şcoală, pentru că era un om simplu, care nu înţelegea valoarea educaţiei, dar eu o înţeleg. Nu ştiu să citesc sau să scriu – de aceea sunt doar şofer de taxi. Copiii noştri mă au ca tată şi te au pe tine ca mamă şi ei ştiu că vom face tot ce putem ca să le oferim un viitor mai bun.

Mi-a luat mâna şi mi-a masat-o.

— Vreau ca ei să aibă toate lucrurile pe care nu le- am avut eu. Te iubesc, Mahgul, pentru că eşti o soţie şi o mamă minunată.

îmi plăcea felul în care vorbea cu mine.

După ani de căsătorie, el a devenit totul pentru mine. Era uimitor felul în care ne oferea dragoste mie şi copiilor. Avea atât de multă energie şi entuziasm să-şi facă familia fericită. Lua foarte puţin de la noi şi dădea foarte mult. A devenit prietenul meu, sufletul meu pereche, era totul pentru mine. în anumite momente îmi era chiar ca o soră şi bârfeam împreună. El era sprijinul meu şi profesorul meu în viaţă, tot aşa cum îmi era sot şi iubit.

După câţiva ani de căsătorie, mama s-a plâns că nu îi vizitam cât de des ar fi trebuit.

— Mamă, e vina ta pentru că nu vă vizitez foarte des.

Mama a fost şocată şi s-a gândit că m-a supărat în vreun fel. A întrebat de ce. Am zâmbit.

— E greşeala ta, pentru că m-ai măritat cu acest bărbat pe care îl iubesc foarte mult.

Mama a început să râdă. îmi aduc aminte cât de fericită era să mă vadă mulţumită de viaţa mea de familie. Asta îşi doreşte orice mamă pentru fiica ei, nu-i aşa? Aş vrea ca fiicele mele să fie la fel de fericite ca mine în căsniciile lor. Nu pot să uit cât de bun şi grijuliu a fost soţul meu, de prima dată când l-am văzut, în ziua nunţii. Fiecare amintire cu el îmi aduce bucurie, cu excepţia momentului când suferinţa a coborât asupra mea, iar lumea mea s-a întunecat. Din ziua aceea m-am simţit incompletă.

îmi amintesc fiecare detaliu. M-am trezit dimineaţă devreme şi l-am văzut pe soţul meu că stătea tăcut pe saltea şi bea ceai. Mi s-a părut ciudat. M-am ridicat şi m-am pus lângă el.

— Dragul meu, de ce nu m-ai trezit? Ţi-aş fi făcut ceaiul.

— Mahgul, a zis el încet, de ce să te trezesc? N-am vrut să te deranjez.

A zâmbit şi a glumit:

— Dormeai profund şi arătai de parcă visai ceva frumos.

— Nu, am avut un coşmar, care m-a trezit. Nu mi- a plăcut deloc!

M-a întrebat cu vocea lui blândă:

— Despre ce a fost visul care a speriat-o pe soţia mea cea puternică? Spune-mi.

— A fost atât de îngrozitor, încât nu mă puteam mişca. Parcă încremenisem. Am visat un fel de animal de care n-am mai văzut şi care ne urmărea. Tu încercai să mă salvezi de animalul ăla ca un dragon. Ne ţineam de mâini şi încercam să fugim, dar era vânt foarte puternic şi ne îngreuna fuga. Tu mă ţineai strâns de mână şi mă trăgeai după tine, dar dragonul venea din urmă, apoi am simţit că mi-ai dat drumul. M-am întors, dar din gura dragonului ieşea foc şi mi te-a luat. în clipa aceea, am fost îngrozită şi am încercat să strig. Apoi m-am trezit. Oh, Doamne, toba *(ai milă), a fost oribil! Mi-am spus toate* kalema *(versete din Coran), iar când te-am văzut dormind lângă mine m-am simţit mai bine şi m-am culcat la*

loc.

El m-a ascultat cu atâta grijă şi atenţie, încât am simţit un val de afecţiune. Se uita la mine ca un iubit tânăr care priveşte în ochii iubitei lui. L-am îmbrăţişat, iar el a făcut la fel.

— Ei bine, nu prea mă pricep la interpretat, dar cred că a fost doar un vis. Ce altceva pot să spun?

M-am eliberat din îmbrăţişarea lui.

— Mă simt un pic mai bine acum, că ţi-am spus, dar tot sunt îngrijorată.

El s-a ridicat, şi-a luat pakol-u/ *(pălărie afgană), s- a uitat în oglindă şi mi-a spus să-l urmez la uşa din faţă. După ce s-a încălţat şi s-a îndreptat spre uşa de la intrare, s-a oprit brusc.*

— Mahgul, stai un minut.

Am întrebat ce se întâmplase, dar n-a răspuns. S-a întors pe coridor, şi-a dat jos pantofii şi a intrat în camera unde dormeau copiii. S-a aplecat şi i-a sărutat pe frunte pe toţi patru. Când s-a ridicat, i-am spus că a făcut-o de parcă nu avea să-i mai vadă vreodată.

— Ştiu că îi iubeşti, dar o să întârzii la lucru. Grăbeste-te!

S-a apropiat de mine, cu braţele întinse.

— Da, ai dreptate. Am vrut doar să-i sărut, iar acum vreau să fac la fel cu mama lor. Nu se ştie niciodată când o să te revăd.

Iar cu asta m-a sărutat şi pe mine pe frunte, apoi ne-am dus împreună spre uşă şi ne-am luat rămas- bun. El s-a dus spre

taxiul lui, care, ca de obicei, era parcat în faţa casei. în timp ce pornea motorul, am continuat să ne uităm unul la altul, de parcă urma să nu ne mai vedem niciodată. Aveam acest sentiment ciudat – o voce îmi spunea să nu-l las să plece – dar l- am ignorat şi i-am făcut cu mâna în timp ce pleca.

M-am întors şi mi-am început treburile zilnice. Am pregătit micul dejun pentru copii. Doar cei doi copii mai mari mergeau atunci la şcoală. M-am dus să-i trezesc. Cei mai mici se trezeau oricum, pentru că le plăcea să-i privească pe fratele şi pe sora lor pregătindu-se de şcoală. Am luat micul dejun împreună, în jurul micii desterkhan *pătrate. M-am uitat la feţele lor şi m-am speriat. Nu ştiam de ce, dar simţeam că pierdusem ceva. Mi-am băut ceaiul şi am încercat să mă calmez.*

— Doamne, ai milă de mine, mi-am zis, în timp ce le dădeam copiilor ghiozdanele şi le făceam cu mâna. Apoi am închis uşa şi am început să mătur prin camere şi să fac ordine unde dormiseră copiii, în timp ce micuţii se jucau în grădină, la soare.

Tocmai mă întrebam ce să-i gătesc soţului meu pentru cină când am auzit o bătaie puternică în uşă. Fiul meu cel mic a fugit spre ea, dar i-am strigat:

— Aşteaptă, copile, vreau să deschid eu. Cine o fi?

Era o oră ciudată pentru un vizitator, deoarece majoritatea oamenilor sunt

ocupaţi înainte de prânz. Apropiindu-mă de uşă, am auzit o femeie plângând, înainte să ajung la uşă, am strigat:

— Mamă, ce e? De ce plângi?

Am deschis şi am văzut-o pe mama, cu capul îngropat în burqa. *A ridicat privirea şi m-a îmbrăţişat.*

— Oh, fata mea, eşti ca o oală fără capac acum, iar copiii tăi sunt foarte singuri.

— Despre ce vorbeşti? Te rog, nu spune prostii. Care e problema?

Copiii au alergat spre mine şi mi s-au agăţat de picioare.

— Mamă, spune-mi, tata e bine?

Tata îmbătrânea, deseori nu se simţea bine şi am crezut că se întâmplase ceva cu el. Mama a început să ţipe şi am observat că femeile dintr-o altă familie au urmat-o, iar în spatele lor i-am văzut pe tata şi pe unul dintre fraţi. Toţi plângeau, iar copiii mei au început să plângă şi ei. încă eram şocată şi speriată, nu ştiam ce să fac. Printre toate acele plânsete şi ţipete, uitasem cum să plâng. Mama s-a aşezat în praful de pe jos şi i-a strigat pe copii.

— Veniţi la mine, copii. V-aţi pierdut tatăl, e mort!

Când am auzit aceste cuvinte, am început să mă lovesc peste faţă. Am strigat la mama, nevenindu-mi să cred. Cum putea fi adevărat, când încă îi simţeam căldura mâinilor? Am început să blestem pe toată lumea; l-am blestemat

până şi pe Domnul. Copiii mei strigau:

— Padar jan, *tatăl nostru drag e mort!*

Cred că trebuie să mă fi prăbuşit, cineva m-a cărat în casă. După câteva ore, rudele şi vecinii au început să se adune acasă la mine, să jelească, dar eu continuam să întreb de soţul meu; voiam să-mi fie adus. Am văzut că cei doi copii mai mari stăteau lângă mine. Fratele mele se dusese să-i aducă de la şcoală. Şi ei plângeau şi strigau. Lumea mea se prăbuşise. Eram devastată, iar acum ştiam că acele premoniţii de dimineaţă se adeveriseră.

Un pic mai târziu, au adus acasă trupul soţului meu. Era deja în sicriu. Fratele meu se ocupase de tot. Nu pot să descriu ce simţeam; tot ce-mi amintesc este că stăteam aproape de capul lui, iar copiii erau în jurul sicriului. îi vedeam doar faţa; avea câteva vânătăi, dar tot nu ştiam cauza morţii. Faţa lui arăta de parcă ne zâmbea, iar ochii îi erau deschişi. Am vorbit cu trupul mort al scumpului meu.

— Cine ni te-a luat? Uită-te la noi! Cine o să mai aibă grijă de noi? Tu spuneai mereu că vom trăi împreună pentru totdeauna. Tu eşti cel necredincios, mă laşi la jumătatea vieţii. Ridică-te! Uită-te la noi! Nu ne poţi lăsa singuri!

Copiii plângeau şi îşi strigau tatăl. Chiar şi inima celui mai rău duşman al nostru sau al celei mai rele persoane de pe lume s-ar fi topit dacă ne-ar fi văzut pe mine şi pe copii adunaţi în jurul sicriului. Vieţile

noastre se sfărâmaseră într-o singură zi. Fratele meu a venit la mine cu lacrimi în ochi şi mi-a spus că era timpul să ia trupul.

Am ţipat. Parcă voiau să-mi scoată inima şi să o pună în sicriu, unde nu ar mai fi avut viaţă în ea. Când au acoperit sicriul, am devenit isterică. Mă ţineam strâns de el şi nu voiam să-i dau drumul. Vălul mi s-a desfăcut de pe cap, în timp ce mă chinuiam să urmez sicriul afară. Curtea noastră era plină de bărbaţi, dar nu-mi păsa. Am căzut, iar rochia şi şalvarii mei s-au umplut de praf. Copiii au alergat după mine, în timp ce eu încercam să-i opresc pe oameni să-mi ia soţul. Mama şi alte femei au vrut să mă tragă înapoi. A fost o scenă teribilă. în cele din urmă, tata m-a prins şi m-a ţinut strâns în braţe, să nu mai pot merge după sicriu. Voiam să mor şi eu. Pierdusem totul. Am plâns şi am plâns, până când n- am mai avut lacrimi, nici voce, iar buzele îmi erau crăpate şi sângerau.

îmi pierdusem direcţia în viaţă; nu puteam să mă gândesc nici la ce să le dau copiilor să mănânce, aşa că mama a fost cea care a trebuit să aibă grijă de ei. Nu aveam poftă de mâncare. A început să se întunece; femeile stăteau în jurul meu, iar unele îmi umezeau fruntea cu apă, să mă învioreze, când, brusc, mi-am dat seama că nu ştiam de ce murise. I- am strigat pe tata şi pe fratele meu, m-am ridicat şi am fugit în camera bărbaţilor Fratele meu m-

a văzut şi m-a condus afară.

— Ce faci aici, Mahgul? Controlează-te. Ce se va întâmpla cu copiii tăi dacă o iei razna?

Am început să plâng.

— Frate, am venit să te întreb ce s-a întâmplat. Trebuie să ştiu cum a murit.

Fratele meu a început să plângă.

— Era în taxi, lua nişte pasageri spre Pul-e- Khumri. Tocmai ajunsese la drumul principal, când o cisternă a lovit taxiul. A trecut direct peste el şi i-a strivit pieptul de volan. A murit pe loc. Când am ajuns acolo, i-am văzut maşina distrusă, dar cisterna dispăruse. Nu ştiu cărei firme îi aparţinea. Unul dintre fiii pasagerilor mi-a spus ce s-a întâmplat. Pasagerii au fost salvaţi, dar soţul tău a murit.

Am plâns cu fratele meu. M-am întors în camera mea şi m-am uitat la cei patru copii ai mei strânşi lângă mama. Erau devastaţi. Mi-am amintit cum îi pupase pe toţi dimineaţă. A avut dreptate; a fost ultima dată când ne-a văzut. Coşmarul meu se adeverise. Cisterna care îl omorâse fusese monstrul din visul meu.

Au trecut zile, apoi săptămâni, iar numărul celor care ne vizitau a scăzut. în cultura noastră, rudele şi prietenii apropiaţi gătesc pentru o familie îndoliată timp de 40 de zile după moartea cuiva. Aşadar, timp de 40 de zile, familia mea şi prietenii noştri mi-au adus mâncare şi mi-au ţinut companie. La vremea aceea, simţeam marea pierdere, dar nu

înţelegeam pe deplin ce mă aştepta. Nu cunoşteam responsabilităţile pe care le aveam acum ca văduvă şi ca mamă.

O vreme, am reuşit să plătesc şcoala copiilor cu banii pe care eu şi soţul meu îi economisisem, dar sau terminat. A trebuit să-i plătesc o sumă mare de bani fratelui meu pentru înmormântare. Familia mea a fost bună şi a refuzat să ia toată datoria, spunând că voi avea nevoie de ei ca văduvă cu patru copii mici. Nu aveam nicio sursă de venit, aşa că, inevitabil, a venit ziua în care am rămas fără bani. A trebuit să împrumut de la părinţi şi de la fratele meu, să avem ce mânca. Toţi am început să slăbim şi să devenim palizi. Feţele noastre arătau de parcă se pusese praf pe ele. Am continuat să împrumut bani, pentru că nu aveam de ales.

Cu fiecare zi simţeam tot mai acut durerea pierderii soţului meu. îmi pierdusem partenerul cu care împărtăşisem fiecare detaliu al vieţii, pierdusem un prieten apropiat, care mă enerva, dar mă făcea şi să râd, şi îmi pierdusem iubitul. Pe deasupra, îl pierdusem pe cel care avea grijă de noi.

Familia mea a început să se îngrijoreze pentru că împrumutam mereu bani de la ei. Nu îi acuz, nici ei nu erau foarte bogaţi, dar m-a deranjat când s-au înfuriat pe mine. în cele din urmă, au încetat să mă mai împrumute. Totuşi, eram prea mândră să iau bani de la străini precum prietenii soţului meu sau vecini.

într-o seară, mergeam cu copiii spre casă – cu mâinile goale – ne întorceam de la părinţii mei. Mama îmi spusese:

— Fata mea, fratele tău câştigă doar cât să ne umplem stomacul noi şi copiii lui. Ai împrumutat de la noi de o sută de ori, fără vreun semn că ai putea să-i dai înapoi. Te rog, nu mai cere. Du-te şi fă ceva. Eşti încă tânără; mărită-te cu un alt bărbat, pentru că devine prea mult pentru noi. Din ziua în care a murit soţul tău a trebuit să avem grijă de încă cinci guri flămânde.

Rumegam cuvintele mamei, deşi erau dureroase. Am încercat să înţeleg ce voise să spună. în cultura mea, se obişnuieşte ca văduvele să se recăsătorească deseori cu un cumnat, dar eu nu aveam niciunul. Singura alternativă era să cerşesc pe străzi. Nu aveam bani să cumpăr mâncare pentru copii. Când am ajuns acasă, le-am spus să se culce devreme, pentru că nu aveam nimic de mâncare. Nu au zis nimic, dar fata cea mai mică a plâns toată noaptea.

Dimineaţă devreme mi-am luat burqa, *am lăsat copiii acasă şi am ieşit să caut de lucru. Doar fiului meu cel mare i-am spus ce voiam să fac şi că mă voi întoarce în curând. Am bătut la uşa fiecărei case, întrebând dacă aveau nevoie de o slujnică. O femeie al cărei soţ era bogat mi-a dat nişte haine de spălat, iar după o vreme am devenit cunoscută în cartier pentru că spălam şi făceam curăţenie. Nu aveam educaţie, aşa că era singura*

muncă pe care puteam să o fac. Unele familii erau bune şi îmi dădeau suficienţi bani să pot cumpăra mâncare; altele profitau de situaţia mea şi mă plăteau foarte puţin sau îmi dădeau mâncare pentru fiecare zi de lucru. Totuşi, eram disperată şi acceptam orice ca să-mi pot hrăni copiii.

într-o după-amiază, în drum spre casă, după ce spălasem şi făcusem curăţenie într-o casă din sat, am observat nişte băieţi alergând şi ridicând în aer nori de praf. Se uitau spre cer şi strigau:

— Azadi! Azadi!

Fiecare dintre ei voia să prindă zmeul care zbura liber. Era toamnă, anotimpul zmeielor, când vântul este perfect pentru asta. Noi îi spunem Gudiparan Bazi, *adică „păpuşă zburătoare”. Zmeul era frumos, ca o pasăre exotică plonjând şi planând pe cer. M-am simţit foarte bine privind bucuria de pe feţele copiilor şi dorinţa lor de a prinde acele bucăţi de hârtie colorată şi de bambus, care formau acel* azadi.

în fiecare toamnă, în Mazar, băieţii şi uneori bărbaţii formează echipe şi participă la competiţia zmeielor. Grupurile au două zmeie mari şi doi oameni care le înalţă. Unul este liderul, persoana care înalţă de fapt zmeul, iar celălalt este charkha gir *(cel care ţine sfoara). Zmeul este controlat de* tar – *sfoară – care este încolăcită pe* charkha *(mosor din lemn, pentru zmeie). Tatălui*

meu îi plăceau zmeiele şi ştiam că acelei tar *trebuia să i se acorde o atentie*
> > specială. Era nevoie de mai multe ore pentru pregătirea de competiţie. Din sticlă pisată şi orez pisat se face sheesha *(o pastă care acoperă sfoara). Sforile zmeielor au culori diferite, iar uneori se asortează cu zmeul. Zmeul care taie sfoara altui zmeu este învingător.*

înălţarea zmeielor este un joc tradiţional pentru băieţii şi bărbaţii afgani. Nimeni nu ştie exact când a început, dar se joacă de mai bine de o sută de ani. S- ar putea să provină din China, unde se presupune că îşi au originea zmeiele. Talibanii au interzis înălţarea zmeielor, spunând că nu erau islamice, dar după căderea regimului lor a redevenit legală şi populară. Totuşi, poate fi periculoasă, unii oameni se rănesc atunci când urmăresc zmeiele peste acoperişuri şi cad sau sunt distraşi alergând pe stradă şi sunt loviţi de vreo maşină.

Fetelor nu le este permis să înalţe zmeie, dar tata îmi spunea cât de mult îi plăcea. Obişnuia să facă zmeie pentru fratele meu mai mare. Mi se dădea voie să ajut la tăiat şi la lipit hârtia în jurul celor două bete care ţineau laolaltă zmeul. Privind scena cu acel azadi, *mi-a venit o idee şi am zâmbit. Când am ajuns acasă, l-am găsit pe fiul meu cel mai mare încercând să-şi repare zmeul. L-am întrebat dacă îl poate repara.*

— Desigur, mamă; pot chiar să fac unul nou.

În clipa aceea, arăta şi vorbea exact ca tatăl lui, iar asta mi-a făcut inima să plângă. M-am dus la el şi l- am îmbrăţişat.

— Uite, fiule, am o idee. Nu vreau să încetezi să mergi la şcoală doar pentru că acum suntem săraci. O să mă asigur că vom îndeplini dorinţele tatălui tău. O să încep să fac zmeie.

Mi-am dat seama că nu mă crede, dar a venit cu mine la magazin, să întrebăm de unde puteam lua materiale pentru confecţionat zmeie. Vânzătorul ne-a spus că ar trebui să încercăm în bazarul mare. Astfel, am luat toţi banii pe care îi câştigasem în ziua aceea din spălat şi curăţenie şi i-am cheltuit pe hârtie colorată, beţe din lemn şi sfoară pentru zmeie. Eram amândoi entuziasmaţi pe drumul spre casă. Ne-am oprit la un magazin local şi l-am întrebat pe patron dacă ar cumpăra zmeie de la noi. A fost foarte încântat:

— Acum, că talibanii nu mai sunt, se vând bine. Dacă sunt bune, o să le cumpăr de la voi.

Când am ajuns acasă, le-am spus celorlalţi copii că o să începem o afacere de confecţionare de zmeie. Eu şi copiii nu aveam o idee foarte clară cum o să facem asta, dar eram hotărâţi să o ducem la capăt. Fiul meu era încrezător că ştia destule despre zmeie şi despre confecţionarea lor. La început, am făcut

multe greşeli şi a fost neplăcut, pentru că tăiam nepotrivit sau stricam materialele şi erau pierderi costisitoare. Hârtia trebuie asamblată corect, altfel zmeul nu va zbura cum trebuie. Copiii afgani sunt experţi şi nu cumpără un zmeu care nu este bine făcut. Mă enervam foarte tare dacă vreunul dintre noi greşea şi le aminteam copiilor că nu ne permiteam să cumpărăm alte materiale. Fiica mea cea mai mică a plâns mult, ea era certată cel mai des pentru că greşea. în cele din urmă, am învăţat să facem zmeie foarte bune, după ce ne-am dus la magazinele care vindeau zmeie şi ne-am uitat foarte atent la felul în care erau asamblate. Apoi, am aplicat la zmeiele noastre cele învăţate acolo.

3

De atunci, eu şi copiii am lucrat. Fiul meu cel mai mare vindea zmeiele patronului de magazin, după şcoală, iar fiica mea cea mai mare era pricepută la design. Toţi ştim ce fel de zmeie le plac băieţilor din sat şi de care vor cumpăra cu banii lor de buzunar. E ca o fabrică; eu tai hârtia colorată în triunghiuri, pătrate sau cercuri, iar fiicele mele ataşează beţe şi le lipesc pe colţ câte o floricică sau o stea. Toţi suntem implicaţi în afacerea de familie. în cele din urmă, cei mai mici copii ai mei au ajuns la vârsta şcolară şi am avut suficienţi bani să-i trimit şi pe ei la cursuri.

Pentru o vreme, după moartea soţului

meu, mi-am pierdut dorinţa de a trăi. Totuşi, dacă închideam ochii, îi vedeam faţa blândă şi îi auzeam vocea spunându-mi să nu-mi pierd speranţa. Mi-am promis că voi reuşi să-mi câştig pâinea, că voi fi mama ai căror copii se vor duce la şcoală şi vor deveni profesori sau medici.

Mă văd pe mine şi pe copiii mei ca pe nişte magicieni pentru alţi copii. Din câteva bucăţi de lemn, câteva coli de hârtie colorată şi sfoară putem face o păpuşă dansatoare pe cer. îmi place să cred că în acele zmeie sunt purtate visele şi speranţele copiilor afgani, plutind şi plonjând liber pe cer. Zmeiele făcute de noi sunt foarte căutate în bazarul din Mazar şi în nordul Afganistanului.

Fareshta, fiica mea cea mai mică, mi-a spus odată:

— Mamă, sunt fericită când pun floarea asta pe zmeu. O văd, viu colorată, sus pe cer şi simt că zbor cu ea, pentru că eu am făcut-o.

Acum, familia mea este vestită pentru confecţionarea de zmeie. Uneori, copiii vin chiar acasă la noi şi întreabă de cel mai nou model, dar este o muncă meticuloasă şi obositoare. E nevoie de concentrare şi atenţie la detalii. Dacă greşim la tăierea hârtiei, zmeul nu poate fi asamblat. Băieţii se plâng de efort. Ei vor să fie afară, să se joace cu ceilalţi băieţi, nu să vândă zmeie pe străzi, dar eu le spun că e nevoie să-şi facă treaba, pentru că aşa câştigăm banii cu care îşi

vor plăti educaţia. Le amintesc de visul tatălui lor ca ei să devină profesori, medici şi ingineri.

Mă bucur că am creat o afacere profitabilă. Am dobândit un meşteşugul, la fel şi copiii mei. Primăvara, toamna şi vara vindem mai multe zmeie, dar iarna nimeni nu le vrea, aşa că trebuie să supravieţuim cu economiile făcute în restul anului. Confecţionarea zmeielor ne dă speranţă, şi mie, şi copiilor mei. Şi îmi place să cred că zmeiele noastre le aduc bucurie băieţilor şi bărbaţilor care se joacă cu ele.

Din ceea ce ne-a spus Mahgul la *Ora femeii afgane* şi din ceea ce am văzut aici, în Marea Britanie, îmi este clar că pentru femeile afgane este important să aibă independenţă. Mahgul, o văduvă care crezuse că viata ei s-a terminat odată cu moartea soţului, a dovedit că este posibil să preia controlul şi să-şi asigure o viaţă fericită şi independentă financiar, chiar dacă este analfabetă. Şi-a folosit îndemânarea şi imaginaţia şi a început o nouă viaţă alături de copiii ei.

în perioada în care am lucrat la emisiune, mi-am dat seama cât de importantă era independenţa financiară pentru mine şi pentru alte femei afgane. Să am un loc de muncă bun, să-mi câştig banii şi să nu fiu o povară pentru familie s-a dovedit crucial. Mi-a permis să iau decizii foarte dificile şi să devin o persoană liberă şi independentă, care

poate să aleagă viaţa pe care vrea să o trăiască.

Când mă gândesc la greutăţile pe care le-aş fi înfruntat dacă nu aş fi putut fi independentă şi dacă n-aş fi putut lucra, sunt recunoscătoare pentru norocul pe care l-am avut Consider că sunt o femeie foarte norocoasă pentru că am avut oportunitatea de a merge la şcoală, că am putut să lucrez şi să-mi folosesc talentul într-un fel pozitiv, la fel ca Mahgul.

Povestea Bakhtawarei

Băiatul-fată

Mergând cu paşi mari, Bakhtawara lăsa în urmă o dâră de praf. începea să se întunece, iar oamenii se grăbeau spre casele lor. Păşea larg, cu arma atârnată pe umăr, mergând spre casă cât de repede putea. Pe drum, câţiva săteni i-au făcut cu mâna, strigând că nu vor întârzia la întâlnirea bătrânilor, de a doua zi,

Bakhtawara locuia în Gurbuz, provincia Khost, din sud-estul Afganistanului. E un ţinut aspru: iernile sunt friguroase, verile caniculare. Locuitorii din Khost sunt cunoscuţi ca fiind înalţi, lăţi în umeri şi arătoşi. Sunt renumiţi pentru că sunt harnici şi le place muzica şi dansul. Un prieten de-ai mei din Khost, căruia îi place să danseze şi să cânte la tobe, mi-a spus cândva că nici măcar talibanii nu i-au putut împiedica pe cei din provincia lor să se bucure de dans şi *dohl* (tobe). Fiecare ocazie deosebită a unei familii din Khost este marcată de dansul local numit *attan,* la care participă bărbaţii din familie îmbrăcaţi cu şalvari şi *kamiz* după moda locală şi turban cu *shamla* înaltă (parte a turbanului care iese în afară, ca o coadă de păun). Femeile dansează împreună în cerc, măturând podelele cu

rochiile lungi, brodate. Locuitorii din Khost sunt renumiţi şi pentru că sunt bogaţi, în comparaţie cu alte triburi din Afganistan. Şi vorbesc paştu cu accent puternic, dificil de înţeles pentru cineva ca mine, care vorbeşte limba paştu din partea de est a Afganistanului.

în general, afganii sunt foarte ospitalieri, dar paştunii sunt consideraţi cei mai generoşi şi mai primitori cu străinii. Dacă te trezeşti noaptea într- un sat din Afganistan, aproape sigur ţi se va oferi un loc unde să stai. Gazdele vor împărţi cu tine orice mâncare ar avea, vor rupe o bucată din pâinea lor şi ţi-o vor da. Paştunii cred în respectarea oaspeţilor şi onorează persoana care alege să se adăpostească în casa lor. Mama îmi povestea despre perioada copilăriei ei din provincia Kunar, când aveau chiar mai mult de zece musafiri în fiecare noapte. Cei mai mulţi erau oameni care îl întâlniseră pe bunicul pe câmp, în drumul lor spre Pakistan, şi aveau nevoie de un popas în călătoria lor, ca să se odihnească. Bunicul, care era agricultor, îi aducea acasă şi le punea pe femeile din familie să gătească pentru ei. Mama spunea că pentru el nu conta dacă oamenii aceia îşi aminteau apoi de el; pur şi simplu, era fericit că îi ajuta. Bunica obişnuia să se plângă că străinii aceia le mâncau mâncarea şi le lăsau copiii flămânzi, dar bunicul ridica din umeri şi

spunea că el era paştun şi asta facea parte din obiceiuri. La fel ca mii de săteni paştuni, credea că un oaspete e un prieten al Domnului şi trebuia tratat bine.

Cei mai mulţi paştuni sunt agricultori, ceea ce înseamnă că majoritatea disputelor dintre ei sunt pricinuite de apă sau pământ. De-a lungul timpului au avut loc certuri urâte. Unii oameni au fost omorâti şi au fost divizate familii din cauza acestor dispute. în această provincie montană, oamenii îşi rezolvă problemele zilnice convocând o *jirgah,* o adunare a bătrânilor. Dacă o familie are o dispută financiară sau o ceartă din cauza pământului, nu se duc la autorităţi, ci convoacă *jirgah.*

Gurbuz, locul de naştere al lui Bakhtawara, este unul dintre cele douăsprezece districte ale provinciei Khost şi se află în apropiere de Waziristanul de Sud, la graniţa cu Pakistanul. Gurbuz este format din mai multe sate mici, iar cultura tribală şi tradiţiile au rădăcini adânci aici; pământul este arid şi muntos, ceea ce face ca agricultura să fie dificilă. Mulţi bărbaţi tineri se duc în Pakistan, Emiratele Arabe Unite sau Arabia Saudită, în căutare de locuri de muncă, nu doar din Gurbuz, ci de peste tot din provincia Khost. Cei mai mulţi sunt analfabeţi, provin din familii foarte sărace, iar obiceiul de a pleca în străinătate a venit în Afganistan din

Pakistanul vecin. De aceea sunt multe familii bogate, pentru că bărbaţii lucrează în străinătate. Deseori, soţiile şi copiii sunt lăsaţi singuri pentru mult timp. Unele femei au spus că ar prefera să fie sărace decât să trăiască departe de soţii şi fiii lor, dar tentaţia banilor este prea mare ca să reziste. Drept urmare, multe femei au o mare responsabilitate în familie. Ele fac de regulă tot ce ar face în mod normal bărbaţii. Se ocupă de muncile câmpului şi au grijă de familia rămasă acasă, sunt tratate aproape ca bărbaţii.

Bakhtawara era o astfel de femeie. Povestea ei ne- a fost prezentată de Fawzia Khosti, o reporteră a *Orei femeii afgane,* care era şi ea din provincia Khost. Fawzia era studentă la medicină şi participase la unul dintre seminarele organizate de noi pentru biroul BBC din Kabul. Ne-a atras atenţia din prima zi a cursului prin descrierile vieţii din provincie. Ne-a spus despre femeile din satul ei, despre ţinuta lor de nuntă şi despre personaje fascinante ca Bakhtawara. Fawzia era o ascultătoare regulată a emisiunii şi ştia că vom fi atraşi de poveştile ei interesante. Deşi auzisem despre femei din satele paştune ce fuseseră obligate să se poarte ca bărbaţii, nu mai avusesem o astfel de femeie în emisiune, aşa că povestea Bakhtawarei era cu atât mai specială.

Ca parte a formării, Fawzia a învăţat

două săptămâni cum să adune şi să înregistreze poveşti. I- am împrumutat echipament de înregistrare, iar ea a promis că va face reportaje despre mortalitatea infantilă, despre tradiţiile şi cultura din Khost şi, desigur, despre povestea de viaţă a Bakhtawarei. Am vrut să mă duc în Khost să o cunosc personal pe Bakhtawara, dar situaţia de acolo era atunci prea periculoasă. în schimb, a trebuit să mă mulţumesc să-i aud vocea în căşti, din Londra. I-am cerut Fawziei o imagine cât mai detaliată a Bakhtawarei: cu ce era îmbrăcată, cum mergea, ce mânca. Ascultând-o vorbind, am avut sentimentul că Bakhtawara era o femeie ale cărei sentimente îi fuseseră furate cu mult timp în urmă şi închise undeva unde nici măcar ea nu putea ajunge. Societatea în care trăieşte i-a luat dreptul de a trăi ca o femeie; pe de altă parte, a câştigat un tip de libertate la care nicio femeie afgană n-ar fi putut spera vreodată.

După un drum lung şi prăfuit, Bakhtawara a ajuns acasă, iar copiii au alergat afară să o întâmpine. I-a dat arma tânărului ei nepot Shah Mahmoud, să o pună la loc sigur, şi şi-a dat jos încălţămintea prăfuită. Purta *chapli,* un fel de sandale importate din Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. Una dintre nepoatele ei i-a turnat apă pe picioare şi pe sandale. Fiecare dintre copii avea o altă sarcină.

Bakhtawara a intrat în casă, iar femeile şi fetele au salutat-o. Cumnata ei s-a ridicat şi i-a oferit locul, în semn de respect. S-a aşezat pe salteaua micuţă de lângă geam, şi-a dat jos turbanul mare, negru, mirosind greu a transpiraţie proaspătă, şi l-a pus pe pervaz. în locul lui şi-a pus o tocă albă brodată, deşi praful şi mizeria îi dăduseră o nuanţă gălbuie. Copiii s-au adunat în jurul mătuşii lor, nerăbdători să primească dulciuri, aşa cum facea ea deseori când venea acasă. Chicoteau în jurul Bakhtawarei, băgându-şi mâinile în buzunarele vestei negre, pe care o purta cu şalvari şi *kamiz.*

Familia s-a adunat în jurul unei *desterkan,* pe care au fost puse farfurii şi boluri cu mâncare. Din boluri se ridica o aromă apetisantă de supă de carne. Bakhtawara a rupt o bucată mare de pâine şi a cufundat-o într-unul din boluri. Şi copiii rupeau pâine – toată lumea o înmuia în boluri! Au tot rupt pâine, până când holurile s-au umplut, iar Bakhtawara le-a spus să se oprească.

— Destul! O să fie fără zeamă dacă mai puneţi multă pâine.

Mâinile Bakhtawarei erau aspre şi uscate, după ani de muncă la câmp. Cumnata ei a adus carnea separat pe o farfurie, cu ceapă şi ardei iute verde. Carnea a fost pusă în faţa Bakhtawarei. Fiind cap de familie, se aştepta de la ea să o împartă tuturor egal. După ce au a terminat de mâncat, Shah Mahmoud a

adus apă, ca toată lumea să se spele pe mâini. Mai întâi i s-a oferit lui Bakhtawara, apoi şi celorlalţi. De obicei, Bakhtawara le spunea ce făcuse în ziua aceea; femeile ascultau cu atentie fiecare cuvânt.

— Mâine trebuie să mă trezesc devreme, pentru că *jirgah* nu a terminat de ascultat disputa dintre două familii.

Cumnata ei a întrebat:

— Spune-mi, *Hajiani,* ce vrea familia lui Khan Mohammad?

Bakhtawara a băut din ceaiul verde.

— Khan Mohammad vrea ca fratele lui să împartă casa egal, dar fratele lui vrea mai mult decât i se cuvine.

— De ce vrea un frate mai mult? Cu siguranţă, amândoi au moştenit părţi egale din pământul părinţilor, a spus cumnata Bakhtawarei.

— Fratele vrea mai mult pământ pentru că a lucrat la casă mai mult decât Khan Mohammad şi are o familie mai mare.

— Şi ce propune *jirgah?*

Bakhtawara şi-a dres vocea.

— Ei bine, noi am sugerat să se împartă în mod egal. Fratele mai mare trebuie să accepte că Mohammad Khan trebuie să-şi primească partea şi din suprafaţa de teren pe care este construită casa. Dar ei doi mai trebuie şi să ridice un zid, să separe cele două părţi. Am propus ca Mohammad să-i plătească o sumă de bani fratelui mai mare.

Din felul în care a răspuns Bakhtawara,

cumnata ei a înţeles că pusese suficiente întrebări şi era obosită, după ce muncise o zi lungă la câmp şi apoi încercase să rezolve problemele altora. Aşa că a zis încet:

— Hajiani, să-ţi dea Domnul putere şi fericire pentru că faci toate acestea şi pentru că ai grijă şi de familie. Acum o să te las să te odihneşti şi să dormi.

Bakhtawara i-a spus cumnatei:

— Voi sunteţi familia mea. Dacă nu am grijă de voi şi de copii, Domnul nu mă iartă. Când tata a murit, mi-a lăsat această responsabilitate. Mi-a cerut să promit că o să fiu umăr lângă umăr cu singurul meu frate şi că o să-mi ajut familia în orice fel posibil, aşa că mă supun dorinţelor tatălui meu.

Bakhtawara a pus cana pe podea şi s-a ridicat, să se ducă la mult necesara odihnă. Singură în cameră, şi-a dat jos toca, iar părul lung, şaten i-a căzut pe umeri. Apoi şi-a dat jos vesta, şalvarii şi *kamiz-vi.* Stând lângă geamul deschis, o briză răcoroasă îi mângâie pielea; trupul unei femei neatinse ieşea de sub hainele bărbăteşti.

Părinţii îi schimbaseră înfăţişarea din femeie în bărbat, îmbrăcând-o ca pe un băiat, încă de când era copil. Să-şi îmbrace fetiţele ca pe băieţi în copilărie este o practică frecventă printre unele familii din Afganistan. Un băiat reprezintă viitoarea prosperitate a familiei; duce mai departe numele familiei şi părinţii pe el se

vor baza, în cele din urmă, să aibă grijă de ei la bătrâneţe. Fetele sunt considerate oaspeţi temporari în familie, deoarece când cresc şi se mărită formează o familie cu fiul altcuiva şi îşi vor duce meşteşugul în altă casă.

Bakhtawara s-a uitat la imaginea ei din oglinda mică ce atârna lângă uşă. Ochii verzi păreau ai unei femei şi, totuşi, o priveau cu determinarea nestrămutată şi cu stoicismul unui bărbat. Şi-a tamponat obrajii şi buzele, care păreau ai unei femei obişnuite, dar mâinile îi erau aspre acolo unde pielea fusese arsă de soarele sub care lucrase zile lungi. S-a uitat în oglindă la umerii ei lăţi şi la trupul solid şi a oftat. Obosise să aibă grijă de alţii şi îşi dorea ca cineva să aibă grijă de ea. îşi dorea un bărbat tânăr şi galant, care să o ţină de mână; voia să fie persoana specială din ziua nunţii ei. Uneori, Bakhtawara îşi imagina scena nunţii. Bărbatul visurilor venea la familia ei să-i ceară mâna, iar părinţii ei cereau o grămadă de bani, pentru că ea era foarte valoroasă. în fanteziile sale, pretendentul ei îşi dorea atât de mult să se căsătorească cu ea, încât nu-i păsa cât de mult are de plătit. Apoi, se gândea la copii: primul ei copil va fi un băieţel, următorul o fetiţă, iar aceasta va fi îmbrăcată şi tratată de întreaga familie ca o fată. Bakhtawara a zâmbit, bucurându-se de lumea sa de vis. Se gândea la această viaţă imaginară doar când era

singură în camera ei, nevăzută de alţii.

Bakhtawara avea 35 de ani, dar pielea îi era ridată şi bronzată ca a bărbaţilor mai în vârstă din sat. De atâtea ori îsi dorise să se dea cu rimei sau să-şi deseneze mâinile cu henna, să-şi orneze părul cu agrafe colorate, să poarte brăţări din sticlă, la fel ca alte fete din familia ei. Foarte rar, în unele seri, îşi permitea să se simtă femeie. începea prin a-şi atinge încet faţa şi gâtul, apoi îşi îndrepta mâinile spre sâni; simţea o căldură crescând în trupul ei şi respiraţia i se iuţea, dar, îndată ce se uita în jos, la picioare, senzaţia se oprea. Vederea unghiilor ei murdare de la picioare şi a pielii arse îi amintea că viaţa ei era cea a unui bărbat, nu a unei femei, şi se simţea ruşinată şi jenată. Trăgea aer în piept, îşi recita *kalema* şi îşi suprima sentimentele.

Bakhtawara a scuturat din cap şi şi-a spus că a doua zi avea o grămadă de treabă. *Charpoie* era acoperit cu un cearşaf alb, brodat de mână special pentru ea, de una dintre nepoatele ei. Era în stil specific paştun, cu flori mari roşii, mov şi roz, cu frunze lungi legate una de alta, de ambele părţi ale cearşafului. Bakhtawara şi-a tras peste picioare plapuma lungă şi îngustă şi şi-a reprimat toate sentimentele feminine. în scurt timp, oboseala a învins-o şi a adormit.

Mieunatul pisicii a fost cel care a trezit-o, în zori. Dimineaţa se simţea mai puţin feminină decât seara. Chemarea

îndatoririlor zilnice însemna că trebuia să se concentreze să fie *Haji* Bakhtawara, a cărei viaţă presupunea să-şi facă rugăciunile zilnice, să stea de vorbă cu bătrânii satului şi să lucreze pământul. îşi prinse părul în creştetul capului şi îşi potrivi bine pălăria. Ceilalţi din casă erau încă adormiţi când ea se duse la baie să se spele. Şi-a făcut *awdas* (abluţiunea) exact când mullahul a început să-i cheme pe credincioşi la rugăciune, cu *azan.*

După ce s-a spălat, Bakhtawara a rămas un minut în curte, inspirând aerul proaspăt al dimineţii, care i-a umplut corpul de energie. Apoi s-a dus înapoi în casă, unde cumnata ei îi spunea fiicei sale să aducă apă pentru *Hajiani.* Bakhtawara i-a spus că a trezit- o pisica devreme şi se spălase deja. De obicei, era treaba adolescentei să pregătească apa pentru Bakhtawara, după care se rugau şi luau micul dejun împreună.

înainte de micul dejun, s-a dus în camera ei, şi-a luat arma şi a început s-o cureţe. Cunoştea fiecare parte a armei, cum să o desfacă, să o cureţe, să o ungă şi să o încarce. Odată curăţată, asamblată şi încărcată, Bakhtawara a pus-o pe pat împreună cu centura cu gloanţe şi s-a alăturat familiei la micul dejun.

Cea mai mare nepoată a sa, Durkhani, avea 15 ani. Mersese la şcoală până la 11 ani, dar, după ce ajunsese la pubertate, părinţii ei îi interziseseră să mai meargă, la fel cum se întâmpla cu cele mai multe

fete din sat. în Gurbuz, multe fete nu se duceau deloc la şcoală; cel puţin Durkhani mersese la şcoală câţiva ani, deoarece Bakhtawara îi
convinsese pe părinţii ei să-i dea voie. Bakhtawara îşi iubea nepoţii şi nepoatele, dar nu ca o mătuşă, ci mai degrabă ca un unchi, care le cumpăra cadouri şi îi trata cu bunătate.

Durkhani i-a pus lui Bakhtawara *shedo chai* într-o cană şi a lăsat-o în faţa ei împreună cu nişte *paratha* proaspete – pâini rotunde prăjite în ulei, într-o *tava* (tigaie). Mirosul acelor *paratha* delicioase făcute de Durkhani plutea prin casă şi ajungea chiar până la vecini. Bakhtawara le-a mâncat cu poftă şi a băut ceai cu lapte.

în timp ce gătea în continuare, cu ochii înlăcrimaţi din cauza fumului, Durkhani a spus:

— *Hajianh* voiam să-ţi cer un caiet. Poţi să îmi aduci unul azi?

Bakhtawara ştia cât de dor îi era de scoală nepoatei ei. I-a mângâiat părul şi i-a zis:

— Desigur, copila mea. Cât timp *hajiani* a ta e în viaţă, să nu-ţi faci griji. N-am reuşit să-ţi conving familia să te lase să termini şcoala, dar o să mă asigur că acasă ai cărţile şi caietele de care ai nevoie ca să poţi continua să citeşti şi să scrii.

Durkhani a zâmbit.

— *Hajianh* dacă nu erai tu, uitam ce am

învăţat la şcoală. Tata nu e niciodată aici pentru mine, să-i cer ceva, dar mulţumesc Domnului că tu eşti aici, cu noi.

Bakhtawara ştia ce însemna viata unei femei în sat. Li se dădea voie să meargă în pădure, să adune lemne de foc, dar, dacă nu se simţeau bine şi aveau nevoie să meargă la spital, trebuia să le însoţească un bărbat. Fetele puteau fi măritate foarte tinere, chiar şi la 12 ani, iar deseori îndurau violenţă în casele socrilor. Unele erau bătute de soţii lor sau de familiile soţilor dacă nu-şi făceau bine treburile, altele erau tratate ca nişte sclave. Nu aveau dreptul să pună la îndoială ce făceau bărbaţii din familiile lor şi nu puteau face nimic fără să ceară permisiunea. Bakhtawara ştia foarte bine toate acestea. Era conştientă de dificultăţile cu care se vor confrunta nepoata şi cumnata ei, fără un bărbat care să aibă grijă de ele. Fratele Bakhtawarei era în străinătate cea mai mare parte a timpului şi nu era uşor pentru familia lui să trăiască în sat fără un bărbat care să o susţină şi să o protejeze. După ce a băut ceaiul şi a mâncat *paratha,* Bakhtawara s-a ridicat de la masă. Femeile s-au ridicat odată cu ea, Durkhani s-a grăbit spre pervaz şi a luat turbanul negru al Bakhtawarei. Shah Mahmoud era gata de şcoală; aştepta în faţa uşii cu arma în mâini, gata să i-o dea Bakhtawarei. Ea şi-a prins în talie centura cu muniţie, şi-a atârnat arma pe umăr şi

s-a încălţat cu *chapli.* Şi-a luat la revedere de la toţi, apoi a plecat cu Shah Mahmoud, singurul bărbat din casă care mergea cu ea până la şcoală. în fiecare zi treceau prin cartier ţinându-se de mâini. Uneori, băieţii de la şcoala lui Shah Mahmoud strigau: *Narkhazak! Narkhazak!* (eunuc).

Bakhtawara era obişnuită să audă asta şi îi ignora, dar lui Shah Mahmoud îi era greu să nu le bage în seamă strigătele:

— *Hajiani,* băieţii ăştia îmi spun mereu că eşti *narkhazak.* E adevărat? Nu eşti nici bărbat, nici femeie?

— Nu-i băga în seamă, copilul meu. Tu ce crezi că sunt?

Shah Mahmoud, care avea doar şapte ani, s-a uitat la Bakhtawara.

— Eu ştiu că eşti bărbat, dar uneori văd că ai sâni mari, ca o femeie, şi devin confuz.

Copiilor din familia Bakhtawarei nu li se spusese despre genul ei şi nu ştiuseră că era femeie până când nu-şi dăduseră seama singuri. Bakhtawara a zâmbit.

— *Hajiani e* un bărbat puternic, ai văzut poze cu sportivi, nu? Ei bine, toţi au piept muşchiulos, pentru că sunt puternici. De aceea eu am sâni, pentru că sunt puternic. Lasă-i pe băieţii ăia să spună ce vor.

Shah Mahmoud s-a gândit o clipă şi a zis:

— Desigur, pentru că eşti puternic şi ai şi armă! Cu asta, el a râs şi şi-a luat la

revedere de la Bakhtawara, alergând spre şcoală.

Bakhtawara se obişnuise din adolescentă ca adulţii şi copiii din sat să-i găsească porecle. Pe vremea aceea, Bakhtawara chiar crezuse că era bărbat. Purta haine băieţeşti, se juca cu băieţii şi le tachina pe fete. Avea un câine mare, pe care îl antrena pentru lupte. Ba chiar îi bătea pe băieţi la cele mai multe jocuri. Unul dintre jocuri presupunea să-şi ţină piciorul stâng cu o mână şi să se bată cu o altă persoană care făcea acelaşi lucru. Primul care cădea era învinsul. Dacă un băiat sau o fată îi găsea porecle în vremea aceea, îi bătea.

Când Shah Mahmoud a întrebat-o dacă era bărbat sau femeie, Bakhtawara şi-a amintit de ziua când a ajuns la pubertate. Când s-a născut, familia ei mai avea doar un băiat – fratele ei – iar după ea s- au mai născut doi copii, care n-au supravieţuit. Părinţii lui Bakhtawara aveau o bucată de pământ în sat, pe care îşi doreau să-l protejeze. îşi făceau griji că, având un singur băiat, nu vor reuşi să supravieţuiască într-un ţinut tribal dur precum Gurbuz. Verişorii invidioşi şi alti oameni din jurul lor puteau profita de ei.

în cele din urmă, după doi copii născuţi morţi, mama ei a născut o fată. Tatăl ei era îngrijorat că aveau un singur băiat, dar i-a venit o idee. Când Bakhtawara a împlinit trei ani, acesta a început să o educe pe fată ca pe un băiat. Asta

însemna că acum familia avea siguranţa a doi fii şi o fiică, în loc de un fiu şi două fiice. Părinţii ei nu s-au gândit că asta le-ar putea afecta copilul, pur şi simplu, au început să o trateze ca pe al doilea fiu al lor. Bakhtawara era îmbrăcată ca un băiat şi dusă la adunările bărbaţilor. Părul îi era tuns scurt şi purta şalvari şi *kamiz* bărbăteşti. Se juca cu fratele ei şi toţi din familie o tratau ca pe un băiat. De Eid, primea haine noi, la fel ca fratele ei; tatăl ei a învăţat-o să folosească vechea lui armă; nimeni nu se aştepta ca ea să spele vase sau să gătească împreună cu mama şi sora ei; în schimb, se ducea cu tatăl ei la *jirgas.* Era respectată ca băiat, dar nimeni nu îi spusese la ce schimbări trebuia să se aştepte în corpul ei.

Când fratele lui Bakhtawara avea 16 ani, iar ea 10, el a fost trimis la muncă în Dubai. Acum, Bakhtawara era al doilea bărbat în casă. După ce fratele ei a fost plecat câţiva ani, iar părinţii lor îmbătrâneau şi deveneau mai bolnăvicioşi, Bakhtawara a simţit pe umerii ei povara responsabilităţii. în perioada aceea a început să i se dezvolte trupul de femeie. într-o dimineaţă, în timp ce se spăla, Bakhtawara a observat că îşi simţea sânii umflaţi şi parcă erau mai mari. S-a speriat şi a fugit în camera ei. A sfâsiat un cearşaf mai vechi şi l-a legat strâns în jurul pieptului. A luat vesta tatălui ei şi a îmbrăcat-o peste şalvari şi *kamiz,* să-şi ascundă trupul în schimbare.

Habar n-avea de ce i se întâmpla asta. La scurt timp, sănătatea părinţilor ei a început să şubrezească, iar tatăl ei a decis să-i dea partea ei din pământ. Fratele ei se însurase cu o fată din sat şi se întorsese la muncă în Dubai, iar sora ei era acum măritată. Rămăsese Bakhtawara cu toate responsabilităţile îngrijirii părinţilor ei. Când starea de sănătate i s-a înrăutăţit, tatăl ei a chemat-o la el.

— Copila mea, viaţa mi se apropie de sfârşit. Eşti încă foarte tânără, dar vreau să-ţi predau responsabilităţile.

— Tată, sunt fiul tău; nu contează dacă sunt tânăr sau bătrân, sunt gata să-mi îndeplinesc îndatoririle.

Tatăl lui Bakhtawara şi-a pus mâna pe capul ei şi a zis:

— Trebuie să ai grijă de cumnata ta; ea este tânăra mireasă din casa noastră. Soţul ei este plecat şi nu vreau ca cineva să înceapă să o bârfească.

I-a spus să-i aducă arma şi centura cu gloanţe. Când i le-a adus, i-a cerut să rămână în picioare. I-a pus centura în jurul taliei şi i-a întins arma.

— De acum înainte, copilul meu, îţi aparţine.

Bakhtawara a înţeles acel gest. În cultura afgană, când ţi se înmânează o armă, înseamnă că întreaga mândrie şi demnitate a familiei e în mâinile tale.

— Dacă te îngrijeşti de binele familiei, i-a zis tatăl ei, ne vom păstra onoarea, iar

numele meu va dăinui.

Bakhtawara i-a promis tatălui ei că va avea grijă de toţi membrii familiei, la fel cum făcuse el. Va face aşa cum învăţase de la el şi îi va călca pe urme. Va proteja şi va menţine demnitatea familiei, cum făcuse el.

Bakhtawara a încetat să se mai gândească la copilăria ei, când a ajuns la casa lui Malik, căpetenia satului. A intrat în casă, şi-a dat jos sandalele şi toţi sătenii au salutat-o. în satele afgane, toţi se cunosc între ei. Toţi adultii ştiau despre viata şi identitatea lui Bakhtawara, ştiau şi acceptaseră felul în care fusese crescută ca un băiat. Era respectată pentru că îndeplinea dorinţele părinţilor ei şi îşi asuma responsabilitatea de cap de familie. Numele ei devenise în sat întruchiparea puterii şi era considerată un model de comportament.

Bakhtawara s-a aşezat pe unul dintre *charpoie.* Khan Mohammad şi fratele lui – cei doi bărbaţi aflaţi în centrul disputei – stăteau faţă în faţă. Malik a deschis *jirga:*

— în numele lui Allah, *jirga* este redeschisă, a spus.

Apoi a început să-i explice fratelui lui Khan Mohammad de ce toţi cei din încăpere credeau că ei doi trebuiau să-şi împartă casa în mod egal. Bakhtawara l-a întrerupt:

— Malik saab, sunt de acord că cei doi fraţi ar trebui să procedeze aşa cum dictează religia noastră şi să moştenească

părţi egale din ceea ce a lăsat tatăl lor. Totuşi, ar trebui să luăm în considerare investiţia pe care familia lui Khan Jan a făcut-o deja în clădire şi să-l compensăm pentru asta.

Mulţi dintre bărbaţii prezenţi au fost de acord cu propunerea ei. Astfel, *jirga* a stabilit că Khan Mohammad avea să-i plătească fratelui său mai mare şase mii de rupii, să construiască o cameră pentru familia lui mai mare, iar Khan Jan a fost de acord să respecte decizia *jirga.*

înţelegerea a fost pecetluită cu ceai verde şi dulciuri. Era o uşurare că *jirga,* care dura deja de câteva zile, ajunsese la o soluţie simplă şi amiabilă, iar Bakhtawara a fost lăudată pentru rolul ei decisiv şi pentru atenţia corectă acordată ambilor fraţi.

Era vremea recoltei şi Bakhtawara era nerăbdătoare să se întoarcă la ferma ei, aşa că l-a întrebat pe Malik dacă poate fi scuzată şi dacă poate pleca după servirea ceaiului. înainte să plece, Khan Mohammad a invitat-o la cină, împreună cu bătrânii, pentru a-şi arăta recunoştinţa şi respectul pentru decizia *jirga.* Bakhtawara a acceptat invitaţia, a dat mâna cu toţi bătrânii şi s-a întors la câmp.

Pe drumul spre câmp, a stat de vorbă cu unul dintre ceilalţi bătrâni, cu care fusese de acord să împartă munca la fermă. Când a ajuns la terenul ei, şi-a dat jos turbanul şi arma şi le-a atârnat de creanga unui copac. Şi-a ridicat şalvarii

până la genunchi şi s-a pus pe treabă. Bakhtawara nu şi-a luat în seamă oboseala; a continuat să sape sub soarele fierbinte. Voia să facă o parte din treabă înainte ca nepotul ei să-i aducă prânzul. Nu şi-a luat în seamă foamea şi setea, încercând să afâneze pământul. A luat *bailcha* (sapa) şi a băgat-o mai adânc în pământ. La fiecare lovitură gâfâia şi transpira. Bakhtawara era mândră că putea munci la fel ca un bărbat. Cumnata ei, nepoatele şi nepoţii îi respectau eforturile, dar fratele ei, care lucra în Dubai, voia să o scutească pe sora lui de munca aceea extenuantă. îi promisese că odată ce o să aibă mulţi bani o să angajeze un agricultor care să aibă grijă de pământul lor, ca să nu mai fie nevoită să facă asta. Dar ea insistase că vrea să muncească şi că era important pentru ea să-şi ţină promisiunea făcută tatălui ei de a avea grijă de familie, atât timp cât putea.

Bakhtawara încă lucra, când l-a auzit pe micuţul ei nepot strigând:

— *Hajiani, Hajiani,* uite, am venit cu mâncare.

A înfipt *bailcha* în pământ şi s-a îndreptat spre copacul de care îşi atârnase turbanul şi arma. Shah Mahmoud a salutat-o, a pus mâncarea jos şi s-a dus să aducă vasul cu apă. Mai întâi i-a turnat Bakhtawarei pe mâini, apoi s-a spălat şi el. Era una dintre sarcinile zilnice ale lui Shah Mahmoud: după

şcoală, trebuia să-i aducă mâncare Bakhtawarei, pe care o împărţeau la umbra unui copac. Bakhtawara a despachetat şi a găsit cartofi şi pâine caldă, pe care cumnata ei le copsese în tavă. A luat ceapa, a apăsat- o cu palma până s-a crăpat şi i-a dat din ea şi lui Shah Mahmoud.

— Te-a tachinat cineva azi, la şcoală? l-a întrebat ea.

— Da, băieţii îţi spun tot *narkhazak.*

Auzind din nou acel cuvânt, mintea Bakhtawarei s-a întors la vremea când devenise femeie. în timp ce mânca, şi-a amintit de ziua în care se întâmplase. Ea şi băieţii din sat se jucau cu nişte bile mici de sticlă – toti credeau că era băiat şi o tratau ca atare. Brusc, a simţit o durere în spate, apoi, când s-a ridicat să ia bilele, a simţit o durere în picioare şi în stomac, dar a ignorat-o. A continuat să se joace şi să alerge şi era pe cale să câştige jocul. S-a ghemuit, a împins bilele în gaură şi a câştigat, apoi s-a ridicat triumfătoare. Când a făcut asta, a simţit un lichid între picioare şi s-a gândit că poate s-a udat. A fugit acasă să se schimbe, dar când s-a uitat în jos, la şalvarii crem, a observat că erau pătaţi cu sânge. Bakhtawara a alergat spre baie, strigând la cumnata ei că fusese împuşcată şi sângera. Când aceasta a văzut-o, a ştiut că era vorba despre menstruaţie. Bakhtawara încă îşi verifica picioarele, să vadă unde fusese împuşcată. Cumnata ei i-a spus să nu-şi

facă griji, pentru că genul acela de sângerare se întâmpla când o fată devenea femeie. Era prima dată când Bakhtawara auzea aşa ceva; era jenată şi supărată. S- a dus în camera ei şi a plâns.

Voia să fie ca ceilalţi băieţi, dar natura se dovedise potrivnică. Singură în camera ei, Bakhtawara şi-a desfăşurat cearşaful de pe sâni şi s-a uitat la ei. îsi ura trupul şi ura să fie femeie. Voia să se joace cu bilele de sticlă cu băieţii şi să fie liberă ca un bărbat.

S-a dus să vorbească cu mama ei, care era acum bătrână şi slăbită. Aceasta i-a spus Bakhtawarei că, deoarece tatăl ei îi dăduse toate responsabilităţile, era imposibil să revină la viaţa de fată. Nu avea de ales, trebuia să accepte să trăiască la fel ca un bărbat. Astfel că Bakhtawara a început să poarte haine largi şi vestă, să-şi ascundă formele feminine.

Shah Mahmoud i-a întrerupt amintirile.

— *Hajiani,* vrei să plec acum?

Bakhtawara i-a spus să ducă vasele înapoi acasă şi să nu se ia la bătaie cu alţi băieţi. Apoi şi-a zis rugăciunile şi s-a întors la treabă. După alte câteva ore de lucru, şi-a luat arma şi turbanul şi s-a îndreptat spre casă. Se întuneca, dar a observat că magazinul mic din sat era încă deschis. A intrat să cumpere bomboane pentru copii şi un caiet pentru Durkhani. Era o zi tipică pentru ea: lucra la câmp, rezolva probleme din sat şi avea

grijă de familie.

întoarsă acasă, a mâncat cu familia şi le-a spus că era foarte obosită şi că se va duce la culcare devreme. Rămasă singură în cameră, a încercat să înţeleagă de ce îi reveniseră atâtea amintiri în ziua aceea. Cuvântul *narkhazak* îi adusese aminte de trecutul ei. Bakhtawara acceptase cu mult timp în urmă că aceea era soarta ei, dar existase un moment când regretase amarnic. Cu câţiva ani în urmă, avusese loc nunta unei rude apropiate a cumnatei ei. Familia acesteia ştia că Bakhtawara era de fapt femeie, dar unele femei din zonele izolate ale comunităţii nu ştiau. Nunta urma să fie fastuoasă, pentru că familia era bogată.

în Khost, un bărbat poate plăti chiar şi câteva mii de dolari pentru o soţie. Familia bărbatului este responsabilă pentru toate cheltuielile de nuntă, dar uneori costul bijuteriilor pentru mireasă şi pentru obiectele destinate noii case a cuplului se împart. în familiile bogate, un astfel de eveniment poate dura şi trei sau patru zile. Familia mirelui începe să sărbătorească cu o lună înainte de nunta propriu- zisă. Femeilor din familia mirelui li se cumpără câteva ţinute noi – cu cât sunt mai scumpe, cu atât sunt mai fericite. în ziua în care mireasa ajunge acasă la mire, se serveşte mâncare pentru sute de oameni. Cei bogaţi sacrifică pentru nuntă vaci şi oi. Femeile şi bărbaţii stau în zone separate: de obicei,

bărbaţii se adună în curte şi se distrează ascultând muzicieni profesionişti; femeilor li se dă o cameră mare, unde cântă din gură şi la tobe.

La nunţile afgane, mai ales la cele paştune, surorile mirelui şi femeile din familia lui dansează. Femeile din familia miresei poartă şi ele haine noi şi scumpe – semn că sunt supărate că fiica lor pleacă. Uneori, mama va fi prea supărată să poarte haine noi, neştiind dacă noile rude se vor purta frumos cu fiica ei.

Cumnata Bakhtawarei o convinsese să meargă, să vadă cum era o nuntă de oameni bogaţi şi să se bucure de sărbătorirea extravagantă. De obicei, Bakhtawara se ducea la nunţile din sat ca bărbat şi lua parte la petrecerile masculine. Uneori, la nunţile rudelor apropiate, i se permitea să meargă la petrecerile femeilor, dar aceea urma să fie prima nuntă mai mare la care se ducea ca femeie.

Bakhtawara s-a îmbrăcat cu şalvari şi *kamiz* albi, noi, iar nepoata ei i-a lustruit *chapli* din piele până au arătat ca noi. Când a plecat de acasă cu familia s- a simţit fericită şi lipsită de griji. Toate femeile purtau rochii viu colorate şi sclipitoare şi erau machiate din abundenţă. Bakhtawara mergea înaintea lor, cu Shah Mahmoud. Când au ajuns acolo, au văzut că grădina era ornată cu flori din plastic viu colorate. Bakhtawara a urmat-o pe cumnata ei în aripa casei

unde se adunau femeile. în timp ce se apropia, a auzit femeile chicotind.

— Oh, ai venit cu *narkhazak,* au tachinat-o ele pe cumnata ei. Ce are în pantaloni? Are *kus* sau *khota?*

Şi au izbucnit în hohote de râs.

Cumnata ei le-a avertizat că, dacă nu tac, Bakhtawara se va enerva şi va sări la ele. Femeile s- au potolit. între timp, Bakhtawara s-a aşezat singură într-un colţ al camerei. S-a prefăcut că nu auzise nimic, ştiind că cumnata ei ar fi fost jenată de comportamentul familiei ei. S-a simţit neputincioasă. Avea abilitatea şi puterea să se certe cu bărbaţii, dar habar n-avea cum să se apere de bătaia de joc a acelor femei care chicoteau. Pentru prima dată, a recunoscut că printre femei avea mai puţină putere şi încredere decât printre bărbaţi. în ziua aceea şi-a dat seama şi ce pierduse negându-şi feminitatea şi a simţit o tristeţe aproape la fel de profundă ca la moartea părinţilor ei. Puterea ei fizică, arma şi turbanul o ajutaseră să câştige respectul bărbaţilor, dar în arsenalul ei nu avea nimic care să o apere de răutatea femeilor.

Bakhtawara a stat tăcută, cu Shah Mahmoud lângă ea. Au fost aduse platouri cu mâncare delicioasă, dar ea nu avea poftă să mănânce. îşi simţea inima grea şi frântă. Cumnata lui Bakhtawara a văzut că era supărată şi a venit să o întrebe dacă voia ceva, dar ea a clătinat din cap, iar cumnata ei a plecat, jenată de

atitudinea familiei ei faţă de Bakhtawara. Aceasta îşi dorea să plângă, dar era obişnuită să fie puternică şi bravă, aşa că nu a putut. Părinţii ei o învăţaseră că doar bărbaţii slabi plâng şi, dacă era percepută drept o fire slabă, oamenii ar fi profitat de ea. Poate că lacrimile nu i- au curs pe faţă, dar expresia ei împietrită n-a putut ascunde faptul că era distrusă.

După ce toţi oaspeţii au mâncat, o fată tânără s-a plimbat prin cameră cu un vas cu apă, oferindu-le oamenilor să se spele pe mâini. Bakhtawara a întins mâinile spre fată, să îi toarne pe ele, dar fata nu putea să se oprească din râs. După ce Bakhtawara s- a spălat, a întrebat:

— Ce e aşa amuzant? Ai auzit vreo glumă bună?

Fata a început să chicotească din nou, iar celelalte fete i s-au alăturat râzând.

— Fete neruşinate, a zis Bakhtawara cu o furie crescândă. Ce e aşa amuzant la mine? E scrisă vreo glumă pe fruntea mea?

Fetele au fugit una spre alta, strigând:

— Da, gluma este că tu eşti bărbat fără barbă. Arăţi amuzant, ca un personaj de desen animat. Pretinzi că eşti bărbat, dar de fapt eşti *narkhazak,* nu-i aşa?

Şi au plecat râzând.

Bakhtawara n-a vrut să facă mare caz şi să strice nunta, şi-a spus că nu trebuie să riposteze, ci să sufere în tăcere. Un grup de femei din procesiunea miresei cântau. O conduceau pe aceasta la locul ei din

coltul camerei. Bakhtawara s-a uitat la mireasa îmbrăcată cu rochie roşie sclipitoare, şal verde şi bijuterii din aur. Arăta foarte tânără şi fericită. Când Bakhtawara li s-a alăturat aplaudând mireasa, a simţit din nou că tânjea să fie femeie, mamă şi mireasă. Cât îsi dorea să fie în locul miresei! Cu siguranţă, şi ea merita toate acelea, dar şi-a amintit că avea mai mult de 30 de ani şi nimeni nu îi lăudase vreodată frumuseţea, nimeni nu îi bătuse la uşă să-i ceară mâna. Totuşi, ştia că în scurt timp oamenii vor veni la ea să-i ceară mâna nepoatei ei, Durkhani. Nu era prima dată când Bakhtawara simţea dorinţa de a fi iubită ca femeie. De câte ori îl vedea pe fratele ei că se purta grijuliu cu soţia lui simţea un imbold de invidie, şi de câte ori sora ei venea acasă cu copiii îşi dorea să poată avea şi ea familie; dar nu a spus nimănui vreodată despre aceste sentimente.

S-a oprit din aplaudat şi s-a întors în colţ cu Shah Mahmoud. Se simţea sufocată când era înconjurată de toate femeile acelea răutăcioase şi îsi dorea să fie la petrecerea bărbaţilor, unde era respectată pentru că se purta ca un bărbat. Se gândea să găsească o scuză şi să plece, când familia mirelui a intrat în cameră cântând. Ei nu o mai întâlniseră pe Bakhtawara şi nu cunoşteau adevărul din spatele aspectului ei masculin. Când unele dintre femei au văzut-o pe Bakhtawara că stătea în colţ privindu-le,

au presupus că era bărbat şi, brusc, s-au oprit din cântat şi şi-au acoperit feţele cu vălul. Mama miresei a auzit că se opriseră brusc din cântat.

— Ce s-a întâmplat? De ce v-aţi oprit?

Una dintre femei a făcut un pas în faţă.

— Toate rudele noastre femei sunt aici. Totuşi, este şi un bărbat aici şi se holbează la noi. Este ruşinos şi nerespectuos să fii tratată astfel.

O altă femeie i s-a alăturat.

— Ştii, am venit în casa ta cu încredere. Toţi bărbaţii noştri s-au dus în camera bărbaţilor. De ce acesta e încă aici şi se uită la noi? E o insultă.

Mama miresei a văzut-o pe Bakhtawara şi a zâmbit.

— Ea este *Hajiani* a noastră. Nu e bărbat. Haideţi să continuăm să cântăm.

Dar femeile nu erau atât de uşor de liniştit sau de distras.

— Nu, eu o să-i chem pe bărbaţii familiei să vină să se uite la el. Dacă nu e bărbat, atunci eu sunt bărbat!

Mama miresei a zis:

— Bakhtawara este *narkhazak.* Nu e nici bărbat, nici femeie. Nu vă faceţi griji, ştim cum să ne respectăm oaspeţii. Haideţi să continuăm să cântăm.

Când Bakhtawara a auzit-o pe mama miresei spunând despre ea că era *narkhazak,* s-a supărat foarte tare. S-a ridicat şi s-a dus să le înfrunte pe femei.

— Aveţi cumva vreo întrebare despre mine şi despre genul meu? O să vă spun

eu ce sunt. Am ce aveţi şi voi, am aceiaşi sâni şi acelaşi păr, în plus, am aceleaşi sentimente ca voi. Doar că eu nu am fost norocoasă, am fost crescută ca bărbat, părinţii mei m-au educat ca pe un băiat pentru că aveau nevoie de un fiu. O să plec acum. Vreau doar să aveţi grijă să nu faceţi ce mi-a făcut mie mama. Niciodată să nu le transformaţi pe fiicele voastre în fii, pentru că nimeni nu ne poate schimba sentimentele date de Dumnezeu. Poţi schimba hainele unei persoane, poţi schimba felul în care umblă şi vorbeşte, dar nu- i poţi schimba sentimentele. Poate că arăt şi mă port ca un bărbat, dar sentimentele mele sunt la fel ca ale voastre!

în cele din urmă, Bakhtawara a arătat spre cumnata ei:

— Ea merge acasă cu Shah Mahmoud.

în noaptea aceea, Bakhtawara a plâns până spre dimineaţă. Rochia, cearşafurile şi perna i s-au udat de lacrimi. Nu s-a mai dus vreodată la o altă petrecere a femeilor, la vreo nuntă.

în general, zilele erau mai uşoare pentru Bakhtawara, pentru că nu întâlnea multe femei şi era ocupată cu munca ei. De asemenea, ştia că în multe feluri era mai liberă decât alte femei. Nu trebuia să stea acasă, nu era nevoită să suporte violenţă domestică; putea să se întâlnească în public cu bărbaţi, iar ei o respectau. Avea control asupra propriei

vieţi. Nu îi spunea nimeni ce să facă. Muncea din greu şi avea banii ei, pe care putea să-i cheltuie cum dorea. Dacă trebuia să meargă la un medic, se ducea, pur şi simplu. Nimeni nu o bârfea dacă era văzută că stătea de vorbă cu un străin. Era respectată acasă şi în sat.

Dar noaptea se simţea obosită, singură şi lipsită de dragoste şi îi era greu să uite că era femeie. îşi dorea să poată avea o familie. O durea că nimeni nu o ceruse în căsătorie şi se temea să îmbătrânească şi să devină fragilă. Se temea că va fi abandonată când nu va mai avea putere să lucreze pământul, să participe la *jirga* şi să aibă grijă de familie.

în fiecare zi, în drum spre câmp, Bakhtawara trecea pe lângă bărbaţi din sat. Dădea mâna cu ei şi se oprea să stea de vorbă cu fiecare dintre ei, pentru câteva minute. Bărbaţii vorbeau cu ea la fel cum ar fi făcut cu alt bărbat, dar nu o salutau pupând-o sau îmbrăţişând-o, cum făceau cu alţi bărbaţi, deoarece ştiau că, de fapt, era femeie. Bakhtawara era o persoană puternică în sat. Era influentă şi îi plăceau respectul şi atenţia pe care le primea din partea bărbaţilor din comunitate. Se simţea confortabil în compania lor; ei nu îi dădeau porecle răutăcioase; era considerată o bună musulmană şi o persoană harnică. Bărbaţii o judecau mai puţin, astfel că mult timp Bakhtawara a încetat să mai aibă de-a face cu femeile.

Aşa cum promiseseră, Khan Mohammad şi fratele lui au organizat o cină, pentru a-şi aduce mulţumirile către *jirga.* Cina a avut loc acasă la Malik. După o zi la câmp, Bakhtawara s-a pregătit de cină. Când a ajuns acolo, sătenii s-au ridicat în semn de respect şi au dat mâna cu ea. Atmosfera era relaxată şi prietenoasă. Nimeni nu o poreclea, întrucât respectau că era în stare să lucreze la câmp la fel de bine ca ei, să tragă cu arma la fel de bine ca ei, să dezbată cu aceeaşi logică şi elocvenţă ca ei, să aibă grijă de familie la fel ca ei; în ansamblu, se purta la fel ca ei. Deşi Bakhtawara se simţea confortabil cu bărbaţii, uneori îi era dor să spele o cană în loc să sape la câmp, iar alteori îi era dor să facă pâine în loc să cultive grâu. îi părea atrăgător până şi gătitul cărnii, nu doar să o aducă acasă de la magazin.

După masă, Bakhtawara s-a dus acasă. Toţi dormeau deja. S-a dus direct în camera ei, unde şi-a dat jos arma şi turbanul şi le-a pus pe masă. S-a oprit din nou în faţa oglinzii; şi-a atins părul gras şi nespălat şi a văzut că faţa îi era plină cu riduri. S-a uitat atentă la imaginea ei şi şi-a dat seama că nu putea să-şi schimbe înfăţişarea, să devină mai feminină. Trecuse vremea pentru asta. Acum, să gătească pentru familie era mai dificil decât să sape pământul; să coasă un anumit model era un test mai greu decât să ungă arma.

Bakhtawara s-a gândit la pragmatismul

vieţii ei şi şi-a acceptat soarta fără să verse o lacrimă. Se împăcase cu faptul că părinţii ei şi tradiţiile locale o forţaseră să devină bărbat. De-a lungul anilor învăţase să-şi reprime feminitatea, dar erau momente când îi era greu să-şi ignore sentimentele, îi era imposibil să renunţe complet la visele ei. Bakhtawara cunoştea realităţile dure ale ambelor lumi: cea a bărbaţilor şi sentimentele femeilor, le experimentase pe amândouă. Părinţii ei îi schimbaseră cursul vieţii, pentru siguranţa familiei. Sfatul Bakhtawarei pentru ascultătorii *Orei femeii afgane* a fost simplu: „Vă rog, nu încercaţi niciodată să schimbaţi faptul că Domnul v-a dat o fată. Poate că îi veţi schimba înfăţişarea sau felul în care trăieşte, dar niciodată nu veţi reuşi să-i schimbaţi sentimentele fireşti pe care i le-a dat Domnul.”

Când eram copil, mi-am dorit deseori să mă fi născut băiat. Sunt sigură că multe fete încă îşi doresc acelaşi lucru, când văd importanţa acordată unui fiu. Fetele sunt educate să le dea prioritate fraţilor, înainte să aud povestea Bakhtawarei, nu mi-am dat seama până unde pot merge unele familii pentru a avea un fiu. Documentându-mă pentru această carte, am descoperit câteva poveşti similare cu cea a Bakhtawarei. Am aflat că în familiile care nu au băieţi sau au doar un băiat şi multe fete este foarte des întâlnită

practica de a îmbrăca o fete ca pe un băiat; dar în foarte puţine cazuri se continua acest lucru la maturitate. Fetelor li se permite să-şi reia identitatea feminină odată ajunse la pubertate. Până atunci, ele sunt îmbrăcate ca băieţii, se joacă cu băieţii şi fac toate treburile permise băieţilor. Adultii sunt conştienţi de adevăratul sex al fetelor, dar copiii, deseori, nu.

Am aflat şi povestea Berondei, o altă femeie care trăia viată de bărbat. Se născuse într-o familie tribală paştună, în Ghazi Abad, un sat din provincia Kunar, din estul Afganistanului, aproape de munţii Hindukush. E o zonă renumită pentru disputele pentru pământ şi alte probleme de familie. Berond era o femeie înaltă, lată în umeri, cu piele închisă la culoare, care de obicei îşi ascundea părul lung sub turban. Purta haine bărbăteşti încă din copilărie, iar sătenii îi arătau acelaşi respect pe care îl arătau oricărui alt bărbat din sat. Obişnuia să participe la *jirga,* lucra pământul ca un bărbat şi câştiga pâinea familiei. Fusese crescută ca un băiat pentru că tatăl şi fratele ei erau în închisoare, din cauza unei dispute legate de pământ, iar în familie nu mai erau alţi bărbaţi. Brusc, Berond a trebuit să devină bărbatul familiei.

Femeile ca Berond şi Bakhtawara sunt foarte respectate în rândul sătenilor. Ele sunt preţuite pentru curajul lor şi pentru că îşi asumă responsabilitatea pentru

familiile lor. Li se arată acelaşi respect ca bărbaţilor. Când o familie afgană vrea să-şi laude fiica spune că este ca un fiu, iar când vrea să laude o femeie spune că este puternică şi curajoasă ca un bărbat.

în Khost, provincia Bakhtawarei, am auzit de alte două femei – Mangala şi Senzila – care trăiseră şi ele ca bărbaţi, dar asta fusese cu mulţi ani înainte. Fawzia, reporterul nostru de acolo, mi-a spus că era posibil ca Bakhtawara să fi fost crescută ca bărbat ca urmare a popularităţii celor două femei în comunităţile lor.

Povestea Ghutamei

O *poveste de dragoste*

Ghutama era diferită de toate femeile pe care le întâlnisem. Era o *kuchi,* sau nomadă, cu o fire nonconformistă şi puternică. *Kuchi* călătoresc peste tot prin Afganistan şi prin ţările vecine, să-şi ducă vitele la păscut. în Afganistan trăiesc aproximativ şase milioane de *kuchi* (dintr-o populaţie de douăzeci şi cinci de milioane) şi sunt mai ales nomazi paştuni şi *baloch.* Au propriul lor stil de viaţă. O femeie *kuchi* mi-a spus odată că ei nu suportă să trăiască sub acoperişul unei clădiri mari. Dacă este înconjurat de patru pereţi, un *kuchi* se simte ca la închisoare. Aşa că, oriunde se duc, oriunde îşi pasc turmele de oi şi îşi pun corturile, acolo, pe pământul Domnului, este casa lor.

Poţi întâlni *kuchi* în orice parte a Afganistanului cu apă şi pământ fertil. Sunt renumiţi pentru hărnicia lor şi atât bărbaţii, cât şi femeile au grijă de animale: oi, capre, vaci şi cămile. Din laptele vacilor şi al caprelor fac brânză, unt şi diverse feluri de iaurt şi folosesc lâna oilor şi caprelor pentru a face caşmir şi covoare. Acestea sunt apoi vândute în pieţe sau din usă în usă. Potrivit înaltei Comisii a ONU pentru Refugiaţi, înainte

de ultimul război de treizeci de ani, *kuchi* deţineau 30% din oile şi caprele ţării şi majoritatea cămilelor. Ei se ocupau şi de sacrificarea animalelor, de torsul lânii şi de prepararea lactatelor.

Legăturile de familie sunt foarte puternice în rândul populaţiei *kuchi.* Femeile sunt renumite pentru frumuseţea lor – înalte, bronzate, cu buze frumoase, pomeţi înalţi şi ochi fascinanţi. Ar arăta bine pe orice podium de prezentare a modei din Europa, atât sunt de frumoase şi elegante. Bărbaţii *kuchi* sunt la fel, înalţi, cu umeri lăţi şi arătoşi, iar curajul lor îi face atrăgători pentru cele mai multe femei afgane. Totuşi, *kuchi* se căsătoresc doar cu persoane din propriul trib.

Kuchi au suferit şi ei în urma zecilor de ani de război din Afganistan. în unele feluri, au suferit mai mult, pentru că au fost nevoiţi să rămână pe loc şi să aibă grijă de animalele lor, fără să poată fugi, dacă era nevoie. ONU i-a identificat drept unul dintre cele mai vulnerabile grupuri etnice din ţară. Au fost afectaţi mai ales de minele terestre, pentru că mergeau deseori în zone izolate, unde minele nu fuseseră îndepărtate. De asemenea, sunt vulnerabili în faţa dezastrelor naturale, precum inundaţii, secete şi ninsori abundente. Stilul lor de viată nomad
) > presupune acces limitat la spitale,
şcoli şi apă curată, iar lipsa siguranţei
înseamnă că uneori nu pot călători spre
ţinuturi mai bune pentru păscut.

Am cunoscut-o pe Ghutama în 2001, când eram în Peshawar şi lucram pentru BBC la un proiect radio educativ destinat copiilor afgani. Obişnuiam să vizitez în fiecare săptămână taberele de refugiaţi din Pakistan şi să înregistrez interviuri cu femei şi copii de acolo. Povestea Ghutamei a fost una pe care nu o voi uita niciodată. încă îmi amintesc fata ei şi felul foarte clar în care vorbea. Mai văzusem femei *kuchi,* dar niciodată nu avusesem ocazia să stau de vorbă cu ele şi să aflu despre stilul lor de viaţă. Doar le văzusem de la fereastra apartamentului nostru din Kabul. Era o imagine impresionantă să văd caravana trecând pe lângă casa noastră: femei, bărbaţi şi copii mergând în şir cu animalele lor.

La fel ca mine, Ghutama era refugiată în Pakistan, dar stilurile noastre de viată erau foarte diferite. Eu eram o fată de la oraş, în timp ce Ghutama era un copil al naturii. Pentru refugiaţii afgani viaţa nu era uşoară, pentru că cei mai mulţi trăiau în sărăcie extremă. Cei care fugiseră din Afganistan în perioada sovietică trăiau în condiţii mai bune, pentru că îşi construiseră case şi se stabiliseră în Pakistan. Casele lor din lut erau mult mai bune decât corturile din plastic ale refugiaţilor afgani fugiţi din calea mujahedinilor şi talibanilor. Doar refugiaţii care aveau locuri de muncă, la fel ca tata, şi cei care aveau membri de familie în Occident şi în Europa îşi

permiteau să închirieze locuinţe în oraşe precum Peshawar, Islamabad şi Rawalpindi. Multe alte mii îşi duceau viaţa acele corturi rudimentare, fără apă curentă şi fără bani.

Ghutama era refugiată de mulţi ani. Familia ei fugise din Afganistan în timpul guvernării comuniste susţinute de sovietici. Povestea ei mi-a rămas în minte. Aproape fiecare femeie şi bărbat din tabăra Shadalan ştia cine era Ghutama. în ultimii câţiva ani, nu era femeie care să nu-şi fi împărtăşit povestea şi secretele de suflet cu ea şi nu era bărbat care să nu fi fost captivat de sunetul bijuteriilor ei. Oriunde se ducea, se auzea sunetul dulce al clopoţeilor care sunau în timp ce păşea. La fel de renumite erau ornamentele pe care le făcea, meşteşugite cu grijă, cu degetele ei lungi şi delicate. Aproape fiecare sătean avea cel puţin un obiect artizanal de la ea.

Mulţi băieţi erau îndrăgostiţi de Ghutama. Le fura inimile cu spiritul ei nomad şi cu cântecele ei. Când
o vedeau apropiindu-se, băieţii începeau să cânte:

„Inelul tău de aur din nas arată atât de frumos, Căpetenie *kuchi,* păşeşti cu lavandă în păr, Printre fetele fericite, jucăuşe,
Tu eşti căpetenia *kuchi* cu flori în păr,
Băieţii sunt nebuni după tine, fată nebunatică!”

Frumuseţea lui Ghutama era irezistibilă. Avea ochi negri mari, fascinanţi, pielea ei maro închis avea o strălucire aurie, iar zâmbetul îi era încadrat de pomeţii înalţi. Purta o *kochani kamiz* lungă, o rochie tradiţională nomadă. Mânecile îi erau evazate şi, de câte ori ridica mâinile, îi dezvăluiau braţele şi pielea lucioasă. La fel ca toate femeile musulmane afgane, purta văl, dar părul ei refuza să stea dedesubt şi îi cădea pe umeri şi pe spate. Când Ghutama se plimba pe dealurile verzi ale taberei Shadalan, cu şalvarii ei de nomad şi cu fusta lungă, materialul flutura dintr-o parte în alta. Femeile nomade îsi făceau doar două sau trei rochii în toată viaţa, dar rochiile acelea aveau în ele foarte multă migală; o femeie afgană obişnuită şi-ar fi făcut o duzină sau mai multe în aceeaşi perioadă de timp. Rochia lui Ghutama părea de un roşu intens, dar, la o privire mai atentă, vedeai că era făcută din petice de material, iar culorile lor scânteiau. Peste piept, îşi făcuse o *charma kari* (broderie aurie) în stil *kuchi,* pe care erau cusute rupii din argint. Ghutamei îi plăcea să-şi atârne multe bijuterii pe acea zonă a rochiei, astfel că sunetul clopoţeilor îi anunţa sosirea. De asemenea, purta două *taveez* (amulete) în jurul gâtului, pentru a alunga spiritele rele. Ghutama spunea că fuseseră făcute de un mullah, care i le dăduse mamei ei, cu mult timp în urmă.

Shadalan este o zonă muntoasă din districtul Tal, în zona frontierei de nord-vest a Pakistanului, la graniţa cu Afganistanul. în afară de paştunii din această zonă, erau mulţi afgani care fugiseră de conflict şi-şi găsiseră aici un nou cămin. Era o zonă fertilă, unde se simţea o briză montană proaspătă în fiecare dimineaţă. Satele mici din Tal erau risipite de-a lungul coastei muntoase. Refugiaţii afgani îşi construiseră aici căsuţe din lut şi începuseră să se ocupe de agricultură. Trăiau alături de afganii *kuchi,* care-şi instalaseră corturile şi-şi păşteau animalele acolo.

Pe tatăl Ghutamei îl chema Warishmeen. Soţia lui, mama Ghutamei, murise la naşterea fratelui ei mai mic. Era soarta multor femei *kuchi* care năşteau în corturile lor, departe de medici şi spitale şi fără nimeni care să le ajute dacă ceva nu merge bine. Lăsase în urmă pe fiica ei, pe soţul ei şi doi băieţi mai mici. Warishmeen nu era un bărbat tipic *kuchi:* nu muncea din greu să-şi întreţină familia, ci îşi petrecea mare parte din timp odihnindu-se în cort. Avea păr lung, o barbă stufoasă şi mustaţă. Ghutama ştia că lenea tatălui ei îi costase multe oi, iar acum mai aveau doar zece. De asemenea, erau datori cu o cămilă adultă şi cu doi pui de cămilă, pe care *kuchi* îi numesc *jongi.*

După moartea soţiei lui, Warishmeen s-a dovedit şi mai lipsit de eficacitate.

Ghutama a fost forţată să devină cap al familiei şi cea care câştiga pâinea, pentru că era singura care făcea vreun ban. în fiecare zi se trezea devreme şi ducea vitele la păscut. Când ieşea dimineaţa din cort, oamenii din corturile învecinate ştiau că era Ghutama după sunetul clopoţeilor de la brăţara ei de gleznă. Animalele ei făceau şi ele gălăgie, îndreptându-se spre coasta dealului. Micul grup era ca un ceas deşteptător pentru cei din corturile pe lângă care trecea, dar ciudat era că nimeni nu părea deranjat. De fapt, majoritatea bărbaţilor tineri din tabăra Shadalan se trezeau la sunetul bijuteriilor ei, iar inimile lor băteau un pic mai rapid, aşteptând să o vadă pe Ghutama. Ea mergea cu paşi siguri, iar într- o mână ţinea un băţ lung. Se spunea că avea eleganţa unei girafe. Striga la turma ei de oi şi cânta un cântec tradiţional *kuchi,* în timp ce-şi mâna animalele spre păşune. Când Ghutama ajungea într- o zonă verde, se oprea, ca animalele să poată paşte. Apoi găsea o piatră mare pe care să se odihnească şi să se apuce de cealaltă muncă a ei. într-o geantă brodată purtată pe umăr avea trusa de cusut. Broda modele *kuchi* pe haine de bărbaţi şi femei; era foarte pricepută la broderiile delicate de pe partea din faţă a rochiilor. Dar Ghutama făcea şi mici bijuterii *kuchi:* învelitori pentru oglinzi mici, brelocuri, coliere şi brăţări din mărgeluţe colorate. Era mult de lucru, dar nu prea avea de ales: îşi

pierduse mama şi trebuia să câştige bani pentru fraţii şi tatăl ei, care îmbătrânea.

Pe la ora 11, se întorcea cu turma la cort. De obicei, Warishmeen era treaz la ora aceea şi pregătise micul dejun pentru el şi pentru cei doi băieţi şi păstrase şi pentru Ghutama. Dar uneori Ghutama se întorcea la cort şi se trezea că trebuia să pregătească ea micul dejun pentru toată familia. După aceea, cosea rochii pentru fetele din sat. Avea o maşină de cusut veche, cu care făcea dantela aurie pentru rochiile fetelor care se pregăteau de măritiş sau care mergeau la vreo nuntă. Cosea până după- amiaza târziu, când era timpul să scoată din nou turma. Stătea afară până la apus, iar apoi, când se întuneca, aducea din nou animalele la cort. Warishmeen şi cei doi băieţi ai lui ştiau când se

întorcea Ghutama după sunetul bijuteriilor ei.

Refugiaţii afgani din tabăra Shadalan nu locuiesc atât de aproape unii de alţii cum fac cei din alte tabere din Pakistan; însă chiar dacă au casele risipite, tot au simţul comunităţii şi se ajută unii pe alţii în momentele dificile. Exista o moschee unde bărbaţii se duceau la rugăciune, iar după aceea rămâneau să pălăvrăgească. Warishmeen nu era foarte sociabil şi nu avea mulţi prieteni, dar popularitatea lui Ghutama compensa acest lucru. Ghutama ţinea legătura cu oamenii, fiind amabilă şi săritoare. Se pricepea la cifre şi la numărat bani, lucru care li se părea greu

celor mai multe femei din sat, astfel că ea le ajuta să facă afaceri cu bărbaţii. Aceştia o respectau pentru curajul şi priceperea ei în ale comerţului. Multi băieţi din sat căutau cu disperare orice scuză să stea de vorbă cu ea. Ar fi vrut să se uite lung la frumuseţea ei, dar siguranţa ei îi împiedica să fie lipsiţi de respect.

Fiind foarte pricepută la creşterea animalelor, oile Ghutamei făceau miei, care puteau fi vânduţi pe piaţa locală; iar produsele ei artizanale erau foarte populare şi vestea despre talentul ei s-a răspândit repede. Ghutama avea o îndemânare şi o pricepere pe care doar o fiică a dealurilor şi a deşerturilor le putea avea; doar cineva conectat la natură ştia să lucreze cu atâta puritate şi delicateţe, spuneau oamenii. Unii plăteau chiar în avans pentru obiectele ei artizanale. Iar ce nu se vindea în sat era luat de un proprietar de magazin din bazar sau se ducea acolo cu tatăl ei şi le vindea chiar ea. Cu banii

câştigaţi, Ghutama[5] reuşea să aibă grijă de leneşul ei tată şi de cei doi fraţi mai mici. Uneori, îi ajuta chiar şi pe refugiaţii săraci din sat. Ghutama nu-şi ascundea faţa ca refugiatele afgane din sat. Muncea ca un bărbat, iar asta îi dădea dreptul să iasă în sat, pe dealuri şi la piaţă.

într-o noapte, o furtună puternică a lovit tabăra Shadalan, vântul le-a doborât şi le-a rupt cortul, iar ploaia le-a

împrăştiat lucrurile. Ghutama s-a trezit şi a găsit cortul afectat, iar lucrurile în dezordine. Warishmeen stătea pe o piatră, într-un colţ al terenului lor şi i se plângea lui Ghutama. Ea ştia că fraţii ei erau prea mici să ridice cortul la loc, aşa că şi-a ridicat mânecile şi i-a zis tatălui ei:

— Tu stai acolo şi relaxează-te. Ştiu că e tulburător să-ţi vezi casa dărâmată, dar o să văd ce pot face.

Ghutama ştia foarte bine ce face, pentru că de multe ori o ajutase pe mama ei să ridice cortul. I-a spus tatălui ei să ducă oile şi cămilele la cea mai apropiată păşune, iar ea s-a apucat să repare cortul şi să-l ridice, lucru pe care a reuşit să-l termine până la finalul zilei.

Când nu îşi câştiga traiul şi nu avea grijă de familie, inima lui Ghutama bătea pentru un bărbat *kuchi* pe nume Babray, pentru care făcuse o batistă brodată special. Se întâlneau când ea se ducea să ia apă sau când îşi ducea animalele la păscut pe versantul înverzit, unde petreceau ore în şir stând de vorbă şi făcând schimb de poveşti şi de glume. Era o dragoste foarte pură şi simplă.

Dar frumuseţea Ghutamei fusese zărită şi de ? >

Malang, un tânăr care se întorsese în tabără după câţiva ani de muncă în Dubai. Câştigase ceva bani acolo şi se întorsese în tabăra Shadalan să-şi caute o mireasă. într-o zi, în timp ce Malang se plimba pe dealurile înverzite, a văzut-o pe

Ghutama şi îndată a fost atras de frumuseţea, de siguranţa şi de pofta ei de viaţă. Familia lui Malang s-a dus de câteva ori la cortul lui Warishmeen, să ceară mâna lui Ghutama, dar el ştia că, dacă i-o va da lui Malang pe fiica lui, va rămâne şi fără sursă de trai, şi fără cineva care să aibă grijă de casă. De asemenea, era conştient că fiica lui era altfel decât celelalte fete afgane din sat; ea avea puterea de a spune cu cine voia şi cu cine nu voia să-şi petreacă viaţa.

Când Ghutama l-a refuzat pe Malang de soţ, au început să circule zvonuri despre ea, cele mai multe răspândite de prietenii acestuia. Malang a încercat să-l atragă de partea lui pe Warishmeen, oferindu-i mulţi bani pentru fiica lui. în cele din urmă, l-a convins spunându-i că, dacă fiica lui se va mărita cu un *kuchi* sărac, îşi va lăsa tatăl fără o sursă de venit, iar el şi cei doi fii ai lui vor rămâne flămânzi şi săraci. I-a promis suficienţi bani încât să le asigure viitorul.

într-o seară, cei care aveau corturi aproape de al Ghutamei şi tatăl ei au auzit voci ridicate şi nervoase. Warishmeen fusese convins de Malang şi era dispus să i-o dea pe fiica lui. Ghutama nu voia şi se certa cu tatăl ei. Discuţia lor zgomotoasă i-a adus Ghutamei o reputaţie proastă în sat, iar în dimineaţa următoare, când a plecat cu animalele la păşunat, oamenii s-au uitat urât la ea, iar unii băieţi chiar au strigat:

— Ghutama nu vrea un băiat bogat,

vrea un *kuchi* sărac.

Pe Ghutama a supărat-o schimbarea de atitudine a oamenilor faţă de ea. în ziua aceea a fost tăcută, nu a cântat, nu a zâmbit şi nu s-a atins de obiectele ei artizanale. Ştia că avea de luat o decizie majoră, una care îi va schimba viitorul şi care putea fi în favoarea sau împotriva ei. A decis să se întoarcă acasă devreme, deşi ar fi preferat să stea afară, în aerul proaspăt, doar cu gândurile ei. Dar ştia că nu mai putea face asta, altfel ar fi apărut şi mai multe bârfe şi priviri urâte. Era judecată pentru că se îndrăgostise.

îndreptându-se spre cortul ei, Ghutama şi-a amintit de ziua în care se certase cu mama ei din cauza unei rochii. Ghutamei îi plăceau mânecile mari şi largi, dar mama ei protesta, spunând că nu era bine ca o tânără să-şi arate braţele. Şi-a amintit ce spusese mama când era nervoasă: „Să dea Domnul să te măriţi cu un bărbat de la oraş.” Voia să spună: „Te blestem să te măriţi cu un bărbat care locuieşte într-o casă la oraş.” Pentru *kuchi,* aceasta era o soartă teribilă, pentru că toate fetele *kuchi* îşi doreau să fie libere pe dealurile înverzite, cu familiile lor şi cu animalele, nu legate de o casă din cărămidă. Pentru prima dată de la moartea mamei ei, Ghutama a plâns. Parcă blestemul mamei ei se împlinea. Se temea că tatăl ei o va obliga să se mărite cu Malang, un bărbat de oraş, cu bani. Gândul de a locui într-un oraş era echivalent pentru ea cu

trimiterea la închisoare şi, de asemenea, se gândea şi la pierderea iubitului său, Babray.

în seara aceea, Warishmeen a fost atât de furios pe fiica lui, încât nici nu i-a vorbit. I-a pus pe băieţi să mănânce separat de ea şi nici nu i-a păsat dacă ea a mâncat sau nu. Atitudinea tatălui ei n-a făcut decât să o înfurie şi mai mult. L-a acuzat că încerca să o şantajeze şi i-a spus că nu se va mărita niciodată cu Malang, iar dacă o va forţa, va fi obligată să facă un gest drastic. Warishmeen a acuzat-o că era egoistă şi i-a spus că, dacă acceptă căsătoria, el şi cei doi fii ai lui vor avea o viată mai bună şi mai fericită. Furia Ghutamei a crescut.

Era chiar înainte de chemarea la rugăciunea de seară. Ca de obicei, Warishmeen nu s-a dus la moschee. Ghutama era hotărâtă să rezolve problema. A părăsit cortul şi a fugit spre moschee; ca întotdeauna, sunetul bijuteriilor ei s-a auzit prin tabără, dar ea nu i-a acordat nicio atenţie. Warishmeen s-a gândit că a fugit să plângă singură. Ghutama a alergat şi a alergat, mai repede cu fiecare pas. Voia să ajungă la moschee înainte de încheierea rugăciunii de seară. Când a ajuns acolo, ştia că erau prezenţi aproape toţi bărbaţii din sat, inclusiv Malang şi iubitul ei, Babray.

S-a oprit în faţa moscheii, în timp ce sătenii ieşeau unul câte unul, după rugăciunea de seară. Ghutama era încă foarte furioasă şi nu-i păsa ce gândeau

sau ce spuneau oamenii despre ea. Când l-a văzut pe Babray printre alţi bărbaţi, iar pe Malang nu departe de ei, s-a dus la iubitul ei şi s-a oprit în faţa lui. Toţi bărbaţii au fost surprinşi să o vadă pe Ghutama la moschee şi se holbau la ea. înnebunise, să stea în fata unui bărbat şi să-l tină de braţ? Erau şocaţi de ce se întâmpla şi aşteptau să vadă ce urma. Babray era şi el surprins şi speriat.

— Ghutama, ce faci? Ce s-a întâmplat? De ce te comporţi aşa ciudat?

Malang o privea atent pe Ghutama. Presupunea că Ghutama venise să-i spună lui Babray că îl părăsea şi va accepta propunerea lui, graţie banilor oferiţi tatălui ei. însă cuvintele Ghutamei i-au luat prin surprindere pe toţi. Luându-i mâna lui Babray, a zis tare:

— Babray, tu eşti dragostea vieţii mele şi vreau să fiu soţia ta.

Apoi, încă ţinându-l strâns de mână, a aşteptat răspunsul lui. Babray era şocat, dar dragostea pentru Ghutama i-a dat curaj să vorbească.

— As fi fericit să fiu soţul tău!

S-a răspândit repede vestea că Ghutama, o femeie *kuchi,* îşi alesese singură soţul. Era considerat un mare tabu în rândul tuturor triburilor din Afganistan. Malang a acuzat-o pe Ghutama că era neruşinată şi n-a durat mult până când vestea a ajuns la cortul lui Warishmeen. Când Ghutama s-a întors acasă, tatăl ei rămăsese fără cuvinte şi se holba la fiica lui.

Ghutama i-a zis:

— Ei bine, tată, dacă ai fi fost mai bun şi nu mi-ai fi forţat mâna, n-ar fi trebuit să fac asta. Acum, potrivit tradiţiilor noastre *kuchi* şi paştune, nimeni nu mă poate lua de lângă Babray. Mâine eşti chemat la moschee, unde mullahul va lua o decizie în privinţa noastră.

Warishmeen n-a avut de ales şi a trebuit să se ducă la mos-chee cu Babray, pentru adunarea satului. După tradiţia paştună, odată ce o femeie îi cere unui bărbat să-i fie soţ, bărbatul nu o poate părăsi, astfel că *jirga* a hotărât ca Babray să devină soţul lui Ghutama. Au chemat-o acolo, iar mullahul a oficiat pentru ei *nikkah.*

Ghutama a fost prima tânără care şi-a ales soţul în faţa tuturor. A avut noroc, pentru că îl ceruse pe un bărbat care o iubea şi era foarte populară în sat. La început, Ghutama s-a dus să locuiască la Babray, dar după câteva săptămâni l-a convins să se mute în cortul ei şi să locuiască împreună cu tatăl şi cu cei doi fraţi ai ei. Astfel, Babray şi bătrâna lui mamă s- au mutat cu ei şi au trăit ca o familie. Ea şi Babray aveau grijă de familie şi de animale şi, până la urmă, Warishmeen a uitat cât de jignit se simţise. Ghutama şi Babray erau plăcuţi şi respectaţi în sat, pentru că erau buni şi săritori. Malang s-a întors în Dubai, să câştige şi mai mulţi bani, iar Ghutama şi dragostea ei au trăit în sat o viaţă lungă şi fericită, alături de animalele lor.

Faptul ca o femeie să meargă acasă la un bărbat sau să-i ceară în public să se însoare cu ea e considerat un gest nespus de scandalos. O astfel de femeie dezonorează familia, iar genul acesta de dezonoare nu dispare niciodată; dacă are copii, oamenii le vor aminti că mama lor l-a cerut în căsătorie pe cutare şi pe cutare. Aceste femei nu sunt respectate în familie, exceptând cazul în care sunt suficient de norocoase să fie iubite de soţii lor. Se întâmplă în cazul femeilor şi bărbaţilor care au o poveste de dragoste precum cea a Ghutamei. Există văduve care i-au cerut de bărbaţi pe cumnaţii lor sau pe alţi bărbaţi pe care îi plăceau. în aceste situaţii, devine responsabilitatea bărbatului, deoarece şi el este implicat în relaţie. încă este un mare tabu ca o femeie afgană să aibă o aventură cu un bărbat. Evident, lui Ghutama nu i-a păsat de ce spunea lumea.

Nu sunt sigură că eu aş fi suficient de puternică să fac un asemenea pas. Pe de altă parte, ştiu că eu nu sunt una dintre acele femei afgane care să o judece pe Ghutama sau pe alte fete ca ea. Pentru mine s-au schimbat foarte multe în ultimii câţiva ani, de când am divorţat. Uneori, îmi dau seama cât de mult îmi place nonconformismul meu de acum – enorm de mult. Cred că genul acesta de libertate este un drept elementar al oricărei fiinţe umane, dar ai nevoie de încrede în tine ca să-l obţii. Unii oameni, precum

Ghutama, sunt mai curajoşi şi pot căuta ce vor, încă de tineri; uneori, trebuie să înveţi să-ţi câştigi libertatea şi să ai încredere să te exprimi, mulţumită experienţelor prin care ai trecut.

Am fost măritată cu Javed mai bine de trei ani. în acest timp, am descoperit că nu eram singura care cedase presiunii culturale şi familiale căsătorindu- mă cu un partener nedorit; Javed era în aceeaşi poziţie. Eram ca două păsări cărora nu le păsa una de alta, dar fuseseră închise împreună în aceeaşi colivie. în cultura afgană, stârneşti o revoluţie dacă încerci să te opui sistemului şi să forţezi deschiderea coliviei. Unul dintre noi a trebuit să fie curajos şi să doboare usa.

Deşi eram foarte nefericită, nu mi-a trecut prin minte ideea divorţului. Abia când am început să lucrez la poveştile de viaţă ale emisiunii *Ora femeii afgane* mi-am dat seama că aş putea să-mi calc tăcerea. Aceste poveşti mi-au oferit încrederea necesară să-mi declanşez propria revoluţie. Am decis că trebuia să-i spun familiei mele cât de nefericită eram în mariajul meu. La început, am fost o noră foarte lăudată. Familia lui Javed mă lăuda pentru că acceptasem căsătoria şi pentru că aveam grijă de el, deşi era leneş şi, evident, nu mă iubea. Dar în clipa în care am decis să-l părăsesc, iar el şi-a pierdut dreptul de a locui în apartamentul meu, s-au întors cu toţii împotriva mea. M-au înjurat şi m-au

numit prostituată. M-am simţit foarte singură şi abandonată de cei mai apropiaţi mie, chiar şi de propria mea familie. Casa familiei avea uşa închisă pentru mine şi mi se refuzase dreptul de a numi pe cineva mamă şi tată.

Au dat vina pe emisiunea la care lucram, spunând că mă transformase într-o feministă. Am fost acuzată că sunt o femeie fără ruşine căreia nu-i păsa de familie. Nimeni nu m-a întrebat ce simţeam. Mi s-a spus în schimb să păstrez aparenţele, să-l primesc înapoi pe Javed şi să nu aduc ruşinea divorţului asupra familiei. Mi s-a spus că o femeie paştună ar trebui să sufere în tăcere. Nimeni din familia sau din comunitatea mea nu m-a susţinut în timpul divorţului. Islamul spune că familia este baza societăţii, dar este acceptat divorţul, ca ultimă soluţie, dacă doi oameni nu pot întemeia o familie fericită. Dacă să fiu o femeie paştună însemna însă să fiu tratată ca o persoană inferioară şi să nu lupt pentru drepturile mele, atunci nu mai eram o femeie paştună.

Am plâns foarte mult, mai ales mergând şi venind de la serviciu, pe traseul de metrou Central Line. Emoţiile îmi erau foarte amestecate. Eram furioasă că trebuia să plătesc o sumă substanţială din banii câştigaţi cu greu ca să pun capăt unei căsnicii pe care nici nu mi-o dorisem vreodată. Cu banii respectivi, Javed şi-a cumpărat din Kabul o mireasă de 19 ani. Totuşi, în toată tristeţea aceea a existat şi

o lumină, dată de bunătatea prietenilor mei din Londra, majoritatea nefiind afgani. Erau prieteni pe care eu îi alesesem şi cu care eu decisesem să-mi împărtăşesc viaţa. Ei nu mă judecau pentru că eram o femeie divorţată. Prietenii mei m-au învătat cum să iubesc şi cum să accept să fiu iubită. Doare mai puţin când mi le amintesc pe femeile din ţara mea şi curajul lor.

Când am decis să pun capăt mariajului şi să-l părăsesc pe Javed, am ştiut că voi avea de înfruntat voinţa familiei mele. A fost cel mai greu lucru pe care l-am făcut vreodată şi, odată cu această decizie, mi-am pierdut încrederea oarbă în tradiţiile şi cultura afgane. Aşa am ajuns în centrul bârfelor din rândul afganilor din Londra şi din Afganistan. M- am simţit singură şi vulnerabilă, dar fiecare bârfă m- a făcut să fiu şi mai hotărâtă. Fiecare comentariu răutăcios m-a făcut mai puternică. M-a ajutat să înţeleg mai bine suferinţa altora. Această acţiune singulară m-a făcut mai puternică şi mai bună cu alte femei pe care, poate, le-aş fi judecat mai aspru dacă aş fi fost vechea Zarghuna.

Faptul că am crescut într-o ţară ca Afganistan mi- a oferit avantajele pe care le am azi: înţeleg limbile şi cultura tradiţională; şi lucrez cu afgani, dar pot umbla liberă prin Londra, la fel ca femeia care stă lângă mine în metrou – toate acestea sunt privilegii. Este un mare avantaj să cunoşti şi să înţelegi două

culturi diferite. Moştenirea mea mi-a oferit foarte multe şi îmi place când prietenii mei care nu sunt afgani se bucură de muzica afgană. La fel, îmi place când ei mă învaţă despre Abba sau Madonna.

De un lucru sunt sigură: suferinţa mea din copilărie şi din tinereţe m-a făcut să devin Zarghuna cea de azi. După cum spunea una dintre prietenele mele, sunt Zarghuna cea gata să lupte pentru fiecare bucăţică de drept al ei. Am descoperit că mereu există cineva sau ceva care te ajută să iei decizii dificile. Pentru mine a fost exemplul femeilor afgane cu care am venit în contact prin intermediul *Orei femeii afgane.* Viaţa şi puterea lor m-au ajutat să iau cea mai grea decizie din viaţa mea. Femei precum Anesa, Sharifa, Shereenjan, Wazma, Layla şi Ghutama; toate mi-au dat puterea necesară să-mi schimb viata. M-au făcut să-mi dau seama că nu trebuie să adopt concepţiile tradiţionale ale oamenilor din jurul meu şi nici să accept să fiu umilită ca femeie.

Poveştile acestor femei afgane mi-au dat curajul să-mi scriu propria poveste de viaţă şi să o împărtăşesc cu voi. M-au făcut să înţeleg că e important să spui adevărul, să accepţi că adevărul necesită putere şi că într-o societate civilizată adulţii înfruntă dificultăţile. Aceste femei afgane m-au făcut să scriu deschis despre viaţa mea, în faţa a milioane de cititori din toată lumea, aşa că vreau să le mulţumesc din suflet pentru asta. în

cultura tradiţională din Afganistan este interzis ca o fată să se îndrăgostească de un băiat înainte de căsătorie. Totuşi, dacă un băiat vede o fată din satul lui şi se îndrăgosteşte de ea, este un lucru acceptat şi încurajat. De obicei, familia va face tot ce poate pentru a i-o oferi pe fată, dar orice fată descoperită că are sentimente pentru un băiat va fi condamnată, iar reputaţia ei va fi pătată pentru totdeauna. Ghutama a fost suficient de curajoasă să spună ce vrea şi să-şi hotărască viitorul. Când mă uit la exemplul ei, mă simt obligată să mă întreb dacă într-o bună zi voi găsi curajul de a le spune părinţilor mei că există cineva de care m-am îndrăgostit. Dar, după toate schimbările din viaţa mea în ultimii ani, sunt oare pregătită atât de curând pentru o nouă revoluţie?

Epilog

în toamna lui 2001, forţele coaliţiei afgane i-au îndepărtat de la putere pe talibani şi a fost instalat un guvern interimar asistat de comunitatea internaţională. Aşteptările poporului afgan au crescut, cu speranţa că în cele din urmă ţara lor va avea parte de pace şi chiar prosperitate. Femeile şi bărbaţii s-au simtit eliberaţi. Bărbaţii şi-au ras bărbile pe care talibanii îi obligaseră să le poarte şi multe femei de la oraş şi-au schimbat *burqa* cu o eşarfa. Femeile aveau din nou voie să iasă din casă, să

meargă la lucru sau la şcoală. Acum, după zece ani, încă avem libertatea de a face asta, dar rămâne o întrebare: cât de mult s-a îmbunătăţit viata femeilor din 2001? După toate vieţile pierdute în luptele contra talibanilor şi Al-Qaeda şi după toate milioanele de dolari cheltuite din ajutoare internaţionale, chiar a devenit mai bună situaţia femeilor?

Fără îndoială, se văd unele progrese: există mai mult de 60 de femei în Parlament şi multe ocupă poziţii influente în Guvernul local, în sistemul judiciar şi în mass-media, dar ţara este încă profund religioasă şi tradiţionalistă. La începutul anului 2009, mullahul şiit – şiiţii sunt o minoritate printre musulmanii din Afganistan, majoritatea fiind sunniţi – a introdus o lege, semnată apoi de preşedintele Karzai, prin care drepturile femeilor şiite sunt limitate. Argumentul Guvernului a fost că legea le oferă o mai mare protecţie femeilor şiite în interiorul familiei, dar unii au văzut-o ca fiind direct responsabilă de limitarea drepturilor femeilor. De exemplu, îi conferă soţului dreptul de a-şi înfometa femeia dacă ea refuză să facă sex cu el. Ea poate refuza sexul doar dacă este bolnavă. De asemenea, îi interzice soţiei să plece de acasă fără permisiunea soţului, exceptând cazul în care este vorba despre o urgenţă.

Această lege nouă a devenit subiect de discuţii aprinse în rândul colegilor mei afgani de la redacţia BBC din Londra. M-am trezit certându-mă aprig cu colegii

mei bărbaţi, care considerau că o soţie ar trebui să-i ceară permisiunea soţului ei înainte de a ieşi din casă. într-o zi, unul dintre colegii mei mi-a spus:

— Zarghuna, nu te-ai certa aşa dacă ai mai locui în Afganistan.

M-am gândit mult la comentariul lui şi mi-am dat seama că avea dreptate. Faptul că trăiesc într-o ţară precum Marea Britanie face să-mi fie mai uşor să apăr drepturile femeilor. Multe activiste din Afganistan au ridicat şi ele voci împotriva legii, dar să progreseze în lupta împotriva societăţii este dificil chiar şi pentru cele care sunt avocate sau membre ale Parlamentului. Mi-am dat seama că, evident, nu aş fi fost în stare să-mi părăsesc soţul şi să înfrunt ruşinea pe care aş fi adus-o familiei mele dacă aş mai fi fost în Afganistan. Când mă gândesc la zilele în care eram captivă în mariajul meu nefericit, încă simt fiecare clipă de suferinţă îndurată. La vremea aceea, viitorul meu îmi părea foarte sumbru, dar am găsit puterea de a lupta şi de a-mi apăra drepturile, chiar dacă asta a însemnat să-mi înfrunt comunitatea.

Femeile din această carte, cele care au avut încredere să-mi încredinţeze poveştile lor, au avut mai multă putere şi mai mult curaj decât mine. Ele şi-au apărat drepturile în condiţii mai dure decât am cunoscut eu vreodată. Femei precum Janpary, căreia i s-a refuzat

dreptul de moştenire, dar s-a dus să şi-l solicite în instanţă, sau Nasreen, al cărei păcat a fost faptul că s-a îndrăgostit de băiatul din vecini; aceste femei nu s-au temut să pretindă ce li se cuvenea, în ciuda opoziţiei familiilor lor. Altele, precum Shereenjan, au avut parte de o cruzime de neimaginat, sau Anesa, a cărei căsătorie a fost doar de dragul aparenţelor; aceste femei au avut suficient curaj să ne spună poveştile lor.

Când îmi pun căştile şi aud „dragă Zări”, inima îmi bate cu speranţă şi emoţie. Ştiu că vocea nu mi se adresează doar mie, ci şi miilor de femei pe care le va emoţiona cu povestea ei plină de durere, curaj şi speranţă. Asta fac aceste poveşti. Nu contează dacă eşti Zarghuna, în Londra, sau Gulalai, în Kabul, ele au puterea de a schimba vieţile în mai bine. Fatima, din Pul-e-Khumri, ne-a spus:

— Dragă Zări, ascult *Ora femeii afgane* de aproape patru ani. M-a ajutat foarte mult. în satul meu, femeile se adună lao-laltă să o asculte. îşi termină repede treaba în gospodărie ca să aibă timp să audă cuvinte de îmbărbătare sau poveşti interesante. Am cunoscut viata altor femei. Am ascultat povestea femeii dată la schimb pentru rezolvarea unei dispute şi, în urma acelei emisiuni, am realizat că există şi alte modalităţi de a pune capăt unui conflict, de pildă, dând animale sau bani, în satul meu, o familie a decis să-şi dea fata ca să rezolve un dezacord, dar, după ce au ascultat emisiunea ta, au

hotărât să-i ofere bani celeilalte familii. Este un pas mare făcut de noi, femeile, înspre apărarea drepturilor noastre şi spre înţelegerea faptului că, deşi am suferit, nu există niciun motiv ca fiicele noastre să treacă prin aceleaşi experienţe. Putem preveni asta.

Schimbările politice din Afganistan au făcut ca vocea femeilor să fie auzită în Parlament, prin intermediul femeilor de acolo şi al politicienelor. Femeile se prezintă la alegeri. Multe dintre cele cu care am vorbit mi-au spus că primul lucru pe care îl vor face, dacă vor fi alese, va fi să le ofere femeilor drepturi egale.

în unele feluri, e uşor pentru mine să-mi apăr drepturile, pentru că am un loc de muncă bine plătit şi trăiesc într-o ţară care are o legislaţie privind egalitatea de drepturi. Totuşi, asta nu te apără de bârfe şi de priviri dezaprobatoare. Afganii mă critică pentru că am divorţat de soţul meu. învinuită mereu pentru că mariajul nu a funcţionat am fost eu, nu el. Oamenii mă critică dacă văd că mă simt bine şi mă acuză că am devenit femeie occidentală şi mi-am uitat cultura. Aceste remarci mă dor mai puţin acum, dar faptul că trec prin toate acestea mă face să mă identific mai mult cu femei precum Layla.

în ianuarie 2010, guvernul britanic a decis să nu mai finanţeze *Ora femeii afgane* şi să-şi îndrepte atenţia spre alte proiecte. Cu toate acestea, emisiunea a avut un efect de durată asupra vieţii mele şi ştiu că a schimbat viata altor femei şi

bărbaţi afgani. Suraya Parlika, activistă afgană pentru drepturile femeilor, care a participat la câteva dintre emisiunile noastre, mi-a trimis un mesaj:

> Dragă Zări, *Ora femeii afgane* a reuşit să exploreze foarte bine problema drepturilor femeii din tara noastră. M-am dus într-un sat şi am văzut femei muncind; le-am întrebat cum au învăţat să facă asta şi mi-au spus că au fost învăţate să lucreze ascultând *Ora femeii afgane.* în ultimii şase ani, această emisiu-ne a avut un impact pozitiv asupra vieţii femeilor. Poveştile au fost foarte populare şi le- au permis afganilor să înveţe diverse lucruri despre cultura lor. Emisiunea a arătat clar că trebuie să existe respect atât pentru femei, cât şi pentru bărbaţi.

O altă ascultătoare din Khost, provincia din care era Bakhtawara, a spus că emisiunea era atât de populară, încât oamenii ţineau minte lungimea de undă şi ora transmiterii ei. Când *Ora femeii afgane* s-a încheiat, mulţi oameni ne-au contactat să ne mulţumească pentru contribuţia pe care emisiunea a avut-o în vieţile lor. Şi eu vreau să mulţumesc î >

î

emisiunii şi ascultătorilor, dar cel mai mult vreau să le mulţumesc celor care au spus „dragă Zări” şi ne- au împărtăşit poveştile lor.

Glosar

Aayat – versete din Coran
aeena misaf – parte a ceremoniei unei căsătorii afgane în care mireasa şi mirele se văd pentru prima dată unul pe altul, în oglindă
attan – dans local khosti sau paştun
awdas – abluţiune (spălare ritualică)
azaăi – un zmeu care zboară liber, fără să fie ţinut de sfori
Azan – chemarea mullahului la rugăciune
bacha be reesh – „băieţi fără barbă” (bărbaţi care se prosti-tuează)
bailcha – sapă
burqa – rochie lungă purtată de unele femei musulmane, pentru a-şi acoperi trupul în locuri publice
chador – un văl mare
chalak – deştept
chapli – sandale importate din Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan
charma kari – broderie aurie
charkha – mosor din lemn folosit pentru sforile zmeielor
charkha gir – persoană care ţine sfoara unui zmeu *charpoie* – pat
chiraghs – lumini
ăaira – tamburină
ăegaăaan – cuptor din lut, care funcţionează cu lemne
desterkan – faţă de masă mare, din plastic
dohl – tobă
dukhmany – obiceiul de a folosi fetele şi femeile ca monedă de schimb pentru

rezolvarea disputelor, oferindu-le drept soţii

Eid – festival musulman de trei zile, care marchează finalul Ramadanului

fahisha – târfa *gahwara* – leagăn *gelim* – covor

Hajiani – femeie care a fost în *haj* (pelerinaj) *hamam* – saună

haram – ceva interzis de islam

hijab – văl

Inshallah – „voia Domnului”

jirgah – adunare a liderilor sau a bătrânilor tribali ori locali

jongi – pui de cămilă

kalema – versete din Coran

kargah – război de ţesut

kheena paich – piesă vestimentară în formă de triunghi făcută din material sclipitor şi folosită mai ales la nunţi (de obicei, verde cu argintiu), înfăşurată în jurul mâinilor miresei, după ce a fost aplicată henna

khosti – locuitori din provincia Khost, în sud-estul Afganistanului

khota – sculă

Khuda Hafiz – „Domnul să te aibă în pază”

koza – vas pentru apă *kuchi* – trib afgan nomad *kuni* – homosexual

kunjed – desert local din provincia Balkh

kus – păsărică

mahram – persoană înrudită legal cu o femeie, de pildă, frate, soţ, tată sau unchi

mast – drogat sau beat *meeras* – moştenire *narkhazak* – eunuc

Nikkah – ceremonia oficială a nuntii

islamice

noor – graţie *Nowrooz* – Anul Nou[5] afgan *paka* – evantai în formă de paletă *pakol* – pălărie afgană *roz afza* – băutură dulce şi parfumată *salamalikum* – „pace ţie” *shah salami* – ritual în care mirele se duce să vadă
familia miresei, în dimineaţa de după nuntă, să le arate dovada că aceasta a fost virgină şi că este mândru că s-a însurat cu ea

shamla – parte a turbanului afgan care iese în afară ca o coadă de păun

sheesha – pastă folosită la lipirea sforilor pentru zmeie

shorba – tocană de carne *shrombi* – iaurt acru proaspăt şalvari şi *kamiz* – ţinută alcătuită din pantaloni largi
şi rochie sau bluză purtată pe deasupra *tabla* – instrument de percuţie *tanoor* – cuptor *tar* – sfoară de zmeu *tava* – tigaie *taveez* – amulete *toba* – căinţă; folosit şi ca exclamaţie: „Ai milă!” sau
„Niciodată!”

tojar – comerciant

Glosar

Glosar

Fotografii

Gravură în care este înfăţişată ţinuta de interior şi de exterior a femeilor din Kabul la sfârşitul secolului al XIX-lea.

© Universal History Archive/Universal Images Group via Getty Images

Tânără îmbrăcată după moda occidentală» înconjurată de femei în *burqa,* pe o stradă din oraşul Herat, Afganistan, în 1980.

© Michel SETBOUN/Gamma-Rapho via Getty Images

Corturi ale nomazilor *kuchi* din provincia afgană Badghis. Asemenea adăposturi se întâlnesc în număr mare în satul Muqur din provincia amintită. Alcătuind o populaţie de câteva milioane de oameni, existenţa lor depinde, la fel ca în trecut, de comerţul cu produse animaliere precum carnea, laptele şi lâna, pe care le obţin de la turmele proprii de oi, capre şi cămile. Fotografie realizată în iunie 2010.

Băieţi din provincia afgană Badakhshan, îmbrăcaţi în tunici *karniz,* ale căror părţi laterale nu sunt cusute sub talie.

© Ryan Tabios, ISAF HQ Public Affairs via Wikimedia Commons

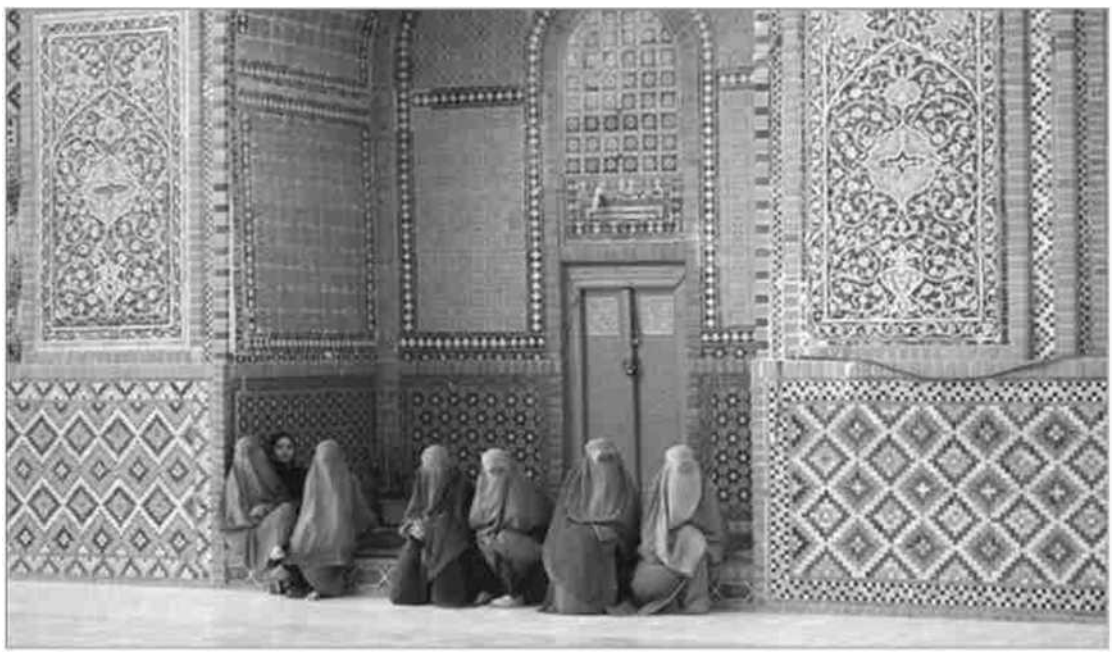

Femei afgane îmbrăcate în *burqa,* venite să se roage la Moscheea Albastră din Mazar, în provincia Balkh din nordul Afganistanului.
Fotografie realizată în noiembrie 2009.

© Lizette Potgieter / Shutterstock.com

Taliban din serviciul Amr bil Ma-roof (Promovarea Virtuţii şi Prevenirea Viciului, poliţia religioasă a talibanilor) bătând o femeie pentru că a îndrăznit să-şi scoată în public vălul care îi acoperea faţa. Imagine surprinsă cu ajutorul camerei ascunse la Kabul, în august 2001.

© Revolutionary Association of the Women of Afghanistan

Femeie din Afganistan cărând lemne. Ilustraţie din *Countries of the World,* lucrare editată de J.A. Hammerton, volumul I, The Fleetway House, Londra, cca 1924.

© The Print Collector/Print Collector/Getty Images

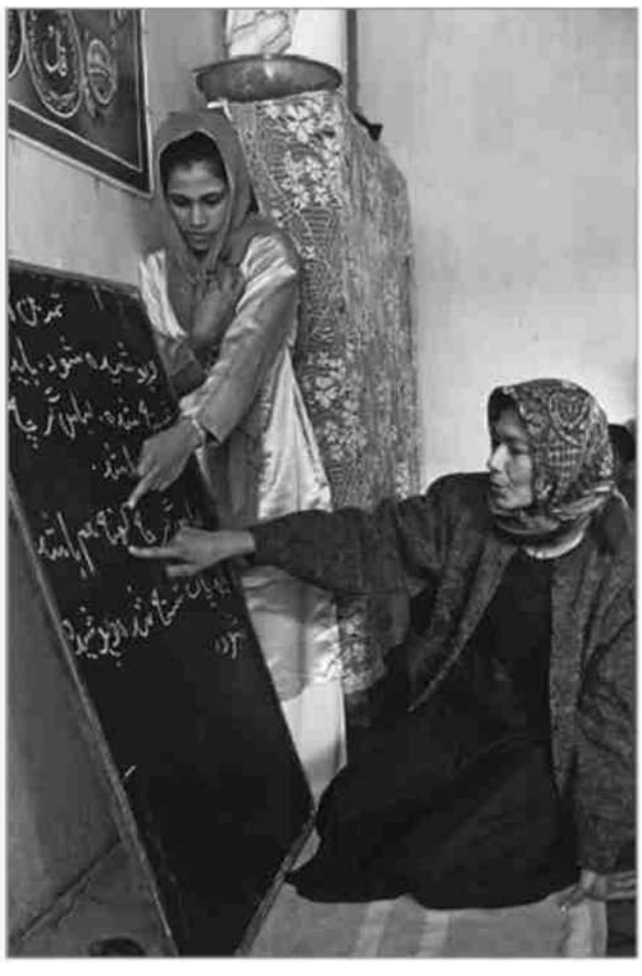

lanăra profesoară aflată în picioare îşi învaţă „eleva” să citească în *dări* (o limbă înrudită cu persana, vorbită în multe părţi ale Afganistanului) de pe o tablă aşezată pe pardoseală, intr-o şcoală pentru adolescente administrată de o organizaţie neguvernamentală din Kabul. Aici, fetele învaţă nu doar să scrie şi să citească, ci şi să ţească covoare, să coasă, să croiască şi să brodeze. în ciuda riscurilor foarte mari pe care le presupune funcţionarea lor, aceste şcoli private au existat, în mod clandestin, încă de pe vremea regimului taliban. Fotografie din anul 2000.

© Majority World/Universal Images Group via Getty Images

Femei ţesând covoare la război într-o casă din sudul capitalei afgane. Kabul. Fotografie realizată în aprilie 2014.

© Victor J. Blue/Bloomberg via Getty Images

Tânără refugiată afgană, în vârstă de 15 ani, internată intr-un centru pentru temei şi copii abandonaţi din Peshawar, Pakistan, după ce a suferit arsuri grave în urma unei dispute cu rudele ei. Acestea au îinproşcat-o cu petrol şi i-au dat foc din cauză că nu spăla bine hainele. Fotografie din septembrie 2001.

© Per-Anders Pettersson/Getty Images

Tânără afgană stând în pat cu fiul ei, în vârstă de un an şi jumătate, intr-un adăpost pentru femei din oraşul Bamyan. Tânăra a făcut şapte luni de închisoare din cauză că şi-a părăsit primul soţ, cu care fusese obligată să se căsătorească, şi s-a măritat cu alt bărbat. Fiul ei s-a născut în închisoare. Fotografie din octombrie 2010.

© Paula Bronstein/Getty Images

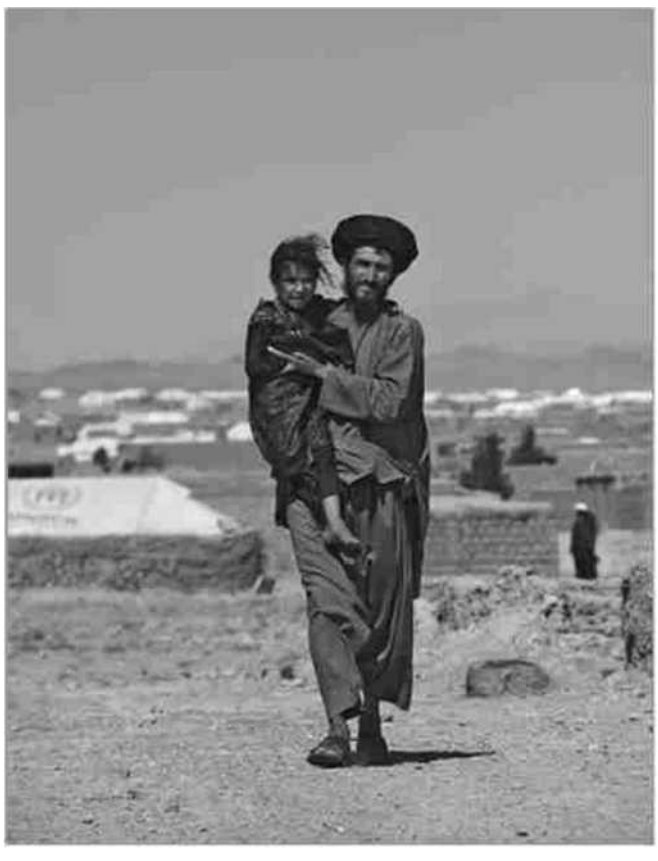

Bărbat afgan ducându-şi în braţe fiica de 4 ani într-o tabără de refugiaţi din provincia Herat. Bărbatul a fost grav rănit în Iran după ce grănicerii locali au deschis focul asupra maşinii sale. Pentru a acoperi cheltuielile medicale, el s-a împrumutat de la un cămătar, oferind-o în schimbul banilor pe fiica sa. Cămătarul avea de gând să i-o dea de soţie fiului său în vârstă de 15 ani. în cele din urmă, tatăl fetiţei nu a mai respectat înţelegerea. Fotografie din iunie 2019.

© Kate Geraghty/Fairfax Media via Getty Images via Getty Images

Văduvă afgană fumând heroină împreună cu fiul ei de 14 ani şi fiica ei de 12 ani. Femeia s-a apucat de fumat după moartea soţului ei, în urmă cu patru ani, iar copiii au luat acest obicei de la mama lor. Afganistan este, în prezent, cel mai mare producător de opiu din lume. Fotografie realizată în august 2007 la Kabul.

© Paula Bronstein/Getty Images